

A MAGYAR TUDOMÁNY ÜNNEPE

A Magyar Tudományos Akadémia programsorozata

TÁRSADALOMTUDOMÁNYI KONFERENCIA

„Tudomány a fenntarthatóság szolgálatában”

NEMZETKÖZI INTERDISZCIPLINÁRIS
KONFERENCIA

Absztraktkötet

Tudományos tanácsadás a társadalom szolgálatában

2024

2024. november 4.

Dunaújváros

A konferencia szervezője a Dunaújvárosi Egyetem
www.uniduna.hu

A konferencia ármogatója: MOL Magyarország

A MAGYAR TUDOMÁNY ÜNNEPE

A Magyar Tudományos Akadémia programsorozata

A konferencia szervezésére a
MTA Magyar Tudomány Ünnepe keretében
kerül sor.

A konferencia szervezője a Dunaiújvárosi Egyetem
www.uniduna.hu

A konferencia ármogatója: MOL Magyarország

TUDOMÁNYOS KONFERENCIA 2024

(DUE TK 2024)

*„Tudományos tanácsadás
a társadalom szolgálatában”*

Absztraktkötet

Tartalom

Horváth Hanga

A védjegyek megjelenése a gazdasági rendszerben 6

Aynur Guluyeva

The problem of water supply of population and farms in aghdam and fuzuli regions 15

Azar Huseynli

How does technological advancements affect unemployment?
26

Judit Böröcz

The remuneration of judges as a guarantee of judicial independence in a comparative approach 32

Catherine Enoredia Odorige

Development communication: an alternative growth and development measurement tool 57

Falus Orsolya–Dósáné Pap Györgyi–Czukur Kristóf

The “charity account” in islamic banking as a means of sustainability 72

Gular Mikayilova

Innovations in advertising management and their impact on tourism organizations 84

Hiranya Dissanayake–Hareendra Dissabandara–

Roshan Ajward–Wasantha Perera

Corporate sustainability: a comparative analysis of pre- and post-covid-19 practices in sri lanka 96

Keszi-Szeremlei Andrea

Fenntarthatóság a tudomány szolgálatában 105

<i>Szilvia Kovács–Catherine Enoredia Odorige</i> Educational stakeholder engagement for sustainable development: comparing Hungary and Nigeria	116
<i>Szilvia Kovács</i> Európa legfőbb társadalmi trendjeinek megjelenése a fenntartható mobilitásban	131
<i>Kőkuti Tamás</i> A mesterséges intelligencia szerepe a fenntarthatósági tématerületeken	140
<i>Ludik Péter</i> A mesterséges intelligencia alkalmazása a multimédia tárgy oktatásában	159
<i>Mohamad Ali Saleh Saleh–Mutaz Alshafeey–Catherine Enoredia Odorige</i> Examining the Harmonious Relationship Between Organizational Cultural Typologies and Leadership Styles for Strategy Execution in SMEs to Increase Strategy Success	165
<i>Ibrahim Eldar Rafizde</i> Import Substitution and Its Impact on Sustainable Economic Development	174
<i>Sabir Ahmadov</i> The evolution of China's position on the Kashmir conflict: A historical perspective	181
<i>Shahin Samadzada</i> Sustainable tourism	199
<i>Sitku Krisztina</i> Elvárások és gyakorlatok: Két kelet-közép európai egyetem várostérségfejlesztő szerepe	208
<i>Varga Anita</i> Fenntartható felsőoktatási inklúzió: társadalmi innováció a fogyatékossgal élők támogatásában	235

Horváth Hanga

A védjegyek megjelenése a gazdasági rendszerben

Dunaújvárosi Egyetem, Társadalomtudományi Intézet

horvathh@uniduna.hu

Kulcsszavak: Védjegy, márka, fogyasztó.

Absztrakt:

A tanulmány célja a termékvédjegyek kapcsolatának és a fogyasztói vásárlási magatartásra gyakorolt hatásának kutatása. A védjegyeket többtényezős keretben kell szemlélni, vállalati és fogyasztói szemszögből is meg lehet érteni. Egyrésről a vállalatok megkülönböztetésre és védelemre is használják a védjegyeket, amelyek révén kívánják kommunikálni a termékeik egyediségét, azonban a védjegyek, mint kommunikációs eszközök mögött összetett jogi keretek állnak. Másrésről a fogyasztók vásárlásaik megnyugtatóként tekintik meg és azonosítják ezeket a védjegyeket. Vannak olyan fogyasztók, akik a helyi és hazai márkákat keresik, vannak, akik a minőséget, megint más fogyasztók alapelveként veszik figyelembe a védjegyeket és ezért inkább hazai termékeket vásárolnak. Ha egy terméknek védjegye van, az egy kommunikációs jelzés a fogyasztók felé. Tanulmányomban megvizsgálom a termékvédjegyek jogi hátterét és közgazdasági szempontból ismertetem a működésüket.

Bevezetés

A védjegyek egyre fontosabbá válnak a globalizált gazdaságban, mivel azok jogi és az üzleti szféra találkozásából jöttek létre, annak érdekében, hogy informálják a vásárlókat arról, hogy melyik gazdaságot támogatják a termék megvásárlásával (Dahan et al. 2010). A védjegy egyszerre jogi és gazdasági kategória is. Jogi

szempontból szellemi tulajdon, amely a fejlett országokban jogi szabályozása alatt áll.

Közgazdasági szempontból a védjegyből brand építhető fel, ami exponenciális növekedést generálhat a termék vagy szolgáltatás értékének. A védjegyek e kettős természetéből jól profitálhatnak azok a cégek, amelyek a megfelelő márkájuk védelmét célozzák a jog segítségével (Jain 2021). A cégek fenti tevékenységének célja a versenyelőny megszerzése olyan helyzetben, ahol a piaci verseny erősen kiélezett, másodsorban pedig az, hogy a vevők meg tudják különböztetni az adott cég termékeit másoktól.

Gazdasági szempontból is érdemes a cégeknek fontolóra venni, hogy céljaik között szerepeljen a márkák védjegyekké építése, hiszen ez a folyamat költséghatékony jogi védelmet nyújt a márka számára a piacon. Ugyanakkor a márkák védjeggyé válása termék- vagy szolgáltatásfejlesztésnek is tekinthető mivel segít rávenni a potenciális fogyasztókat a vásárlásra. A fentiekre tekintettel megállapítható, hogy a hatékony működésre törekvő cégnek két stratégiai lehetősége van: márkát építeni egy meglévő védjegyből, vagy védjegyet építeni egy meglévő márkából.

A védjegyek jogi és közgazdaságtani kapcsolata

A jelen tanulmányban a védjegyek közgazdaságtani és a jogi szerepe áll a középpontban azt vizsgálva, hogy milyen mechanizmus történik, amikor a védjegyek márkára épülnek, vagy a márkák épülnek a védjegyekre. A márkák és védjegyek közös jellemzője, hogy mindkettő célja, hogy a vásárlók teljes körű tájékoztatást kapjanak az általuk képviselt termékről vagy szolgáltatásról, bár a való világban információs aszimmetria van a védjegyek/márkák tekintetében a (potenciális) vásárlói oldalon (Casson és Wadeson 2010).

Ezeket az aszimmetriákat az információban gazdag marketingtevékenység oszthatja fel szemben a viszonylag alacsony információátadással működő marketingtevékenységekkel.

A védjegyek belső vagy külső forrásból származnak: belső forrás akkor van jelen, ha a tulajdonos cég védjeggyel látja el valamelyik termékét vagy szolgáltatását, míg a külső forrás esetén a cégek a védjegyeket úgy szerzik meg, hogy külső szervezet biztosítja a védjegyet a cég adott terméke vagy szolgáltatása számára. A belső forrás esetében a védjegy valószínűleg egyedi, míg a külső forrás esetében a védjegy különböző, bizonyos jellemzőkkel rendelkező termékek vagy szolgáltatások összességként jelenik meg. Az egyes vásárlói piacokat, különösen az FMCG piacokat márkaháborúk jellemzik (Miskell 2010), ami a védjegyek, mint kiegészítő elemek alkalmazásának ösztönzésére bírják rá a cégeket a vásárlók bizalmának elnyerése érdekében. Bár a vásárló bizalma nem mindig eredményezi a termék vagy szolgáltatás megvásárlását, a bizalom vásárlási szándékot befolyásoló hatása jelentősnek bizonyult (Sichtmann 2007).

Szervezeti szempontból a homogén piac megléte kedvező helyzetet biztosít a cégek számára, így a piaci szegmentáció egy hatékony marketingeszköz lehet, amellyel azonosítani lehet azokat a csoportokat, amelyek vásárlási szándékukat az adott termékbe vagy szolgáltatásba vetett bizalomra alapozzák. Egy jól bevált külső eredetű védjegy, mint például a magyar termék védjegy, információkat tartalmaz a vásárlók számára, amelyek alapján döntést hoznak, míg a belső eredetű védjegyek többsége a terméket vagy szolgáltatást alátámasztó márkára támaszkodnak, és viszonylag kevesebb információt tartalmaznak a fogyasztók számára a vásárlói döntések megalapozásához. Ezért joggal feltételezhető, hogy a belső eredetű védjegyek kevesebb információt tartalmaznak a vásárlók számára, mint a külső eredetű védjegyek.

A márka és az információ viszonya a gazdasági szektorban

A márkaépítésnél fontos kiemelni, hogy a márka nem csupán a vizuális megkülönböztetés eszköze, hanem – a fogyasztó szemszögéből nézve – ígéretek, felfogások és zsigeri érzések összessége, amelyek megfoghatatlan és összetett ötleteket, melyek által a fogyasztók koncepciókat csoportosítanak. Ezzel a cégek számára értékek teremthetők, amelyek olyan komplex élményt nyújtanak, amelyek élményen keresztül jönnek létre (Papp-Váry 2020). A márka tehát a fizikai megjelenésén túl érzések és ígéretek halmaza, egy imázs a fogyasztó „agyában”, amely befolyásolja a cég egészének megítélését. A fentiek okán a márka fogyasztói és termelői oldalról is értelmezhető.

A jelenlegi gazdasági világban versengő arculatok csatája zajlik (Scammell 2015). Az arculat egyfajta manipulációként fogható fel, amely virtuális kép létrehozásával könnyebb befolyásolást tesz lehetővé a fogyasztók tekintetében, szemben például a magasabb kognitív képességeket igénylő értelmes kommunikációval. A márkaépítés a márkaérték forrása, amelyet a fogyasztók éreznek, és amit a vállalatok kommunikálnak és közvetítenek a fogyasztók felé, mely esetben Aaker márkaérték-modelljén keresztül nézve (Bauer-Kolos 2016; 4.2. fejezet) a vállalkozások számos kihívással néznek szembe. Az arculatnak növelnie kell a márkaismertséget, ezzel csökkentve a választás kockázatát fogyasztói szempontból. márkaépítés szempontjából pozitív hatás figyelhető meg, ha a szervezet márkája - amely magában foglalja annak komplex értékrendjét - összhangban van az egyén "énmárkájával", azaz énképével, így erősíti a kapcsolatot a fogyasztó és a márka között (Bowden-Mirzaei 2021). Azok a fogyasztók, akiknél megfigyelhető az azonosulás, nagyobb valószínűséggel fűznek pozitív érzelmeket egy márkához. A fentiek a külső kommunikációval is összefüggnek, így pozitív értékelést

adnak a márkáról, több interakció figyelhető meg, valamint közösségi szinten is kommunikálnak a márka többi fogyasztójával. Ebben sok esetben a társadalmi és gazdasági kapcsolatok is szerepet játszanak (Kókuti 2012, 2020).

Az interakció abban is segíti a cégeket, hogy adatokat gyűjtsön, azokat elemezze, majd még hatékonyabb üzeneteket küldjön, ezzel is növelve a vásárlói értéket (Kandikó, 2005), ami ebben a formában a vevő szubjektív elégedettségét jelenti. A digitalizációnak köszönhetően a mai modern márkák már nem csak a szervezetek hagyományos kommunikációján keresztül fejlődnek, hanem az online térben, különösen a közösségi média felületein zajló interakciók során is, hiszen a felhasználók a márkaépítési folyamat szerves részeivé, társteremtőivé váltak (Dennhardt 2012).

A cégek a piaci pozicionálásuk során fogyasztók profitszerzési magatartására összpontosítanak, és igyekeznek a céghez és a márkához olyan attribútumokat társítani, amelyek pozitív döntésekre ösztönzik a fogyasztókat. Ha a fogyasztó szemében nem alakul ki egyértelmű álláspont a cég pozíciójával kapcsolatban, akkor maga a márka nem jelent semmit. A rangsort így a fogyasztó állítja fel, pozíciókat alakítva ki a márkák egymás alá és fölé rendezett pozícióiból. Ez részben az elérhető márkák kínálatától függ, a fogyasztói preferenciák sorrendjének megfelelően. Az újrapozicionálás során – például hatékony, új minőségi ígérek vagy reklám hatására – ez a sorrend változhat. (Hollensen 2011: 477–494; Tóth 2009: 205–229; Rekettye–Fojtik 2009: 198–207). A márka kialakulása során a fogyasztó viszonya kétféleképpen értelmezhető: vagy pszichológiai és érzelmi alapon kapcsolódik az adott márkához, tehát van márkaidentitása, vagy a fogyasztókat valamilyen racionális érdeklődés vezérli, igyekeznek maximalizálni a profitot és saját előnyeiket, és támogatják a többet ígérő márkát (Downer 2016).

A fenti összefüggésben a védjegyek a márkákhoz hasonlítanak, egy vállalati identitást azonosítanak, ugyanakkor a védjegyek jogi szempontból a szellemi tulajdonjogokhoz tartoznak (Tardi 2022), míg a márkák többtényezős fogalmak, amelyek átfogó képet adnak egy vállalatról vagy szervezetről. A védjegyek felhasználhatók a hamisítási gyakorlatok leküzdésére, és a tanulmányok azt mutatják, hogy a hamisító vállalkozások különféle módszereket vagy stratégiákat alkalmaznak, hogy törvényes vállalkozásoktól szerezzenek be termékeket. Ezeket azután újratervezik, előállítják és az eredetivel párhuzamosan terjesztik.

A kitermelési stratégia olyan eredeti alkatrészeket foglal magában, amelyek egy legitim ellátási láncból származnak, a termelési stratégia magában foglalja az információkhoz és a terméktervekhez való korai hozzáférést, az elosztási stratégiát, amely minimalizálja a kockázatot az alacsony mennyiség és a diverzifikált logisztika és szállítás révén (Stevenson–Busby 2014). Ezek a gyakorlatok a meglévő márkákat, védjegyeket és a kapcsolódó értékeket használják fel arra, hogy rávegyék a fogyasztókat a vásárlásra.

Különbséget kell tenni a termék és a vállalati védjegyek között, mivel a kutatások azt mutatják, hogy míg a vállalati védjegyek pozitívan befolyásolják és növelik az értékesítési adatokat, a termékvédjegyek önmagukban nem érik el ugyanazt a hatást (Agostini–Filippini–Nosella 2014). Ezenkívül a kutatások azt mutatják, hogy ezekkel a védjegyekkel, mint immateriális vállalati javakkal a vállalatok néha visszaélnek, például a „greenwashing” esetében, amikor a vállalatok környezet- és klímakárosító üzleti alaptervekenységüket zöld álca mögé próbálják elrejtetni (Cavagnero 2021).

Összefoglalás

A védjegyet egy adott termék vagy szolgáltatás jellemzőjének tekintjük, és mivel jogi védelmet élvez (Varga 2024: 98, 103), a vásárlók valószínűleg nagyobb megbízhatóságot tulajdoníthatnak neki, mintha csak önmagában egy márka lenne. Úgy tűnik, hogy egy védjegyre épült márka jobban alkalmazkodik a fogyasztói visszajelzési mechanizmusokhoz, mivel a marketing-tevékenység, amelyben a márka feltűnik, rugalmas kommunikációs csatornának tűnik.

Az adott fogyasztói piac valós vásárlói szinte soha nem teljesen és egyformán tájékozottak, és úgy tűnik, hogy az ún. fogyasztói „tájékozottság” a cégek legfőbb marketingtevékenységének célja. A 21. századi fogyasztóvédelem sajátossága, hogy kiemelt szerepet kap az információ, az adatvédelem és ezzel összefüggésben a digitális átláthatóság (Falus 2023: 85). Ezért a márkákára felépített védjegyek a piaci pozíció javítása érdekében olyan információkat tartalmaznak, amelyeket célszerű a marketing csatornákon keresztül kommunikálni, mivel olyan további információkat tartalmaznak, amelyek hatással vannak a vásárlók vásárlási szándékára.

Irodalomjegyzék

- Agostini, L.–Filippini, R.–Nosella, A. (2014): Corporate and product brands: do they improve SMEs' performance? *Measuring Business Excellence*, 18., (1.), pp. 78–91.
- Bauer A.–Kolos K. (2016): *Márkamenedzsment*. Budapest: Akadémiai.
- Bowden, J.–Mirzaei, A. (2021): Consumer engagement within retail communication channels: an examination of online brand communities and digital content marketing initiatives. *European Journal of Marketing*, 55., (5.), pp. 1411–1439.
- Casson, M.–Wadeson, N. (2010): Export performance and reputation. In: *Trademarks, Brands, and Competitiveness*. pp. 49–72. Routledge.

- Cavagnero, S. (2021): Governing the fashion industry (through) intellectual property assets: systematic assessment of individual trade marks embedding sustainable claims. *Journal of Intellectual Property Law & Practice*, 16., (8.), pp. 850–868.
- Dahan, N. M.–Doh, J. P.–Oetzel, J.–Yaziji, M. (2010): Corporate-NGO collaboration: Co-creating new business models for developing markets. *Long range planning*, 43., (2–3.), pp. 326–342.
- Dennhardt, S. (2012): *User-Generated Content and its Impact on Branding*. Springer Gabler.
- Downer, L. (2016): *Political Branding Strategies: Campaigning and Governing in Australian Politics*. Palgrave MacMillan.
- Falus Ó. (2023): Fogyasztóvédelem, fogyasztói tudatosság, jogok és kötelek – a 21. században, ahol az információ az „új olaj” (Consumer protection, consumer awareness, rights and obligations - in the 21st century, where information is the "new oil"). In András, I. (Ed.) *Egészségpiac – Fogyasztóvédelem*, Dunaújváros: DUE Press, pp. 85–146.
- Hollensen, S. (2011): *Global Marketing*. Fifth Edition, Financial-Times Prentice Hall.
- Jain, D. (2021): Genericization of trade marks: an Indian perspective on challenges posed and potential solutions. *Journal of Intellectual Property Law & Practice*, 16., (8.), pp. 785–800.
- Kandikó, J. (2005): Kapcsolati marketing, avagy a marketing sikere a vevőkapcsolatokban gyökerezik. *Marketing Reklám*, pp. 55–63.
- Kőkuti T. (2012): Kulturális térformáló hatások. In: Tóth Andrea (Szerk.): *Nyelv és kommunikáció a 21. század digitalizált világában*. Dunaújváros: Dunaújvárosi Főiskolai Kiadó.
- Kőkuti T. (2020): Cultural differences of human resources in EU enlargement: Az Emberi erőforrás kulturális különbségei az EU bővítésében. In: András, István–Rajcsányi-Molnár, Mónika (Eds.): *East-West Cohesion IV. : Strategic study volumes*. Subotica: Čikoš Group. pp. 106–117.
- Miskell, P. (2010): Unilever's (other) brand wars: retailers, private labels, and struggles for supremacy within product supply chains. In: *Trademarks, Brands, and Competitiveness*. pp. 237–256. Routledge
- Papp-Váry Á. (2020): *A márkanév ereje, a sikeres brandépítés alapjai*. Budapest: Dialóg Campus.
- Rekettey G.–Fojtik J. (2009): *Nemzetközi Marketing*. Budapest–Pécs: Dialóg Campus Kiadó.
- Scammell, M. (2015): Politics and Image: the conceptual value of branding. *Journal of Marketing*, 14., (1–2.), pp. 7–18.
- Sichtmann, C. (2007): An analysis of antecedents and consequences of trust in a corporate brand. *European Journal of Marketing*, 41., (9.), pp. 999–1015.
- Stevenson, M.–Busby, J. (2014): An exploratory analysis of counterfeiting strategies Towards counterfeit-resilient supply chains. *International Journal of Operations & Production Management*, 35., (1.), pp. 110–144.

- Tardi, C. (2022): *Trademark*, (online) Available from: <https://www.investopedia.com/terms/t/trademark.asp>
- Varga A. (2024): Gyakorlókönyv az innováció tárgykörében. In: Rajcsányi-Molnár Mónika (Szerk.): *Innováció és esettanulmányok*. Dunaújváros: DUE Press, pp. 9–105.

Aynur Guluyeva

The problem of water supply of population and farms in agdam and fuzuli regions

Ministry of Science and Education of the Republic of Azerbaijan

Institute of Geography named after Academician H. Aliyev

guluyevaaynur93@gmail.com

Kulcsszavak: Sustainable, population, water supply, settlement, employment.

Abstract:

In modern times, the provision of water resources is one of the main factors affecting the sustainable settlement of the population and its employment. In the context of global warming and climate changes, efficient use of limited water resources is very important. Providing water to the population is considered one of the important factors of improving the quality of life. This issue is of special importance for the liberated territories of Azerbaijan. In the long-term perspective, the level of provision of water resources in rural areas plays an exceptional role in ensuring the sustainability of settlement. The article is dedicated to the possibilities of using water sources and improving drinking water supply in Agdam and Fuzuli administrative regions, which are included in the Karabakh economic-geographical region. The possibilities of providing water sources to the population, especially rural communities, were analyzed and economically-geographically evaluated. The article examines the role that access to existing water sources can play in the employment of the population in those administrative regions. For each of Agdam and Fuzuli regions, the possibilities and prospects of providing the population with water resources were investigated separately. Proposals and recommendations for improving water supply have been made.

Introduction

After the liberation of the Karabakh and East Zangezur territories of Azerbaijan, which had been under occupation for nearly 30 years, in 2020, there was a need to restore the infrastructure that had been destroyed and devastated. One of the areas that suffered damage and needed restoration and efficient development is water resources management. During the occupation, river beds were neglected, polluted, and reservoirs and artificial reservoirs were seriously damaged. Ensuring the provision of water resources and accessibility to water sources is an important issue in terms of the population returning to their homelands and living prosperously, and the settlement of the population in the territories liberated from occupation. In order to consistently and sustainably solve the problem of water resource use, “Azerbaijan 2030: National Priorities for Socio-Economic Development” was approved. Based on these priorities, the “Socio-Economic Development Strategy of the Republic of Azerbaijan for 2022–2026” was developed. The importance of ensuring the implementation of the National Priority “Great Return to the Liberated Territories” is reflected in the “State Program on the Great Return to the Liberated Territories of the Republic of Azerbaijan”. One of the items mentioned in the program is the implementation of measures related to the construction, reconstruction, restoration of water management facilities, drinking water and irrigation water supply, as well as rainwater management in order to effectively use the water resources of the liberated territories [5].

Azerbaijan is less well-supplied with water resources compared to other South Caucasus countries. In 2010–2023, the volume of water withdrawn from natural sources increased by 10.7 percent, and water consumption by 26.7 percent [9]. Tak-

ing into account the current situation and future risks, an order was signed on October 10, 2024 to approve the “National Strategy for the Effective Use of Water Resources”.

THE PURPOSE OF THE STUDY.

To analyze and assess the accessibility of the population to existing water sources in the territory of the Aghdam and Fuzuli regions, which are part of the Karabakh economic region, and to investigate the possibilities of improving water supply. The article also examines the role that accessibility to existing water sources in the Aghdam and Fuzuli regions can play in the employment of the population. For this purpose, the tasks set were to analyze the existing water sources in these regions from an economic and geographical perspective, identify the villages through which the main rivers that play an important role in water supply pass, as well as analyze multi-year statistical indicators on water use.

METHODOLOGY.

During the study, data expressing quantitative indicators of the population were compared based on population census data of the last two years (2009 and 2019). The data obtained through the Google Earth program made it possible to monitor and analyze the geographical location of settlements in the study area and their proximity to water bodies. The research also used the indicators of the State Statistical Committee of the Republic of Azerbaijan on water resources and related scientific literature. Based on the comparative analyses conducted, certain conclusions were drawn and relevant recommendations were made.

Analysis and discussion

The administrative regions of Aghdam and Fuzuli are located in the eastern part of the Karabakh economic region, and both are distinguished by the vastness of their plains and high demographic potential. The territory of these administrative regions, dominated by a plain relief and semi-desert landscape, is characterized by low rainfall (400-500 mm per year) and a relatively low density of the river network. The territory of both regions is characterized by fertile soils that allow the development of irrigated crop production. Aghdam and Fuzuli regions together have 205 settlements [1], which is 34.2% of all settlements in the region.

Part of the Aghdam region was occupied from the early 1990s to 2020. The Gargarchay and Khachinchay rivers and the reservoirs of the same name located on the Khachinchay are of great importance in the water supply of the Aghdam region, which has an area of 1,150 km². Approximately 92% of the administrative region's lands are suitable for cultivation [8]. During the occupation of Aghdam, water sources in its territory were deliberately blocked during the summer months, which seriously damaged the economy. During the rainy season, the removal of these barriers led to floods. There are fertile conditions for the development of grain growing and other agricultural sectors.

The Aghdam administrative region ranks first in terms of population in the Karabakh economic region. Its population is 178.4 thousand people [2], which is 1.8% of the country's population and 24.2% of the economic region's population. Rapid reconstruction and reconstruction work is being carried out in the Aghdam region, especially in the villages of Kangarli, Khidirli, Sarijali and Bash Garvand [11]. The first migration to the city of Aghdam is planned for 2025. During the resettlement of

the population, the issue of water supply is of great importance in terms of ensuring employment, household use and cultural recreation. The presence of agricultural lands (29%) [6] in the district and the fact that agriculture is the traditional occupation of the population are factors that necessitate the efficient use of water resources. The main statistical indicators related to water use in the administrative district are given in *Table 1*.

Table 1. Some indicators of water use in Aghdam region

Actions	2015	2018	2019	2020	2021	2022
Water consumption, mln. cubic m.	241.7	267.7	299.9	261.3	274.9	289.9
Use of water for domestic drinking purposes, mln. cubic m.	5.4	1.9	1.5	1.3	1,2	1,2
Water supply for irrigation and agriculture, mln. cubic m.	236.3	265.8	298.4	260.0	273.6	288.8
Disposal of waste water, mln. cubic m.	5,6	1.7	0.03	0.0	0.0	0.04
Water loss, mln. cubic m.	36.2	61.8	59.5	85.1	68.9	79.2

Source: Regions of Azerbaijan, ARDSK, 2023, p. 864.

As can be seen from *Table 1*, although water consumption in the region has increased, water use for domestic and drinking purposes has decreased. The main reason for this is that water is mainly used for irrigation in agriculture. In 2022, water consumption in the Aghdam region accounted for 15.8% of the total consumption in the Karabakh economic region (1828.0 million m³) [4]. Water used for irrigation and agricultural water supply is 15.8% of the total indicator in the economic region (1820.4 million m³) [4].

Water loss indicators reached their maximum in 2020. Although water consumption in 2020, as well as irrigation and agricultural water supply indicators, decreased compared to 2019, water loss reached its highest level in that year. Water loss in Aghdam district in 2022 accounts for 14.6% of the total water loss in the economic region in 2022 (541.9 million m³). The main reason for water loss is non-compliance with norms and rules during irrigation, non-application of "smart irrigation systems", and lack of concrete lining of ditches and canals. Since 2021, an increase in water consumption and water supply to agriculture has been observed. When analyzing the table, it is also noticeable that the wastewater discharge indicator decreased in 2015–2022, and slightly increased in 2022.

The Khachinchay River, which plays an important role in the water supply of the Aghdam region, flows through the villages of Aliagali, Alimadetli, Khachindarbetli, Mollalar, Mag-sudlu, Talishlar, Kosalar, Abdynli, Goytepe, Shirvanli, Shukuragali, Sarijali, Uchoglan, and Orta Qishlag of the region and is an indispensable source of drinking water for the population. Since these areas have favorable conditions for the development of agriculture, it is possible to ensure the employment of the residents of the mentioned villages, who will be resettled in the coming years, in income-generating agricultural fields to a large extent through the efficient use of the water of this river.

The Khachinchay reservoir, located 6 km east of the Aliagali village of the Aghdam region, in the Khachindarbetli village, has not been used for a long time due to its occupation. The reservoir has the potential to meet the water needs of the population of the villages of Khachindarbetli, Aliagali and Mollalar in particular. The Khachinchay reservoir allowed for the irrigation of more than 10 thousand hectares of land before the occupation.

According to expert estimates, the Khachinchay reservoir can irrigate an area of 20,000 ha or 200 km² [8]. The effectiveness of measures to be taken to improve the well-being of rural communities in the mentioned settlements can be largely determined by improving water supply. The Gargarchay River, formed by the confluence of the Khalfali River and the Zarisli River, flows through the territory of Aghdam district and at a shorter distance to Khachincha. This river passes through or near the villages of Poladli, Garadagli, Shikhabali, Saybali, Ajarli, Novruzlu and Yusifjanli. It should be noted that the main purpose of the construction of the Agdamkend water reservoir, which was built in Gargarchay in 1963, was the irrigation of agricultural lands.

Aghdam's water supply uses water from the kahriz, canal and subartesian wells. A. According to Guliyev, there were 105 kahriz in the territory of Agdam region in 1938 [7]. 202 researchers are deployed in 48 unoccupied areas of the region [10].

It seems that water resources will be widely used not only in agriculture and household resources, but also in industry, with the possibility of the industrial park in Aghdam, and the use of water resources and reserve resources in the region. A factory for the production of electrical distribution equipment, electrical sockets and concrete substations in Aghdam Industrial Park; ventilation, fire-fighting equipment and metal products production plant, wall paper production plant and started operating. For now, the food industry is being developed in the region. There is a large demand for industrial products in the country, but the growth of local production is possible. In Aghdam, there was a bakery, a canning factory, an initial winery and a number of industrial enterprises in the vineyard state farm named after "Ali Bayramov" [6]. It is possible to obtain the main sources of water for the location and operation of all these and other industrial enterprises.

It was kept in the area near the 30th part of Fuzuli district, which is another research area. The district is located on the left bank of the Araz river. The territory of Fuzuli region with an area of 1386 km² is mainly lowland and plain. Its population is 130,000 people [2], making up 1.3% of the country and 17.6% of the economic region. 822 families or 3132 people have been settled in the city of Fuzuli since the end of the war until now, i.e. until the third quarter of 2024. The important role of the flowing Kondalanchay, Guruchay, Gozluchay and other small rivers, the reservoirs of the same name built in Kondalanchay, and the Araz river and the Mil-Mugan hydrojunction play an important role in providing water to the region. Some indicators of water use in Fuzuli region are given in *Table 2*.

Table 2. Some indicators of water use in Fuzuli district

Actions	2015	2018	2019	2020	2021	2022
Water consumption, mln. cubic m.	156.9	164.4	159.2	163.8	148.9	160.6
Use of water for domestic drinking purposes, mln. cubic m.	6.0	1.3	1,2	1,2	1,2	1.3
Water supply for irrigation and agriculture, mln. cubic m.	150.8	163.1	158.0	162.6	147.7	159.3
Disposal of waste water, mln. cubic m.	0.2	0.0	0.0	0.0	0.1	0.1
Water loss, mln. cubic m.	197.6	169.9	168.5	137.4	124.8	144.4

Source: Regions of Azerbaijan, ARDSK, 2023, p. 864.

As can be seen from Table 2, water consumption by the population reached 164.4 million m³ in 2018, which was the

highest indicator. This indicator accounts for 10.3% of the water consumption in the Karabakh economic region (1595.5 million m³) [4] in that year. It is also noteworthy that water supply for irrigation and agriculture reached its highest level in the same year (Table 2). This indicator accounts for 10.3% of the indicators for irrigation and agriculture water supply in the Karabakh economic region (1586.4 million m³) [4]. The low use of water for domestic and drinking purposes in that year is due to the greater use of water for agricultural purposes. The increase in water consumption indicators in 2022 is due to the start of migration to the Fuzuli region, the return of the population and its settlement.

It flows through the villages of Upper Yaglivand, Devlet-yarli, Mirzajamalli, Seyidmahmudlu, Merdinli, Karakhanbeyli, Alkhanli, Upper Kurdmahmudli, Ashaghi Kurdmahmudlu, Ahmadbeyli, near Bala Bahmanli village of Araz, which is 102 km long. Playing an important role in the economy of the villages through which the river passes, there is a need for great assistance in settling and engaging the population in profitable economic activities.

More energy consumption of irrigation activities was built after the Yagli, Yarli and Mirzajamalli villages of Kondalanchay and the reservoirs of Kondalanchay-1 (1962), Kondalanchay-2 (1964) and Ashaghi Kondalanchay (1981). These three reservoirs built in Kondalanchay serve to irrigate 6.7 thousand ha of cropland [6]. There is a settlement of the Mil-Mugan water junction built near Horadiz settlement of Fuzuli district in the region's water supply. In Fuzuli, Beylagan, Aghjabedi and Khojavend regions, the water of this hydrojunction is used for irrigation of crops, and these possibilities are at a high level. In the process of putting this hydrojunction into operation, two areas of 200,000 ha in each of the Islamic Republics of Azerbaijan and

Iran were provided with irrigation water. Two areas of Fuzuli, Beylagan, Aghjabedi, Imishli and Aghdam regions are supplied with irrigation water through the Bash Mil, Yukhari Mil and Yeni Khangizi canals starting from the hydrojunction. Hasanliarkh and Maralarkh rivers, which take their source from Araz river, cause irrigation disease in Fuzuli and Jabrayil regions. The use of groundwater and subartesian wells also plays an important role in water supply in the region. According to A. Guliyev, there were 71 kahriz in Fuzuli district in 1938 [7]. In 2021, for research in the residential areas of the district, the Guruchay estuary in the Shukurbeyli settlement and the Ahmadalilary estuary in the Ahmadalilary settlement were investigated [10].

Conclusion and suggestions

- After 2020, water consumption and agricultural energy in both regions will work with the energy of the water used. The reason for this is the increase in the opportunities to engage in farming and animal husbandry under the same conditions in Agdam and Fuzuli regions, and at the same time, migration to Fuzuli region has begun.
- It is important to ensure the return of the population to the territories freed from occupation, first of all, to establish workplaces and improve housing and communal conditions, build the necessary infrastructure, and ensure the use of additional water at the appropriate level. We believe that in Agdam and Fuzuli regions, the population is engaged in some areas of agriculture, the improvement of water works in these areas, the restoration of destroyed reservoirs, canals and other hydrological objects.

- It is necessary to constantly focus on the possibility of actions related to food security due to warming, drought and limitation of water resources. It is necessary to take into account the dangers mentioned in the Aghdam Fuzuli valleys .
- It is possible to engage in agriculture based on the population in the research regions. Irrigation devices should be based on the latest technology to prevent water wastage.
- In the research areas, the use of water purification devices is mandatory for providing the population with household solutions and clean water. At the same time, special attention should be paid to concrete lining of ditches and channels.
- Implementation of education, implementation of water use stimulation mechanisms, correct application of water use fees in practice and other measures can be useful for the formation of social responsibility of people.

References

- [1] Census of the district of the Republic of Azerbaijan (2019): ARDSK. *Statistical collection, I c. Population size, sex-age repeat*. Baku.
- [2] Among Azerbaijan (2023): *Statistical bulletin*. Baku.
- [3] Azerbaijan regions (2023): *Statistical collection*. Baku: DSK.
- [4] Environment in Azerbaijan (2024): *Statistical compilaion*. Baku: DSK.
- [5] *I State Program on the Great Return to the liberated territories of the Republic of Azerbaijan*, Baku, 2022.
- [6] Geography of Karabakh and Eastern Zangezur (2021): *Natural-geographic conditions and socio-economic development potential*. Baku.
- [7] Guliyev A. G. (2019): *Kahrizlari of Azerbaijan*. Baku.
- [8] Mammadov, C. H. (2024): Hydrological characteristics of rivers of Aghdam region, Water problems: Science and technology. *International Peer-Reviewed Scientific Journal*, 1., (23.).
- [9] *Decree of the President of the Republic of Azerbaijan on the allocation of the "National Strategy for the Use of Water Resources"*. Baku.
- [10] <http://azkahriz.az>
- [11] <https://president.az/az/articles/view/66857>

Azar Huseynli

How does technological advancements affect unemployment?

*PhD student and Lead Researcher at Economic Scientific Research Institute under the Ministry of Economy of the Azerbaijan Republic
azer.huseynli@esri.gov.az*

Kulcsszavak: Technological change, long-term and short-term effects, skilled employees, employment trends, interdependence.

Abstract:

The interdependence between unemployment level and technological advancements is a long-disputed issue. Logically technological advancements increase unemployment and lead to the social problems in many occasions. The paper examines the issue and tries to come up with the mechanisms of the relationship. This relationship was and will be a driving force for many changes in the society and economy. There are long-term and short-term affects of technological advancements to the unemployment.

Introduction

There is a big literature that talks about technology and unemployment. [1, 2, 3, 4] studies are about unemployment and technologic advancements, but the literature lacks the mechanism of this interdependence. The paper seeks to establish the relation between technological advancements and unemployment. The phenomenon of technologic change both straightforward and interesting topic. Modern economies are facing this every now and then. Even individually every person faces changing ways of buying and selling and doing business every day.

Knowledge economy has made people open to the changes everyone faces and needs to adapt to smoothly work and live in the modern society. All of us need to be able to adapt to the everchanging advancements that are happening in our businesses and households that we work live and inhabit. The technology is going to drastically change all the spheres that we have in our economies.

One of the most important result of technological advancement that we all face is unemployment and this has long-lasting implications for both individually and for the knowledge society as a whole. There are both short-term and long-term implications of technological advancements that we face.

The other issue is to make an individual and societies resilient to the technological changes that we continuously face. There are implications for the education and training systems that previously were designed to produce individuals for the steady work at the factories of the past. Factories of the future will be very different than what we do imagine. There will be new names and ways of working at the factories of the future. The knowledge that is essential for the people to work are not yet produced. We as a society have difficult problem to make the education and training system for the future that will equip our coming generations with necessary knowledge and skills to operate at the world of tomorrow.

The paper is made up of three sections. They are Analysis, and Conclusion sections. At the analysis section the author reveals the methodology of the paper and reveals what is reached after the analyzing the problem. Conclusion section lays out the ideas reached from the analysis.

Analysis

We have analyzed literature and tried to answer how does technologic advancements lead to unemployment. We have used deductive and inductive analysis to find out what is the real interrelation between unemployment and technologic advancements.

There are many aspects of the problem. The author is concerned with the inter-relation between technological advancements and unemployment. The author tries to uncover the relation that is not clearly addressed in the literature.

There are many steps before technology advancements lead to unemployment. There is a need to consider the level of average technological fluency and average literacy of the society. These issues do make big changes between societies. The other aspect of this equation is the level of learning new skills to work using new technologies.

Having mentioned these, let's go over the process of diffusion of technology advancements into the society. Firstly, there is a need to mention that the technological advancement level of the humankind not always lets engineers make new machines to change the methods of production directly and in no time.

The other aspect is the availability of knowledge and methods to make desired machines. Provided that there are both knowledge and methods for the creation of needed machines engineers start their journey of making that machine. After having the necessary means to be able to make machines the engineers are ready to start making desired machines. We need to direct the kind of machines that will not be dominant and will not have the power and possibility to hinder the peoples way to do this or other economic activity freely and consciously.

When there is a new technologic advancement, it leads to the invention of some machine/program (hereafter machine). The machine is new and not many people are aware of this. The entrepreneur is eager to apply it into the production. The machine can be operated by several people.

[3] shows that there are several mechanisms that start with technologic advancements and leads to the employment. [3] states labor saving organizational solutions as one of the elements of technological unemployment. Technological unemployment is the determinant of structural unemployment that is persistent in short-term during advancements in the economy. Of course, there are several layers of unemployment and all are either result or the determinant of technological unemployment. The economies face not only technological advancements in this regard.

After installing the machine into the production many people become unemployed. So, initially machine causes unemployment. As time passes, more people get acquainted by the technology. Some of these people hopefully start to train others. Some parts of the machine need people operators. People learn to operate several parts of the machine eventually. Eventually, the machine leads to the decrease of the unemployment.

Conclusion and Recommendations

Technology and unemployment relation mechanism is as following. The technology advancements lead to the creation of a new machine. Machine can be handled by few people. So many people become unemployed. As the machine is widely used in the industry, more people either learn and train other people to work with the machine. So, the unemployment decreases in the end.

There are different implications of the technological advancements. These implications can be grouped to two divisions. One for the individuals and other for the societies.

Let's start with group implications. Societies need to come up with resilient systems to make humanity easy to grasp the wealth of knowledge that we face.

It is not even enough to make perfect system that can be spread over the world. We need to consider to disseminate and diffuse the knowledge free and without barriers to each and everyone in the world. Technologies and machines have perfect ways to couple and come together. We need to find ways to learn and teach necessary skills and abilities for everyone of us to endure in the tornado of changes around us.

Let's pass to the individual implications that we can secure. We need to have individual plans for babies after they are able to learn anything. Individual characteristics should be "baked" at families. The author proposes individual plans for the children in families. So far families have been under shadow and we as a society did not start any important plans within families. It is high time for humanity to start teaching our children in families.

We as a society did not have any system for the determination of child's ability. Every training and ability should start with the capabilities and desires of the person that is ought to receive the education and training. Our education system needs to teach parents to grasp the capabilities of the children. We need to consider to bring together the system for this. The author proposes to name this system child ability determination system. Families so far has been free to work in this system. But now we do not have a single child to spare his or her abilities to become redundant. Our humankind needs to upskill every possible individual to help them become resilient for the future economies.

The other important factor is to make lifelong learning systems that every person in the world can freely and effortlessly reach and get use of it. Even if one individual country can make this system, it is not enough. This system needs to spread all over the globe and be open and handy to operate.

In the case we do not come up with necessary and compact systems individuals will be open to robot slavery. We need to consider this problem very seriously.

To sum up, unless we as a society have necessary learning and training systems in place for the knowledge economy it will be impossible for individuals to work, live freely in the future economies. Humankind can face robot domination even slavery. So, there is a need to be prepared to “live” with robot and technology domination and make individuals resilient to the demands of knowledge economy.

References

- [1] Zhou, Yuanren–Chen, Menggen–Gao: *Lingxi, Digital Literacy, Economic Participation, and Household-Specific Income Inequality: Evidence from China*. Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=4834790> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.4834790>
- [2] Goldfarb, A.–Tucker, C. (2019): Digital Economics. *Journal of Economic Literature*, 57., (1.), pp. 3–43. <https://www.jstor.org/stable/26673202>
- [3] Klimczuk, A.–Klimczuk-Kochańska, M. (2015): Technological Unemployment. In: M. Odekon (Ed.): *The SAGE Encyclopedia of World Poverty* (2nd Edition). pp. 1510–1511. Thousand Oaks, CA: SAGE Publications. <https://doi.org/10.4135/9781483345727.n783>
- [4] Kővári, E.–Saleh, M. A.–Hajmásy, G. (2022). The impact of corporate digital responsibility (CDR) on internal stakeholders' satisfaction in Hungarian upscale hotels. *New governance and management in touristic destinations*. IGI Global. <https://doi.org/10.4018/978-1-6684-3889-3.ch003>

Judit Böröcz

The remuneration of judges as a guarantee of judicial independence in a comparative approach

University of Szeged Faculty of Law and Political Sciences Doctoral School

boroczj@szeged.birosag.hu

Kulcsszavak: : Judicial independence, remuneration of judges, European and international standards.

Abstract:

One of the guarantees of judicial independence is the adequate remuneration of judges, which is regulated differently in individual states. At the same time several European and international documents deal with this issue, and this study's aim is to present that “universal” requirement which can be deduced from these documents.

Introduction

Judiciary plays an essential role as third branch of power in a democratic state governed by the Rule of Law.¹ Administration of justice is also an activity which includes the making of binding decisions in legal disputes on rights and obligations laid down in law.² Its mission is to guarantee the very existence of the Rule of Law, thus, to ensure the proper application of the law in an impartial, just, fair and efficient manner.³

1 Consultative Council of European Judges (hereinafter: CCEJ) Opinion No. 24. (2021): *The evolution of the councils for the judiciary and their role in independent and impartial judicial systems*, para 1.

2 Gombos Katalin (2017): *Az Európai Unió jogrendszere és közjogának alapjai*. Budapest: Wolters Kluwer.

3 CCEJ: *Magna Carta of Judges* (Fundamental Principles), CCJE(2010)3 Final, Strasbourg, 17 November 2010 (hereinafter: *Magna Carta of Judges*) para 1.

Judicial independence and impartiality are essential prerequisites for the operation of justice,⁴ and is a requirement in EU law stemming from the principle of effective judicial protection referred to in Article 19 Treaty on the European Union (hereinafter: TEU), and from the right to an effective remedy before a court or tribunal enshrined in Article 47 of the Charter of Fundamental Rights of the EU⁵ (hereinafter: Charter). Furthermore, it forms part of the essence of the fundamental right to a fair trial.⁶

When judicial independence is mentioned, its institutional, procedural and personal guarantees usually come to mind. Hundreds and even thousands of studies talk about the rules of the appointment and promotion of judges, their immovability, the order of distribution of cases, the right to a legal judge, political, economic and official conflicts of interest, etc. At the same time, little is said about the remuneration of judges.

Therefore, in my study I would like to point out that the remuneration and financial independence of judges is also an essential part of judicial independence, moreover it is just as important in terms of ensuring the general principle of judicial independence as any other guarantee element. I will demonstrate how individual states regulate this issue differently, and present that “universal” standard which can be drawn from European and international documents dealing with judicial independence.

4 Ibid. para 2.

5 The 2024 EU Justice Scoreboard, Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Central Bank, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, COM(2024) 950 (hereinafter: The 2024 EU Justice Scoreboard) p. 44.

6 Court of Justice, Judgment of 20 April 2021, *Repubblika v. Il-Prim Ministru* case C-896/19., para 51.

The importance of judicial independence and its aspects

The requirement of independent courts and tribunals is inherent in the task of adjudication,⁷ it is inseparable from the judicial practice and integral to the task of judicial decision-making.⁸ Independence is a basic pillar of administration of justice which operates efficiently and in accordance with the Rule of Law. Well-functioning, efficient and fully independent justice systems are crucial for the application and enforcement of EU and national law and upholding the Rule of Law.⁹

It is vital for ensuring the fairness of judicial proceedings and the trust of the public and businesses in the legal system,¹⁰ it is of cardinal importance as a guarantee that all the rights which individuals derive from EU law will be protected and that the values common to the Member States set out in Article 2 TEU will be safeguarded.¹¹

In the absence of an independent and impartial judiciary, the enforcement of individual rights is violated, and may ultimately

7 Court of Justice, Judgement of 15 July 2021, *European Commission v. Republic of Poland* case C 791/19. para 58., Judgement of 21 December 2023, L.G. v. *Krajowa Rada Sądownictwa* case C 718/21. para 61., Judgement of 24 June 2019, *European Commission v. Republic of Poland* case C-619/18. para 58., Judgement of 5 June 2023, *European Commission v. Republic of Poland* case C-204/21. para 354., Judgement of 7 February 2018, *Associação Sindical dos Juízes Portugueses v. Tribunal de Contas* case C-64/16. para 42., Judgement of 7 February 2019, *Carlos Escribano Vindel v. Ministerio de Justicia* case C-49/18. para 65.

8 Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, 2024 Rule of Law Report, The rule of law situation in the European Union, Brussels, 24.7.2024. COM(2024) 800 final (hereinafter: 2024 Rule of Law Report) p. 10.

9 Ibid. p. 10.

10 The 2024 EU Justice Scoreboard, p. 60.

11 Court of Justice, Judgement of 24 June 2019, *European Commission v. Republic of Poland* case C-619/18. para 58., Judgement of 5 June 2023, *European Commission v. Republic of Poland* C-204/21. para 354.

become impossible.¹² Judicial independence is the key element to ensure that judgments are free from influence and bias, therefore the reliability of the courts and tribunals is the first basic condition for the existence of a democratic state.¹³

Only independent judges and courts can ensure the fairness of court proceedings and the protection of individual rights and are key to ensure that justice is delivered to the benefit of citizens and businesses. Judicial independence is also essential for judicial cooperation within the EU,¹⁴ which is a vital objective in an area based on freedom, security and the Rule of Law.

In a democratic state an independent judicial body is essential, last but not least because the court is not only the guardian and protector of public property and individual freedom, but also one of the most difficult-to-access bastions of a country's Constitution.¹⁵

The majority of civilized, developed, democratic states expressly guarantee judicial independence in law or Constitutions, and it is also declared and protected by several European and international documents.¹⁶

12 Orbán, Endre: *A bírói függetlenség értelmezése körüli legújabb dilemmák az Alkotmánybíróság és az Európai Unió Bírósága gyakorlatában*. EU Jog 2021/1-2. [4] pont.

13 „A bírák fizetése”. Budapesti Hírlap 1889. IX. évf. 76. sz. 1. p.

14 Cp. Court of Justice, Judgement of 27 February 2018, *Associação Sindical dos Juizes Portugueses v. Tribunal de Contas* case C-64/16. para 43.

15 r.-: A bírák elégtelenségének okai. *Jogtudományi Közlöny*, 1907. 42., (29.).

16 E.g. European Convention on Human Rights (1950), European Charter on the Statute of Judges (1998), Charter of Fundamental Rights of the European Union (2000/2009), Recommendation of the Council of Europe CM/Rec(2010)12 Judges: independence, efficiency and responsibilities (2010), CCEJ: Magna Carta of Judges (2010), Universal Declaration of Human Rights (1948), International Covenant on Civil and Political Rights (1966/1976), International Bar Association: Code of Minimum Standards of Judicial Independence (1982), Montreal Universal Declaration on the Independence of Justice (1983), Basic Principles of the United Nations on the Independence of the Judiciary (1985), The Bangalore Principles of Judicial Conduct (2006), Mount Scopus International Standards of Judicial Independence (2008), Bologna and Milan Global Code of Judicial Ethics (2015).

Article 6 of the European Convention on Human Rights (hereinafter: ECHR) – which is perhaps the most frequently referred to before the European Court of Human Rights (hereinafter: ECtHR) – and Article 47 of the Charter formulate the basic principle of an independent and impartial court with almost verbatim content, which essence is that everyone has the right to have their case heard and judged fairly, publicly and within a reasonable time by an independent and impartial court established by law.

However, neither the EU legal norms nor the international legal provisions *expressis verbis* define exactly what “independent court” means, and what are those criterias which existence makes a court to be considered as independent. But from European and international documents we can draw the conclusion that independence means that judges are subject only to the law and they cannot be instructed in their judicial activity.¹⁷

The Court of Justice of the European Union (hereinafter: CJEU) and the ECtHR have already explained their opinion in their settled case-law on the subject of judicial independence formulating basic expectations and criterias. The two European courts require rules which dispel any reasonable doubt in the minds of individuals as to the imperviousness of that body to external factors and its neutrality with respect to the interests before it, such as the composition of the body and the appointment, length of service and grounds for abstention, rejection and dismissal of its members.¹⁸

17 Point 1.c) of the Minimum Standards of Judicial Independence (1982) published by the International Bar Association (IBA) states similarly when it declares that “in the discharge of his/her judicial function a judge is subject to nothing but the law and the commands of his/her conscience.”

18 Cp. Human Rights Court, *De Cubber v. Belgium* (no. 9186/80) Judgement of 26 October 1984, para 24., *Anželika Šimaitienė v. Lithuania* (no. 36093/13) Judgement of 21 April 2020., para 78., *Haarde v. Ireland* (no. 66847/12), Judgement of 23 November 2017, para 103., *Findlay v. the United Kingdom* (no. 22107/93) Judgement of 25 February 1997, para 73., *Bryan v. the United King-*

The purpose of independence, as laid down in Article 6 of ECHR, is to guarantee every person the fundamental right to have their case decided in a fair trial, on legal grounds only and without any improper influence.¹⁹ Therefore the independence of individual judges is a guarantee that every person's case is decided only in accordance with the law, based on the facts and evidences without any influence.

The independence of judges is not a prerogative or privilege granted in judges' own interest, but in the interest of the Rule of Law and persons seeking and expecting impartial justice. Judges' impartiality and independence are essential to guarantee the equality of parties before the courts.²⁰

Judicial independence primarily means that the judicial activity is free not just from political, but any other (for example economic) influence.²¹ Its basic requirement is that the adjudicating judge renders his/her decisions free of any outside or inside influence, exclusively in accordance with the laws in force,²² based on his/her inner conviction.

According to the above, two aspects of judicial independence are usually distinguished: external, or institutional, or the inde-

dom (no. 19178/91) Judgment of 22 November 1995, para. 37., Court of Justice, Judgement of 8 May 2024, Asociația "Forumul Judecătorilor din România" and Asociația "Mișcarea pentru Apărarea Statutului Procurorilor" v. Parchetul de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție – Procurorul General al României case C-53/23. para 51., Judgement of 19 November 2019, A.K. and Others v. Sąd Najwyższy case C 619/18. para 74., Judgement of 19 September 2006, *Graham J. Wilson v. Ordre des avocats du barreau de Luxembourg* case C-506/04. para 53.

19 Recommendation CM/Rec(2010)12 of the Committee of Ministers to member states on judges: independence, efficiency and responsibilities, point 3. [hereinafter: CM/Rec(2010)12].

20 CM/Rec(2010)12, point 11.

21 Balogh Zsolt: Bírói hatalmi ág az Alaptörvényben – a bírói függetlenség néhány aspektusáról. *Acta Humana*, 2021/2. sz.

22 Szabó, Patrik: "Kicsit sárgább, kicsit savanyú, de a mienk." – Gondolatok a korlátozott precedensrendszeréről az angolszász precedensjog és a bírói függetlenség tükrében. *Ars Boni*, 2021. 9., (1–2.).

pendence of the court, tribunal itself, and internal, or professional, or the personal independence of individual judges. The first is related to the principle of separation of powers, while the second is related to impartiality.

EXTERNAL INDEPENDENCE

Regarding the external aspect of judicial independence, the CJEU explained that “[T]he concept of independence presupposes, in particular, that the body concerned exercises its judicial functions wholly autonomously, without being subject to any hierarchical constraint or subordinated to any other body and without taking orders or instructions from any source whatsoever, and that it is thus protected against external interventions or pressure liable to impair the independent judgment of its members and to influence their decisions.”²³ Furthermore, it recorded that “it is necessary that judges should be protected from external intervention or pressure liable to jeopardise their independence”.²⁴ According to the jurisprudence of the ECtHR, – which is in line with the jurisprudence of the CJEU – Article 6 of the ECHR requires independence not only from the executive and the parties but also from the legislator,²⁵ the latter which follows from the principle of separation of powers.

The three branches of power (legislative, executive, judicial) exercise their power through several state bodies.²⁶

23 Court of Justice, Judgement of 27 February 2018, *Associação Sindical dos Juizes Portugueses v. Tribunal de Contas* case C-64/16, para 44.

24 Court of Justice, Judgement of 20 April 2021, *Repubblika v. Il-Prim Ministru* case C-896/19, para 55., Judgement of 2 March 2021, *A.B. and Others v. Krajowa Rada Sądownictwa* case C-824/18, para 119.

25 Human Rights Court, *Ninn Hansen v. Denmark* (no. 28972/95) Judgement of 18 May 1999.

26 Cservák Csaba: A hatalmi ágak megosztásának XXI. századi kérdései az Alaptörvényt követően. *Pro Futuro*, 2015/2. sz. 25. p.

However, the principle of separation of powers does not mean the rigid separation of the branches of power, but the mutual control and balancing of the functioning of the constitutional bodies and the exercise of power.²⁷ Based on these, the separation of powers is also the principle of the balance of the branches of power, which means that there is a relationship of mutual dependence between the various branches of power, they operate interdependently. Overall, the relationship between the branches of power is a legally regulated relationship, the most important element of which is mutual control.²⁸ This is the system of checks and balances. From the principle of the separation of powers follows the judicial monopoly of the court, which is ultimately embodied in the exclusivity of judicial activity. The peculiarity of judicial power is that it is permanent and neutral compared to the other two “political” branches of power.

In my point of view, the external independence therefore means the independence of the court as an institution, as an organization and as one of the three branches of power, according to which the other two branches of power cannot exert influence or pressure on it, and whose role is to protect judicial decision-making from every improper influence outside the proceedings.²⁹

It is vital for the well-functioning of the judicial system in any democratic state that the judiciary is truly independent. Whenever there is a lasting structural imbalance/impairment between the three branches of power and where checks and balances

27 Bihari, Zsuzsanna (2016): *A hatalommegosztás elve az Alkotmánybíróság 2011 utáni döntéseiben.* 176–177. p.

28 Sári, János (1995): *A hatalommegosztás történelmi dimenziói és mai értelme, avagy az alkotmányos rendszerek belső logikája.* Budapest: Osiris.

29 Recommendation CM/Rec(2010)12 of the Committee of Ministers to member states on judges: independence, efficiency and responsibilities, Explanatory Memorandum (hereinafter: Explanatory Memorandum) para 19.

are weak or ignored, there is a serious threat to the independence, impartiality and integrity of the judicial system.³⁰ The separation of powers is a fundamental guarantee of the independence of the judiciary whatever is the legal traditions of Member States.³¹

INTERNAL INDEPENDENCE

Internal independence – according to the CJEU – means that “[a]n equal distance is maintained from the parties to the proceedings and their respective interests with regard to the subject matter of those proceedings. That aspect requires objectivity and the absence of any interest in the outcome of the proceedings apart from the strict application of the rule of law”.³² The CJEU took the position that national rules laying down the guarantees of independence and impartiality must, in particular, be such as to preclude not only any direct influence, in the form of instructions, but also types of influence which are more indirect and which are liable to have an effect on the decisions of the judges concerned.³³ Internal independence presupposes the personal independence of individual judges, according to which neither other judges nor court leaders can influence their judicial activity, thereby are protected from undue internal pressure within the judiciary.³⁴

30 CCJE Opinion No. 21. (2018): Preventing corruption among judges, para 12.

31 Explanatory Memorandum, para 13.

32 Court of Justice, Judgement of 25 July 2018, L.M. case C-216/18, para 65., Judgement of 24 June 2019, *European Commission v. Republic of Poland* case C-619/18, para 73., Judgement of 19 September 2006, *Graham J. Wilson v. Ordre des avocats du barreau de Luxembourg* case C 506/04 para 52., Judgement of 5 November 2019, *European Commission v. Republic of Poland* case C-192/18, para 110.

33 Court of Justice, Judgement of 20 April 2021, *Repubblika v. Il-Prim Ministru* case C-896/19, para 55.

34 The 2024 EU Justice Scoreboard, p. 44.

The internal independence goes beyond that judges are subject only to the law and cannot be instructed, and means the absence of undue influence,³⁵ because the essence of impartiality is that the judge cannot be biased. This is what does it mean the CJEU's statement that an equal distance is maintained from the parties to the proceedings and their respective interests. Impartiality is one of the basic requirement of the correct and well-founded judgments, because it guarantees that the judges has no conflicts of interest or association with the parties, or with the subject of the trial, that might be perceived to compromise objectivity.³⁶ In their decision-making judges should be able to act without any restriction, improper influence, pressure, threat or interference, direct or indirect, from any authority.³⁷

From my perspective, a judge can be and remain objective if he/she is able to exclude himself/herself from the case, if he/she is able to put his/her own human qualities, emotions, thoughts and interests into the background during his/her judicial activity, if he/she is able to step out of his/her own framework and look at the case from above. It is no coincidence that the eyes of the symbol of justice, the Goddess Iustitia, are covered by a cloth in artistic representations.

The ECtHR reiterated in its more recent judgment that Article 6 of the ECHR requires the court to be impartial. The ECtHR has also held that as regards the requirement of impartiality, the tribunal must be subjectively free of personal prejudice or bias and must also be impartial from an objective viewpoint, in that it must offer sufficient guarantees to exclude any legitimate doubt in this respect.³⁸

35 Explanatory Memorandum, para 30.

36 Explanatory Memorandum, para 19.

37 CM/Rec(2010)12, para 22.

38 Human Rights Court, *Anželika Šimaitienė v. Lithuania* (no. 36093/13) Judgement of 21 April 2020, para 79., *Haarde v. Iceland* (no.66847/12) Judgement of 23 Februray 2018, para 103., *Khoniakina v. Georgia* (no. 17767/08)

I agree with the standpoint of the CJEU that impartiality requires objectivity. From my point of view objectivity requires the judge to pay full attention to the given legal problem itself and should not be disfocused by questions that are not in any way connected to the given legal case. That's why it is essential that a judge is not distracted by for example working conditions, or by personal/private life issues (for instance financial problems just to mention one).

The importance of financial independence of judges

Adequate remuneration of judges is essential for several reasons. On the one hand because a judge has specific responsibilities in the field of the administration of justice, a sphere in which States exercise sovereign powers. Consequently, the judge participates directly in the exercise of powers conferred by public law and performs duties designed to safeguard the general interests of the State.³⁹

The task of a judge is multifaceted and difficult. People place their trust in the justice system and expect their legal disputes to be adjudicated by a professionally qualified, prepared, wise, impartial, unbiased and uninfluenced judge. A judge's duty is to protect, in all cases, the rights and freedoms of individuals equally, while respecting their dignity in the conduct of court proceedings. It is also a requirement that judges should manage

Judgement of 19 November 2012, para 52., *Kyprianou v. Cyprus* [GC], (no. 73797/01), Judgement of 15 December 2005, para 118., *Grievies v. the United Kingdom* [GC] (no. 57067/00) Judgement of 16 December 2003, para 69., *Castillo Algar v. Spain* (no. 79/1997/863/1074) Judgment of 28 October 1998, para 45., *Ferrantelli and Santangelo v. Italy* (no. 19874/92) Judgment of 7 August 1996, para 58., *Wettstein v. Switzerland* (no. 33958/96) Judgement of 21 December 2000, para 44.

39 Human Rights Court, *Zubko and Others v. Ukraine* (no. 3955/04, 5622/04, 8538/04 and 11418/04) Judgement of 26 April 2006, para 53.

each case with due diligence and within a reasonable time, should give clear reasoning for their judgments in language which is clear and comprehensible. Furthermore, judges should regularly update and develop their proficiency.⁴⁰

I think it is not necessary to prove that courts operate with heavy workload worldwide, and there is big pressure and stress on judges. The task of a judge involves extreme responsibility and as much work as a sea that can consume even the strongest organism.⁴¹ In order to meet the expectations of the society and the challenges of age and continuous changes in legislation judges have to learn and develop a lot. That large and difficult task that usually falls to the courts can only be solved by a judiciary that is morally and financially independent thus free from all influence and from the burden of financial problems. Therefore, the independence of judges from all sides is the most important, since only qualified and independent judges can form a strong judiciary and only such a court can bear the full weight of responsibility.⁴²

Inadequate payment can kill a judge's motivation to work,⁴³ because if a judge is unable to live according to his position, he/she will not become a self-confident, strong judge and will not perform his/her office with full dedication. If judges' remuneration is so small that it does not provide e.g. professional qualification, recreation and cover only the minimum, first-order necessities of life, or it does not enable judges to achieve long-term life goals, start a family, raise their children decently, then the judicial career will not develop respectable and reliable judges, but instead will create an army of humble clerks who either recede

40 CM/Rec(2010)12, para 59-65., Explanatory Memorandum, para 61.

41 Ludvig Rezső: *Bírói túlóradíj*. Jogtudományi Közlöny 1921. LVI. évf. 14. sz. 111. p.

42 „*A bírák fizetése*”. Budapesti Hírlap 1889. IX. évf. 76. sz. 1. p.

43 *Ibid.* 1. p.

into the background as pariahs of the society or are supported by debts beyond their salaries.⁴⁴

The independence, reliability, professional qualification and diligence of judges, and thus the correct administration of justice, can only be ensured if judges receive such a salary that they can live without financial problems.⁴⁵ It is impossible to imagine a well-functioning administration of justice with an embittered judiciary burdened by financial problems.⁴⁶ In a democratic state governed by the Rule of Law judges cannot struggle with financial problems at the end of the day, because financial problems spill over into working time and distract attention from the independent and uninfluenced judicial function.

On the other hand, adequate remuneration is essential because inadequate payment can cause that judges will leave the judicial field since – in my opinion – highly qualified, excellent professionals look for other career opportunities if their work is not financially appreciated. Because of the low salary the judicial career will not be attractive to the best lawyers, and not the most qualified ones will apply to be a judge. However, in order to the judicial profession truly be the pinnacle of the legal profession, it is necessary that the most qualified and experienced professionals fill these positions, otherwise – without a properly trained judiciary – the state will be in trouble, because it could endanger the judicial system and the quality of justice. In order to the judicial career attracts talents and a judge be able to live to the judicial profession with all his/her heart, it is necessary, first of all, to be respected as a person and to be recognized both financially and morally.

⁴⁴ Ibid. 1. p.

⁴⁵ W. I.: *A magyar bírói kar fizetéséről*. A Jog 1899. 122. p.

⁴⁶ *A bírói fizetésrendezés*. Jogtudományi Közlöny 1907. XXXXII. évf. 25. sz. 203. p.

Finally, the low salary can also cause that the belief in reliable and incorruptible judges will not take roots in the society and justice will become more and more uncertain.⁴⁷ If a judge finds himself/herself in such an unfavorable situation in terms of wealth and income that he/she does not even see the sustenance of himself/herself and his/her family secured, this endangers the judge's spiritual independence.⁴⁸

An adequate level of remuneration is a key element in the fight against corruption of judges and aims at shielding them from any such attempts.⁴⁹ Corrupt judges constitute a threat to judicial independence and to judicial integrity.⁵⁰ Poor working conditions, which include along with poor infrastructure and equipment, insufficient salaries and social benefits can motivate a judge to accept an improperly offered favor more easily.⁵¹ Therefore, adequate salaries, social benefits and equipment for the judicial staff are as vital for a corruption-free judiciary as proper working conditions for the judges themselves.⁵²

An income commensurate with the importance and difficulty of the task judges perform, the magnitude of the responsibility falling on judges, and the dignity of the position they hold, which also ensures moral integrity, can contribute to improve the quality of the administration of justice. If judges can spend money on books, further training, learning, etc., then their knowledge will expand, which can be utilized in the courtroom. Adequate salaries ensure that judges will not get into a vulnerable position and can make their decisions independently. Adequate wages are not only important from the point of view of

47 W. I.: *A magyar bírói kar fizetéséről*. A Jog 1899. 122. p.

48 Vincenti, Gusztáv: *A bírói függetlenség*. Jogtudományi Közlöny 1946. I. évf. 3–4. sz. 47. p.

49 Explanatory Memorandum, para 56–57.

50 CCJE Opinion No. 21. (2018): Preventing corruption among judges, para 11.

51 Ibid. para 14.

52 Ibid. para 19.

individual income and the financial appreciation of judges, but also from the point of view of the stability of the legal system, social trust, economic growth and the efficiency of the judiciary.

It is an important political interest that judges are able to devote themselves exclusively to solve their difficult judicial tasks with complete objectivity and calmness without financial worries,⁵³ since only those who are truly educated and not burdened with tasks contrary to their profession and remunerated in a way worthy of the position can be independent and reliable and only such a judge is strong enough to bear the burden of responsibility that falls on him/her.⁵⁴

The “universal” standard of remuneration of judges

As I mentioned above, there are several European and international documents on judicial independence, which also set expectations as far as remuneration of judges is concerned. Thus, the Magna Carta of Judges declares that “[t]he State shall ensure the human, material and financial resources necessary to the proper operation of the justice system. In order to avoid undue influence, judges shall receive appropriate remuneration and be provided with an adequate pension scheme, to be established by law.”⁵⁵

The Recommendation of the Committee of Ministers of the Council of Europe pronounces that judges’ remuneration should be commensurate with their profession and responsibilities and be sufficient to shield them from inducements aimed at influencing their decisions. Moreover, it holds that specific legal

53 „A bírói fizetésrendezés”. Jogtudományi Közlöny 1907. XXXXII. évf. 25. sz. 203. p.

54 „Bírói felelősség”. Budapesti Hírlap 1888. VIII. évf. 308. sz. 1. p.

55 Magna Carta of Judges, para 7.

provisions should be introduced as a safeguard against a reduction in remuneration aimed specifically at judges.⁵⁶

The Venice Commission's Report on the Independence of the Judicial System also declares that the remuneration of judges has to correspond to the dignity of the profession and that adequate remuneration is indispensable to protect judges from undue outside interference.⁵⁷ The Consultative Council of European Judges expressed that it is necessary to ensure at least *de facto* provision for salary increases in line with the cost of living.⁵⁸

The CJEU first expressed its position regarding judicial remuneration in the case of *Associação Sindical dos Juízes Portugueses v. Tribunal de Contas* according to which „[L]ike the protection against removal from office of the members of the body concerned, the receipt by those members of a level of remuneration commensurate with the importance of the functions they carry out constitutes a guarantee essential to judicial independence.”^{59, 60}

56 CM/Rec(2010)12, para 54.

57 European Commission for Democracy Through Law (Venice Commission) Report on the independence of the judicial system, Part I: The independence of judges, Strasbourg, 16 March 2010, Study No. 494/2008, CDL-AD(2010)004, para 46.

58 CCEJ Opinion No. 1 (2001) on Standards concerning the independence of the judiciary and the irremovability of judges, para 62.

59 Court of Justice, Judgement of 27 February 2018, *Associação Sindical dos Juízes Portugueses v. Tribunal de Contas* case C-64/16. para 45.

60 In this case, the Portuguese legislator, by means of a law, periodically reduced the amount of the salary of a number of officials, persons performing tasks in the public sector, including representatives of the legislature, the executive and the judicial bodies (e.g. judges). This general salary-reduction measures were justified by the requirement to eliminate an excessive budget deficit. Since this salary-reduction measure did not exclusively affect judges, the CJEU did not considered it contrary to the principle of judicial independence, because these were general measures aimed at ensuring that all members of the national civil service take part in mandatory requirements aimed at reducing the excessive budget deficit of the Portuguese State. In other respects, the CJEU took the same position in the case of *Carlos Escribano Vindel v. Ministerio de Justicia* (C-49/18.), the facts of which are eerily similar to the facts of the previous case.

The settled case-law of the ECtHR deals with the issue of judicial independence under the title of the right to a fair trial referred to in Article 6 of the ECHR and in connection with the right to property referred to in Article 1 of Protocol 1. Thus, the substance of the case of *Zubko and Others* was that the Ukrainian State – referred to the lack of budgetary resources – for a long time did not implement the final judgments that obliged it to pay the arrears of salaries and other benefits of the applicant judges. The ECtHR held that the failure of the State to provide judicial benefits to judges in a timely manner is incompatible with the need to ensure their ability to exercise their judicial functions independently and impartially, in order to be shielded from outside pressures aimed at influencing their decisions and behavior. Furthermore, the ECtHR explained that the failure to ensure adequate and timely payment of the remuneration of domestic court judges, upsets the fair balance that has to be struck between the demands of the public interest and the need to protect the applicants' right to the peaceful enjoyment of their possessions. According to the ECtHR's opinion, if judges do not receive the benefits which they were entitled by law for a longer time due to the procedure of the national authorities (in the mentioned case: the non-enforcement of final judgments), this may impede the exercise of their judicial functions with the necessary dedication. In this case, the ECtHR found that the Ukrainian State violated the right to the peaceful enjoyment of judges' possessions within the meaning of the first paragraph of Article 1 of Protocol No. 1.⁶¹

Based on the above a certain conclusion can be drawn from European and international documents as far as judges' remuneration is concerned and as a summary, it can be stated that it

61 Human Rights Court, *Zubko and Others v. Ukraine* (no. 3955/04, 5622/04, 8538/04 and 11418/04) Judgement of 26 April 2006, para 68-70.

is expected, both at the European and international level, that the salaries of judges should be in line with the dignity of the office they hold, the size and weight of the responsibility they bear, be proportionate to the complexity and difficulty of the task they perform, and be sufficient to protect them from outside or inside improper interference influencing their decisions and behavior.

Regulations: a short comparative analysis

Judicial independence as a principle is usually stipulated in the individual states' Constitutions or Basic Laws. But as far as judges' remuneration is concerned, we can find differences. During my initial research I found that there are three types of regulations about judicial salaries as far as Constitutions are concerned.

The first solution is when there is no rules at all on judicial salaries in the Constitution or Basic Law and it does not refer the issue to another (e.g. lower) law which contains rules about it.⁶² The second solution is when the Constitution or Basic Law states that the rules on judicial salaries are established in law which means that a separate law contains the rules of judges' remuneration.⁶³ There is a third group of states which Constitutions or Basic Laws contain certain rules on remuneration of judges. Here there are two subgroups.

62 This solution is used by e.g. Austria, the Czech Republic, Finland, France, Croatia, Latvia, Lithuania, Malta, Portugal, Romania, Slovenia, Russia, China, Norway, Serbia etc.

63 This solution is used by e.g. Belgium, Bulgaria, Estonia, Hungary, Greece, the Netherlands, Luxembourg, Germany, Italy, Spain, Sweden, Slovakia, Egypt etc.

The first subgroup contains those countries which Constitution or Basic Law declares that the remuneration of judges cannot be reduced.⁶⁴ The second subgroup contains those countries which Constitution or Basic Law declares that the remuneration of judges cannot be reduced, unless a certain event occurs.⁶⁵

I must add to this that the CJEU confirmed in one of its decisions that judges' salaries can be reduced under certain circumstances.⁶⁶

This study does not aim to find an answer to the question why individual countries regulate this issue differently? What I think is that it is a welcoming solution to regulate judicial salaries in law, because without regulation judicial salaries are not protected. But even if it is regulated in some kind of law (or in the Constitution/Basic Law or in a separate Act/Statute), it must contain a very important thing: protection against inflation, against devaluation.

Summary

In my opinion the remuneration of judges is an inseparable part of judicial independence, moreover, is one of the pledges for the enforcement of the principle of judicial independence. Therefore, the financial recognition of judges is of decisive importance in the appropriate quality and uninfluenced judicial activities. Ensuring adequate remuneration is also justified by the strict conflict of interest rules for judges.

64 This solution is used by e.g. Cyprus, Denmark, Ireland, USA, Brazil, Japan, Izrael, Australia etc.

65 This solution is used by e.g. Uganda, Nigeria etc.

66 Court of Justice, Judgement of 27 February 2018, Associação Sindical dos Juízes Portugueses v. Tribunal de Contas case C-64/16.

Bearing in mind the above (the remuneration of judges is an essential element of an independent administration of justice and thus the enforcement of the Rule of Law), the remuneration of judges should be in line with the social importance of the judicial activity, the size and weight of the responsibility judges bear, and it should be proportional to the complexity and difficulty of the task judges perform.

The remuneration commensurate with the judicial profession and responsibility, with the dignity of the position is not a prerogative or reward of judges, but rather the guarantee of the organizational integrity of the judiciary and the continuous improvement of the high standard of justice, it is one of the safeguards of the personal independence of the professional judges, which means the economic independence of judges. For the maintenance of judicial independence, it is essential that the level of remuneration of judges correspond to the social weight of the task they performed, since people claim a lot: a judge to be educated, fair, objective, understandable, timely, impartial and unbiased. There is no measurable price of independence, because an efficient and timely functioning justice system greatly helps society's sense of security, economic growth and guarantees clean and predictable legal relations, which are priceless. Nevertheless, if "society willing to entrust its most precious treasures to the judgment of a judge, it should strengthen him/her morally and financially to bear this heavy burden. This is not the judge's selfish interest; this is the interest of the state and the public."⁶⁷

Based on the principle of loyal cooperation referred to in the first subparagraph of Article 4, paragraph (3) of the TEU, Member States are obliged to ensure the application and respect EU

67 Osvald, István: A bírák anyagi helyzete. Jogtudományi Közlöny 1918. LIII. évf. 23. sz. 178. p.

law in their territory, and they are also required to comply with their obligations deriving from EU law and, in particular, from Articles 2 and 19 TEU.⁶⁸ This all means that the Member States must fully respect the requirements set by EU law and the settled case-law of the CJEU, moreover they must also take into account the European standards when developing their judicial system,⁶⁹ and must take all necessary measures to respect, protect and promote the independence and impartiality of judges.⁷⁰

Therefore – according to the conclusion drawn from the European and international documents – judges’ remuneration should be commensurate with their responsibilities, with the importance of the functions they carry out and has to correspond to the dignity of the profession and be sufficient to protect judges from undue outside or inside interference aimed at influencing their decisions and behavior. Adding to this, States should protect judicial salaries from devaluation and impairment.

If states do not recognize the responsibility of judges with an appropriate remuneration, if it is not correspond to the dignity of the profession than it will not only lead to possible corruption but it will hold back the social and technical developments, because judges won’t be able to spend money on technical innovations (for instance electric cars or solar panels).

68 Court of Justice, Judgement of 22 February 2022 *RS case C-430/21*, para 38.

69 2024 Rule of Law Report, p. 11.

70 CM/Rec(2010)12, point 13.

References

STUDIES

1. Balogh Zsolt (2021): Bírói hatalmi ág az Alaptörvényben – a bírói függetlenség néhány aspektusáról. *Acta Humana* 2021. (2.), pp. 9–22. <https://folyoirat.ludovika.hu/index.php/actahumana/article/view/5617/4458>, (2024.06.30.) DOI:10.32566/ah.2021.2.1
2. Bihari Zsuzsanna (2016): *A hatalommegosztás elve az Alkotmánybíróság 2011 utáni döntéseiben*. <https://core.ac.uk/reader/159317880> (2024. 03. 24.)
3. Cservák Csaba (2015): A hatalmi ágak megosztásának XXI. századi kérdései az Alaptörvényt követően. *Pro Futuro* 2015. 5., (2.), pp. 24–37. <https://ojs.lib.unideb.hu/profuturo/article/view/5359/5057> (2024. 06. 30.)
4. Gombos Katalin (2017): *Az Európai Unió jogrendszere és közjogának alapjai*. Budapest: Wolters Kluwer.
5. Ludvig Rezső (1921): Bírói túlóradíj. *Jogtudományi Közlöny*, 1921. 56., (14.), pp. 110–111.
6. Orbán Endre (2021): A bírói függetlenség értelmezése körüli legújabb dilemmák az Alkotmánybíróság és az Európai Unió Bírósága gyakorlatában. *EU Jog* 2021. (1–2.), pp. 3–14.
7. Osvald István (1918): A bírák anyagi helyzete. *Jogtudományi Közlöny*, 1918. 8., (23.), pp. 177–178.
8. r.- (1907): A bírák elégtelenségének okai. *Jogtudományi Közlöny*, 1907. 42., (29.), pp. 235–236.
9. Sári János (1995): *A hatalommegosztás történelmi dimenziói és mai értelme, avagy az alkotmányos rendszerek belső logikája*. Budapest: Osiris.
10. Szabó Patrik (2021): „Kicsit sárgább, kicsit savanyú, de a mienk.” – Gondolatok a korlátozott precedensrendszerről az angolszász precedensjog és a bírói függetlenség tükrében. *Ars Boni*, 9., (1–2.), pp. 32–43. https://epa.oszk.hu/02700/02769/00021/pdf/EPA02769_arsboni_2021_01-02_032-043.pdf (2024. 05. 16.)
11. Vincenti Gusztáv (1946): A bírói függetlenség. *Jogtudományi Közlöny*, 1., (3–4.), pp. 43–47.
12. W. I. (1899): A magyar bírói kar fizetéséről. *A Jog* 1899/15. pp. 122–123.
13. „A bírói fizetésrendezés”. *Jogtudományi Közlöny*, 1907. 42., (25.).

DAILY PAPERS

1. „Bírói felelősség”. *Budapesti Hírlap*, 1888. VIII. évf. 308., (1–2.).
2. „A bírák fizetése”. *Budapesti Hírlap*, 1889. IX. évf. 76., (1–2.).

OPINIONS, REPORTS

1. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, 2024 Rule of Law Report, The rule of law situation in the European Union, Brussels, 24.7.2024. COM(2024) 800 final, https://commission.europa.eu/document/download/27db4143-58b4-4b61-a021-a215940e19d0_en?filename=1_1_58120_communication_rol_en.pdf (2024. 08. 06.)
2. Consultative Council of European Judges (CCJE) Opinion No. 24. (2021) on the evolution of the Councils for the Judiciary and their role in independent and impartial judicial systems CCJE(2021)11, Strasbourg, 5 November 2021., <https://rm.coe.int/opinion-no-24-2021-of-the-ccje/1680a47604> (2024.07.31.).
3. Consultative Council of European Judges: MAGNA CARTA OF JUDGES (Fundamental Principles), CCJE (2010)3 Final, Strasbourg, 17 November 2010., <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168063e431> (2024. 08. 08.)
4. The 2024 EU Justice Scoreboard, Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Central Bank, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, COM(2024) 950, https://commission.europa.eu/document/download/84aa3726-82d7-4401-98c1-fee04a7d2dd6_en?filename=2024%20EU%20Justice%20Scoreboard.pdf (2024. 08. 01.)
5. Recommendation CM/Rec(2010)12 of the Committee of Ministers to member states on judges: independence, efficiency and responsibilities, Explanatory Memorandum, <https://rm.coe.int/cmrec-2010-12-on-independence-efficiency-responsibilites-of-judges/16809f007d> (2024. 08. 06.)
6. Consultativ Council of European Judges (CCJE): Opinion No. 21. (2018) Preventing corruption among judges, <https://vss.justice.bg/en/root/f/upload/5/CCJE20183E-Avis-21-CCJE.pdf> (2024. 07. 31.)
7. European Commission for Democracy Through Law (Venice Commission) Report on the independence of the Judicial System, Part I: The independence of judges, Strasbourg, 16 March 2010, Study No. 494/2008, CDL-AD(2010)004, <https://rm.coe.int/1680700a63> (2024. 07. 31.)
8. Consultativ Council of European Judges, Opinion No. 1 (2001) on Standards concerning the independence of the judiciary and the irremovability of judges, <https://rm.coe.int/1680747830> (2024. 07. 31.)
9. International Bar Association (IBA): Minimum Standards of Judicial Independence, <https://www.ibanet.org/MediaHandler?id=bb019013-52b1-427c-ad25-a6409b49fe29> (224. 08. 06.)

CAS-LAW

Court of Justice of the European Union

1. Judgement of 19 September 2006 *Graham J. Wilson v. Ordre des avocats du barreau de Luxembourg* case C-506/04., ECLI:EU:C:2006:587
2. Judgement of 27 February 2018 *Associação Sindical dos Juízes Portugueses v. Tribunal de Contas* case C-64/16., ECLI:EU:C:2018:117
3. Judgement of 7 February 2019 *Carlos Escribano Vindel v. Ministerio de Justicia* case C-49/18., ECLI:EU:C:2019:106
4. Judgement of 5 November 2019 *European Commission v. Republic of Poland* case C-192/18., ECLI:EU:C:2019:924
5. Judgement of 25 July 2018 *L. M.* case C-216/18., ECLI:EU:C:2018:586
6. Judgement of 24 June 2019 *European Commission v. Republic of Poland* case C-619/18., ECLI:EU:C:2019:531
7. Judgement of 2 Marc 2021 *A.B. and Others v. Krajowa Rada Sądownictwa* case C-824/18., ECLI:EU:C:2021:153
8. Judgement of 15 July 2021 *European Commission v. Republic of Poland* case C 791/19., ECLI:EU:C:2021:596
9. Judgement of 20 April 2021 *Repubblika v. Il-Prim Ministru* case C-896/19., ECLI:EU:C:2021:311
10. Judgement of 5 June 2023 *European Commission v. Republic of Poland* case C-204/21., ECLI:EU:C:2023:442
11. Judgement of 22 February 2022 *RS* case C-430/21., ECLI:EU:C:2022:99
12. Judgement of 21 December 23 *L.G. v. Krajowa Rada Sądownictwa* case C 718/21., ECLI:EU:C:2023:1015
13. Judgement of 8 May 2024 *Asociația "Forumul Judecătorilor din România" és Asociația "Mișcarea pentru Apărarea Statutului Procurorilor" v. Parchetul de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție – Procurorul General al României* case C-53/23., ECLI:EU:C:2024:388

European Court of Human Rights

1. *De Cubber v. Belgium* (no. 9186/80) Judgement of 26 October 1984, ECLI:CE:ECHR:1984:1026JUD000918680
2. *Anželika Šimaitienė v. Lithuania* (no. 36093/13) Judgement of 21 April 2020, ECLI:CE:ECHR:2020:0421JUD003609313
3. *Haarde v. Ireland* (no. 66847/12) Judgement of 23 November 2017, ECLI:CE:ECHR:2017:1123JUD006684712
4. *Findlay v. the United Kingdom* (no. 22107/93) Judgement of 25 February 1997, Reports of Judgments and Decisions 1997 I.
5. *Bryan v. the United Kingdom* (no. 19178/91) Judgment of 22 November 1995, Series A no. 335-A, p. 15.

6. *Ninn Hansen v. Denmark* (no. 28972/95) Judgement of 18 May 1999. ECHR 1999-V, CE:ECHR:1999:0518DEC002897295
7. *Khoniakina v. Georgia* (no. 17767/08) Judgement of 19 November 2012, ECLI:CE:ECHR:2012:0619JUD001776708
8. *Kyprianou v. Cyprus* [GC], (no. 73797/01), Judgement of 15 December 2005. ECHR 2005 XIII.
9. *Grievies v. the United Kingdom* [GC], (no. 57067/00), Judgement of 16 December 2003, ECLI:CE:ECHR:2003:1216JUD005706700
10. *Castillo Algar v. Spain* (no. 79/1997/863/1074) Judgment of 28 October 1998, Reports 1998-VIII, p. 3116.
11. *Ferrantelli and Santangelo v. Italy* (no.19874/92) Judgment of 7 August 1996, Reports 1996-III, pp. 951-52.
12. *Wettstein v. Switzerland* (no. 33958/96) Judgement of 21 December 2000, ECHR 2000-XII.
13. *Zubko and Others v. Ukraine* (no. 3955/04, 5622/04, 8538/04 and 11418/04) Judgement of 26 April 2006, ECLI:CE:ECHR:2006:0426JUD000395504

Catherine Enoredia Odorige

Development communication: an alternative growth and development measurement tool

University of Dunaújváros, Institute of Social Sciences, Department of Organizational Development and Communication Sciences; Karabakh University; Women Researchers Council; odorige@uniduna.hu

Keywords: GDP, Sustainability, C4D, ODA, Development, Well-being, \ Measurements.

Abstract:

Sustainable development discourse arose to point us to the indiscrete use of earth's resources. Focusing on stemming the tide away from so-called developments that are short-term and reactive without recourse to the long-run implications of them. The use of GDP as the universal standard for assessing the overall progress of a nation, when it does not measure the welfare and social well-being of a nation's population is indicative of the era when sustainable development had not yet entered the development dictum. Scholars insist that Gross domestic product was not originally designed to measure overall national progress and well-being but only economic activities. Hence this has given birth to the Beyond GDP scholars crossing disciplinary boundaries who insist that the time for a substitute measurement tool is now. Development communication came to be due to a reverse turn in development initiatives by Official development actors ODA which was without consideration to involve those who would be the beneficiaries of those projects and as such most of the projects were a failure. Now development communication would point us to the right approach to development. This study focuses on taking the lessons provided by the turn by development actors to engage in participatory

communication for development as evidence to propose a new direction for measuring national progress as against the overall GDP instrument. An interdisciplinary approach to more accurate measurement tools, to which the development communication discipline makes an ample contribution.

Introduction

Gross Domestic product as the paradigm for measuring modern growth dates back to the intensive capitalist industrialization of the 18th century developing in three stages (Schmelzer 2016; 75) followed by the political reaction to the great depression in the 1920/30s and third the post-Second World War reconstruction. It was adopted as the primary measurement of countries' economies at the Bretton Woods conference in 1944 when the International Monetary Fund and the International Bank for Reconstruction and Development were created.¹ The challenges associated with it go back to the period of its adoption, Kuznets its architect gave a warning note that it is inadequate in gauging the welfare of a nation, and Policymakers seemed to be hasty for an easy way to justify their policies and would rather decide on what is easy than what is right became hooked on using GDP as the measurement for everything even though it was only supposed to measure economic activities like market production with monetary valuation of things which are priced and marketed (Banerjee & Duflo, 2019; Kapoor & Debroy, 2019; Kubiszewski et al. 2013). It hinges on a faulty foundation of competitive rivalry between the communists and capitalists during the Cold War period; Khrushchev Nikita the Soviet

1 <https://www.worldbank.org/en/archive/history/exhibits/Bretton-Woods-and-the-Birth-of-the-World-Bank> (Accessed October 21 2024)

communist leader proclaimed in 1958 that "Growth of industrial and agricultural production is the battering ram with which we shall smash the capitalist system" (Schmelzer 2016; 163). However, in 1968; 24 years after the adoption of GDP by the International Monetary Fund, J.F. Kenedy during his campaign at the University of Kansas strongly criticized GDP emphasizing that it measures everything except that which makes life worthwhile. The worthwhile things are such as having no prices like government-sponsored free health insurance, social harmony, community capital, natural resources, household child-care housewife services, and more (Shrotryia and Singh 2021). The duo emphasized that with such huge limitations identified, we had carried on applying GDP as the gospel indicator for measuring a nation's success. Remaining the most globally accepted statistical indicator for measuring economic activities. Other services not measured are related to volunteering for charities, a huge part of civil society success; company's CSR activities that could drive community and societal stability, and illegitimate transactions where industries like drugs and trafficking are undeniably huge income earners for perpetrators. Doing the easy but not the right thing informed the generalized use of GDP for measuring everything. Stiglitz et al (2010) make a case for GDP as not being wrong in itself, however, application has been the bane of it; incorrect use. The criticisms that have trailed this wrong use go back to the vocalizations that Kenedy began to pay to it, another is the reference to the turn made by the 4th king of Bhutan; Jigme Singye Wangchuk who declared at the UN assembly that he is adopting GNP-Gross National Happiness for measuring his country progress 1972, which validates Kenedy's reference to the things that are worthwhile not represented in GDP. Why appropriate everything that matters most with a fraction of it?

These examples mark the beginning of the Beyond GDP turn which has brought about the introduction of other measuring tools like (Beyond GDP Metrics, Green growth/GDP, measurement convergence, impact assessment tools, SEEA, System of Environmental Economics Accounting, SGNA System of Global and National Accounts-comprising environment society economy and distribution, Human Development HD) indicative of the existence of other progress Indicators, but they face severe challenges in overcoming the intellectual and institutional lock-in of GDP and a lack of methodological consensus., Kaufmann, Barth, Steffens, Lannou, Gerer, Kiecker (2023); Schmelzer (2016). Just like the reverse trajectory that gave birth to sustainable development which has garnered global partnerships where the affluent adopt lifestyles within the planet's ecological means (Brundtland 1987) as a result of evidence that created this need, Communication for Development or Development Communication paradigm to check Official Development Agencies development interventions in developing countries which were largely unsuccessful due to the lack of stakeholder engagements. C4D became the participatory initiative to ensure project success. Apart from ODA, governments especially in developing countries were/are guilty of this method of development as well which adopted a diffusion hypodermic needle system of information spread that assumed that populations would adapt information shared through the mass communication channels, this was only assumptive as the results will later show. The success of participatory communication in motivating development is why communication for development qualifies to join the growth measurement hopefuls to substitute for GDP. Stakeholder engagement is the strength of development communication and qualifies it for a place as an instrument for national progress measurement. However conceptual challenges

yet beguile communication for development paradigm as expressed both in theorization by scholars and implementation by development actors. Achieving a sustainable future is dependent on getting the right measurement tool, and since development communication is an undeniable development measure, it deserves systemic attention and adaptation.

Methodology

The research adopts a systematic literature review (SLR), designed to synthesize meaningful knowledge from a cross-section of studies, suitable also for studies that are interdisciplinary like the topic in question. Following a systematic transparent, and reproducible process for identifying academic literature about a clearly defined topic or research question (Fisch–Block 2018; Clarke et al. 2020). In their paper Fisch and Block recommend following the six-step process which includes the motivation of the topic by stating the research question, systematically identifying relevant literature, choosing a balance between length and breadth, focusing on related concepts, and deriving a meaningful conclusion following a coherent structure. The search triangulated across titles with GDP, well-being and development communication, and sustainable development.

Two questions are identified in this research the first is; (1) Why have we continued to use GDP as the global measurement tool? Measurements are supposed to help us set performance indicators, which should help to identify progress. Going by several calls for more salient ways of measuring national growth, the present common GDP for measuring growth has long moved into the rhetoric zone. It has outlived its purpose which was in the words of Khrushchev for communists to smash capi-

talism and vice versa. Following the above the study identifies ease and the challenge of lock-in as the reason for the reluctance to adopt other measurement tools that have been identified and proposed by other disciplines.

Can development for communication discipline have its own measurement paradigm that can be adopted as a global measurement indicator?

The Search for Alternative Measurements

The session examines scholarly proposals and alternatives for the measurement of national progress. Immanuel Kant's insistence that there is no such thing as a good theory that doesn't work in practice (cited in Black 1977) is a compass to access the practicability of countries' GDP display in comparison to their well-being and poverty levels. The Brundtland Commission believes that widespread poverty is not only an evil in itself, but sustainable development requires meeting the basic needs of all and extending to all the opportunity to fulfill their aspirations for a better life. A world in which poverty is endemic which misappropriated measurement promotes, will always be prone to ecological and other catastrophes. According to Ranis–Stewart–Ramirez (2000) When levels of poverty in a country are high, either because per capita income is low or badly distributed, then there is a problem. They proposed Human Development defined as enlarging people's choices in a way that enables them to lead longer, healthier, and fuller lives as the central objective of human activity and economic growth, and a potentially important instrument for advancing it. While this two-way relationship between HD and EG may now be widely accepted, the specific factors linking them have not been systematically explored.

Nor has the question of priorities in the phasing of policy. They decry that in policy phasing assumption that EG takes precedence over progress on HD, they insist that human development should be given sequencing priority. O'Donovan (2024) Examines how tensions between the pursuit of growth and the pursuit of sustainability might be reduced using conceptual resources drawn from established approaches to national accounting and GDP. Using data from 1970 to 2019, Stjepanović, Tomić, and Škare (2022) examine the convergence of Green GDP and the presence of convergence clubs for 160 nations worldwide. They present Green GDP as an alternative measure of a country's economic activity that incorporates correcting numbers for environmental degradation, exploitation of natural resources, and waste production. As a result, the legislation aims to adjust the current GDP to address these vital environmental factors. The challenge of escalating global pollution, and expanding environmental effects, examining economic activity to include all significant aspects is crucial. Green GDP is a metric that corrects the traditional GDP and provides a new picture of economic growth and development. Creating a positive association of stringent ecological policy with the growth of Green GDP indicates that proactive policy measures towards the environment are not only helpful for the environment but also raise better economic conditions in the long run (Stjepanovic et al. 2022). As part of their results, utilizing each country's GDP as the observed parameter reveals the existence of ten clustering clubs; however, when Green GDP is employed as the observed parameter, only nine clustering clubs are identified common language. Others are the System of Global and National Accounts (SGNA). The SGNA has four system accounts (environment, society, economy, and distribution), which describe how the systems are developing.

However, this does not yet tell people whether the developments are good or bad.(Hoekstra 2019). More measurements exist than the allowed space for the study

Communication for Development as an Alternative Progress Measurement Tool

Development communication is essentially about the deliberate use of communication to promote development (Odoom 2020) As simple and straightforward as this definition seems in settling the salience of communication for more sustained development, conceptual challenges are an obstacle to reaching a consensus. Among other issues, unequal power relations impact psycho-socially in manifestation regarding the two main terms that make up the concept of development for communication. Conceptual parochialism in the way that development has been viewed as modernization. Black (1977) takes a swipe at Western scholarly perspectives on their conceptualization of development from a modernization perspective as ethnocentric. The dichotomy of developed and underdeveloped nations as seen from the lenses of modernization and GDP measurement gave room for emotional detachment and gave the further advantage of maintaining *that we are examining a phenomenon too complex for the poor and uneducated to understand* (Black 1977). The power relations also is the foundation of interplay in the communication aspect of the dictum. Identified in vertical communication, with inherent characteristics unsuitable for effective communication. A presumptive superiority; manifests itself in certain characteristics which Gálvez and Casanova (2019: 12) explain as (1) the presumptions that the sender holds all the necessary knowledge for the ongoing communication (2) the sender has information that the receiver does not have (3) be-

cause the message is sent through channels holding codes common to the sender and the receiver that the message has been effectively communicated. Also the age-long admonition by Bernard Shaw that the biggest error in Communication is the assumption that it has taken place. This assumption is inevitably obvious in the assumptive one-way traffic of information sharing when the intent is for a two-way sending and feedback between the sender and receiver (Odorige 2024). Mindfulness is required for communication to be established, it helps the communication expert avoid unintended consequences which are the bane of communication errors (Ibid). Regardless of the misinterpretations of these terms that make up Communication for Development; correct application can make for the best solution to development dilemmas and progress measurements. The first challenge of development tackled by communication for development is that projects mindfully superintended via development communication would not have been misappropriated, rejected, abandoned, or avoided by the beneficiaries because the communication stages of the project are grounded in the needs assessment. Because of the role of ownership in the project conceptualization. Historically grounded in the post-World War II rebuilding of nations and the United Nations Organization and development initiative for developing nations. Intervention failures led to the advocacy for the participatory aspect of effective communication for development an indication of fluidity of the concept and its grounding as a discipline of its own. Noted to have been conceived by Childers of the UNDP in the 1960s. He posits that development programs would be successful if done with development support communication with communication experts at the core of the mobilization of the beneficiaries of the proposed projects. Communication for Development is a sustainability-driven approach

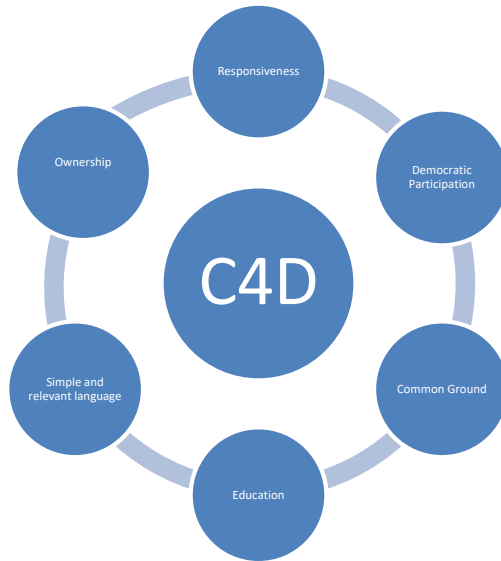
which accounts for why scholars of the concept are mostly all caught up in sustainability discourse (Inyang, Alegu, and Maku 2020). According to Mefalopulos (2008), its interdisciplinary nature makes development communication an extremely effective cross-cutting investigative tool, making a difference in enhancing project results and sustainability Development from the lenses of development communication scholars is a multidimensional process involving major changes in social structures, popular attitudes, and national institutions, *culminating* in the acceleration of economic growth, the reduction of inequality, and the eradication of poverty (Tadoro–Smith 2015). Moemeka (1989: 18) calls it “a change for the better in human, cultural, socio-economic and political conditions of the individual and consequently of the society”. For Israel (2018) it is a process that creates growth, progress, and positive change, *with evidence* of physical, economic, environmental, social, and demographic components”. Similar to the position of Iyang et al (2019) “a process of positive change, transformation or improvement of the overall wellbeing of an individual, a people, nation or society at large.”

A popular proverb, ‘experience is the best teacher’ by Julius Caesar, comes apt to justify the following definitions from ODAs. It is necessary to understand development communication from the perspectives of this group because they learned from experiencing the failure that comes with imposing development on a population. A form of conceptual parochialism, led to the reversal and embracing of communication for development. According to the World Bank (2006), it refers to the integration of strategic communication in development processes, and programs based on a strong understanding of indigenous realities. Through the creation of mechanisms to broaden public access to information on reforms; strengthen-

ing clients' ability to listen to their constituencies and negotiate with stakeholders. FAO (1984) conceives it as a social process, intentionally designed to seek a common understanding among all the participants of a development initiative, to create a basis for concerted action. That assists with dealing with social processes based on dialogue using a wide range of tools and methods. To seek change at different levels including listening, building trust, sharing knowledge and skills, building policies, debating, and learning for sustained and meaningful change. The various areas of intervention and the applications of development communication go beyond the traditional notion of behavior change (UNICEF 1999). Development communication is concerned with using communication to change or improve the lives of people it plays a very significant role in explaining the development process to the common people in such a way that it finds acceptance. (Odoom). Development communication is concerned with the dissemination of relevant information that increases people's stock of knowledge and changes their attitudes and values to enable them to undertake and participate in their development process (Anaeto–Solo-Anaeto 2010).

Inyang Alegu and Maku (2020) outline some operational core attributes of C4D as Responsiveness, democratic participation, common ground, education, and simple and relevant language. in addition to these, I identify value orientation, ownership protection, and maintenance

Figure 1. Attributes of Communication for Development

Conclusion

The important place of progress measurement for growth cannot be overemphasized, results of measurements show where the present state of things so that improvement plans can be made. It however is a big challenge when the measurement tool does not measure what is relevant, then there can be no room for improvement. A real commitment to a sustainable future is to insist on using the right measurement tools to gauge the state of growth. While there is no existing research calling for development communications systems to be developed as an alternative measurement tool for measuring the progress of a nation. The concept and its attributes which are stakeholder-centered are suitable to be adapted into such a measurement

tool for more sustainable growth measurements. GDP does not measure worthwhile things. It is time to begin to adopt the right tool for the right things. The attributes of development for communication puts it in the class of providing instruments of measurement.

References

- Anaeto, S. G.–Solo-Anaeto, M. (2010): *Development communication: Principles and practice*. Ibadan: Stirling-Horden Publishers Ltd.
- Banerjee, A. V.–Duflo, E. (2019): *Good economics for hard times*. Juggernaut Books.
- Black, J. K. (1977): Development and Modernization Theory: a critical review. *CrossCurrents*, 27., (1.), pp. 41–56. <http://www.jstor.org/stable/24458299>
- Bennett R. T. (2016): *The Light in the Heart*.
- Hoekstra, R. (2024): Beyond GDP: a review and conceptual framework for measuring sustainable and inclusive wellbeing. *The Lancet Planetary Health*, 8., (9.), pp. 695–705. [https://doi.org/10.1016/S2542-5196\(24\)00147-5](https://doi.org/10.1016/S2542-5196(24)00147-5).
- Clark, W. R.–Clark, L. A.–Raffo, D. M.–William, Jr. R. I., (2020): Extending Fisch and Block's. (2018) Tip for a Systematic Review in Management and Business Literature. *Management Review Quarterly*, 71. (1.). DOI: 10.1007/s11301-020-00184-8
- Fisch, C.–Block, Joerc H. (2018): Six Tips for your (systemic) literature review in business and management research. *Management Review Quarterly*, 68., (2), pp. 103–106. DOI: 10.1007/s11301-018-0142-x
- Gálvez, R. O.–Casanova, J. V. (2019): *Voices with Purpose; A Manual on Communication Strategies for Development and Social Change*. Windhoek: Freidrich-Ebert-Stiftung (FES) Fesmedia Africa.
- FAO (1984): *Expert Consultation on Communication for Development*. Rome: FAO.
- Hoekstra, R. (2019): Replacing GDP by 2030. In: *Replacing GDP by 2030: Towards a Common Language for the Well-Being and Sustainability Community*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hoekstra, R. (2024): Beyond GDP: a review and conceptual framework for measuring sustainable and inclusive wellbeing. *The Lancet Planetary Health*, 8., (9.), pp. 695–705. [https://doi.org/10.1016/S2542-5196\(24\)00147-5](https://doi.org/10.1016/S2542-5196(24)00147-5).
- Inyang, M. J. P.–Alegu, J. C.–Maku, B. S. (2020): Development Communication Process and Theories: An Overview. *GNOSI: An Interdisciplinary Journal of Human Theory and Praxis*, 3., (1.), DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.3883592>

- Inyang, M. P.–Alegu, J. C.–Iorlaha, L. Y.–Adelaja, K. I.–Maku, B. S. (2019): *Fundamentals of development communication and national development*. Abakiliki: Mcee Graphics Nig.
- Jenny, M. A.–Betsch, C. (2022): Large-scale behavioral data are key to climate policy. *Nat Hum Behav*, 6., pp. 1444–1447. <https://doi.org/10.1038/s41562-022-01479-4>
- Kapoor, A.–Debroy, B. (2019). GDP is not a measure of human well-being. *Harvard Business Review*, <https://hbr.org/2019/10/gdp-is-not-a-measure-of-human-well-being>
- Kaufmann, R.–Barth, J.–Steffens, L.–Le Lannou, L-A.–Gerer, A.–Kiecker, S. (2023): *Mainstreaming wellbeing and sustainability in policymaking: technical and governance levers out of the institutional GDP lock-in*. Cologne: ZOE Institute for Future-fit Economies.
- Kubiszewski, I.–Costanza, R.–Franco, C.–Lawn, P.–Talberth, J.–Jackson, T.–Aylmer, C. (2013): Beyond GDP: Measuring and achieving global genuine progress. *Ecological Economics*, 93., pp. 57–68. <https://doi.org/10.1016/j.ecolecon.2013.04.019>
- Kuznets, S.: *National Income 1929–1932. Letter from the acting secretary of commerce transmitting*. <https://fraser.stlouisfed.org/title/national-income-1929-1932-971>. (Assessed 02-11-2024)
- Mefalopulos P. (2008): *Development Communication Sourcebook: broadening the boundaries of communication*. Washington DC.: The World Bank.
- Moemeka, A. A. (1989): Perspective on development communication. *Africa Media Review*. 3., (3.).
- O'Donovan, N., (2024): Turning less into more: Measuring real GDP growth in the green tansition. *Ecological Economics*, 224., <https://doi.org/10.1016/j.ecolecon.2024.108293>.
- Odoom, D. (2020): *Understanding Development Communication: A Review of Selected Literature*. EHASS by Noyam Publishers. pp. 37–48. DOI: <https://doi.org/10.38159/ehass.2020054> [accessed Nov 17, 2024].
- Ranis, G.–Stewart, F.–Ramirez, A. (2000): Economic Growth and Human Development. *World Development*, 28., (2.), pp. 197–219. [https://doi.org/10.1016/S0305-750X\(99\)00131-X](https://doi.org/10.1016/S0305-750X(99)00131-X).
- Schmelzer, M. (2016): The Hegemony of Growth. In: *The Hegemony of Growth: The OECD and the Making of the Economic Growth Paradigm*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Stiglitz, J. E.–Sen, A.–Fitoussi, J. (2010): *Mismeasuring our lives, why GDP does not add up*. Book well Publications.
- Stjepanović, S.–Tomić, D.–Škare, M. (2022): A new database on Green GDP; 1970–2019: a framework for assessing the green economy. *Oeconomia Copernicana*, 13., (4.), pp. 949–975. doi:10.24136/oc.2022.027
- Stjepanović, S.–Tomić, D.–Škare, M. (2024): Policy lessons from green GDP convergence over five decades: Enhancing sustainability and economic outcomes. *Journal of Policy Modeling*, <https://doi.org/10.1016/j.jpolmod.2024.08.002>.

- Todaro, M. P.–Smith, S. C. (2015): *Economic development*. 12th Edition. New Jersey.
- UNICEF (1999): Towards better programming. A handbook on behavior development communication in Water and Environmental Sanitation Programmes. Unpublished document, *UNICEF WES Technical Guidelines Series*, 4., Programme Division Guideline Series, New York.
- Van der Linden, S.–Pearson, A. R.–Van Boven, L. (2021): Behavioural climate policy. *Behavioural Public Policy*, 5., (4.) pp. 430–438. doi:10.1017/bpp.2020.44
- The World Bank (2006): *Information and Communication for Development 2006*. Washington, D. C.: World Bank.

Falus Orsolya–Dósáné Pap Györgyi–Czukur Kristóf
The “charity account” in islamic banking as a means of sustainability

Dunaújvárosi Egyetem, Társadalomtudományi Intézet
faluso@uniduna.hu; dosanpgya@uniduna.hu;
czukur.kristof@gmail.com

Kulcsszavak: SDGs, iszlám bank, “Charity Account”, jótékony-ság, fenntarthatóság.

Motto: *“Those who consume interest cannot stand [on the Day of Resurrection] except as one stands who is being beaten by Satan into insanity. That is because they say, “Trade is [just] like interest.” But Allah has permitted trade and has forbidden interest. So whoever has received an admonition from his Lord and desists may have what is past, and his affair rests with Allah. But whoever returns to [dealing in interest or usury] - those are the companions of the Fire; they will abide eternally therein.” (Qur’an 2:275)*

Absztrakt:

Az Egyesült Nemzetek Szervezete 193 tagállama által 2015 szeptemberében egyhangúlag elfogadott 17 fenntartható fejlődési cél (SDG) a globális fenntarthatóságot, ezen belül a legtöbb cél egyértelműen a fenntartható gazdasági és társadalmi fejlődést szolgálja. Az iszlám bankrendszer a Korán és több Hadith alapján hasonló célkitűzéseket szolgál. Az úgynevezett “Charity Account” (jótékonyági számla) az Iszlám morális megítélése szerint “non-halal” (Saria által tiltott) tranzakciókból származó bevételeket a bank kizárólag jótékony célokra költheti el.

A tanulmány az iszlám bankok jótékonyági gyakorlatát, az ezt felügyelő operatív szervezetét, valamint a Charity Account-ot mutatja be, az erre vonatkozó kiterjedt muszlim szakirodalom, valamint iszlám bankfelügyeleti beszámolók elemzése alapján.

Abstract:

The 17 Sustainable Development Goals (SDGs) unanimously adopted by the 193 member states of the United Nations in September 2015 are means of a global sustainability (Keszi-Szeremlei 2022), and most of these goals clearly serve sustainable economic and social development (Varga 2024: 53–63; Kőkuti et al. 2022; Kőkuti 2024; Kovács 2024: 25–33). The Islamic banking system serves similar objectives based on the Qur'an and several Hadiths. The so-called "Charity Account" (charity account), according to the moral judgment of Islam, the bank can only spend the income from "non-halal" (forbidden by Shariah) transactions for charitable purposes. The paper presents the charity practice of Islamic banks, the operational framework that supervises it, and the Charity Account, based on the analysis of the relevant extensive Muslim literature and Islamic banking supervision reports.

Keywords: SDGs, Islamic bank, "Charity Account", charity, sustainability.

Introduction:

Islamic Financial Institutes /FIs/ and Sustainability

Several products and services of Islamic Banking are operating across the world, mainly in the Middle East, but it has a growing number in the USA and the EU as well. The operation of the Islamic Banking transactions has to be compliant with *Shariah*, the traditional Islamic Law. Islamic financial institutions have to prohibit *Riba* (interest), because it is *Haram* /forbidden by Allah/ (Falus 2020: 89–94).

Innovative products and services of Islamic Banking had been widely reported. The products include *Mudarabah* that is profit and loss sharing.

Profit and loss sharing /PLS/ is the method utilized in Islamic banking to comply with the prohibition of interest. The Islamic solution, commonly referred to as PLS (Gholami et al, 2021), suggests an equitable sharing of risks and profits between the parties involved in a financial transaction. In the PLS method banking business, there are so three parties. The customers are treated as partners who invest either labor or an equal portion of capital (Sutrisno & Widarjono, 2022; Abdalla, 2008). The most distinguishing features of an Islamic bank, which differentiates it from a conventional bank, is to be free of the most deadly forbidden elements of over usury /*Riba*/, uncertainty /*Gharar*/ and gambling /*Maysir*/, also to avoid conducting other unlawful trading methods. Ensuring effective Shariah compliance, however, is not a straightforward matter. As financial markets are frequently becoming sophisticated, intensified product innovations and engineering in Islamic finance entail the genuine concern over the need to strengthen Shariah compliance throughout the product life cycle. Indeed, failure to comply with Shariah not only invokes financial risk but also may eventually expose the Islamic bank to the risk of breaking the trust and confidence of investors and depositors (Mukhibad et al. 2023).

If we accept that two of the key pillars of sustainability are the long-term sustainability of economic and social development (Falus, 2024), then we can see that the values - including primarily charity as a means of eradicating poverty and hunger and eliminating social inequalities - conveyed by Islamic banks can play significant role in the development of such a financial sustainability strategy.

The Charity Account

Shariah compliance is a fundamental requirement of IFIs. Under the current practices of IFIs, it is the duty of Shariah departments along with the Shariah Supervisory Board (SSB) to monitor, audit, check, certify and approve financial products and services offered according to the requirements of Islamic financial laws (Laldin & Furqani, 2018). When a financial transaction is found to be in violation of the Shariah, the SSB will accordingly need to decide whether the financial transaction is void; or needs to be rectified; or its cost shall be borne by the IFI and/or the profit earned represents Shariah non-compliant (SNC) earnings (Al-Ali 2022).

In Islamic banking thus a Shariah Governance Framework is operating. Illegal funds are kept in an independent account which is open in the bank's books called the *Charity Account* or *Public Benefit Account* (Yunus 2015: 8–12). Unstandardised practice is also reflected in the lack of a common name for the account within the industry. There are several terms used in the literature to name the account in which funds are pooled and transferred by the IFI for such charitable contributions. These are: *Charity Funds* (Hussain, 2011), *Charity Account* (AAOIFI 2020) and *Welfare Account* (Noor–Haron 2016). For the purpose of this article, the term charity account is preferred as it is believed that this term reflects the most accurate definition of it.

In Islamic banking unlawful incomes still mistakenly procure through some impermissible means. Illegal funds are created either by unintentional forms such as interest on bank deposits with other banks or by foreseen forms such as delay penalties, but not limited to: interest from open accounts of the bank with the Central Bank, traditional banks or other institutions, as some banking laws require that the depositor be enti-

tled to interest on deposits calculated on the basis of balance and duratio; the delay penalties that the debtor bank is required to pay, in accordance with the approved financing contracts and agreements; compensation and surpluses established for the benefit of the bank by the court order for amounts overdue; or the profits of the finance and the financial operations in which the violation occurred, after reviewing and verifying the internal audit department or the external legal auditor and after the approval of the Shariah Supervisory Board (SSB). General provisions should be initiated in order to avoid the non-halal incomes: first, the bank must make a profit from graft in all its transactions, and seek not to enter it in any way. In the form of the collection of a *Haram* reward, it must be avoided in the Charity Account; second, the bank must ensure that all agreements and contracts with other parties are free from prohibited conditions such as Riba-based interest, etc. under any circumstances and under any name. The bank shall take the initiative to dispose of the forbidden funds by distributing them in the good and public interest, and not to annex them to their assets or to benefit from them in any way of utilization; and third, it is not permissible to confuse the accounts of *Zakah* /donation/ (Falus 2020: 19–41), the donations paid by the bank if any, and the Charity Account, but each of them shall have a special account, which shall direct its amounts to its legitimate banks (Yunus 2015). The bank, however, may not refund Riba-based interest, which may be settled in its account without agreement with other banks, to the party that paid it, and it shall be included in the Charity Account.

Every time a Minutes of Meeting has to be presented at the first meeting of the Shariah Supervisory Board (SSB). The bank shall establish the Committee for the Conduct of Public Benefit, which studies the demands received and determine their priority.

This committee also determines the parties to which the funds will be disbursed and the amounts to be utilized for each entity. The committee consists of the General Manager; the Director of Public Control Pole; the Compliance Manager (Rapporteur of the Committee); and the Director of Product Pole and Quality (Grassa 2013).

The Activities of the Committee for the Conduct of Public Benefit

A majority of its members shall take decisions of the Committee for the Conduct of Public Benefit. The Committee shall consider the requests for assistance received by the bank, as well as decide and confirm its decisions. Building on the above, this Committee discusses the purification of non-halal income from modern sources. According to them, the bank has to purify such income in order to avoid the sins of keeping the unlawful money and preventing them from utilizing it. The bank shall expedite the disbursement of the funds of the Charity Account. However if disbursement from the Charity Account requires certain procedures or approvals, it will be delayed as needed (AAOIFI 2020; Meutia et al. 2019).

The bank is also obliged to disburse a certain percentage of the account balance within one year from the date of collection. The allocation of a sum of money from the Charity Account shall be credited to an account with the bank on behalf of a certain entity and approved under this policy. Meanwhile, it is not permissible to invest public benefit funds in an investment account or any other account. If any profit is realized from a provision made to a party, from a Charity Account, it is credited to the concerned party and the bank is not entitled to any of it.

A Charity Account may be disbursed to assist those who have a formal license in the activity with a full legal file and for those having activities within one of the following sectors: construction, renovation and furnishing of educational and public; the field of training, training and scientific research that benefits the society provided that the training is for non-employees of the bank who are trained for the general benefit and dissemination of Islamic sciences; charity activities /such as care for orphans, elderly people, disabled persons, etc./; contributing to the launching of micro-projects for the disabled, people in need, orphans, etc.; applications are subject to medical or surgical intervention for those in need; the active bodies in the field of teaching Qur'an and for *khateeb* /a person who delivers the sermon; literally: *narration*/ (Hirschkind 2006: 47); and supporting scientific research in the field of Islamic studies (Aribi –Arun 2015).

The bank shall pay the public benefit amounts according to the priority of the sectors already mentioned. The first three points shall account for 80% of the amounts spent annually from the account, and the remaining 20% shall be spent on the last three sectors. In addition, the disbursement procedures shall be determined from the account for each sector mentioned above in a detailed disbursement manual showing the required documents and the manner of disbursement. Likewise, the beneficiary should send a report on the use of such funds, supported by evidence. Additionally, no payment may be allowed to be made without the approval of the Committee, and the funds of the account can not be used to put files in retroactively. As for taxes on the funds of the public benefit account, it may be paid from it. Whereas, this shall not apply to taxes levied on the assets of the bank. It is permissible to dispose of the Charity Account for the purchase of a property or movable property and to grant it to a charity.

The bank's conduct with these funds and its consequences must be disrupted, because the exit of the bank to the disposal of the charity is achieved by the due disposal of these funds (Al-Ali 2022).

Consequently, it is not permissible to dispose of the Charity Account with respect to the bank's direct or indirect benefit, or the provision of any expenses, including payment of interest accounts correspondents or taxes incurred by the bank in its work and activities. Moreover, the bank is not allowed to reduce the due performance regarding to the amounts disbursed or for training the bank's staff in particular, or research and studies related to the bank's business. Besides, Charity Account cannot be used for protection of the real value of bank funds from the effects of currency fluctuations or to deposit amounts that the bank is required to put in the Central Bank or other bank. In addition, it cannot be used in the performance of fees or amounts to which the Bank is committed to contribute to the subscription of its share in the Bank Deposit Guarantee Fund or others or as support for non-performing loans, as well as to write off the deceased or doubtful debts. It is also not permissible to take the *Eid / Eid al-Adha*, also called the *Festival of Sacrifice*, is the second of two Islamic holidays celebrated worldwide each year - the other being *Eid al-Fitr*- and considered the holier of the two/ (Esposito 2003: 74) sacrifice from the account of public benefit because it is a religious rite, in which Muslims draw close to their Lord. Moreover, it is not allowed to lend from the public benefit account, because this is a deliberate delay in paying it, and if the person who is to be lent from it is in need, it should be given instead of lending it (AAOIFI 2020; Al-Ali 2022).

Finally, the bank's staff and its frameworks are not included in the public interest. They are also keen to deepen their knowledge in the field of Islamic banking, as well as providing books,

magazines and specialized documents for them in the fields of banking activity and the various social services are not intended for the benefit of the bank's employees. The bank must provide such assistance to its beneficiaries from the budgeted sections. In case of any violation of the above principles or a payment to a party not approved by the SSB and objected thereto, the amounts paid by the bank shall be charged and returned to the General Interest Account (AAOIFI 2020; Al-Ali 2022).

Conclusion

Islamic banks, while providing surplus to their customers, are competitive with conventional Western banks. Their clients in the 21st century are not motivated in their choice primarily by religious fundamentals but rather by the quality of services and the right price-value ratio. However, the functioning of these banks is perceptibly pervaded by moral values, and lay stress on charity as well (Balázs et al. 2019).

Islamic banking as opposed to the conventional Western banking system, is working on the principles of Shariah, the Islamic religious law. It is based on religious and moral foundations, so it has to be free of the most deadly forbidden elements of over usury */Riba/*, uncertainty */Gharar/* and gambling */Maysir/*, also aims to avoid conducting other unlawful trading methods as well. Ensuring effective Shariah compliance, however, is not a straightforward matter. Even Islamic banks can generate a portion of non-halal income through invalidity of contracts that govern certain products, contracts that do not fulfil the pillars and the conditions, unlawful business banking operations and the interest received from conventional banks. The identification of such income is crucial for the purification

process, though this is a special moral service that only these banks are able to offer to their clients. The way these banks give the impure income away for charity purposes and their donation process is an example to follow for Western commercial banks as well.

Since one of the key pillars of sustainability is the long-term sustainability of economic development, we see that the values conveyed by Islamic banks can play a significant role in the development of such a financial sustainability strategy. The Charity Account is one element of the techniques of Islamic banking. In light of this, it is no wonder that IFIs enjoy great popularity worldwide. Taking into account the fact that the Charity Account is suitable for realizing several of the 17 Sustainable Development Goals /SDGs/ of the 2030 Agenda for Sustainable Development of the UN (UN 2015), as means of long-term economic and social development, we can conclude that this legal institution of financial law should be studied by the conventional Western banking system as well.

Sources

- Aaoifi (2020): *E-Shari'ah standards, accounting and auditing organization for Islamic financial institutions*. Available at: <http://aaoifi.com/shariah-standards-3/?Lang=en> (accessed 20 September, 2024)
- Abdalla, Ahmed G. (2008): The Implication of Using Profit and Loss Sharing Modes of Finance in the Banking System, with a Particular Reference to Equity Participation (Partnership) Method in Sudan. *Humanomics*, 24., (3.), pp. 182–206.
- Al-Ali, Salim Ali (2022): Charity account in Islamic financial institutions: creating a defined Shari'ah standard. *International Journal of Islamic Finance*, 14., (3.), 315–332. <https://doi.org/10.1108/IJIF-01-2021-0007>
- Aribi, Z. A.–Arun, T. (2015): Corporate social responsibility and Islamic financial institutions (ifis): Management perceptions from ifis in Bahrain. *Journal of Business Ethics*, 129., (4.), pp. 785–794.

- Balázs, L.–Bezrati, R.–Falus, O. (2019): Operating principles of islamic banking. In: András, István–Rajcsányi-Molnár Mónika (Eds.): *East West Cohesion III : Strategical study volumes*, Subotica: Čikoš Group, pp. 32–49.
- Esposito, John L. (Ed.) (2003): *The Oxford Dictionary of Islam*. New York: Oxford University Press.
- Falus, Orsolya (2020): *The Legal Institutions of Charity in the Traditional Islamic Law*. Sarajevo: Dobra Knjiga.
- Falus, Orsolya (2024): Thoughts on legal sustainability – 'Nihil sub sole novum.' *Russian Law Journal*, 12., (2.), pp. 51–59.
- Gholami, R.–Aisyah, Abdul-Rahman–NOR Ghani, Md Nor–Fathin, Faizah Said (2021): Profit-Loss Sharing versus Interest-Based Contract: A Systematic Review. *International Journal of Economics, Management and Accounting*, 29., (2.), pp. 381–407. <https://doi.org/10.31436/ijema.v29i2.901>
- Grassa, R. (2013): Shariah Supervisory System in Islamic Financial Institutions. *Humanomics*, 29., (4.), pp. 333–348. <https://doi.org/10.1108/h-01-2013-0001>
- Hirschkind, C. (2006): *The Ethical Soundscape: Cassette Sermons and Islamic Counterpublics*. New York: Columbia University Press
- Hussain, I. (2011): "Effective Insolvency Regimes For Islamic Finance: The Pakistan Experience" In: Islamic Financial Services Board (Ed.): *Effective Insolvency Regimes: Institutional, Regulatory And Legal Issues Relating To Islamic Finance*. Kuala Lumpur.
- Keszi-Szeremlei A. (2022): A fenntartható pénzügyi tudatosság vizsgálata a Dunaújvárosi Egyetem hallgatói körében, In: Balázs László–Rajcsányi-Molnár Mónika–András István (Szerk.): *Megújuló közgazdaságtan*. Dunaújváros: DUE Press, Pp. 25–38.
- Kovács Sz. (2024): Fenntarthatósági fordulat. In: Balázs, László *Fenntarthatóság és a jövő gazdasága*. Dunaújváros: DUE Press, pp. 25–33.
- Kőkuti T.–Balázs L.–Rajcsányi-Molnár M. (2022): A felsőoktatási felelősségvállalás egy sajátos módja: Képzési Életpálya-menedzsment Program a Dunaújvárosi Egyetemen. *Civil Szemle*, 19., (4.), pp. 113–126.
- Kőkuti T. (2024). A humán erőforrás és a „zöld HRM” a fenntarthatóság útján In: Balázs László–Rajcsányi-Molnár Mónika–András István–Keszi-Szeremlei Andrea (Szerk.): *Átalakuló közgazdaságtan és fenntarthatóság*. DUE Press, Pp. 101–109.
- Laldin, m.a.–Furqani, H. (2018): Islamic Financial Services Act (Ifsa) 2013 and the Shariah-Compliance Requirement of the Islamic Finance Industry in Malaysia. *Isra International Journal Of Islamic Finance*, 10., (1.), pp. 94–101.
- Meutia, Inten–Aryani, Desi–Widyastuti, Sari Mustika (2019): Characteristics of the Shariah Supervisory Board and its Relevance to Islamic Social Reporting at Islamic Banks in Indonesia. *Ekuitas*, 3., (1.), pp. 130–147. <https://doi.org/10.24034/j25485024.y2019.v3.i1.4160>

- Mukhibad, Hasan–Nurkhin, Ahmad–Anisykurlillah, Indah–Fachrurrozie, Fachrurrozie–Jayanto, Prabowo Yudo (2023): Open innovation in Shariah compliance in Islamic banks – Does Shariah supervisory board attributes matter? *Journal of Open Innovation: Technology, Market, and Complexity*, 9., (1.). <https://doi.org/10.1016/j.joitmc.2023.100014>.
- Noor, a.–Haron, M. (2016): A framework for determination of actual costs in Islamic financing products. *Journal of Islamic Finance*, 5., (2.), pp. 37–52.
- Sutrisno, Sutrisno–Widarjono, Agus (2022): Is Profit–Loss–Sharing Financing Matter for Islamic Bank’s Profitability? The Indonesian Case. *Risks*, 10., (11.), pp. 207–219. <https://doi.org/10.3390/risks10110207>
- UN (2015): *Sustainable Development Goals /SDGs/ of the 2030 Agenda for Sustainable Development*. <https://www.un.org/sustainabledevelopment/sustainable-development-goals/> (Accessed: 28 September, 2024)
- Varga A (2024): Az esélyegyenlőség fenntarthatósági aspektusai. In: L. Balázs–M. Rajcsányi–Molnár–I. András–A. Keszi–Szeremlei (Szerk.): *A jövő fenntartható közgazdaságtana*. pp. 53–63. Dunaújváros: DUE Press.
- Yunus, S. B. M. (2015): Purification of Non-Halal Incomes by Islamic Banks in Malaysia: *A Shariah analyses*. Selangor: International Islamic University Malaysia.

Gular Mikayilova

Innovations in advertising management and their impact on tourism organizations

Master of Azerbaijan University of Tourism and Management
mikayilova.gular@mail.ru

Keywords: Advertising, management, innovation, tourism, strategy, technology.

Abstract:

The article examines the role of modern innovations in advertising technologies and their impact on the tourism industry. In the conditions of globalization and rapid development of technology, advertising strategies become the main factor that attracts customers and increases the competitiveness of tourism companies. Special attention is paid to digital marketing, content platforms, social networks and personalized advertising campaigns, which are important in generating tourism demand. At the same time, the article focuses on how innovative approaches in advertising management contribute to increasing brand awareness, strengthening customer trust and increasing sales in the tourism sector. The study analyzes current advertising trends such as Artificial Intelligence (AI), Big Data, Virtual Reality (VR) and Augmented Reality (AR), and their impact on consumer behavior.

In addition, the article discusses the main challenges tourism organisations face when implementing innovations in advertising and provides recommendations for the effective use of innovative solutions to achieve strategic business goals.

Introduction

Advertising is a special type of activity that has accompanied mankind throughout the history of development. It is a kind of relationship between producer and consumer. The purpose of advertising is to increase demand for the services or goods it advertises.

All over the world, advertising is developing at great speed, involving areas such as industry, production or economy. In this regard, a new type of activity - "advertising work" appeared. High-quality management of activities in the service sector is considered the key to success and is called "advertising management" [2].

In recent years, innovations in advertising management have played a special role in the development of tourism organizations. Tourism, which is one of the most dynamically developing sectors of the world economy, requires constant changes and the application of innovative approaches to maintain competitiveness in the market. Innovative technologies in the field of advertising open new horizons for tourism companies, improve interaction with customers and increase the impact of marketing campaigns.

Modern technologies have radically changed the ways of promoting services in the tourism industry.

The digital transformation of the advertising industry has led to the active use of tools such as social networks, contextual advertising, SEO and content marketing. Tourism companies can reach their target audience in real-time and create a personalized experience.

Platforms such as Instagram, Facebook and TikTok are actively used to promote tourism services through photos, videos, live broadcasts and bloggers. Using advertising platforms such

as Google Ads allows tourism organizations to display their offers to users when they are searching for specific destinations, services or offers.

The use of Big Data allows tourism companies to better understand their customers and offer them personalized services. Analysis of data collected from various sources (social networks, search queries, online orders) helps to better segment the audience, create targeted offers and manage advertising campaigns more effectively [4].

VR and AR technologies provide unique opportunities for potential customers to pre-visit a vacation destination or “walk through” hotels without leaving home. Such technologies allow travel agencies to offer more interactive and interesting advertising methods that encourage the purchase of services.

Influencers and bloggers have become an important part of tourism companies' advertising strategies. Micro-influencers, who are more closely connected with their followers and more reliable, play a special role, which makes their advertising more authentic and effective.

Programmatic advertising is the automated acquisition of advertising space using algorithms and user behavior data. For tourism companies, this allows for faster and more accurate delivery of advertising messages to the right audience while minimizing costs [1].

Innovative solutions in advertising management have a significant impact on tourism organizations and provide many advantages:

1. Increasing customer loyalty. Individual approaches and targeted advertising campaigns allow companies to better communicate with customers and offer them relevant and interesting offers. This helps increase loyalty and repeat purchases.

2. Increasing competitiveness. Companies that actively use the latest technologies can offer unique advertising solutions that differentiate them from their competitors. The use of innovations allows us to reduce marketing costs and increase the efficiency of advertising campaigns, which increases their competitiveness in the market.
3. Expanding audience coverage. The Internet and social media have enabled tourism companies to reach the global market. Using targeted advertising campaigns allows you to effectively attract tourists from different parts of the world and thereby increase revenues.
4. Increase conversions and revenue. Using user behavior data and automating advertising processes leads to increased conversions. More precise targeting of the target audience, improved user experience through VR and AR technologies, as well as direct interaction through influencers - all contributes to the increase of revenues of tourism companies [5].
5. Increasing trust in the brand. Tourism companies using new technologies and innovative advertising strategies increase customer trust. For example, using influencers or detailed VR tours of vacation destinations creates a sense of authenticity and engagement, which ultimately strengthens the brand.

Innovations in advertising management are fundamentally changing approaches to the promotion of tourism services. Digitization, the use of Big Data, Virtual Reality and influencers help tourism organizations maintain their competitiveness, expand their customer base and increase revenues. Companies that actively implement innovative solutions gain a significant advantage in the ever-changing market.

Analysis

To analyze the impact of innovations in advertising management on tourism organizations, a study was conducted that included statistical data on the use of various advertising tools and their impact on the revenue and customer base of tourism companies. The focus is on innovative technologies such as digital marketing, contextual advertising, social media and the use of Big Data for personalized campaigns.

Table 1. Use of innovative advertising tools in tourism companies

Advertising tools	Percentage of companies using this tool (%)	Increase in number of customers (%)	Revenue Growth (%)
Social networks (SMM)	85%	40%	35%
Contextual advertising (PPC)	70%	30%	28%
Email Marketing	60%	25%	20%
Big Data for personalized campaigns	45%	20%	18%
Virtual reality (VR)	25%	15%	12%
Augmented Reality (AR)	20%	10%	8%

Source: Prepared by the author.

According to the data, most tourism companies (85%) use social networks in their advertising campaigns. It is also the most influential in increasing customer base (+40%) and company revenues (+35%). Contextual advertising is second in pop-

ularity (70%) and also shows significant growth in customers (+30%) and revenue (+28%). The use of virtual and augmented reality technologies remains low, but they are also beginning to contribute to the increase in the number of customers and revenues, which indicates their potential for further development.

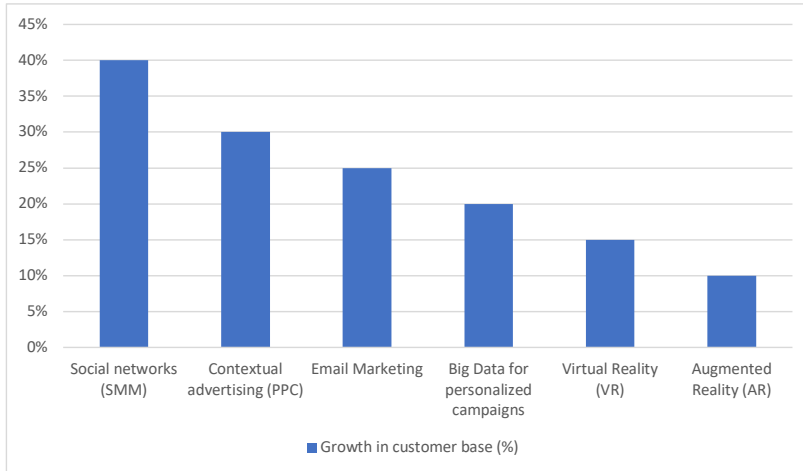
Table 2. The impact of innovations on the competitiveness of tourism companies

Indicator	Before the innovation	After the innovation	Growth (%)
Increasing number of applications	1000	1450	+45%
Converting leads to sales	10%	15%	+50%
Average Customer Cost (CAC)	50 USD	40 USD	-20%
The company's total revenue	500,000 USD	650,000 USD	+30%

Source: Prepared by the author.

The application of innovative advertising technologies led to a significant increase in the number of inquiries from potential customers (+45%) and an improvement in the conversion of potential customers to sales (+50%). Customer acquisition costs (CAC) decreased by 20%, demonstrating the effectiveness of personalized advertising campaigns based on Big Data and Digital Marketing. As a result, the total revenues of the companies increased by 30%, which proves the positive impact of innovations on the financial stability of tourism organizations.

Chart 1. Growth of the customer base of tourism companies after the introduction of innovations in advertising management (in per cent)

Source: Prepared by the author.

The chart clearly shows the increase in the number of customers in tourism companies after the introduction of innovative advertising tools.

The chart shows that the largest increase in the customer base occurred in companies that actively use social networks and contextual advertising. At the same time, virtual and augmented reality technologies have also had a positive impact, but their use requires deeper investment and market adaptation.

Innovations such as the use of Big Data, social networks, and virtual & augmented reality in advertising management significantly affect the effectiveness of marketing campaigns of tourism organizations [3]. The data shows that the implementation of such technologies can improve the accuracy and personalization

of offers, in addition to increasing the reach of the target audience. The following table shows the results of a survey conducted among 50 travel agencies on the level of growth of the customer base after using various innovative technologies.

Table 3. Survey results

Innovative advertising tools	Growth in customer base (%)
Social networks (SMM)	40%
Contextual advertising (PPC)	30%
Email Marketing	25%
Big Data for personalized campaigns	20%
Virtual Reality (VR)	15%
Augmented Reality (AR)	10%

Source: Prepared by the author.

The data in the table confirm that the highest indicators of increasing the customer base were achieved with the help of social networks and contextual advertising, which is due to the wide distribution and accessibility of these tools. At the same time, virtual and augmented reality are promising, but still underdeveloped areas.

In addition to increasing the customer base, the introduction of innovations in advertising management also affects the financial indicators of tourism organizations [6]. The table below shows the average changes in company revenues after using different advertising technologies.

Table 4. Average changes in company revenues

Innovative technologies	Revenue Growth (%)
Social networks (SMM)	35%
Contextual advertising (PPC)	28%
Big Data for personalized campaigns	22%
Virtual Reality (VR)	18%
Augmented Reality (AR)	12%

Source: Prepared by the author

As can be seen from the table, social networks and contextual advertising are leading in terms of revenue growth and confirm their key role in tourism companies' marketing strategies. The use of Big Data also shows significant results, allowing companies to tailor advertising campaigns more precisely to the interests of customers.

Tourism organizations that use innovative advertising methods see a significant advantage over competitors that continue to use traditional channels such as print advertising and television [8]. According to the study, companies that use innovative technologies achieve an average of 20% better results on key indicators: customer growth, increased customer satisfaction and improved brand awareness. The table below shows the results of the comparative analysis.

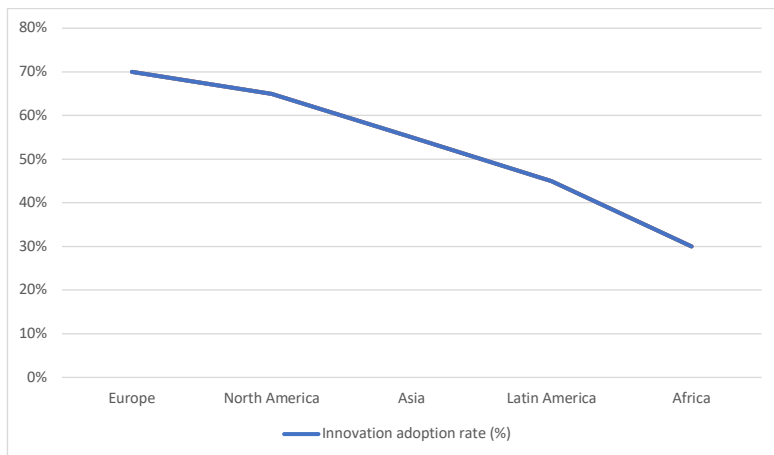
Table 5. Comparison of traditional and innovative advertising methods

Advertising methods	Increase in number of customers (%)	Customer satisfaction (%)	Brand awareness improvement (%)
Traditional methods (print, TV)	10%	12%	15%
Innovative methods (SMM, VR, Big Data)	25%	30%	35%

Source: Prepared by the author.

These data show that traditional methods are losing their effectiveness compared to modern innovative approaches that reach a wider audience and build stronger relationships with customers. The adoption of innovations in advertising management varies by region depending on the availability of technology, the level of digital literacy and the readiness of companies to innovate [7]. In the research, tourism companies operating in several regions were analyzed. Below is a graph showing the level of innovation in different regions.

Graph 1: The level of implementation of innovations by world regions

Source: Prepared by the author.

As can be seen from the data, the highest level of innovation is observed in Europe and North America, where tourism is actively developing thanks to the application of modern technologies. At the same time, the application of innovative methods in developing regions such as Latin America and Africa still lags behind.

Conclusion

The analysis of statistical data and the use of tables and graphs show that the introduction of innovations in advertising management has a positive effect on the main performance indicators of tourism companies. These innovations not only increase customer numbers and revenue but also reduce customer acquisition costs. The most effective tools are social networks and contextual advertising, but virtual and augmented reality technologies have great potential for further development

Innovations in advertising management play an important role in increasing the competitiveness of tourism companies in the modern digital economy. As shown in the article, the use of tools such as social networks, contextual advertising, Big Data technologies, virtual and augmented reality helps not only to increase the customer base, but also to increase company revenues, reduce customer acquisition costs, and increase user loyalty.

The study showed that social networks and contextual advertising currently show the highest effectiveness, while new technologies such as virtual and augmented reality have significant potential for future development. Successful implementation of these tools requires strategic planning, integration of innovative solutions and active monitoring of results.

An important task facing tourism organizations is to adapt to rapidly changing market conditions, which involves constant innovation in marketing strategies. Only companies that can quickly and flexibly react to changes will be able to take a leading position and ensure long-term success.

In addition, it should be noted that the introduction of innovations in advertising management requires tourism companies not only to invest in technology but also to develop new approaches to training employees who will work with these tools.

Employees must have skills in working with digital platforms, data analysis and real-time management of advertising campaigns.

In addition, tourism companies must carefully monitor changes in consumer behavior and preferences, as this allows them to adjust their marketing strategies based on current trends. The role of Big Data analytics is becoming key in creating more accurate and personalized offers for customers.

In conclusion, the success of tourism companies in today's environment depends more on their ability to innovate in their advertising processes, which helps to strengthen the brand, attract new customers and increase their satisfaction. Companies that actively use modern technologies and adapt to changes in the market will be able to achieve significant results and strengthen their position in the industry.

References

- [1] Hamari, J.–Sjöklint, M.–Ukkonen, A. (2016): The sharing economy: Why people participate in collaborative consumption. *Journal of the Association for Information Science and Technology*, 67., (9.), pp. 2047–2059. <https://doi.org/10.1002/asi.23552>
- [2] Həsənli, M. (2021): Azərbaycanca rəqəmsal marketingin inkişafı və onun iqtisadi təsiri. *İqtisadiyyat və Biznes*, 2., (4.), pp. 15–28.
- [3] Xiang, Z.–Fesenmaier, D. R. (2017): Big Data analytics, tourism design and smart tourism. *Journal of Destination Marketing & Management*, 6., (2.), pp. 109–110. <https://doi.org/10.1016/j.jdmm.2017.05.018>
- [4] Quliyev, S. (2020): Rəqəmsal texnologiyaların turizm sektorunda rolu. *Turizm Jurnalı*, 5., (3.), pp. 45–60.
- [5] Məhərrəmov, A. (2019): *Reklamda yeniliklər və turizm şirkətlərinə təsiri*. Bakı: Qanun Nəşriyyatı.
- [6] Məmmədov, E. (2018): *Yaşıl texnologiyalar və turizm sektorunda dayanıqlı inkişaf*. Bakı: Nurlan Nəşriyyatı.
- [7] Schumpeter, J. A. (2013): *Capitalism, socialism and democracy*. New York: Routledge.
- [8] Sigala, M.–Gretzel, U. (2018): *Advances in social media for travel, tourism and hospitality: New perspectives, practice and cases*. New York: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315565736>

*Hiranya Dissanayake¹– Hareendra Dissabandara²–
Roshan Ajward³– Wasantha Perera⁴*

Corporate sustainability: a comparative analysis of pre- and post-covid-19 practices in sri lanka

¹ Department of Accountancy, Faculty of Business Studies and Finance, Wayamba University of Sri Lanka

hiranya@wyb.ac.lk

² Department of Finance, Faculty of Management Studies and Commerce, University of Sri Jayewardenepura

dissa@sjp.ac.lk

³ Department of Accounting, Faculty of Management Studies and Commerce, University of Sri Jayewardenepura

ajward@sjp.ac.lk

⁴ Department of Finance, Faculty of Management Studies and Commerce, University of Sri Jayewardenepura

wasantha.perera@sjp.ac.lk

Keywords: Corporate Sustainability, COVID-19, Environmental Practices, Social Equity, Economic Resilience, Sri Lanka, Paired Samples Test, Corporate Sustainability Index.

Abstract:

The COVID-19 pandemic significantly disrupted corporate sustainability practices, compelling businesses to reassess their environmental, social, and economic responsibilities. This study evaluates the impact of COVID-19 on corporate sustainability in Sri Lanka by analyzing practices across these three domains using the Corporate Sustainability Index (CSI). A sample of 160 listed and unlisted companies was selected through convenience sampling, and paired samples tests were employed to identify significant pre- and post-pandemic changes. Findings revealed notable declines in environmental initiatives, such as reductions in climate change mitigation efforts and green energy

adoption, driven by resource constraints. Social indicators showed mixed outcomes, including decreased workplace flexibility but increased collaboration with non-governmental organizations. Economic sustainability faced challenges, as evidenced by declines in brand value and financial investments in sustainability initiatives. The results highlight the critical need for businesses to adopt adaptive and resilient strategies that balance immediate recovery with long-term sustainability goals. The study underscores the importance of integrating stakeholder engagement, systemic resilience, and innovative solutions into corporate sustainability frameworks. Recommendations include fostering public-private partnerships, leveraging technology, and prioritizing investments in sustainable practices. These insights provide valuable guidance for businesses navigating post-COVID challenges in a developing economy like Sri Lanka.

Introduction

The COVID-19 pandemic has changed societies and economies around the globe and influenced corporate sustainability activities and traditions (Dissanayake et al. 2023). For Sri Lanka as a developing economy highly dependent on environmental resources and community-level business involvement, the pandemic led to both challenges and development enablers. In this research, the authors seek to understand changes in the level of corporate sustainability activities between the pre- and post-COVID-19 eras in both the environmental, social, and economic contexts. In this study, employing a paired sample test, certain trends, issues, as well as future prospects for improvement are revealed.

This paper examines the corporate sustainability practices of firms in Sri Lanka before and after the COVID–19 outbreak. It does this by comparing and analyzing transformative transitions in the environmental (ENV), social (SOC), and economic (ECO) domains and the strategies adopted by corporates to promote sustainability as well as the enduring impact on sustainable frameworks. The primary objective of this research is: To compare pre- and post-COVID–19 practices in environmental (ENV), social (SOC), and economic (ECO) domains based on paired samples tests. At the same time, this analysis focuses on the identification of the key variations to the chosen sustainability indicators, the examination of the potential reasons for these variations, and the suggestions for the improvement of the resilience of corporate practices in question.

Conceptualization of Corporate Sustainability

Sustainability in any organization has gone through various changes over the years, this is due to increasing dynamism in the management of economic, social and responsibilities. This notion stems from the vision put forward by (Elkington 1997), known as the Triple Bottom Line, which also failed to provide much in the way of specific guidance when it comes to handling tensions between various elements of the three dimensions. Ordering the sustainable value chain by (Dyllick–Hockerts 2002) decided for stakeholders' perspectives focusing on the existing and future needs. Nevertheless, the definition believed that the stakeholder businesses have mutual objectives, which often might not be so in real life. Wilson (2003) built on this by connecting business development to the use concept meaning, -profitable that combined profits, protection of the environment, and equal implementation justice.

It is, however, practical and reasonable, but silent on how the aforesaid objectives are to be reconciled in case of conflict. Furthermore, (Meuer et al. 2019) provided a systemic approach to corporate sustainability focusing on the changes in philosophy that is required. This approach corresponds with current expectations for radical change, but calls for comprehensive frameworks that will allow for enforcement. The three definitions outlined above provide a foundation on which the development of corporate sustainability has been built and show the complexity of what is required of today's business management solutions.

Accordingly, Corporate Sustainability defined as the integration of the business performance expectations including economic, social, and environmental sustainability.

- The term "economic sustainability" refers to policies that enable long-term economic growth without adversely affecting the social, environmental, or cultural components of the community.
- The term "social sustainability" refers to identifying and managing both the positive and negative consequences of business organization systems and processes on individuals and social life.
- The term "environmental sustainability" refers to protecting the natural world, with a focus on conserving the ability of the environment to support human life, which is the goal of environmental policy.

Methodology

This research also uses a quantitative method to measure the variations in sustainability initiatives concerning the environmental, social, and economic sustainability practices of Sri The

target sample of the study is 160 companies both the listed and unlisted which are operating in Sri Lanka. Convenience non-probability sampling technique was used in the selection of firms where the authors could easily access and or where the firms readily agreed to participate in the study thus satisfying the basic requirement of adequacy of sample of the study. It also helped in collecting data within the time constraint and getting views from different settings within the organisations.

The environmental, social, and the economic aspects were employed as sub-indices to measure corporate sustainability. These sub-indices provide a comprehensive framework for evaluating corporate sustainability practices. For the assessment of the companies on the sustainability front the CSI was used which was similar in measurement and methodology to the one used in (Zhang et al. 2019) and (Gomes et al. 2014).

For the purpose of comparing corporate sustainability practices in both pre and post COVID-19 periods, a paired sample test has been employed. The use of this method also enabled the comparison of differences in the sustainability indicators and guidance on the changes that companies applied in terms of direction and operation during the pandemic. The results of the test specified changes within all the three dimensions around sustainability to shed light on the effects of the pandemic.

This methodology provides a strong foundation for the assessment of changes in sustainable practices because the paired test increases the significance of this study for the Sri Lankan context despite the selected convenience sample.

Findings and Analysis

ENVIRONMENTAL SUSTAINABILITY

The pandemic created both positive and negative environmental impacts. While short-term reductions in pollution were noted due to lockdowns, resource constraints affected the continuity of long-term sustainability initiatives. This study found that significant reduction in initiatives related to Climate Change Mitigation Efforts (-0.143 , $p = 0.000$). In addition, decline in investments and adoption rates related to Green Energy Adoption (-0.255 , $p = 0.000$).

The reduction in environmental initiatives highlights the challenges of maintaining eco-friendly practices amidst financial pressures and disrupted supply chains. All other practices have not observed changes in this period.

SOCIAL SUSTAINABILITY

The social dimension experienced mixed outcomes, reflecting the dual pressures of addressing immediate social crises and maintaining long-term social sustainability goals. This study observed reduction in opportunities for flexible work arrangements (-0.132 , $p = 0.001$), likely due to logistical challenges in adapting to remote work. In addition, economic disruptions disproportionately affected vulnerable groups, increasing the Gini coefficient by an average of 6% in developing economies. On the other hand, increase in collaboration with non-governmental organizations (0.170 , $p = 0.000$), showcasing heightened community support and philanthropic activities. All other practices have not observed changes in this period.

ECONOMIC SUSTAINABILITY

Economic sustainability indicators showed significant strain, reflecting the financial challenges faced by corporations during the pandemic. This study observed decline in brand value (-0.096 , $p = 0.025$), driven by reduced marketing budgets and shifting consumer priorities. In addition, Resource reallocation toward immediate recovery efforts limited long-term investments in sustainable practices. All other practices have not observed changes in this period.

The pandemic exposed the fragility of environmental initiatives, with corporations scaling back due to budget constraints. While some areas like NGO engagement improved, others, such as workplace flexibility, suffered due to operational challenges. Financial pressures were evident across all sectors, highlighting the need for robust economic sustainability frameworks.

Conclusion

COVID-19 has disrupted corporate sustainability strategies because it has brought changes that make companies reconsider their goals. From the result presented in this study, it shown that there are changes in environmental social economical and other factors where Crisis means adaptability and resilience. The corporate world should thus emulate best sustainable practices that are well balanced and also prepared for future shocks, mostly emanating from the sustainability indicators to enable all the stakeholders achieve the best outcome.

IMPLICATION AND RECOMMENDATION

The pandemic has revealed that the previous practices of institutions and organizations when it comes to sustainability must incorporate resilience. Another factor that explains why new forms of policies are required is that policy needs to be adaptive to cope with situations that contain various sources of uncertainty and disruption.

Recommendations include equitable distribution of resources, privatisation and; application of technology and capacity building and sensitisation. Investments in environmental, social and economic sustainability needs to be platforms to ensure corporations attain capacity to adapt. Moreover, create partnerships with business, government, and non-governmental organisations to improve sustainability performance. Subsequently, it is also important to take advantage of Information technology to minimize operational cost, support work-from-home, and monitor the environment. Lastly, Spread more knowledge among the stakeholders toward sustainable practices in the company to ensure people start thinking on sustainable manners.

Thus the implication of the findings transcend the Sri Lankan context. The pandemic has brought to the surface the weaknesses of sustainability in corporate frameworks across the world, and the importance of learning from one another. However, the SLM transition to low-carbon and sustainable growth models illustrates that Sri Lanka and other developing countries should follow innovation and disaster risk reduction approaches.

Sustainability should continue to act as a key focus as the world's economy strives to bounce back from the adverse health effects of the COVID-19 pandemic. The experience of the COVID-19 period highlights the need and prospects for configuring goals and objectives to stimulate new development

strategies and create sustainable long-term growth that takes into account the nations' social needs, economic prosperity, and environmental concerns.

References

- Dissanayake, H.–Dissa Bandara, D.–Pererea, K.–Ajward, A. R. (2023): Bibliometric Analysis on the COVID–19 impact on Corporate Sustainability. *Journal of Financial Studies*, 8., pp. 57–71.
- Dyllick, T.–Hockerts, K. (2002): Beyond the business case for corporate sustainability. *Business Strategy and the Environment*, 11., (2.), pp. 130–141. <https://doi.org/10.1002/BSE.323>
- ElkingtonJ. (1997): The triple bottom line. In: *Environmental management: Readings and cases*. 2., pp. 49–66.
- Gomes, C. M.–Kneipp, J. M.–Kruglianskas, I.–Da Rosa, L. A. B.–Bichueti, R. S. (2014): Management for sustainability in companies of the mining sector: an analysis of the main factors related with the business performance. *Journal of Cleaner Production*, 84., (1.), pp. 84–93. <https://doi.org/10.1016/J.JCLEPRO.2013.08.030>
- Meuer, J.–Koelbel, J.–Hoffmann, V. H. (2019): *On the Nature of Corporate Sustainability. Organization and Environment*. <https://doi.org/10.1177/1086026619850180>
- Zhang, J.–Djajadikerta, H. G.–Tirireksani, T. (2019): Corporate sustainability disclosure's importance in China: financial analysts' perception. *Social Responsibility Journal*, 16., (8.), pp. 1169–1189. <https://doi.org/10.1108/SRJ-10-2018-0272>

Keszi-Szeremlei Andrea

Fenntarthatóság a tudomány szolgálatában

Dunaújvárosi Egyetem

keszia@uniduna.hu

Kulcsszavak: Elektromobilitás, elektromos autó, tájékozottság növelése.

Absztrakt:

A globális felmelegedés okozta környezeti katasztrófák bekövetkezését, számuk növekedését és intenzitásuk erősödését a kutatók már évek óta prognosztizálják. Az egyes országok vezetői lassan, de ébrednek. Mások pedig már elindultak abba az irányba, amely az országaikat környezetkímélőbb üzemmódra állítja át. A célok eléréséhez globálisan és országos szinten is olyan elvárt célértékek kitűzésére került sor, amelyek mellett a kutatók által prognosztizált kedvezőtlen változások bekövetkezését elkerülhetjük vagy legalábbis lassíthatjuk.

A globális felmelegedés egyik legfőbb okozója a levegő szén-dioxid tartalmának folyamatos emelkedése, amelyért nagymértékben felelős a közúti közlekedés, azon belül is döntően a személygépkocsi használat. Az elektromos meghajtású járművekkel történő közlekedés, azaz az elektromobilitás az egyik megoldási lehetőség a fosszilis üzemanyaggal üzemelő járművek kiváltására. Ezen járművek népszerűsége az utóbbi években növekszik. 2016-ban közel 1 millióról, 2023 végére közel 14 millióra emelkedett a világ útjain közlekedő elektromos autók száma. Az elektromos autók népszerűsége a globális okok mellett gazdasági okokra is visszavezethető.

Az elektromos autók hazánkban is egyre népszerűbbek, a zöld rendszámú autók száma folyamatosan emelkedik, de mégis kevés a tisztán elektromos hajtányú gépjármű Magyarország útjain, a lakosság hazánkban még nem meri vállalni az elektro-

mos hajtányú autókkal kapcsolatos kockázatokat.

A tanulmány elsődleges célja az elektromos autókkal kapcsolatos vélekedés alapján felvázolni, hogy milyen lehetőségek figyelembevétele mellett, hogyan lehetne a lakosság tájékozottságát növelni.

Abstract:

Researchers have been forecasting the occurrence, increased frequency, and intensifying severity of environmental catastrophes caused by global warming for years. The leaders of various nations are slowly awakening to the issue. Some have already embarked on pathways to transition their countries to more environmentally sustainable practices. To achieve these objectives, global and national targets have been established, aiming to prevent or at least slow the adverse changes predicted by researchers.

One of the primary drivers of global warming is the continuous rise in atmospheric carbon dioxide levels, significantly attributed to road transport, with private car usage being a major contributor. Transitioning to electric vehicles, known as electromobility, represents a potential solution to replace vehicles powered by fossil fuels. The popularity of such vehicles has been increasing in recent years, with the global number of electric cars on the roads rising from nearly 1 million in 2016 to approximately 14 million by the end of 2023. This growing popularity can be attributed not only to global environmental concerns but also to economic factors.

In Hungary, electric vehicles are also gaining traction, with the number of green-licensed vehicles steadily rising. However, the presence of purely electric-powered vehicles on Hungarian roads remains limited. The population is hesitant to embrace the risks associated with electric cars.

The primary aim of this study is to outline, based on perceptions surrounding electric vehicles, what measures could enhance public awareness and promote informed decision-making.

Keywords: Electromobility, electric vehicle, raising awareness.

Globális felmelegedés és az elektromobilitás

Az éghajlatra és a Föld átlaghőmérsékletére egyre nagyobb hatást gyakorol a fosszilis tüzelőanyagok égetése, az erdőirtás és az állattenyésztés. Az emberi tevékenység jelentősen növeli a természetben előforduló üvegházhatású gázok mennyiségét, ezért fokozza az üvegházhatást, és gyorsítja a globális felmelegedést. (Európai Unió)

Mivel a világ széndioxid kibocsátásának kb. 23%-áért a közlekedés a felelős, amelynek megközelítőleg 75%-a fosszilis üzemanyagot felhasználó közúti járművekből származik. (Gröger et al. 2015)

Sok ország törvényeket fogadott el a személygépjárművek hosszú távú kibocsátásának csökkentéséről (Korkut-Falus 2022). Az Európai Unió célul tűzte ki, hogy 2050-re szén-dioxid-semlegessé válik (Sitku 2022), és 2030-ra az 1990-es értékhez képest 55%-kal csökkenti a szén-dioxid kibocsátását. (Európarlament) A célok eléréséhez a személygépkocsiknak – amelyek ma az EU CO₂-kibocsátásának körülbelül 12%-át teszik ki – gyorsan kell szén-dioxid mentessé válniuk. (Eardle 2022; Saleh 2024)

Az autópárhazban ez a törekvés elsősorban az autók üzemanyagfogyasztása és a szén-dioxid-kibocsátás csökkentésére irányuló nyomásban nyilvánul meg. A szigorodó korlátok arra kényszerítik az autógyártókat, hogy új, drága technológiákat

vezessenek be, amelyek csökkentik az említett károsanyag-ki-bocsátást. A megoldást a kihívásokra az elektromos meghajtású járművek bővítése jelentheti, amelyet általában elektromobilitásnak neveznek. (Plötz 2021) Az elektromobilitás lehetőséget teremthet a fenntartható közlekedés megvalósításához. (Kovács 2022; Borbáth 2022; Pintér—Szabó—Sitku, 2024)

Az elektromos mobilitás térnyerése az elmúlt időszakban szembetűnő. Különösen a személygépjárművek terén tapasztalható növekedés, amely változás alapján tagadhatatlan, hogy a kormányok, a társadalom és a fogyasztók is úgy látják, hogy az elektromos mobilitás nagy szerepet fog játszani a jövőben (Falus & Dósáné Pap, 2024; Kőkuti 2022; Sitku, 2022).

Az elektromobilitás elterjedését befolyásoló tényező

Az elektromobilitás témájában több tanulmány is született (Féjes–Kovács 2022; Sitku 2022; Pintér—Szabó—Sitku 2024). Kolz és Schwarz egy 2017-es tanulmányukban azt vizsgálták meg, hogy az elektromobilitás terjedését milyen kulcsfontosságú tényezők befolyásolják és ezeknek a tényezőknek mik a hatásterületei. A szerzők véleménye szerint az elektromobilitási ipar vizsgálata során különbséget kell tenni egy korlátozott mértékben befolyásolható globális és egy nagyobb mértékben befolyásolható lokális környezet között és azonosítani kell ezek kulcsfontosságú hatásterületeit. (Reibnitz 1992; Schuh et al. 2013), (Mißler–Behr 1993) PEST analízis segítségével azonosították a globális területeket. 55 befolyásoló tényezőt azonosítottak, melyből 29 globális és 26 lokális tényező volt.

Az egyik hatásterület a politika volt, mely céljának vizsgálatához kapcsolódón a szerzők 6 pontot azonosítottak:

- a kormányzati finanszírozást,
- szabályozást
- az adókat és díjakat
- a törvényeket
- az energia- és klímapolitikát
- szabványosítást emelték ki. (D.Kolz-M.Schwartz, 2017)

Az összegyűjtött tényezők mindegyike eltérő mértékben befolyásolja az elektromobilitást minden érintett fél esetében. Továbbá a döntéshozók mindegyike (gyártók, vásárlók, államok, városok) rendelkezik az azonosított területekhez kapcsolódó döntéshozatali folyamatokkal is.

Kormányzat szerepe az elektromobilitás terjedésében

Lényeges szempont, hogy egy ország, egy régió, vagy éppen egy település irányítói érdekeltek legyenek abban, hogy a jelenlegi közlekedési rendszert fenntarthatóbbá és környezetbarátabbá alakítsák, a lakosság levegő- és életminőségét javítsák, valamint egészségesebb feltételeket teremtsenek a szállítási igények kielégítése során is.

Az elektromobilitás kiterjesztésére irányuló politikák, valamint az elektromos járművek használatát és vásárlását előnyben részesítő program, valamint az ösztönzők megfelelő jogszabályi kereteinek megfogalmazása és elfogadása az első lépés a felhasználók hajlandóságának növelése érdekében, hogy új technológiával felszerelt járműveket vásároljanak, használjanak.

A hatóságoknak és az államnak a feladata, hogy egy magán- és nyilvánosan elérhető töltési infrastruktúrát alakítson ki, ami kiemelt jelentőségű intézkedés az elektromos járművek terjedésének kérdésében, (Mersky, 2016), tekintettel arra, hogy a

töltőhálózat lehetővé teszi az elektromos járművek felhasználói számára, hogy egyszerűen és kényelmesebben mozogjanak a városon belül és azon kívül is, anélkül, hogy szorongást és frusztrációt okozna, hol tudják feltölteni autójukat.

A kutatók a kormányzati szempontokat 5 csoportba sorolták, amely csoportok tartalmának precíz kidolgozásával és megszervezésével az elektromobilitás fejlődése elősegíthető.

1. táblázat. Kormányzati szempontok a fejlődés elősegítése céljából

Kormányzati szempontok	Meghatározása
Jogszabályok	Az elektromos járművek használatát és vásárlását előnyben részesítő meglévő jogi keretek és politikák
Végrehajtás	Az elektromobilitást elősegítő szabályozási változások, törvények, irányelvek és szabványok betartatása, valamint az elektromos járművek és alternatív üzemanyagok arányának növelése az autófloftában.
Oktatás	A tanulók tájékoztatása az elektromobilitás és az alternatív üzemanyagok előnyeiről. Elektromobilitási foglalkozások és tanfolyamok beépítése az érintett egyetemeken.
Ösztönzők	Az állam és a hatóságok által a magán- és közszférának adott ösztönzők
Kampányok	Hatóságok, régiók és önkormányzatok által szervezett kampányok az elektromobilitásra és az alternatív üzemanyagokra vonatkozó lakossági tudatosság növelésére.

Forrás: Orfanou et al, 2017.

Az elektromobilitás hatékony fejlesztése érdekében a táblázatban szereplő intézkedések, valamint az infrastruktúra hatékony fejlesztése és korszerűsítése a kormányzattól és az üzleti élettől is a szorosabb együttműködést követel meg, továbbá az

e-mobilitáshoz kapcsolódó vállalkozói döntéseket is támogatja (Orfanou et al, 2016; Coffman et al. 2017; Zhang et al. 2011; Thiel et al. 2012).

Egyetemek, az egyetemi oktatók lehetséges szerepe a tájékoztatás növelésében az elektromos gépjárművek használatával kapcsolatban

A Dunaújvárosi Egyetem célja többek között a Kormányzat fenntarthatósághoz, zöld transzformációhoz kapcsolódó törekvéseinek támogatása (Varga,2024 a). Ezen célok elérése érdekében a Dunaújvárosi Egyetem többféle lépést is megtett, hogy a fenntarthatósággal kapcsolatos ismereteket minél több fórumon eljuttassa az érintettekhez.

Az alábbiakban olyan lépések kerültek összegyűjtésre, amelyet a Dunaújvárosi Egyetem Társadalomtudományi Intézete tesz a hallgatók, ill. a lakosság tájékoztatása érdekében:

- *tanterveink átalakítása*, amelyben a fenntarthatósággal kapcsolatos ismeretek hangsúlyosabban kerülnek beépítésre, ezzel az érintett hallgatóknak az aktuális jogszabályok, és állapot bemutatása:
 - *Fenntartható pénzügyek specializáció* indítása Gazdálkodási és Menedzsment BA Szakos hallgatók részére.
 - *Zöld logisztika specializáció* a Műszaki Menedzser BSC szakos hallgatók részére.
- *Környezetvédelemhez, fenntarthatósághoz* kapcsolódó ismeretek terjesztése: egyetemi előadásokon, a Tudományos Hete programsorozaton,
- *Fenntarthatósághoz, elektromobilitáshoz* kapcsolódó ismeretek bemutatása a Mindenki Egyeteme programsorozaton belül rövid, ismeretterjesztő előadások formájában,
- *Elektromobilitás – kutatás*: A kutatás a lakosság témával kapcsolatos tájékozottságáról, melynek eredményeit előadásokon, cikkekben, tanulmányokban osztja meg az érintettekkel, továbbá tanulmányköteteket publikál belőle.

- Részvétel *önkormányzatokkal közös innovatív* munkában, amelynek során a helyi lakosság tájékoztatása megvalósítható.

Az egyetemek, oktatási intézmények szerepe felbecsülhetetlen a népszerűsítési folyamatban, mert a fiatal, felnövekvő generáció meggyőzése, szemléletformálása az első lépése annak, hogy a következő évek legaktívabb fogyasztói csoportját tudatos vásárlóvá alakítsa (Varga 2024b; Pintér—Szabó—Sitku 2024). Ezt a hallgatónk attitűd vizsgálatának eredménye is alátámasztja (Kőkuti 2015).

Összefoglalás

A globális felmelegedés az elmúlt évszázad legégetőbb problémájává nőtte ki magát. A globális felmelegedésért felelőssé tehető üvegházhatású gázok kibocsátásának visszaszorítása minden állam feladata. Az államok a kitűzött klímacélok megvalósítása érdekében saját Klímaterveket dolgoztak ki, abban meghatározva, hogy milyen lépések segítségével látják megvalósíthatónak a CO₂ mennyiség csökkentését. A célok elérésének egyik lehetséges eszköze – tekintve, hogy a közúti közlekedés az egyik legnagyobb CO₂ termelő – az elektromos járművek minél nagyobb arányú használata a hagyományos üzemanyaggal működő járművek helyett.

Az elektromos járművek iránti érdeklődés folyamatosan növekszik külföldön, de hazánkban is jelentős növekedés figyelhető meg az eladott autók mennyiségében.

Az elektromos autók iránti kereslet növekszik, de a kormányok vásárlásösztönző programjára szükség van annak érdekében, hogy minél több vásárló döntsön a környezetkímélőbb, de drágább járművek vásárlása mellett.

A hazai vásárlások alacsony száma alapján feltételezhető volt, hogy a fogyasztók nincsenek tisztában az elektromos autók vásárlásának előnyeivel, ill. pénzügyi és nem pénzügyi ösztönzők lehetőségeivel. Ez a feltételezés a kérdőíves vizsgálat alapján kijelenthető, hiszen még a döntően felsőfokú végzettségű kitöltők többsége is úgy érezte, nem rendelkezik elegendő információval a témában. A tájékoztatást elsősorban a kormánytól várják, de az autógyártók és kereskedők, valamint a tudományos műhelyektől is szívesen fogadnak minden információt.

A magyar kormány a Klíma Stratégiájában ki is emeli a partnerség szerepét a vállalati, civil és nonprofit szektorral annak érdekében, hogy a klímacélokat el tudjuk érni a kitűzött határidőig. A felsőoktatási intézmények felelőssége tehát nagy, különösen azért, mert a hamarosan az elektromos autók vásárlásának kapujába érő generáció tájékoztatásában és meggyőzésében van kiemelt jelentőségű feladata.

Felhasznált irodalom

- Borbáth P. (2022): Mitől lesz fenntartható a közlekedés? Mi a helyzet Budapesten? *Életmód, Klímaszótár*, <https://xforest.hu/fenntarthato-kozlekedes/>
- Coffman, M.–Bernstein, P.–Wee, S. (2017): Electric vehicles revisited: A review of factors that affect adoption. *Transp. Rev.* 37., pp. 79–93.
- Kolz, D.–Schwartz M. (2017): Key Factors for the development of Electromobility, Energy and Sustainability, *WIT Transactions on Ecology and The Environment*, 224., Wittpress.com.
- Eardley, C. (2022): Electric Mobility: Inevitable, or Not? *Final report*, 43., Available online: <https://bit.ly/3qhneEv> Elérés: 2022. 08. 26.
- Európai Unió: Az éghajlatváltozás okai–Climate Action. *ec.europa.eu*, <https://bit.ly/3AZKH39> Elérés: 2022. 08. 29.
- Europarlament.europa.eu: Az EU intézkedései a klímaváltozás megfékezésére. <https://bit.ly/3PZM8CU>
- Falus O.–Dósáné Pap Gy. (2024): Az innováció jogi védelme: Példák az elektromobilitás köréből. In: Falus O.–Németh I. P. (Szerk.): *Innovációs terek*. Dunaújváros: DUE Press, pp. 135–143.

- Fejes Cs.–Kovács Sz. (2022): Az elektromobilitás és az energiatudatos szemlélet terjedésének társadalmi és gazdasági kihívásai. In: Balázs László–Rajcsányi-Molnár Mónika–András István (Szerk.): *Elektromobilitás és társadalom*. Dunaújváros: DUE Press, pp. 83–106.
- Gröger, O.–Gasteiger, H. A.–Suchsland, J. P. (2015): Review – Electromobility: Batteries or Fuel Cells? *Journal of The Electrochemical Society*, 162., (14.).
- Korkut, H.–Falus, O. (2022): “Smart city” – Challenges and Opportunities in Turkey and in Hungary. In: Balázs et. al (Szerk.): *Elektromobilitás és Társadalom*. Dunaújváros: DUEPress, pp. 109–124.
- Kovács Sz. (2022). Dunaújváros térség kialakuló elektromobilitási ökoszisztémájáról. In: Balázs László–Rajcsányi-Molnár Mónika–András István (Szerk.): *Elektromobilitás és társadalom*. Dunaújváros: DUE Press, pp. 27–52.
- Kőkuti T. (2015): Hallgatói jövőorientáció mint versenyképes attitűd. In: András István–Rajcsányi-Molnár Mónika–Németh István (Szerk.): *Nyelvi terek*. Dunaújváros: DUF Press, pp. 183–194.
- Kőkuti T. (2022). Mesterséges intelligencia és elektromobilitás. In: Balázs László–Rajcsányi-Molnár Mónika–András István (Szerk.): *Elektromobilitás és társadalom*. Dunaújváros: DUE Press, pp. 69–82.
- Mersky, A. C.–Sprei F.–Samaras, C.–Qian, Z. S. (2016): Effectiveness of incentives on electric vehicle adoption in Norway. *Transportation Research Part D: Transport and Environment*, 46., pp. 56–68.
- Mißler-Behr, M.: *Methoden der Szenarioanalyse*. Wiesbaden, s.l.: Deutscher Universitätsverlag (DUV Wirtschaftswissenschaft), <http://dx.doi.org/10.1007/978-3-663-14585-1>. Accessed on: 10 Aug. 2017.
- Orfanou, F.–Papantoniou, P.–Vlahogianni, E.–Yannis, G. A (2021): Comparative Gap Analysis for Electromobility and Alternative Fuels. *Adv. Intell. Syst. Comput.* 1278. pp. 606–615
- Reibnitz, U. (1992): Szenario-Technik. Instrumente für die unternehmerische und persönliche Erfolgsplanung. 2. Auflage, Wiesbaden, s.l.: Gabler Verlag.
- Pintér T.–Szabó L.–Sitku K. (2024): Városi mikromobilitás. Fiatall generációk e-roller használata egy magyarországi vidéki városban. *Dunakavics*, 12., (7.), Pp. 45–60.
- Saleh, M. A. S. (2024): The Future Trend of E-Mobility in Terms of Battery Electric Vehicles and Their Impact on Climate Change: A Case Study Applied in Hungary. *American Journal of Climate Change*, 13., pp. 83–102. <https://doi.org/10.4236/ajcc.2024.132006>
- Schuh, G.–Stich, V.–Ansorge, B. (2013): Smart Wheels: mobil im Internet der Energie. Aachen: FIR e. V. an der RWTH Aachen. (Edition Forschung, 10)
- Sitku K. (2022): Az Elektromos közlekedés társadalmi hatásai, Balázs et. al (Szerk.): *Elektromobilitás és Társadalom*. Dunaújváros: DUEPress, pp. 11–25.

- Thiel C.–Alemanno A.–Scarcella G.–Zubaryeva A.–Pasaoglu G. (2012): *Attitude of European car drivers towards electric vehicles: a survey*. JRC report.
- Varga A. (2024a): Cselekvő egyetemek – innovatív kezdeményezések – minőségbiztosítás. In: Falus Orsolya–Németh István Péter (Szerk.): *Innovációs terek*. Dunaújváros: DUE Press, pp. 169–183.
- Varga A (2024b): A fenntarthatóság és a társadalmi innováció kapcsolatának néhány jellemzője – a felsőoktatás néhány jó példája. In: Balázs László–Rajcsányi-Molnár Mónika–András István–Keszi-Szeremlei Andrea (Szerk.): *Átalakuló közgazdaságtan és fenntarthatóság*. Dunaújváros: DUE Press, pp. 7–16.
- Zhang, Y.–Yu, Y.–Zou, B.: Analyzing public awareness and acceptance of alternative fuel vehicles in China: The case of EV. *Energy Policy*, 39., (11.), pp. 7015–7024.

Szilvia Kovács¹–Catherine Enoredia Odorige²

Educational stakeholder engagement for sustainable development: comparing Hungary and Nigeria

¹ University of Dunaújváros, Institute of Social Sciences, Department of Economics;

Karabakh University; Women Researchers Council

kovacssz@uniduna.hu

² University of Dunaújváros, Institute of Social Sciences, Department of Organizational Development and Communication Sciences;

Karabakh University; Women Researchers Council

odorige@uniduna.hu

Keywords: Green, sustainable development, education, stakeholder engagement, government.

Abstract:

Engagement with stakeholders is a testament to leaders and the government's commitment to development that will stand the test of time. Development communication scholars emphasize this as the true test of development that will impact populations. Using a mixed methodology, quantitative and qualitative research, we investigate the government's commitment to sustainable development in Hungary and Nigeria through their engagement with education stakeholders. 4th on the list of the 17 sustainable development goals, is quality education highlighted as one of the key institutional frameworks for green and sustainable development. It is pivotal for providing the needed unlearning and learning for the attitudinal change vital to the sustainability mindset of populations. Our comparative analysis reveals areas of convergence and divergence. Results show more sustainable-oriented practices in Hungary due to structural improvement for sustainable practices (complimentary EUwide practices) but not as much for engagement with educational stakeholders.

While these structural sustainability practice measures are minimal on the Nigerian side, there exists a measure of bottom-up private initiatives by school proprietors that are mostly privately owned.

Introduction

Quality education is 4th on the list of the UN 17 sustainable development goals set up for a sustainable future (Keszi-Szeremlei 2022; Kókuti et al. 2022). Scholars, in the field of sustainable development, Liang–Bai–Li–Zhang–Zhang (2022) highlight key institutional frameworks for green and sustainable development. These are education, legal system, multistakeholder participation, ecological compensation, scientific and technological innovation, regional cooperation, and other institutional paths. Hungary has, in the last decade, increasingly devoted resources to international development cooperation as a tool for promoting peace and sustainable development, fostering economic growth and strategic partnership (DID Hungary 2022: 14).

This has allowed it to engage at bilateral and multilateral levels with various countries in Africa and Asia. Nigeria stands as one of the countries that Hungary has engaged with at a bilateral level on educational development through the Stipendium Hungaricum Program and the Hungary Helps program of The Young Christian Scholarship scheme that supports persecuted Christians to access international education in Hungary. Nigeria as a major player from the Africa block on issues of sustainable development has ratified many agreements related to green and sustainable development. The important place of education in the realization of the SDG goals cannot be overemphasized because education brings about awareness and outlines the behavioral

and attitudinal changes needed to drive sustainable development. Development communication asserts the needed human communication that drives development as situated in stakeholder engagement. Scholars in the field of development communicated with evidence of failed top-down development initiatives from development actors' international agencies, aid and donor agencies, and governments, that did not engage local players across spheres of development. (Gumucio–Dagron 2001; 2008; Galvez–Casanova 2019; Mefalopulos 2008; Servaes 2008; Colle 2008; Iginaki 2007). The justification for this research is to warn against repeating the agelong error of top-down development initiatives that truncate actual development. Top-down development initiatives are most unsustainable in education, characterized by multilevel governance where the link between multiple actors operating at different levels is more fluid and open to negotiation (Burns–Köster 2016). In areas where either country has strengthened development strategies, a recommendation for knowledge-sharing, and where both countries are deficient, we alert the alarm for a directional shift for more sustainable development for the realization of the goals. The controversies about what sustainability means in the concepts of weak and strong sustainability. Where it has been argued that unless the real meaning of sustainability is stated, current devouring economic systems that should be gotten rid of is promoted (Biely–Maes–Van Passel 2016).

Literature Review

Discourse on the importance of sustainable development education has been a topical issue among scholars in Hungary and Nigeria. Many acknowledge that we are going through climate

change and global warming phases because of the daring evidence in weather changes and heat levels in various places. However–Varga–Könczey (2019) posits that knowledge is insufficient. The evidence of ozone layer depletion and new ways of knowledge development sustainability implementation in societal operations to reverse the tendencies of global disasters must be communicated to the stakeholders, citizens, and leaders alike. Education has a crucial role in ensuring that communication about this attitudinal change is carried out. The duo presents a three-level ESD evaluation system appropriate for assessing progress in adaptation of change attainment. Varjas (2022) recommends an ESD and sustainability in Geography teaching globally. Through a textbook analysis he concluded that while Hungarian geography teaching has an ecological approach to teach sustainable development, it could do more with teaching sustainability issues relevant to society. Kozma et al. (2022) investigated four higher education institutions in Hungary with results showing intentionality on the part of current educators as laying the foundation for the next generation to be better prepared to deal with expected sustainability challenges. Researching on territorial segmentation of key sustainability stakeholders, Municipality leader ML and Educational Leaders EL approaches to sustainability for system change Lengyel– Müller–Bács–Kovács (2024) reveal the direct influence and actionable knowledge of these stakeholders offer a robust foundation for developing and implementing sustainability initiatives if local actions are allowed to bud, and thoughtfully executed, it can align with broader sustainable development goals. Using variables from the Green Metric ranking Nagy–Somosi (2020) through an online survey accessing students' perception of sustainable universities in Hungary, the results show a relatively low showing in the areas of sustainable purchasing

and renewable energy use, while their competitive advantage is in the area of waste management separation and collection. Hungary's Voluntary National Review (2018) addressed issues that should lead to a sustainable development future. Education actors did not make it to the list of partners and stakeholder engagement in Hungary, despite the undeniable huge plan for education like the dual education system the non-inclusion of educational practitioners as partners and stakeholders, whose voices can make a difference to the planned sustainable future is a minus.

From the Nigerian academic space, holding the perspective of education as the mother of all economic sectors Enyia-Nwuche (2022) define education as a product, process, and discipline. Of most relevance to this research will be their definition of education as a product of change overtly, covertly, implicitly, and explicitly brought about through education, they stress that the product of education is the educated man who shows evidence of a well-integrated personality. Citing Anya (2008) who aver that education is an instrument for inducing social change. Ilechukwu-Njoku-Ugwuozor (2014) present a disconnect between education and development in Nigeria and make a case for ESD as the critical path to Nigeria's sustainable development as the present dysfunctional system perpetuates and deepens poverty and underdevelopment. Citing reports by UNDP, World Economic Forum Africa, and Global competitiveness reference to Nigeria as a country of low human development and blunted edges. Interpretively, Nigeria has to revamp its educational system making it more sustainable to address poverty and underdevelopment to qualify to jump on the train of SDG global players. Similarly-Lasbrey-Uma-Aniagolu-Ogbonna (2016), accused the Nigerian government of playing the 'Ostrich' while its educational system is headed for a total collapse.

They aver that the decay, characterized by poor funding, limited access to good education, obsolete curricula, brain drain, corruption, incessant university strikes, and examination malpractice results from inept leadership and poor educational budgetary allocation. With education and health positively correlated with economic growth, catching up with global competitiveness is simply a mirage unless there is a system revamp. Validating Gershberg (2021) of the RISE political economy team's assertion that sustainability is an empty catchphrase without meaningful dramatic improvement in learning which is a mirage considering the proximate causes of inadequate funding, poor curricular development, poor management, human resource deficit, and perverse incentive. Ibrahim–Arshad–Salleh (2016) define educational stakeholders as those concerned about and have a vested interest in the sector and they include head teachers, teachers, parents, community members, parent-teacher associations (PTAs), non-governmental organizations, school management committees, elected officials, students and boards of governors. The result of their qualitative research with respondents cutting across stakeholders of education listed above confirms the tenet of advocacy coalition theory which reiterates the role of stakeholders from within and without holding perceptions of what quality education entails.

True sustainability for educational improvement hinges greatly on understanding the political economy of education reforms. Shelving contestation between competing political and social elements eschews constraints that impact outcomes. Aligning reform design and strategies via engagement that involve stakeholders in education. Avoiding the politicization of the education system, and the structural and institutional drivers of reform.

Methodology

This research adopts a mixed methodology. The intent is to investigate the level of government engagement with educational stakeholders in driving sustainable development in Nigeria and Hungary. We apply quantitative and qualitative research, using questionnaires, interviews, and review of policy documents. These help to reveal stakeholders' engagement and contribution to education development for a sustainable future. The questionnaire targets teachers in the field to understand the awareness and sense of collaboration they feel in contributing to a sustainable future. The interviews target heads, proprietors, and staff of educational ministries and agencies to assess how they are invited to collaborate on policy development for sustainable educational development.

3.1 RESEARCH RESULTS: DEMOGRAPHIC DATA OF RESPONDENTS IN HUNGARY AND NIGERIA

Parameters of Questionnaire

	Nigeria	Hungary
Online data collection	spring 2024	summer 2024
Language	English	Hungarian
Respondents (people)	174	62

Gender Distribution

	Nigeria	Hungary
Male	35%	34%
Female	65%	66%

Age Distribution

	Nigeria	Hungary
18–24	1.7%	16.1%
25–34	39.1%	8%
35–44	40.2%	22.6%
45–54	12.1%	29%
55 and above	6.9%	38.7%

Highest Educational qualification

	Nigeria	Hungary
High school certificate	1.7%	–
National Certificate of Education NCE	9.2%	–
Bachelors	70.7%	27.4%
Masters	14.4%	69.4%
PhD	3.4%	3.2%

Domain of Employment

	Nigeria	Hungary
Public	19.5%	51.5%
Private	80.0%	48.5%

Fields of Employment

	Nigeria	Hungary
Academic	69.0%	87%
Non-academic	17.8%	13%
Both	3.4 %	–
School Proprietor	2.3%	–
Other	8.4%	–

Discussion

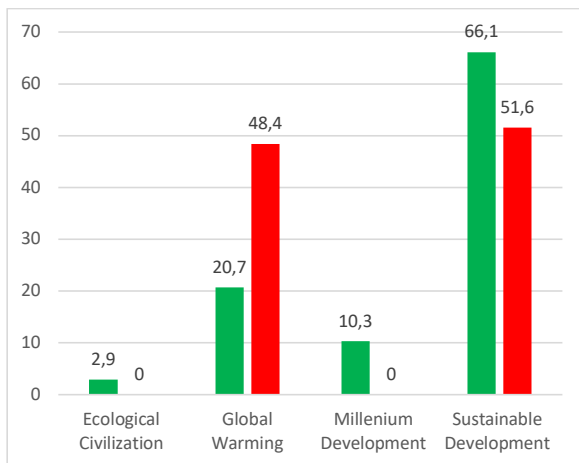
The *Demographic data* above, though non-representative however tilt in the direction of confirming data from the literature review. Gender distribution shows more females than males in the education field in both countries, which confirms UNESCO 2015 data globally about this distribution. While regional differences apply with higher percentages of males entering the profession in Europe than in sub-Saharan Africa, the tendency for men to walk away from the profession in Europe after some time brings the balance. Looking at the qualification levels there appears to be more qualified teaching personnel in Hungary than in Nigeria. 69.6% and 14.4% for master's degree holders, this is not unrelated to the fact that the Nigerian educational system has moved in the direction of private ownership with the data showing 91252 for privately owned schools and 79,775 for public schools. In Hungary, more of the respondents are employed in the public 51.5% than in the private 48.5%, for Nigeria 80% private and 19.5% public. To maximize profit these private initiatives hire less qualified and affordable hands to do the job. An interesting aspect of the age distribution is that for respondents 55 years and above 6.9% for Nigeria and 38.7% for Hungary. This could mean two things Nigeria has a higher share of the younger population and Hungary like most countries in Europe is facing demographic challenges of an aging population also while the retirement age in Nigeria is between 55- and 60 years Hungary is 65 years, and the new policy of continuing the job even after retirement.

The *Psychographic data* reveal that fewer Nigerians 20.7% knew about global warming than they did about sustainable development, but for Hungary, there was a balanced knowledge of both

terms, which translates to why more Hungarians are persuaded that our actions are contributing to global warming 82.3% and against 42% of Nigerians.

1. Which of the following terms do you know best?

Nigeria and Hungary

Source: Edited by the authors.

The core of the research is to determine how engaged the government is with educational stakeholders on sustainable development. The Likert scale measured the level of satisfaction of government engagement with education stakeholders, results show that in both countries there is dissatisfaction with government engagement with stakeholders, however, the depth of dissatisfaction is deeper on the Nigerian side. 45.2% as against Hungary's 19.4% dissatisfaction with government engagement with educators. 41.5% to 19.4% for the government's correspondence with educators.

2. Satisfaction with governmental engagement in... (%)
Nigeria and Hungary

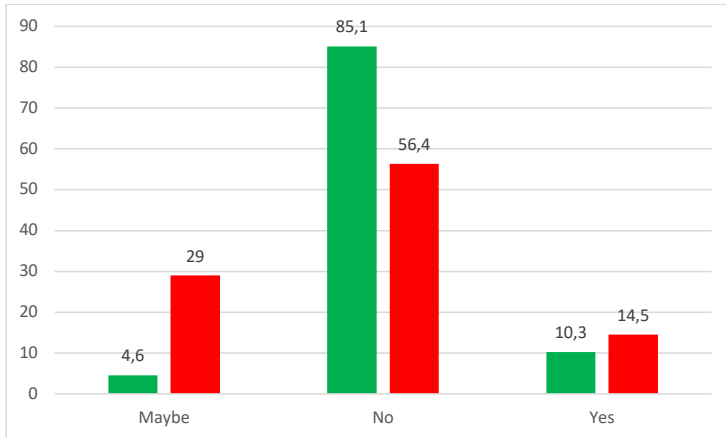
Likert scale	1. Very dissatis- fied	2. Dissatis- fied	3. Neutral	4. Satisfied	5. Very satisfied
Question					
...engagement with educators	3,7 vs. 4,8	45,2 vs. 19,4	37,8 vs. 17,7	13,3 vs. 25,8	0,7 vs. 8
...correspondence with educators	3,7 vs. 9,7	41,5 vs. 19,4	38,5 vs. 43,5	15,6 vs. 24,2	1,5 vs. 3,2
...resource provision to aid in teaching	3,7 vs. 9,7	36,3 vs. 30,6	37 vs. 25,8	20 vs. 29	3,7 vs. 4,8
...instruments to aid SD behaviors	5,2 vs. 1,6	37,8 vs. 30,6	28,9 vs. 21	20,7 vs. 27,4	8,9 vs. 4,8
...supervision of knowledge-transfer on S	3,7 vs. 14,5	34,8 vs. 30,6	31,9 vs. 21	20,7 vs. 29	9,6 vs. 4,8

Source: Edited by the authors.

Just like the show on the international stage educators attest to the existence of policy documents 85.1% and 56.4% for Hungary the interview reveals that these documents are not pursued or implemented 66.1 % of the respondents from Nigeria say they have never seen the document, so how actively implemented is a policy document when those who should be applying it has not seen it.

3. *Do you have any documents from the government on sustainable development?*

Nigeria and Hungary

Source: Edited by the authors.

The Hungarian side acknowledges the availability of programs for youth engagement with sustainable development. At the EU level, several of these programs exist. Hungary as a member of the EU key into these like other member states. The desire to model students to be sustainability savvy is impaired by the lack of signposting sustainability features to encourage correct for example, waste disposal, waste separation, recycling, and renewable energy resources for the Nigerian teacher.

Conclusion

The widespread acknowledgment that sustainable development is unattainable without concrete government commitment, cannot be overemphasized despite the bottom-up intention of stakeholders' attempts to engage in imbibing sustainable attitude in their students without real partnership from the government that helps the incubation of ideas for synergies there can only be scratching the surface kinds of result in sustainable development. The research results reveal an unconvincing display of commitment to sustainable development while the tools for practical engagement are missing current situation is impeding progress in Nigeria: where there is relatively minimal engagement with the sector practitioners implying a lack of policy initiatives for engagement which negatively impacts education actors' bottom-up approach to addressing climate change. Hungary: the effect of previous programs can be detected, but their effectiveness needs to be improved. Hungary's position in the European Union will no doubt catapult her to the level of other actors in the EU, nevertheless engagement with relevant stakeholders will make for the accelerated realization of Vision 2050. We recommend a sincere and open engagement with stakeholders applying principles of Communication for Development for real-time results for sustainable attitudinal development fostered by the educational institutions. Countries like Hungary and Nigeria with already existing bilateral relationships in education can create platforms for knowledge sharing on best practices in sustainable education.

References

- Affairs and Trade Hungary: Self-assessment submitted within the framework of the OECD Peer Review on international development cooperation (2022). IDC International Development Cooperation.
- Biely, K.–Maes, D.–Van Passel, S. (2016): The Idea of Weak Sustainability is Illegitimate. *Environ Dev Sustain*, 20., pp. 223–232 <https://doi.org/10.1007/s10668-016-9878-4>. Springer link.
- Burns, T.–Köster, F. (Eds.) (2016): *Governing Education in a Complex World. Educational Research and Innovation*, Paris: OECD Publishing,. <http://dx.doi.org/10.1787/9789264255364-en>
- Enyi, C. D.–Nwuche, C. A. (2022): *The Role of Education on Sustainable Development in Nigeria*. Conference: Proceedings of the 16th Annual International Conference of The Academy of Management Nigeria, September 21.
- Gershberg, A. (2021): Political Economy Research to Improve Systems of Education: Guiding Principles for the RISE Programmes Political Economic Team (Adoption) Research Project. *RISE Insights*. Retrieved from https://riseprogramme.org/sites/default/files/2021_07/PET_A_Guiding_Principles_FINAL.pdf
- Gumucio-Dagron, A. (2001): *Making Waves Stories of Participatory Communication for Social Change*. New York: Rocky Feller Foundation.
- Gumucio-Dagron, A. (2008): Vertical Minds Versus Horizontal Cultures: An Overview of Participatory Processes and Experience. In: Servaes Jan (Ed.): *Communication for Development and Social Change*. pp. 68-81. London: Sage.
- Ibrahim, Y.–Arshad, R.–Salleh, D. (2017): "Stakeholder perceptions of secondary education quality in Sokoto State, Nigeria". *Quality Assurance in Education*, 25., (2), pp. 248–267. doi:10.1108/QAE-04-2016-0021
- Iginaki, N. (2007): Communicating the Impact of Communication for Development. *Recent Trends in Empirical Research*. Washington DC: World Bank Working Paper No 120, 40543.
- Ilechukwu, L. C.–Njoku, C. C.–Ugwuozor, F. O. (2014): Education and Development Disconnect in Nigeria: Education for Sustainable Development ESD as the 21st Century Imperative for Nigeria's National Transformation, Sustainable Development and Global Competitiveness. *Journal of Economics and Sustainable Development*, 5, (23.).
- Keszi-Szeremlei A. (2022): A fenntartható pénzügyi tudatosság vizsgálata a Dunaújvárosi Egyetem hallgatói körében. In: Balázs László–Rajcsányi-Molnár Mónika–András István (Szerk.): *Megújuló közgazdaságtan*, Dunaújváros: DUE Press, pp. 25–38.
- Kozma G.–Nemeskéri Z.–Pongrácz, A.–Zádori I. (2022): Implementation of Energy Awareness and Environmental Education Programs in Hungarian Higher Education: Evaluation of Pilot Program. *Acta Cultura Et Paedagogicae*, (1.). DOI: 10.15170/ACEP.2022.01.06

- Kőkuti T.–Balázs L.–Rajcsányi-Molnár M. (2022): A felsőoktatási felelősségvállalás egy sajátos módja: Képzési Életpálya-menedzsment Program a Dunaújvárosi Egyetemen. *Civil Szemle*, 19., (4.), pp. 113–126.
- Felder, R. M.–Silverman, L. K. (1988): Learning and Teaching Styles in Engineering Education. *Engineering Education*, 78., (7.), pp. 674–681.
- Jarvis, P. (1987): *Adult Learning in the Social Context*. London: Routledge.
- Lasbrey, A. I.–Uma, K. E.–Aniagolu, H. N.–Ogbonna, B. M. (2016): Reviving Education in Nigeria for Sustainable Economic Growth: Issues, Problems and Prospects. *PEOPLE: International Journal of Social Sciences*, 2., (1.), pp. 592–606.
- Lengyel, A.–Müller, A.–Bács, Z.–Kovács, S. (2024): Territorial segmentation of key sustainability stakeholders for systemic change: Insights from Hungary. *Regional Science Policy & Practice*, 16., (5.), <https://doi.org/10.1016/j.rspp.2024.100022>
- Liang, J.–Bai, W.–Li, Q.–Zhang, X.–Zhang, L. (2022): Dynamic mechanisms and institutional frameworks of China's green development: An analysis from the perspective of collaboration. *Sustainability*, 14., (11.), <https://doi.org/10.3390/su14116491>
- Mefalopulos, P. (2008): *Development Communication Sourcebook: Broadening the boundaries of communication*. Washington DC: World Bank.
- Nagy, S.–Somosi, M. V. (2020): Students' Perceptions of Sustainable Universities in Hungary: An Importance-Performance Analysis. *Amfiteatru Economic*, 22., (54.), pp. 496–515. DOI: 10.24818/EA/2020/54/496.
- Servaes, Jan, (Ed.) (2008): *Communication for Development and Social Change*. Los Angeles: Sage. <https://www.unesco.org/en/articles/gender-equality-and-through-teaching-profession>
- Varga, A.–Könczey, R. (2019): Which ways of evaluation of education for sustainability is acceptable for Hungarian teachers? *Hungarian Educational Research Journal*, 9., (4.), pp. 654–667. DOI:10.1556/063.9.2019.4.54
- Varjas, J. (2022): The presence of Sustainability in Hungarian Geography Textbooks. *European Journal of Geography*, 13., (1.), pp. 022–046.
- Voluntary National Review of Hungary on the Sustainable Development Goals of 2030 Agenda. Transformation Towards Sustainable and Resilient Societies (2018). Ministry of Foreign Affairs and Trade of Hungary.
- Wierstra, R. F. A.–de Jong, J. A. (2002): A scaling theoretical evaluation of Kolb's Learning Style Inventory-2. In: Valcke, M.–Gombeir, D. (Eds): *Learning styles: reliability and validity*. Proceedings of the 7th Annual European Learning Styles Information Network Conference. Ghent: University of Ghent. pp. 431–440.

Szilvia Kovács

Európa legfőbb társadalmi trendjeinek megjelenése a fenntartható mobilitásban

Dunaújvárosi Egyetem, Társadalomtudományi Intézet, egyetemi tanársegéd;

Széchenyi István Egyetem, Regionális- és Gazdaságtudományi Doktori Iskola, PhD-jelölt

kovacssz@uniduna.hu

Bevezetés

Az európai közösségek környezeti fenntarthatóság iránti széleskörű elkötelezettségéhez a társadalmi trendek közt az előregedés és a migráció valószínűleg leginkább, de a távmunka térnyerése, a környezet- és egészségtudatosság, a megosztásos gazdasági szemlélet, illetve a digitalizáció trendjei is, külön-külön és együttesen is hozzájárulnak. A környezeti célok elérésének érdekében e szempontok mentén is vizsgálódhat tehát a társadalomtudományi megközelítés a fenntartható mobilitás kapcsán.

Társadalmi trendek és mobilitás egymásra gyakorolt hatása Európában

A jelen tanulmány gondolatmenten Alain L'Hostis és szerző-társainak (2016): Societal needs and requirements for future transportation and mobility as well as opportunities and challenges of current solutions [A jövőbeli közlekedés és mobilitás társadalmi igényei és követelményei, valamint a jelenlegi megoldások lehetőségei és kihívásai] című munkájából indul ki, de tovább is gondolja azt.

A hivatkozott MOBILITY4EU riport azokat a társadalmi, politikai, technológiai, környezeti, jogi és gazdasági folyamatokat, hajtóerőket veszi számba, amelyek hatással vannak a mobilitásra és a logisztikára, vagyis a közlekedésben tapasztalt változásokat generálják. A lista 29 trendből áll, 9 nagyobb kategóriába rendezve, ezek a következők:

- a vagyon megoszlása és a munkaerő-piaci fejlemények (distribution of wealth and labour market developments),
- a befogadó társadalom, a személyre szabottság, az akadálymentesítés (inclusive society, personalization, accessibility),
- az urbanizáció és az új városgazdálkodási formák (urbanization and new city management forms),
- a környezetvédelem: a klímaváltozás, a szennyezésforrás és az energiahatékonyság, a „fenntartható fogyasztás” (environmental protection: climate change, pollution resource and energy efficiency, “sustainable consumption”),
- a digitális társadalom és a dolgok internete (digital society and internet of things),
- az új üzleti modellek és innovációk a közlekedésben (novel business models and innovations in transport),
- a közlekedésbiztonság (safety in transport),
- a közlekedésvédelem (security in transport), és
- a jogszabályi keret (legislative framework).

A következőkben kettő társadalmi tényező kerül részletesebb bemutatásra a befogadó társadalom, a személyre szabottság, az akadálymentesítés kategóriaköréből.¹

¹ További témák kidolgozását lásd itt: Kovács Szilvia (2024): Társadalmi folyamatok hatása a mobilitási trendekre vonatkozóan. In: Balázs László–Rajcsányi–Molnár Mónika–András István–Keszi-Szeremlei Andrea (Szerk.): *Átalakuló közgazdaságtan és fenntarthatóság*, Dunaújváros: DUE Press, pp. 51–59.

A LAKOSSÁG VÁRHATÓ ÉLETTARTAMÁNAK NÖVEKEDÉSE

Európában a nők átlagosan 82, a férfiak pedig 75 évig élhetnek. A várható élettartamot 18 európai országra előre vetítve – figyelembe véve a dohányzás, az elhízás és az alkohol halálozásra gyakorolt hatását, valamint a korábbi mortalitási tapasztalatokat –, 2065-re a nőknél 92,8 évre, a férfiaknál pedig 90,5 évre fog nőni. (Jansen et al. 2021)

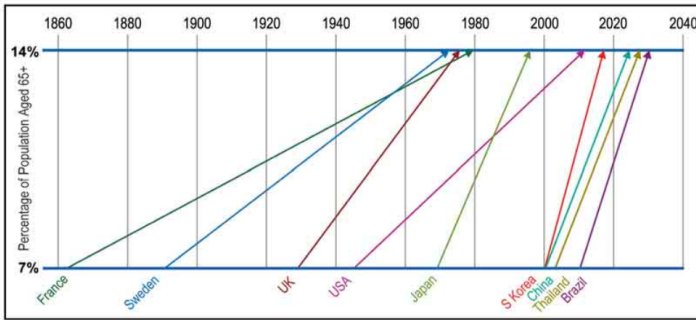
A WHO adatai alapján: 2015 és 2050 között a világ lakosságának 60 év feletti aránya majdnem megkétszereződik, 12%-ról 22%-ra. 2020-ra a 60 éves és idősebbek száma meghaladta az 5 év alatti gyermekeket. Az előregedés² okai: az alacsony termékenység, az életésélyek javulása és a (belföldi, nemzetközi) vándorlás (migration). (Kovács 2023: 38) De a várható élettartam növekedésével, az egészségi állapot javulásával az időskor alsó határa is felfelé tolódik. Ma 60 évesnek lenni társadalmilag mást jelent, mint 50 évvel ezelőtt, és mást, mint amit valószínűleg 50 év múlva jelenteni fog. (Kapitány 2015)

A WHO szakértői adott esetben az egészséges öregedés (healthy ageing) koncepcióját szorgalmazzák a fenntarthatóság jegyében, mivel nincs „tipikusan öreg ember”, az öregkor jellege a szociális és fizikai környezet függvénye, illetve az idősebb korcsoportú szegmensekbe való költségek befektetéseknek minősülnek, nem pedig kiadásoknak, lásd az ezüst gazdaság (silver economy) jelentőségét.

Az idősebb európai lakosság, az ezüstitársadalom szükségletei és tevékenységei más, új követelményeket állítanak a jelenlegi közlekedési rendszerek elé. Az előregedés kérdése bír tehát a legerősebb hatással a közlekedésszervezésére. De a különböző országok és régiók eltérő ütemben öregszenek. (1. ábra)

² Egy népességet – demográfiai szempontból – akkor tekintünk öregedőnek, ha korcsoportjai közül az idősebb korúak aránya nő.

1. ábra. A népesség öregedésének sebessége

Forrás: WHO 2011 cit. Kinsella–He 2009.

Európa-szerte általában az a tendencia, hogy a városok vonzzák a munkaképes (25–54 éves) korú felnőtteket, ami azt jelenti, hogy a városokban a munkaképes korú felnőttek aránya általában magasabb, mint az országos átlag (Eurostat 2015, 2023). Ezt az egyetemi hallgatók körében végzett vizsgálatok is kimutatták (Kőkuti 2021). Az európai országokban ez a városi/vidéki megosztottság a korszerkezet tekintetében növekedhet, az idősök aránya a vidéki lakosság körében várható nőni fog. Mivel a nagy beépítési és lakossűrűségű városokban gazdaságosabb az integrált, intelligens közlekedési technológiák és rendszerek bevezetése, a közlekedési szolgáltatóknak át kell alakítaniuk üzleti modelljüket a vidéki felhasználók érdekében. (L'Hostis et al. 2016: 22)

Az aktív mobilitás (pl. gyaloglás és kerékpározás) kevésbé elfogadott a társadalom idősebb rétegeihez tartozó összes ember számára. Ugyanakkor a kerékpárhasználattal kapcsolatos holland tapasztalatok azt mutatják, az e-bike különösen népszerű a 65 év felettiek körében, az idősebb korcsoportban ez a használati arány ott közel 50%-os (LEVA EU 2023).

Általánosságban azonban kompaktabb és okosabb város- és térségfejlesztésre lehet szükség, ahol az emberek lakóhelyének közelében több közszolgáltatás áll rendelkezésre. A népesség előregedésének másik hatása, hogy a fogyasztási minták jobban eltolódnak a szolgáltatások felé, ami bizonyos mértékig csökkenti az áruszállítás iránti igényt. (Anderton et al. 2015: 7)

Az autóhasználat Európában eddig minden korcsoportban nőtt, ami azt is jelenti, hogy az idősödő társadalomban a jövőben magasabb lesz az autóhasználat aránya. Azonban az idősebb nők esetében a jogosítványok száma és a saját autó aránya is alulmarad az átlagnál. (EMTA 2007: 22–26). Ebben kétségkívül az elektromobilitás elterjedése is szerepet fog játszani a jövőben (Kőkuti 2022; Varga 2022).

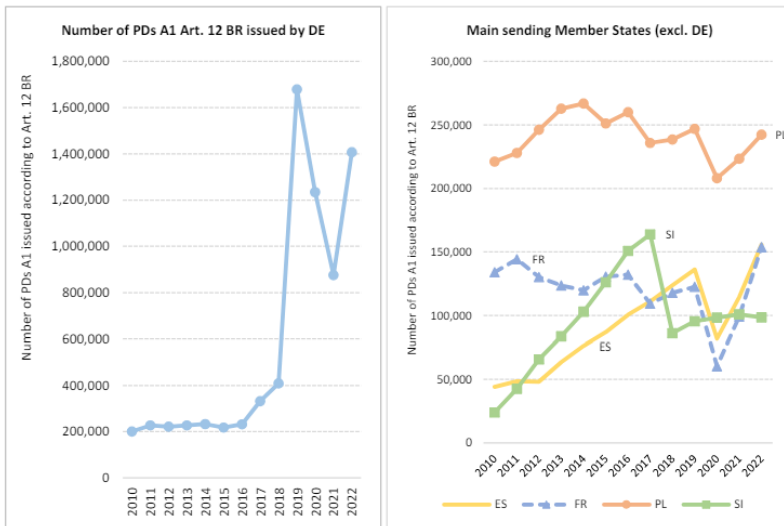
A globális öregedés nagymértékben befolyásolja a fogyatékosági trendeket is, az idősebb korosztályban nagyobb a fogyatékoság kockázata. A becslések szerint 1,3 milliárd ember él valamilyen fogyatékossgal, vagyis a világ népességének körülbelül 16%-a (WHO 2023), akik számára ugyancsak hozzáférhetőek kell legyenek a mobilitási szolgáltatások.

A MIGRÁCIÓS TREND OKOZTA HOSSZÚ TÁVÚ UTAZÁSOK

A közlekedésről szóló 2011-es európai uniós Fehér Könyv már jelezte, hogy a bevándorlásnak meghatározó szerepe van a népességnövekedésben, vagyis a nettó migráció 30 millió fővel növelheti az EU lakosságát 2030-ra, és további 20 millióval 2050-ig (Európai Bizottság 2011). Napjainkban, 2024-ben, 27,3 millió a nem uniós állampolgárok száma, ami az EU teljes lakosságának 6%-a, illetve 42,4 millió ember született az EU-n kívül, ami az EU összes lakosának 9%-a (European Commission 2024; Odo-rige 2023).

Emellett a munkavállaláshoz kapcsolódó, Európai Unión belüli mobilitás is várhatóan növekedni fog: 2022-ben körülbelül 6,2 millió nyugdíjat folyósítottak más tagállamban lakó személyeknek és mivel az elmúlt két évtizedben az EU-n belüli munkaerő-mobilitás jelentősen növekedett, a másik tagállamba költöző nyugdíjasok száma továbbra is emelkedni fog. (2. ábra)

2. ábra. Más tagállamban lakó személyeknek folyósított nyugdíjak száma

(kibocsátó országok, balra: Németország (DE); jobbra: Spanyolország (ES), Franciaország (FR), Lengyelország (PL), Szlovénia (SI), 2010–2022)

Forrás: Administrative data PD A1 Questionnaire 2023 and previous years.

A migrációs trend és a mobilitás kölcsönhatása pedig abban mutatkozik meg, hogy a vándorlások tovább erősítik Európa és egyes országainak kapcsolatait a szomszédos régiókkal azáltal,

hogy kulturális és gazdasági kötődést hoznak létre anyaországukkal.³

Ezek a kapcsolatok pedig az emberek és az áruk nagyobb mozgását vonják maguk után, továbbá a többnyelvű információs szolgáltatások iránti igény is növekedni fog. (L'Hostis et al 2016: 23)

Összegzés

Európa fő társadalmi trendjei a fenntartható mobilitás terén a környezeti hatások csökkentése, a városi életképesség javítása és a társadalmi egyenlőség előmozdítása iránti növekvő elkötelezettséget tükrözik (Varga 2023). Ezek a tendenciák a fenntarthatóbb, hatékonyabb és igazságosabb közlekedési megoldások felé irányuló kollektív elmozdulást jeleznek Európa-szerte.

A lakosság várható élettartamának növekedését, valamint a migrációs trend okozta hosszú távú utazásokat vizsgálva látható: Kiemelt feladattá válik annak biztosítása, hogy a fenntartható mobilitási megoldások a népesség minden tagja számára elérhetőek legyenek, beleértve az időseket és a fogyatékkal élők is. A migrációs trendek úgyszintén speciális közlekedési megoldásokat igényelnek, például a megfizethető viteldíjakra, az elérhetőségi lehetőségekre és a helyi közlekedési hálózatokkal való integrációra vonatkozóan.

Európai legfőbb társadalmi trendjei így egyszerre jelentenek kihívásokat és lehetőségeket is a fenntartható mobilitás számára.

3 Az ENSZ Nemzetközi Migrációs Szervezetének (United Nations International Organization for Migration, UN IOM) adatai alapján (2024): Európába a legtöbb bevándorló (állampolgársága szerint) 2016-ban Szíriai Arab Köztársaságból, 2017-ben Nigériából, 2018-ban Szubszaharai Afrikából, 2019-ben Afganisztánból, 2020-ban Marokkóból, 2021-ben Tunéziából, 2022-ben Egyiptomból, 2023-ban Szíriai Arab Köztársaságból, 2024-ben (áprilisig) Maliból érkezett.

Irodalomjegyzék

- Anderton Karen et al. (2015): *Strategic Outlook TRANSFORuM D6.3. European Commission*. <http://www.transforum-project.eu/resources/library.html>
- Európai Bizottság (2011): *Fehér Könyv. Útiterv az egységes európai közlekedési térség megvalósításához – Úton egy versenyképes és erőforrás-hatékony közlekedési rendszer felé*. <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0144:FIN:hu:PDF> (Letöltve: 2024. 04. 18.)
- European Commission (2024): *Statistics on migration to Europe*. https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/promoting-our-european-way-of-life/statistics-migration-europe_en (Letöltve: 2024. 04. 19.)
- European Metropolitan Transport Authorities (EMTA) (2007): *Older People and Public Transport*. https://www.emta.com/wp-content/uploads/2023/08/Final_Report_Older_People_protec.pdf (Letöltve: 2024. 04. 19.)
- Eurostat (2015): Key Figures on Europe, 2015 Edition. *Statistical Books*. Eurostat.
- Eurostat (2023): Key Figures on Europe, 2023 Edition. *Statistical Books*. Eurostat
- Janssen Fanny et al. (2021): Future life expectancy in Europe taking into account the impact of smoking, obesity, and alcohol. *Elife*. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC8337079/#:~:text=We%20project%20that%20in%20the,Table%20%3B%20Figure%203>. (Letöltve: 2024. 04. 19.)
- Kapitány Balázs (Szerk.) (2015): *Demográfiai fogalomtár. A társadalmi öregedés*. <http://demografia.hu/hu/letoltes/fogalomtar/pdf/tarsadalmi-oregedes.pdf> (Letöltve: 2021. 08. 27.)
- Kovács Szilvia (2023): Egészségpiac a 21. század elején: jól-lét, rugalmas ellenálló képesség és digitalizáció. In: András István (Szerk.): *Egészségpiac – Fogyasztóvédelem*. Dunaújváros: DUE Press, pp. 13–83.
- Kőkuti T. (2021): Hallgatói munkaérték-preferenciák a digitális oktatási formák bevezetésének fázisában In: Balázs László (Szerk.): *Digitális kommunikáció és tudatosság*. Budapest: Hungarovox. pp. 65–77.
- Kőkuti T. (2022). Mesterséges intelligencia és elektromobilitás. In: Balázs László–Rajcsányi–Molnár Mónika–András István (Szerk.): *Elektromobilitás és társadalom*. Dunaújváros: DUE Press, pp. 69–82.
- L’Hostis Alain et al. (2016): *MOBILITY4EU – D2.1– Societal needs and requirements for future transportation and mobility as well as opportunities and challenges of current solutions*. [Research Report] IFSTTAR - Institut Français des Sciences et Technologies des Transports, de l’Aménagement et des Réseaux.
- LEVA EU (2023): Close to a third of cyclists in the Netherlands are using e-bikes. <https://leva-eu.com/close-to-a-third-of-cyclists-in-the-netherlands-are-using-e-bikes/> (Letöltve: 2024. 04. 19.)

- Odorige, C. E. (2023): Migration and Sustainable Development: Migration Framing, An Impediment to Wholesome Inclusion to a Sustainable Future. *Journal of Development Communication*, 34., (2.), pp. 27–35.
- World Health Organization (WHO) (2023): *Disability*. <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/disability-and-health> (Letöltve: 2024. 04. 19.)
- Varga A. (2023): Az intelligens települések kihívásai és a fenntarthatóság biztosításának közös metszetei. *Dunakavics*, 11., (7.), pp. 21–32.
- Varga A. (2022): Az elektromobilitás sajátos nézőpontja: A vevői igények minőségirányítási vetületei. In: Balázs László–Rajcsányi-Molnár Mónika–András István (Szerk.): *Elektromobilitás és társadalom*. Dunaújváros: DUE Press, pp. 53–68.

Kőkuti Tamás

A mesterséges intelligencia szerepe a fenntarthatósági tématerületeken

DUE Társadalomtudományi Intézet

kokutit@uniduna.hu

Kulcsszavak: Mesterséges intelligencia, fenntarthatóság, modernizáció, alkalmazási előnyök, hátrányok.

Absztrakt:

A mesterséges intelligencia napjainkban kitüntetett figyelmet élvez. A fejlődés okozta technológiai vívmányok egyre szélesebb körű térnyerése, alkalmazásának lehetőségei a gazdaság, a társadalom és természet minden területén megjelentek. A felvázolt folyamatok technológiai, technikai fejlődés okozta változások egyre markánsabban érzékeltetik hatásukat az életünk minden szegmensében. A térnyerés következtében markáns fenntarthatósági kérdések is felvetődnek.

Az tanulmány kitér azokra a kérdésekre és a lehetséges válaszokra, amelyek napjainkban mindenkit foglalkoztatnak ezekkel a fejlesztésekkel kapcsolatban.

A mesterséges intelligencia térnyerésével vajon mennyire lesz a gazdaság, a társadalom, a természet fenntartható? Hogyan alakulnak a mesterséges intelligencia megjelenésével a gazdasági, a szociális és környezeti szempontok? Vajon képes lesz támogatni a mesterséges intelligencia a fenntarthatóságot, vagy egyéb hatásait is érdemes figyelembe venni, mint például az új technológia energiaéhsége? Milyen területeken lehet a leghatékonyabb a mesterséges intelligencia? Kutatásunk kérdéseire egyetemünk hallgatói véleményét is feltárva keressük a válaszokat. Tanulmányunkban rámutatunk a hallgatók tudományterületeinek és tagozatainak véleménybeli eltéréseire, hasonlóságaira is.

Abstract:

Artificial intelligence is a major focus of attention today. As the technological advances brought about by these developments become more widespread, the potential for their application in all areas of the economy, society and nature has been growing. The processes outlined above, the changes brought about by technological and technical progress, are having an increasingly marked impact on all aspects of our lives. This expansion also raises significant sustainability issues.

This presentation will explore the questions and possible answers that are now on everyone's minds in relation to these developments.

With the rise of artificial intelligence, how sustainable will the economy, society and nature be? How will the emergence of artificial intelligence affect economic, social and environmental aspects? Will AI be able to support sustainability or should other impacts be taken into account, such as the energy hunger of the new technology? In which areas can AI be most effective? We are seeking answers to these questions by exploring the views of students at our university. In our study, we also highlight the differences and similarities in the opinions of students across disciplines and student groups.

Keywords: Artificial intelligence, sustainability, modernisation, application advantages, disadvantages.

Bevezetés

Globális szinten a mesterséges intelligencia (a továbbiakban: MI) fejlesztése egy új versenytényezővé vált. A technológiai fejlődés által gerjesztett változási hullámok nem csitulnak, sőt egyes prognózisok szerint olyan mértékben alakítják át a jövőnket, hogy 40 éven belül az okos gépek minden jelenleg emberi

erőforrás által végzett munkafeladatot el tudnak majd végezni és mindezt gazdaságosabban és színvonalasabban is teszik majd (Berger 2022). Az MI több területen is támogathatja a fenntartható gazdaságot. Segíthet optimalizálni az energiafogyasztást az iparban és a háztartásokban egyaránt az intelligens hálózatok segítségével. Ennek jelentősége az egyre meghatározóbb háztartási napenergia termelés nagyságrendjével is felerősödik. A mezőgazdaság esetében az MI képes lehet előre tervezni az optimális öntözést az időjárási minták tanulmányozásával. A hulladékgazdálkodásban a szelektív újrahasznosítást is támogathatja. Az MI képes a települések közlekedési terhelését prevencióval kezelni (Józwiak–Falus 2022) és szerepet kap az elektromobilitásban is (Balázs 2022a; 2022b; Kovács 2022) Képes továbbá komplex ökológiai folyamatokat elemezni.

A fenntartható gazdasági döntések esetében pedig képes támogatni, hogy az érintett vállalatok folyamatos monitorozással működjenek. A nagy technológiai cégek már most is kínálnak a gazdaság szerepelőinek olyan megoldásokat, amelyek igénybevételével nemcsak méri a szén-dioxid-kibocsátásukat, de optimalisan áttervezhető a karbonkibocsátásuk is (Chikán, 2023).

Azokat a működési elemeket, amiket adathalmazokba lehet konvertálni, abban az MI mintákat találhat. Nagyon sok adatból értékelési trendek alapján komplex feladatokat tud megoldani. A nagy települések működése rengeteg adattal leírható, ennek elemzésével az olyan városok tervezése, amelyek most épülnek, optimálisan lokalizálható infrastrukturális megoldások eredménye jelentkezhethet a közösség szempontjából, de meglévő települések újratervezése is támogatható (Varga 2022).

Az MI hatalmas számítástechnikai kapacitást igényel, ami sokáig gátolta a fejlődését is. Ez az igény egyben nagy energiagigényt is indukál. Tehát ennek a működésnek is van ökológiai lábnyoma, amiről általában nem beszélünk.

Az MI tématerületi alkalmazásának jogi háttere és a legújabb szabályozások

Bár az EU kiemelt prioritásként kezeli az MI fejlesztését, ettől függetlenül felhívja a figyelmet a használatának veszélyeire is. Szükségesnek tartják, hogy a kockázatokat is figyelembe kell venni, ennek érdekében törvényt is alkottak.

Az MI-ről szóló törvény célja, hogy egyértelmű követelményeket és kötelezettségeket támasszon az MI fejlesztők és felhasználók számára a MI egyes felhasználási módjai tekintetében. Ugyanakkor a rendelet célja a vállalkozások, különösen a kis- és középvállalkozások (kkv-k) adminisztratív és pénzügyi terheinek csökkentése is.

A mesterséges intelligenciáról szóló törvény az MI-re vonatkozó első átfogó jogi keret világszerte. A mesterséges intelligenciáról szóló jogszabály biztosítja, hogy az európaiak bízhatnak abban, amit a mesterséges intelligencia kínál.

A javasolt szabályok:

- akifejezetten mesterségesintelligencia-alkalmazások általlétrehozott kockázatok kezelése;
- tiltsák be az elfogadhatatlan kockázatot jelentő MI gyakorlatokat;
- meghatározza a magas kockázatú alkalmazások listáját;
- egyértelmű követelmények meghatározása a nagy kockázatú alkalmazásokhoz használt MI rendszerekre vonatkozóan;
- konkrét kötelezettségek meghatározása a nagy kockázatú MI alkalmazások alkalmazói és szolgáltatói számára;
- megfelelőség értékelés előírása egy adott MI rendszer üzembe helyezése vagy forgalomba hozatala előtt;
- egy adott MI rendszer forgalomba hozatalát követően végrehajtja a végrehajtást;
- európai és nemzeti szintű irányítási struktúra létrehozása.

A szabályozási keret az MI rendszerek tekintetében kockázati alapú megközelítést alkalmaz, négy kockázati szintet meghatározva.

Lényeges megállapítás, hogy „Minden olyan MI rendszer, amely egyértelmű fenyegetést jelent az emberek biztonságára, megélhetésére és jogaira nézve, be lesz tiltva, a kormányok által végzett társadalmi pontszámoktól a veszélyes viselkedést ösztönző hangtámogatást használó játékokig.”

A magas kockázatúként azonosított MI rendszerek közé került többek között a témánk fókuszába tartozó oktatás is, amely meghatározhatja az oktatáshoz és a szakmai képzéshez való hozzáférést (pl. vizsgák pontozása). A nagy kockázatú MI rendszerekre szigorú kötelezettségek vonatkoznak majd, mielőtt forgalomba hozhatók lennének. A jogszabály alkalmazása tehát a MI alkalmazását az oktatásban markánsan érinti.

Mesterséges intelligencia és fenntarthatóság

A fenntartható növekedést a fenntartható fejlődéstől meg kell különböztetni, mert az előbbiben többek igyekszünk lenni, utóbbiban jobbak (Gyulai 2021; Odorige–Saleh–Meng 2024; Kovács 2024: 25–33).

Az ENSZ összes tagállama elfogadta a Fenntartható Fejlődési Célokat a 2015–2030 periódusra (Keszi-Szeremlei 2022). Ezeket a fejlődési célokat azonban jogilag nem kikényszeríthető módon, csupán általános politikai és szakpolitikai alapú kötelezettségvállalások formájában értelmezhetjük (Varga 2023). A Fenntartható Fejlődési Célok 17 fő céllal, ezekhez kapcsolódóan 169 részcéllal rendelkeznek.

A főcélok az alábbiak.

1. A szegénység megszüntetése
2. Az éhezés megszüntetése
3. Egészség és jóllét
4. Minőségi oktatás
5. Nemek közötti egyenlőség
6. Tiszta víz és közegészségügy
7. Megfizethető és tiszta energia
8. Tisztességes munka és gazdasági növekedés
9. Ipar, innováció és infrastruktúra
10. Egyenlőtlenség csökkentése.
11. Fenntartható városok és közösségek
12. Felelős fogyasztás és termelés
13. Fellépés az éghajlatváltozás ellen
14. Óceánok és tengerek védelme
15. Szárazföldi ökoszisztémák védelme
16. Béke, igazság és erős intézmények
17. Partnerség a célok eléréseért (Bécsi Információs Szolgálat 2023).

A nevesített 17 cél közül valamennyit érinti az MI. Ezen belül hangsúlyosan 7 cél esetében jelenik meg a részcélok vonatkozásában olyan elköteleződés, amely összhangban van az MI kínálta előnyökkel.

Ezek a következők:

- a szegénység megszüntetése (1. cél);
- a minőségi oktatás (4. cél);
- a megfizethető és tiszta energia (7. cél);
- leginkább azonban az ipar, innováció és infrastruktúra (9. cél);
- a fenntartható városok és közösségek (11. cél),
- a béke, igazság és erős intézmények (16. cél),
- valamint a partnerség a célok eléréseért (17. cél).

Ezek a részcélok esetében az erőteljes technológiai kitettség előrevetíti, hogy ezeket az MI alkalmazások bevonásával jóval hatékonyabban lehetne megvalósítani (Kecskés 2023).

Jelen tanulmánynak nem célja az összes fenntarthatósági célhoz kapcsolódóan (Falus 2024) az MI alkalmazási lehetőségeinek bemutatása, viszont a vizsgálatunk fókuszában lévő hallgatói attitűdök tálalásához néhány szakirodalmi példát citálunk.

Az MI felelős alkalmazása (és a humán kontroll lehetősége) kulcsfontosságú. Minden MI alkalmazásban jelen van a bizonytalanság, amelynek következtében egy kedvezőtlen MI fejlődési forgatókönyv a Fejlődési Célokat hátrányosan tudja érinteni. Amennyiben a megfelelő garanciákat nem teremtik meg az államok jogalkotás útján vagy a gyakorlati megvalósítás során nem eszerint járnak el az érdekelt szereplők, ez könnyen bekövetkezhet (Kecskés 2023).

Napjainkban a mesterséges intelligencia a problémák megoldására, különösen a munkaerő-felhasználás csökkentésére, az erőforrások hatékony felhasználásának fokozására és a fenntartható üzleti folyamatok elősegítésére szolgál (Nagy 2023).

A mezőgazdaságban a leggyakoribb MI-vel támogatott témák: Előrejelzés 40%, betakarítás 31%, a növények fejlett gondozása 29%, gyomirtás 21%, az ellátási lánc 4%, a felhasznált erőforrások menedzsmentje 3% és automatizált fejés és állattartás 2% (Sachithra–Subhashini 2023)

Drónok használatával lehetőség nyílik a katasztrófa sújtotta terület (különösen nagy kiterjedésű tüzesetek) pontos helyének, kiterjedésének felmérésére, a védelmi intézkedések célirányosabb megtervezésére (Takáts et al 2023).

Egy tanulmány Törökország energiatermelésének előrejelzésén keresztül felhívja a figyelmet az energiaigény előrejelzésének lehetőségére az MI modelljének egyfajta mesterséges neurális hálózat használatával (Bayrak–Esen 2014).

A fenti példák érzékeltetik a téma komplexitását. Ezt követően a hallgatóink körében elvégzett vizsgálatra térünk ki.

A vizsgálat

AZ ALKALMAZOTT MÓDSZER BEMUTATÁSA

Vizsgálatunk során a Dunaújvárosi Egyetem hallgatóinak az MI elterjedésével kapcsolatos érintettsége, a témára vonatkozó tájékozottsági szintje, az MI fenntarthatósággal kapcsolatos attitűdje került a fókuszba.

A hallgatók reprezentativitását biztosítandó a digitális surveyt több alapszakra is vonatkoztattuk. A módszerek tekintetében kérdőíves online lekérdezést alkalmaztunk. A mintavételi eljárás vonatkozásában a hallgatók önkéntes alapú kitöltését választottuk. Összesen 559 kitöltőnk volt.

Az MI társadalmi hatásainak kutatása érdekében a kérdőíves felmérés összetétele a következő volt. 9 demográfiai kérdés vezet fel a kutatást, amelyben a hallgatók téma iránti affinitására is rákérdeztünk. Ezt követően a mesterséges intelligencia kérdéskörével, társadalmi hatásaival, továbbá az MI és a fenntarthatósággal összefüggő állítások esetében a válaszadóknak egytől ötig terjedő Likert skála alapján kellett nyilatkozniuk a válaszok fontosságáról. Az utolsó 2 kérdés kifejtős volt, amelyben a hallgatók szabadon fogalmazhattak a témakörrel kapcsolatosan. A témához tartozó hallgatói értékek, attitűdök ilyen módon felszínre kerültek

A vizsgálattal kapcsolatos előzetes feltételezéseink az alábbiak voltak.

- A hallgatók többnyire tájékozottak az MI hatásaival kapcsolatban, de nem hívei az MI fenntarthatóságban betöltött pozitív szerepének.

A MINTA BEMUTATÁSA

Az alapszakos hallgatók demográfiai adatain belül a megkérdezettek többsége (68,8 %) férfi, 31,2% nő. Az életkor szerinti különbségek az alapsokaság sajátosságából adódóan nem gondoltuk relevánsnak, de a levelezős képzés miatt mégis fontos attribútum volt. 25 év alatti 23,4%-a a hallgatóknak, további 35,6 % 25-35 év közötti. A válaszadók vonatkozásában, a tagozatonkénti megoszlás esetében a hallgatók 13,6%-a nappali, és 86,4 %-a levelező képzésben vesz részt, amely az utóbbi időszak jelentkezési arányok eltolódását is prezentálja.

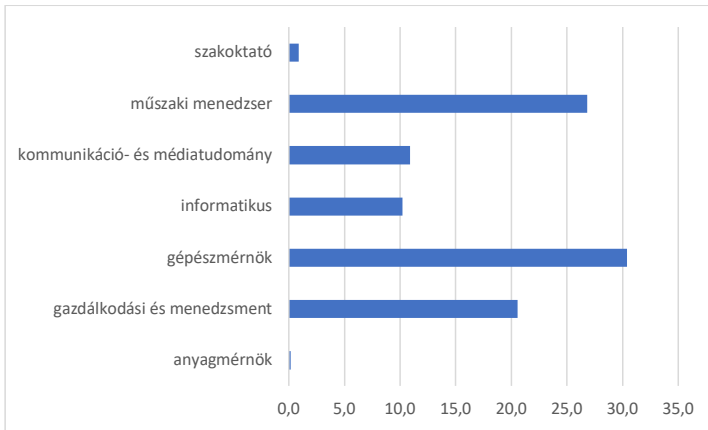
Megkérdeztük azt is, hogy a hallgatók milyen, már megszerzett végzettséggel rendelkeznek és milyen munkatapasztalati időintervallum áll a rendelkezésükre. Már felsőfokú végzettséggel rendelkezik 31,8% (természetesen főleg levelező képzés esetében), ennek a belső megoszlását vizsgálva 20% felsőoktatási szaktanfolyammal rendelkezik. A munkatapasztalat terén is vegyes képet kaptunk. Csupán 2% még egyáltalán nem, és további 7% kevesebb, mint egy év munkatapasztalattal rendelkezik.

A hallgatók lakhelyének vonatkozásában a falusi környezet aránya 23,8% ezzel szemben a városiak 61,8%, és mintegy 14,4% fővárosi hallgató szerepelnek. A fővárosiak esetében néhány eredménynél markáns eltéréseket tapasztaltunk.

A munkaerőpiaci státusz vonatkozásában hallgató 14,8 %, munkavállaló 78,8 %, vállalkozó 3,9 %, munkanélküli 1,1 %, gyermekgondozáson 1,4 %. Természetesen a hallgatói státuszt azok jelölték meg, akik kizárólag ebben a jogviszonyban értelmezhetők a választ.

A szakok vonatkozásában elmondható, hogy a kitöltők megoszlása reprezentálja a képzéseinket.

1. ábra. A válaszadók megoszlása képzési szakok szerint (%)

Forrás: Saját szerkesztés.

A kutatási eredmények ismertetése

AZ MI FENNTARTHATÓSÁGI ÖSSZEFÜGGÉSEINEK HALLGATÓI MEGÍTÉLÉSE

A teljesség igénye nélkül bemutatunk néhány választ a Likert skála átlagaiban. Az MI fenntarthatóságban betöltött szerepével kapcsolatban a hallgatói véleményeket a fenntarthatósági téma-területek alapján térképeztük fel. A válaszokat a 2. táblázat mutatja.

2. táblázat. Hallgatói attitűd

Kérdés	Átlag (N=559)	Szórás
Az MI képes lesz támogatni a fenntarthatóságot	3,6	1,0
Az MI segíthet a szegénység felszámolásában	2,8	1,3
Az MI segíthet az éhezés megszüntetésében	2,7	1,3
Az MI segíthet az egészség és jóllét erősítésében	3,2	1,2
Az MI segíthet a minőségi oktatás megvalósításában	3,6	1,1
Az MI segíthet a nemek közötti egyenlőség általánossá tételében	2,8	1,2
Az MI segíthet a tiszta víz és alapvető köztisztaság témakörében	3,0	1,2
Az MI segíthet a megfizethető és tiszta energia témakörében	3,3	1,1
Az MI segíthet a tisztességes munka és gazdasági növekedés témakörében	3,3	1,1
Az MI segíthet az ipar, innováció és infrastruktúra témakörében	3,7	1,0
Az MI segíthet az egyenlőtlenségek csökkentése témakörében	2,9	1,2
Az MI segíthet a fenntartható városok és közösségek témakörében	3,3	1,0
Az MI segíthet a felelős fogyasztás és termelés témakörében	3,3	1,1
Az MI segíthet a fellépés az éghajlatváltozás ellen témakörében	3,2	1,2
Az MI segíthet az óceánok és tengerek védelme témakörében	3,2	1,2
Az MI segíthet a szárazföldi ökoszisztéma védelme témakörében	3,2	1,2
Az MI segíthet a béke, igazság és erős intézmények témakörében	2,9	1,2
Az MI segíthet a partnerség, együttműködés a fenntarthatósági célok eléréséért témakörében	3,2	1,1

Az MI segítheti a partnerség, együttműködés megvalósulását a Pénzügyek területén	3,3	1,1
Az MI segítheti a partnerség, együttműködés megvalósulását a Technológia területén	3,6	1,0
Az MI segítheti a partnerség, együttműködés megvalósulását a Oktatás-képzés területén	3,6	1,1
Az MI segítheti a partnerség, együttműködés megvalósulását a Kereskedelem területén	3,5	1,0
Az MI egyéb hatásait is érdemes figyelembe venni a fenntarthatóságban, mint például az új technológia energiaéhsége	3,7	1,1

Forrás: Saját szerkesztés.

A táblázatban a markáns eltéréseket kitöltéssel jelöltük. Az egyéb kérdésekre adott válaszuk esetében megállapítható, hogy van bizalmuk a szóban forgó innováció alkalmazásában azonban nem hisznek a GDP-re gyakorolt kedvező hatásában.

A JÖVŐVEL KAPCSOLATOS HALLGATÓI VÉLEMÉNYEK

A hallgatók jövőképevel kapcsolatban egy kutatás kimutatta a robotokkal, mesterséges intelligenciával és ezek foglalkoztatásban megjelenő hatásaival kapcsolatos hallgató attitűd jövőre vonatkozó elképzeléseket, várakozásokat is (Kőkuti 2021). Jelenlegi felmérésünkben a bizalmi szinttel kapcsolatosan nyitott kérdésként érdeklődtünk arról, hogy mely a területeken érte el az emberi döntések szintjét az MI bizalmi szintje. A válaszok közül felsorolunk néhányat:

„Politikai”

„Pénzügyi befektetések, elemzések”

„Informatika”

„Marketing”

„Oktatás”

„Nem tudom pontosan, de egy biztos: az ember azt hisz el, amit akar. Ha hinni akar az MI-nek, fog is. Kérdés az, hogy mennyire jár jól ezzel.”

„Adatbázis kezelés”

„Információáramlás”

„Számszerűsített, statisztikai adatok lekérdezése.”

„Pénzügyi szektor, Közlekedés és önvezető járművek, Ügyfélszolgálat és chatbotok, Gyártás és automatizálás, Marketing és hirdetési optimalizálás”

„Ügyfélszolgálat”

Szintén nyitott kérdéseinkre adott válaszukban úgy gondolják, hogy érdemes figyelembe venni az MI hatását a fenntarthatósági kérdések esetében az alábbi témakörökben is:

„Vannak olyan munkák, amiket nem kell embernek végezni és ezért ezeknek az embereknek az átképzését támogatni kellene.”

„Újrahasznosítás”

„Negatív nagy energia igény, emberi felügyelet. Pozitív elérhető információk fejlődési lehetőség.”

„Túlságosan rá támaszkodnak majd.”

„Katonai célú használatra nem alkalmaznám, mert lehet komolyabb negatív hatása.”

„Mind minden technológiai fejlődés, ez is emberek tömkelegének okozza majd a munkanélkülivé válását.”

„Kevesebb munkahely”

„Nem kiforrott”

„Energiafelhasználás, Erőforrás-hatékonyság, Hulladékcsökkentés, Biodiverzitás megőrzése”

„Fenntartható közlekedés”

„Negatívum Nagy energia igény felügyelet, Pozitív Technológia fejlődés lehetősége információk sokasága”

„Az MI hozzájárulhat a fenntarthatósághoz az energia- és erőforrás-felhasználás optimalizálásával, de negatív hatása lehet a nagy energiaigényű számítási műveletek révén is.”

„Sajnos lesznek/vannak, akik nem etikusan használják, visszaélnak a lehetőségekkel, akár politikai vagy gazdasági versenyben való előnyszerzés”

„Energiahatékonyság növelése, Környezetvédelmi monitoring, Közlekedési rendszerek optimalizálása”

„negatív: Nagy energiafogyasztású MI modellek, Adatgyűjtés és adatvédelem”

„MI fejlesztési irányait kijelölő ideológia keretrendszer kontrollja.”

„Ez egy eszköz, ha jól használják pozitív, ha rosszul, akkor negatív hatása lesz.”

„Így is nagyon sok embernek nincs munkája és az MI-vel rendelkező robotok nem igényelnek munkabért. Viszont gyorsabban és valószínűleg teherbíróbbak az emberekénél. Mindemellett nagyon el tudunk kényelmesedni az MI használatával bármely területen, szerintem erre érdemes odafigyelni.”

„Fenntarthatóság és a MI kapcsán pl, az elektromos autók akkumulátorai újrahasznosítása során, különböző autópárházban használt műanyagok újrahasznosítása során”

„A MI nem csodaszertelkülle is meg lehetne valósítani sok mindeent ha lenne rá igény attól hogy a MI javasolja még nem lesz”
„Zöld energiák”

„Hatalmas energia igény, az emberi behatások/ kapcsolatok hátterbe szorulása”

„Előrejelzések, prognózisok a felhasznált erőforrások tekintetében”

„A szegényebb, kevésbé tanult rétegnek a munkáját veszélyben érzem, ez negatív hatás.”

„Az emberek általában ragaszkodnak a megszokotthoz és nem akarnak nyitni az újdonságok felé.”

„Emberi rugalmatlanság, félelem az újításoktól.”

„A felkészületlenség az alkalmazásukra, és a működtetésükhöz szükséges eszközök, kapcsolatok kiépítésének hiánya.”

„A MI és humán kapcsolat biztonságos kialakítása.”

„Bizalom, megérteni a célját, működését és mik az előnyei.”

Következtetések

A technikai fejlődéshez köthető változások során az egyetemi hallgatók mesterséges intelligencia elterjedéséhez fűződő véleményét attitűdjét feltártuk. A tématerületeken kívül az innováció bevezetésének fogadtatását is felmértük. Az eredmények során sikerült a terjedési modell kategóriáit reprezentálnunk. Az újítók, a korai elfogadók, és a korai többség egyaránt felül reprezentált a hagyományos modellhez képest. A késői többség és a lemaradók markánsan elmaradnak. Utóbbiak esetében csupán 1,8 %-ról beszélhetünk.

Hallgatóink direkt kérdésre adott válaszuk alapján egyértelműen úgy gondolják, hogy az MI képes lesz támogatni a fenntarthatóságot. A fenntarthatóság tématerületeire bontása esetében azonban árnyaltabb a kép. Úgy látják, hogy segíthet a minőségi oktatás megvalósításában, továbbá az ipar, innováció és infrastruktúra témakörében. A szegénység felszámolásában és az éhezés megszüntetésében, továbbá a nemek közötti egyenlőség általánossá tételében betöltött szerepével kapcsolatban azonban a hallgatók szkeptikusak. Feltételezésünk ezzel csak részben nyert megerősítést.

Érdekes eredményeket adott a partnerség, együttműködés a fenntarthatósági célok eléréséért témakör vizsgálata. Összességében csak 3,2 átlagértékben látják ebben a relevanciáját, azonban, ha a részleteket nézzük minden szakterületi partnerségi együttműködés esetében markánsabb szerepet szánnak az MI-nek. Ez igaz a technológia, az oktatás- képzés és a kereskedelem területén, a Pénzügyei együttműködések esetében azonban kevésbé.

A legmarkánsabban az ipar, innováció és infrastruktúra fenntarthatósági megoldásainak támogatásán túl abban a kérdésben értettek egyet, hogy az MI egyéb hatásait is érdemes figyelembe venni a fenntarthatóságban, mint például az új technológia energiaéhsége.

A munkahelyekkel kapcsolatos kérdésekre kizárólag negatív eltéréseket mutattunk ki. A markáns eltéréseket jelöltük a táblázatban. A lekérdezése eredményeként kevesebb helyen alkalmaznak mesterséges intelligenciát, vagy robotokat. Nem látják a technika társadalmi és gazdasági hasznosságát sem jelentősnek. Az ipar, a szolgáltatási szektor és a szórakoztatóipar területén sem tartják olyan fontosnak a témakörbe illő innovációkat, mint a korábbi felmérés során (Kőkuti et al. 2023). Az iskolai munkával kapcsolatos véleményük nagyon meghatározó, ami szerint a teljes vertikuma megváltozik az oktatásnak.

Az alkalmazott kérdőívben a változásokra, a változások fogadására irányuló kérdésekre is kitértünk, amelyhez előzetes feltevésünk is kapcsolódott.

A válaszokból egyértelműen kitűnik, hogy a mesterséges intelligenciának kiemelt szerepet tulajdonítanak a jövőben és ez hozzájárulhat a vállalkozások költségeinek csökkentéséhez. Viszont bevezetéssel kapcsolatos akadályozó tényezőnek látják a beruházás bekerülési költsége mellett az emberek ellenállását is. Utóbbi esetben a technikai újításokkal kapcsolatos célirányos

meggyőző kommunikáció előkészítheti a bevezetést. Azt azonban látni kell az eredményekből, hogy az átállással járó változásokat inkrementális, lépésenkénti lassú folyamatként képzelik el. Utóbbi esetében erős ellentmondást hordoz magában a technika rapid fejlődése a szingularitás léte, amelyből fakadóan az inkrementális változások kezelése nem adódik.

Irodalomjegyzék

- Bayrak, M.–Esen, Ö. (2014): Forecasting Turkey's Energy Demand Using Artificial Neural Networks: Future Projection Based on an Energy Deficit". *Journal of Applied Economic Sciences*, IX., (2.), pp. 191–204.
- Balázs L.–Rajcsányi-Molnár M. (2022): Civil szervezetek szerepe az elektromobilitás népszerűsítésében. *Civil Szemle*, 19., (4.), pp. 41–54.
- Balázs L. (2022): Az elektromobilitás társadalmi vonatkozásai In: Keszi-Szeremlei Andrea–Rajcsányi-Molnár Mónika–András István (Szerk.): *Gazdasági növekedés és fenntarthatóság : Globalizáció a 21. században*. Dunaújváros: DUE Press, pp. 23–38.
- Bécsi Információs Szolgálat (2023): *ENSZ Fenntartható Fejlődési Célok*. https://unis.unvienna.org/unis/hu/topics/sustainable_development_goals.html Letöltve: 2023. 12. 28.
- Berger, R. (2022): *Focus. The digital dilemma. Why companies struggle to master digital transformation*. Roland Berger. https://content.roland-berger.com/hubfs/07_presse/Roland_Berger_Focus_Digital_Dilemma_N3XT_2022.pdf Download: 2022. 11. 05
- Chikán A. (2023): *Fenntarthatóság a mesterséges intelligencia korában*. <https://chikansplanet>
- Csepeli Gy. (2020): *Ember 2.0 – A mesterséges intelligencia gazdasági és társadalmi hatásai*. Budapest: Kossuth.
- Falus, O. (2024): Thoughts on legal sustainability - 'Nihil sub sole novum.' *Russian Law Journal*, 12., (2.), pp. 51–59.
- Gyulai I. (2021): *Ökológiai Intézet a Fenntartható Fejlődésért*. www.ecolinst.hu
- Józwiaik, P.–Falus, O. (2022): Legal Regulations on Autonomous Vehicles in Poland and Hungary: The Issue of Criminal Liability In: Balázs László–Rajcsányi-Molnár Mónika–András István (Eds.): *Elektromobilitás és társadalom*. Dunaújváros: DUE Press, 125–136.
- Kecskés G. (2023): A mesterséges intelligencia az ENSZ Fenntartható Fejlődési Célok szolgálatában. In: Glavanits J.: *Fogyasztóbarát és fenntartható mesterséges intelligencia - a velünk élő AI egyes aktuális kérdései*. Győr: UNIVERSITAS.

- Keszi-Szeremlei, A. (2022): A fenntartható pénzügyi tudatosság vizsgálata a Dunaújvárosi Egyetem hallgatói körében. In: Balázs László–Rajcsányi-Molnár Mónika–András István (Szerk.): *Megújuló közgazdaságtan*. Dunaújváros: DUE Press, pp. 25–38.
- Kovács Sz. (2022): Dunaújváros térség kialakuló elektromobilitási ökoszisztémájáról. In: Balázs László–Rajcsányi-Molnár Mónika–András István (Szerk.): *Elektromobilitás és társadalom*. Dunaújváros: DUE Press, pp. 27–52.
- Kovács Sz. (2024): Fenntarthatósági fordulat. In: Balázs László (Szerk.): *Fenntarthatóság és a jövő gazdasága*. Dunaújváros: DUE Press, pp. 25–33.
- Kőkuti T. (2021): Hallgatói munkaérték-preferenciák a digitális oktatási formák bevezetésének fázisában. Megjelent: *Digitális kommunikáció és tudatosság*. pp. 65–77.
- Kőkuti T.–Balázs, L.–András, I.–Rajcsányi-Molnár, M. (2023): Collaborating with Artificial Intelligence – AI in Business Communication Education. In: Óbudai Egyetem (Eds.): IEEE 6th International Conference and Workshop in Óbuda on Electrical and Power Engineering (CANDO-EPE 2023): Proceedings. Danvers (MA): IEEE. pp. 287–294.
- Nagy S. (2023): Az agrobiznisz kihívásai a mesterséges intelligencia térnyerésének tükrében. *Mezőgazdasági és vidékfejlesztési kutatások a jövő szolgálatában*.
- Odorige, C. E.–Saleh, M. S.–Meng, S. (2024): An analysis of stakeholders' engagement against the backdrop of China's nascent role as the world leader in sustainable development resources: A Chinese view of development communication. *International Journal of Renewable Energy and Environmental Sustainability*, 9., (1.), 16. Zendo Academic Publishing. <https://zapjournals.com/Journals/index.php/ijrees>
- Sachithra, V.–Subhashini, L. D. C. S. (2023): How artificial intelligence uses to achieve the agriculture sustainability: Systematic review. *Artificial Intelligence in Agriculture*, 8., pp. 46–59.
- Takáts A.–Bednárík É.–Németh N.–Koloszár L. (2023). Drónos megfigyelések lehetőségei a katasztrófavédelem és tűzvédelem területén. In: Széles Zs.–Szőke T. M.: *A mesterséges intelligencia szerepe a fenntartható gazdasági döntésekben*. Sopron: Egyetemi Kiadó.
- T. Madiega: *Artificial intelligence act*, Available: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2021/698792/EPRS_BRI\(2021\)698792_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2021/698792/EPRS_BRI(2021)698792_EN.pdf)
- Varga A. (2022): Az okos város szerepe a fenntarthatóság biztosításában. In: Balázs László–Rajcsányi-Molnár Mónika–András István (Szerk.): *Megújuló közgazdaságtan*. Dunaújváros: DUE Press, pp. 61–72.
- Varga A. (2023): Az intelligens települések kihívásai és a fenntarthatóság biztosításának közös metszetei. *Dunakavics*, 11., (7.), pp. 21–32.

Ludik Péter

A mesterséges intelligencia alkalmazása a multimédia tárgy oktatásában

Dunaújvárosi Egyetem, Társadalomtudományi Intézet

ludikp@uniduna.hu

Bevezetés

A Multimédia tárgy egy alapozó kurzus, amely összeszedi a számítógép által bármilyen felületen megjelenő tartalmak formai elvárásait. Ez kiterjed a megjelenésre és a működésre is. Az itt használt szabályok, követelmények, elvárások nem újkeletűek, nem is a számítógépek megjelenésétől, hanem az emberi kommunikáció kezdetétől alakultak ki.

Épp ezért megvannak azok a bizonyos alapok, akár matematikánál vagy minden más tudománynál, amire lehet építeni.

Természetesen a megújulás gyakorlatilag kötelező és elvárt folyamat, a hallgatóság részéről is az egyetemi oktatásban, különösen egy informatikához kapcsolódó tárgynál.

A Multimédiát „csodafegyverként” kezelték az oktatás terén, hisz köztudott, hogy ha több csatornán keresztül közvetítünk egy adott információt, akkor az hamarabb tudatosul a vevőben. A szöveg, kép, hang együttes alkalmazása ezt tette lehetővé.

A mesterséges intelligencia

A mesterséges intelligencia térhódítása megállíthatatlan. Mára már a mindennapi életünk részévé vált, így kikerülhetetlenül jelen van az oktatásban is.

A mesterséges intelligencia (MI) olyan rendszerek és algoritmusok fejlesztésével foglalkozik, amelyek képesek az emberi

intelligenciához hasonló feladatok végrehajtására (Falus et al. 2022). Az MI célja, hogy gépek képesek legyenek önállóan tanulni, döntéseket hozni, problémákat megoldani, természetes nyelvet megérteni és feldolgozni. Az ötlet nem új, hisz McCarthy 1956-ban alkotta meg az MI egyik első definíciója, amely az emberi intelligencia gépi utánzására összpontosít. McCarthyék azt hitték, hogy a gépek hamarosan képesek lesznek az emberi gondolkodás különböző formáinak utánzására (Kőkuti 2022a; 2022b).

Mára már eljutottunk odáig, hogy mindenki számára elérhetővé váltak ezek az alkalmazások, nem is beszélve a nem publikus (elsősorban katonai célú) fejlesztésekről.

A mesterséges intelligencia háttérében egy hatalmas adatbázis statisztikai elemzése folyik. Statisztikai valószínűségeken alapulva megpróbálja megtalálni a legvalószínűbb, legjobb választ a lehetséges válaszok közül. (Russell–Norvig 2010) Ez szint tiszta matematika, amely rengeteg számítási műveletet igényel.

A műveletek számát jellemzi, hogy az egyik legnagyobb és legismer-tebb MI fejlesztő a Google egy atomerőművet indított újra, hogy az ál-tala előállított energia elég legyen a szükséges hardver működtetéséhez.

MI AZ OKTATÁSBAN

Felsőoktatásban a hallgatók és számos módon használják a mesterséges intelligenciát, elsősorban a tanulás támogatására, kutatásra, és adminisztratív feladatok könnyítésére. Segíthet az esszéírás elindításában, bonyolult fogalmak megértésében és saját tanulási ütemtervek kialakításában és a feladatok értékelésében is.

Az oktatók részéről segíthet a tananyagok elkészítésén túl az automatikus értékelések és visszajelzések elkészítésében. Fontos

szerepe lehet a hallgatói teljesítmény és kockázat-előrejelzés terén, hisz a hallhatók megtartása egyre fontosabb a felsőoktatási intézmények számára.

Konkrétabban a Multimédia tárgy keretén belül kerestem a lehetőségeit az MI alkalmazásának.

A mesterséges intelligencia a Multimédia tárgy oktatásában

Az elmúlt 20 évben folyamatosan oktattam a Dunaújvárosi Egyetemen a Multimédia tárgyat. Ezen időszak alatt sokat változott a technika, a számítógép. Most az MI bevezetésének lehetőségeit vizsgáltam meg a tárgy keretén belül.

Az általános lehetőségek mellett szeretnék kitérni egy nagyon fontos részterületre, ahol eredményesen lehet alkalmazni ezt az új technológiát.

Egy multimédiás felület kialakítása, megvalósítása nem kevés kreativitást és grafikai tehetséget igényel. Ez nincs meg mindenkinben, fejleszthető, de nem megtanulható. Az ilyen kreatív tartalmak előállítására helyeztem a fő hangsúlyt.

A MI képes képeket hangokat előállítani, filmeket szinkronizálni valós és rengeteg valótlan tartalmat előállítani. Először végeztünk egy kutatást az egyetem hallgatói körében, hogy a hallgatók képesnek tartják-e magukat arra, hogy felismerjék a valótlan, mesterséges intelligenciával generált tartalmakat, valamint, hogy valóban felismerik-e azokat?

Először megkérdeztük megítélésük szerint mennyire képesek megkülönböztetni a valós és az MI által készített képeket. A hallgatóknak több mint a fele, egészen pontosan 62%-a úgy vélte, hogy képes felismerni az MI által generált fényképeket.

A hallgatóknak ezek után meg kellett mondani egy adott képről, hogy valós, vagy generált.

Az eredményekből az derült ki, hogy nem igazán képesek megkülönböztetni ezen tartalmakat, hiszen átlagosan 54%-ban oldották meg jól a feladatot. Az 5 gyakran leggyakrabban elhibázott kép között 4 valós volt és csak 1 volt valótlan. Ebből arra lehet következtetni, hogy túlzottan magabiztosak a hallgatók abban, hogy ők képesek felismerni ezen tartalmakat, holott ez egyáltalán nincs így. Ez jól megmutatja, azt, hogy nem feltétlen szabad bízunk abban, amit a szemünkkel látunk. Egyre fontosabb szerepet tölt be a kritikus gondolkodás és az óvatosság.

Aggodalmak

Ahogy az előző fejezetben kiderült, óatosan kell bánni ezzel az új technológiával, megvannak az árnyoldalai is (Komlos–Falus 2023).

2023 májusában az Egyesült Államok Oktatási Minisztériuma komoly felmérést végzett a mesterséges intelligencia oktatásban történő alkalmazásával kapcsolatban. A kutatásból kiderült, hogy az emberek aggodalmukat fejezték ki a mesterséges intelligenciával kapcsolatos „jövőbeli potenciális kockázatokkal” kapcsolatban, de úgy vélték, hogy „a mesterséges intelligencia lehetővé teheti az oktatási prioritások jobb módon, nagyobb léptékben és alacsonyabb költségekkel történő megvalósítását” (Bailey 2023).

További kétségek az MI alkalmazásával szemben:

Elfogultság:

Az AI-rendszerek tanulnak azokból az adatokból, amelyekre be-tanították őket. Ha ezek az adatok torzításokat tartalmaznak, ezeket a torzításokat az AI-rendszer megtanulhatja és fenntarthatja.

Adatvédelmi aggályok:

Az MI beszélgetéseket és személyes adatokat tárolja és elemzi. Amikor „beszélgetünk” az MI-vel nem is gondoljuk, mennyi személyes adatot közlünk, amelyeket bármikor felhasználhat, vagy eladhat – legegyszerűbb esetben marketing célokra a rendszer tulajdonosa.

Összefoglalás

A mesterséges intelligencia alkalmazásának lehetősége új távlatokat nyit az oktatásban is. A konkrét tárgyból kiindulva könnyen kiderültek az előnyei és a hátrányai is. A szakirodalom több helyen felhívja a figyelmet a veszélyekre, de ezek se újkeletűek. Amikor berobbant a közösségi média mindenki a csökkent társadalmi kapcsolatokról beszélt. Az emberek közti találkozások, kommunikáció átment a számítógépes platformra. Most itt egy újabb csavar: Már nem egymással, hanem egy géppel beszélgetünk.

Nem biztos, hogy a túlzott támaszkodás a technológiára kifizetődő. Finnországban az általános iskolákban 2016-ban megszüntették az írásoktatást, azzal a céllal, hogy az írást fokozatosan kiegészítse a gépírás, mivel a digitális írástudás egyre fontosabbá vált. Hamarosan kiderült, hogy az íráskészség elvesztése a kéz és az agy közti kommunikáció csökkenéséhez vezet. A 2021 ben kiadott oktatási sztatégia már újra kiemelt helyen kezeli az írás oktatását

Mindezek ellenére nem mehetünk el egy ilyen lehetőség mellett. Tudatosan alkalmazva megkönnyítheti a tanítást és a tanulást is.

Irodalom

- Falus O.–Józwiak P.–Kővári A. (2022): “Gólyakalifa” a 21. században: Joghézag és analógia a virtuális valóság jogában. *Jogelméleti Szemle*, 2., pp. 20–32.
- Komlos J.–Falus O. (2023): Van-e jogunk stresszmentes élethez?: A stressz egyes gazdasági és jogelméleti aspektusairól. *Civil Szemle*, 20., (3.), pp. 145–156.
- Kőkuti T. (2022a): Társadalmi hatások és MI! In: Obádovics Csilla–Resperger Richárd–Széles Zsuzsanna (Szerk.): *PANDÉMIA – FENNTARTHATÓ GAZDÁLKODÁS – KÖRNYEZETTUDATOSSÁG*. Sopron: Soproni Egyetemi Kiadó. pp. 312–324.
- Kőkuti T. (2022b). Mesterséges intelligencia és foglalkoztatás. In: Keszi-Szeremlei Andrea–Rajcsányi-Molnár Mónika–András István (Szerk.): *Gazdasági növekedés és fenntarthatóság: Globalizáció a 21. században*. Dunaújváros: DUE Press, pp. 39–51.
- Russell, S.–Norvig, P. (2010): Artificial Intelligence: A Modern Approach. In: Bailey, J. (2023): *AI in Education. Finnish National Agency for Education - National literacy strategy 2030*.

Mohamad Ali Saleh Saleh¹–Mutaz Alshafeey²–Catherine Enoredia Odorige³

Examining the Harmonious Relationship Between Organizational Cultural Typologies and Leadership Styles for Strategy Execution in SMEs to Increase Strategy Success

¹ *University of Dunaujvaros*

mohamad.saleh@uniduna.hu

² *Corvinus University of Budapest*

mutaz.alshafeey@uni-corvinus.hu

³ *University of Dunaujvaros*

odorige@uniduna.hu

Keywords: Leadership, Organizational culture, clan, adhocracy, market, hierarchical, democratic, transformational, transactional, autocratic, SMEs, strategic success.

Abstract:

The current study investigates how specific combinations of organizational cultures and leadership styles influence strategy execution success in SMEs, aiming to provide actionable insights for leaders. By classifying organizational cultures (clan, adhocracy, market, and hierarchical) alongside leadership styles (democratic, transformational, transactional, and autocratic), the research analyzes their unique impacts on strategy implementation. Text mining of 500 Scopus abstracts provided data on these cultural and leadership typologies, which were further analyzed through structural equation modeling (SEM) and path analysis to test hypotheses. The findings reveal that clan culture combined with democratic leadership achieves the highest success in strategy execution, followed by adhocracy with transformational leadership, market with transactional, and hierarchical with autocratic. The study's originality lies in its detailed exploration of how organizational culture and leadership

alignment can foster effective strategy execution, although it acknowledges the need for empirical data from SMEs to enhance its findings and applicability across varied business contexts.

Introduction

Organizational culture has long been a significant concept in understanding how businesses function and adapt to internal and external changes. Introduced by Jaques (1951), it was initially seen as the shared traditions and practices within an organization that members must adopt to integrate fully. Over the decades, researchers such as Pettigrew (1979) and Deal and Kennedy (1982) refined this concept by emphasizing its cognitive and behavioral dimensions, which influence how decisions are made and actions are executed. A major advancement came with Cameron and Quinn's typology of organizational cultures, categorizing them into clan, adhocracy, market, and hierarchical types. These typologies highlight different ways organizations can function based on collaboration, innovation, competitiveness, or structural control.

Leadership, an equally critical element, has also evolved over time. From early theories focused on innate traits to modern perspectives emphasizing behavioral adaptability, leadership styles have been identified as crucial in shaping organizational outcomes. In SMEs, where resources are often limited, the interaction between organizational culture and leadership styles becomes even more essential. The need to align these elements to execute strategies effectively is not merely a theoretical construct but a practical necessity. This study delves into how cultural typologies and leadership styles can synergize to overcome the challenges faced by SMEs in strategy execution, ultimately

driving organizational success and sustainability (Cameron–Quinn 2011; Hanges et al. 2016).

The intersection of organizational culture and leadership has emerged as a vital area of inquiry, particularly in the context of small and medium-sized enterprises (SMEs) (Schein, 1985). Unlike multinational corporations (MNCs), SMEs face distinct challenges, including resource constraints, limited expertise, and heightened market pressures (Kihara et al. 2016; Teece, 2014). These challenges amplify the importance of fostering a culture that aligns with effective leadership styles to drive strategic success. For SMEs, where adaptability and innovation are critical for survival, the integration of supportive cultural norms and leadership behaviors can be a transformative factor (Jooste–Fourie 2009; Reddy–Scheepers 2019).

Literature review

Organizational culture encompasses the values, beliefs, and behavioral norms that define how individuals operate within an organization. It shapes social frameworks, decision-making processes, and overall organizational behavior. Cameron and Quinn's framework classifies organizational culture into four primary types: clan, adhocracy, market, and hierarchical. Each of these types provides distinct strengths. Clan culture emphasizes collaboration and teamwork, fostering an environment of mutual commitment and shared responsibility (Cameron & Quinn 2011). Adhocracy culture prioritizes adaptability and innovation, empowering organizations to thrive in volatile markets by encouraging creativity and risk-taking (Laloux 2014). Market culture focuses on performance and competitiveness, driving employees to meet ambitious objectives through customer satisfaction and measurable results (Schein 1985).

In contrast, hierarchical culture emphasizes structure and control, ensuring stability and compliance through formalized processes and clear authority (Handy 1993).

Leadership styles, a critical factor in shaping organizational outcomes, have been extensively studied in management literature. Democratic leadership emphasizes participative decision-making, fostering trust and collaboration (Lewin et al. 1939; Idoko 2018). Transformational leadership inspires employees by articulating a compelling vision and encouraging innovative thinking, making it particularly effective in dynamic environments (Bass–Riggio 2006; Naranjo–Valencia et al. 2016). Transactional leadership focuses on goal achievement through structured performance objectives, offering rewards for compliance and penalties for non-performance (Bass, 1985; Pieterse et al. 2010). Autocratic leadership, while centralized and directive, ensures control and efficiency, particularly in contexts requiring strict adherence to standards or swift decision-making (Lewin et al. 1939; Obiwuru et al. 2011).

The interplay between organizational culture and leadership is pivotal for effective strategy execution. For instance, clan culture paired with democratic leadership creates a supportive environment, promoting employee engagement and shared decision-making. Adhocracy culture, when aligned with transformational leadership, drives creativity and adaptability, enabling organizations to navigate emerging challenges and remain competitive. Market culture combined with transactional leadership ensures a goal-oriented approach, with clear objectives and incentives driving performance. Hierarchical culture, complemented by autocratic leadership, fosters stability and consistency, essential in regulated environments or during critical decision-making phases (Cameron–Quinn 2011; Schein 1985).

Methodology

The methodology for this study employs a triangulation mixed-methods approach, integrating both quantitative and qualitative techniques to investigate the relationships between organizational culture typologies, leadership styles, and strategy execution in SMEs. The research begins with a text-mining analysis of 500 abstracts from Scopus articles related to organizational culture, leadership, and strategy execution. This technique involves the systematic use of computational algorithms to extract patterns, themes, and trends from large datasets, ensuring a comprehensive overview of the existing literature. The text-mining approach facilitates the identification of key variables and relationships that serve as the foundation for the subsequent statistical analysis.

In addition to text mining, the study utilizes Structural Equation Modeling (SEM) to test the proposed hypotheses and assess the strength and direction of the relationships between the identified variables. SEM allows for the simultaneous examination of multiple variables and their interconnections, providing insights into both direct and indirect effects. To complement SEM, path analysis is employed to investigate the causal pathways between cultural typologies, leadership styles, and strategy execution efficiency. This combination of methods enables a robust analysis of the complex interplay between these factors, ensuring that the research findings are reliable and well-supported by empirical evidence. The hypotheses focus on exploring how various combinations of organizational culture and leadership styles influence the effectiveness of strategy execution in SMEs.

Results and discussion

The results of this study provide valuable insights into the relationships between organizational culture typologies, leadership styles, and strategy execution in SMEs. The text mining analysis revealed key patterns that align with the hypotheses, confirming that specific combinations of organizational culture and leadership styles significantly influence strategy execution. The cloud chart generated from the text mining process highlighted the strong association between clan culture and democratic leadership, as well as the important relationships between other culture-leadership pairings such as adhocracy-transformational, market-transactional, and hierarchical-autocratic leadership. These results suggest that a harmonious alignment of culture and leadership enhances strategic outcomes in SMEs, fostering an environment conducive to organizational growth and resilience.

The Structural Equation Modeling (SEM) and path analysis results further validate these findings, with the model showing strong explanatory power for the relationships between organizational culture, leadership styles, and strategy execution efficiency. The R-squared values for the combinations of culture and leadership range from 66% to 77%, indicating that these factors significantly contribute to the variance in strategy execution outcomes. The Pearson correlation coefficients, which ranged from 0.79 to 0.93, reinforce the strength of these relationships. Specifically, clan culture with democratic leadership ($R^2 = 76.5\%$) and adhocracy culture with transformational leadership ($R^2 = 70.5\%$) were identified as the most effective pairings, followed by market culture with transactional leadership and hierarchical culture with autocratic leadership. These findings highlight the critical role of aligning culture and leadership in fostering effective strategy execution in SMEs, where adaptability,

innovation, and structured performance are key to overcoming resource constraints and market pressures.

Table 1. Summary of SEM Results

Culture-Leader Pairing	R ² Value	Pearson Correlation	Standardized Regression Coefficient	Interpretation
Clan Culture & Democratic Leadership	0.765	0.93	0.96	Most effective for fostering collaboration and engagement.
Adhocracy Culture & Transformational Leadership	0.705	0.87	0.94	Promotes creativity, adaptability, and innovation
Market Culture & Transactional Leadership	0.679	0.83	0.90	Effective for goal orientation and performance metrics.
Hierarchical Culture & Autocratic Leadership	0.665	0.79	0.83	Provides stability and control, effective in structured environments.

Source: Authors own elaborations

These results underscore the importance of aligning organizational culture with leadership styles to optimize strategy execution. Clan culture paired with democratic leadership fosters a collaborative environment, which is crucial in SMEs facing resource constraints. The combination of adhocracy culture and transformational leadership supports innovation and responsiveness, critical for SMEs in rapidly changing markets.

Conversely, market culture with transactional leadership and hierarchical culture with autocratic leadership provides clear structures and expectations, facilitating effective strategy execution in different organizational contexts. The findings suggest that SMEs must carefully evaluate their cultural and leadership dynamics to enhance strategic performance and achieve long-term sustainability in competitive environments.

References

- Bass, B. M. (1985): *Leadership and performance beyond expectations*. Free Press.
- Bass, B. M.–Riggio, R. E. (2006): *Transformational leadership*. Lawrence Erlbaum Associates Publishers. <http://doi.org/10.4324/9781410617095>
- Cameron, K. S.–Quinn, R. E. (2011): *Diagnosing and changing organizational culture: Based on the competing values framework*. John Wiley & Sons.
- Handy, C. (1993): *Understanding organizations*. Penguin Books Ltd.
- Idoko, G. (2018): *Relationship between leadership style (Task and Relationship) of managers with the performance of physical education masters in secondary school level*. Sixth International Conference on Physical Education Students in Iran, Tehran.
- Jooste, C.–Fourie, B. (2009): The role of strategic leadership in effective strategy implementation: Perceptions of South African strategic leaders. *South African Business Review*, 13., (3.).
- Kihara, P.–Bwisa, H.–Kihoro, J. (2016): Relationship among structural adaptations, strategy implementation, and performance of manufacturing small and medium firms in Thika, Kenya. *British Journal of Applied Science & Technology*, 17., (1.), pp. 1–16.
- Laloux, F. (2014): *Reinventing organizations: A guide to creating organizations inspired by the next stage of human consciousness*. Nelson Parker.
- Lewin, K.–Lippitt, R.–White, R. K. (1939): Patterns of aggressive behavior in experimentally created "social climates". *The Journal of Social Psychology*, 10., (2.), pp. 269–299. <https://doi.org/10.1080/00224545.1939.9713366>
- Naranjo-Valencia, J. C.–Jiménez-Jiménez, D.–Sanz-Valle, R. (2016): Studying the links between organizational culture, innovation, and performance in Spanish companies. *Revista Latinoamericana de Psicología*, 48., (1.), pp. 30–41. <https://doi.org/10.1016/j.rlp.2015.09.009>
- Obiwuru, T. C.–Okwu, A. T.–Akpa, V. O.–Nwankwere, I. A. (2011): Effects of leadership style on organizational performance: A survey of selected small-scale enterprises in Ikosi-Ketu council development area of Lagos State, Nigeria. *Australian Journal of Business and Management Research*, 1., (7.), pp. 100–111. <https://doi.org/10.52283/NSWRCA.AJBMR.20110107A11>

- Pieterse, A. N.–Van Knippenberg, D.–Schipper, M.–Stam, D. (2010): Transformational and transactional leadership and innovative behavior: The moderating role of psychological empowerment. *Journal of Organizational Behavior*, 31., (4.), pp. 609–623. <https://doi.org/10.1002/job.650>
- Pettigrew, T. F. (1979): The Ultimate Attribution Error: Extending Allport's Cognitive Analysis of Prejudice. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 5, pp. 461–476. <https://doi.org/10.1177/014616727900500407>
- Reddy, M.–Scheepers, C. (2019): Influence of organizational culture on strategy execution in South African organizations. *The Journal of Applied Business Research*, 35., (4.), pp. 109–128. <http://doi.org/10.19030/jabr.v35i4.10305>
- Schein, E. H. (1985): *Organizational culture and leadership*. Jossey-Bass.
- Teece, D. J. (2014): A dynamic capabilities-based entrepreneurial theory of multinational enterprise. *Journal of International Business Studies*, 45., pp. 8–37. <https://doi.org/10.1057/jibs.2013.54>

Ibrahim Eldar Rafizde

Import Substitution and Its Impact on Sustainable Economic Development

Azerbaijan State University of Economics

ibrahimrafizade@gmail.com

Keywords: Imports substitution policy (ISP), Economic Diversification, Sustainable Development, Azerbaijan Economy, Technological Innovation.

Abstract:

This paper examines the role of Import Substitution Policy (ISP) in fostering sustainable economic development in Azerbaijan by reducing reliance on foreign imports and diversifying the national economy. ISP seeks to bolster local industries, leveraging Azerbaijan's non-oil sectors such as agriculture and manufacturing, thereby enhancing economic resilience. The study integrates both qualitative and quantitative data, including trade statistics and policy reviews, to evaluate the effectiveness of ISP measures. Findings indicate that ISP contributes to economic diversification and trade balance improvement, but success is contingent on aligning domestic policies with international trade agreements and integrating technological advancements. Challenges remain, such as dependence on imported raw materials and the need for competitive domestic alternatives. The paper emphasizes that investments in R&D, public-private collaboration, and consumer awareness are essential to drive innovation and strengthen local industries. By incorporating sustainable production practices, Azerbaijan can reduce its carbon footprint and enhance environmental resilience. The study concludes that dynamic and adaptive ISP policies, supported by technology and innovation, will be pivotal as Azerbaijan moves toward its 2030 economic goals, ultimately shaping a diversified and sustainable economic landscape.

Introduction

The Import Substitution Policy (ISP) is an economic strategy designed to reduce a country's dependency on foreign imports by developing local production capabilities. This policy approach encourages countries to harness their natural and economic resources to expand and diversify their production, ultimately enhancing economic resilience and fostering sustainable development. In recent years, ISP has gained renewed relevance, especially among developing economies such as Azerbaijan. The country aims to reduce its reliance on volatile oil exports by bolstering non-oil sectors, including industrial production and agriculture.

This paper delves into the role of ISP as a catalyst for sustainable economic development in Azerbaijan. By examining the interplay between policies, market dynamics, and trade structures, it argues that ISP, when executed through a combination of technological innovation, adaptive policymaking, and strategic partnerships, has the potential to drive long-term growth and resilience. The analysis focuses on trends in economic diversification, the challenges posed by global trade dependencies, and the opportunities for technological advancements.

Literature Review

ISP as a policy approach has gained traction since the mid-20th century, particularly among developing nations seeking self-sufficiency and economic autonomy. Theoretical frameworks indicate that import substitution fosters local industries by creating demand for domestic products, encouraging investments, and reducing foreign currency outflows.

However, some critics argue that over-reliance on ISP may lead to inefficiency and limit global trade integration if not managed effectively.

According to Nadirov et al. (2003), the success of ISP depends heavily on the resource potential of a country and the ability to maintain a balance between protecting local industries and meeting international trade obligations. The Government of Azerbaijan's *"2030: National Priorities for Social-Economic Development"* emphasizes ISP as a strategic tool for achieving long-term sustainability and economic diversification.

Methodology

This study employs a mixed-method approach, integrating both quantitative and qualitative data sources to offer a comprehensive analysis of ISP in Azerbaijan. Quantitative data, such as trade statistics, producer price indices, and industrial output, is derived from sources like Trading Economics and Azerbaijan's State Statistical Committee. These data points provide insights into economic trends and shifts in domestic production.

Qualitative data includes policy reviews from government documents, notably the 2030 National Priorities report, and information from the Central Bank of Azerbaijan. This qualitative analysis focuses on policy development, government initiatives, and public-private collaboration efforts that shape the success of ISP. A comparative analysis with other countries' experiences provides additional context and perspective.

– *Quantitative Data:* Trade statistics, producer price indices, and industrial output data from platforms such as *Trading Economics and Azerbaijan's State Statistical Committee*.

- *Qualitative Insights*: Policy reviews from government documents, including the *2030 National Priorities* report and data from the *Central Bank of Azerbaijan*.

The focus is on analyzing trends in industrial growth, producer competitiveness, and consumer behavior regarding import-substituted goods.

Findings and Discussion

THE ROLE OF ISP IN AZERBAIJAN'S ECONOMIC DIVERSIFICATION

Azerbaijan has adopted ISP to foster the development of non-oil industries, ensuring that domestic sectors such as agriculture and manufacturing meet internal demand. This shift helps mitigate the economy's vulnerability to external shocks and global commodity price fluctuations. The gradual expansion of local production has also improved Azerbaijan's trade balance, reflecting the success of ISP in promoting self-sufficiency.

BALANCING TRADE OBLIGATIONS AND GLOBAL MARKET TRENDS

Azerbaijan's experience with ISP highlights the need for continuous alignment between domestic policy and international trade agreements. Major trading partners, including *Russia, Turkey, and China*, influence the structure of imports, requiring Azerbaijan to adapt its production capabilities accordingly.

Azerbaijan's trade partnerships have diversified over the years, as evident from the shift in the country's import sources, with China and Turkey becoming more prominent alongside Russia.

TECHNOLOGICAL ADVANCEMENT AND R&D AS CATALYSTS FOR ISP

The successful implementation of ISP requires advanced technologies, research, and innovation. Without technological support, domestic producers may struggle to offer competitive alternatives to imported goods. As highlighted in the thesis, investments in *R&D*, *technology transfer*, and *modern manufacturing practices* are essential to developing competitive local industries. For instance, industrial output during crises, such as in *2015 and 2020*, showed a notable increase, indicating the potential of ISP when combined with timely policy measures.

CHALLENGES OF IMPLEMENTATION AND SUSTAINABILITY

Despite its benefits, ISP faces challenges. Some essential products (e.g., dairy, sugar) still rely on imported raw materials, limiting the effectiveness of substitution efforts. Furthermore, disruptions such as the *Russia-Ukraine conflict* have caused price hikes for certain goods, emphasizing the importance of balancing domestic production with external trade dependencies. Encouraging local production must align with consumer expectations in terms of *quality, price, and variety* to ensure sustained demand for domestic goods.

ISP AND ENVIRONMENTAL SUSTAINABILITY

Import substitution aligns with sustainable development goals by reducing the carbon footprint associated with long-distance trade and fostering environmentally responsible production methods. Azerbaijan's focus on *non-oil sectors* as part of its ISP strategy also supports the transition to a greener economy, reducing the nation's dependence on fossil fuels and contributing to the global sustainability agenda.

Recommendations and Policy Implications

To maximize the benefits of ISP and ensure sustainable economic development, the following recommendations are proposed:

1. *Enhancing Technology and Innovation*: Increase investments in R&D and promote *technology transfer* to local industries. This will improve product quality and enable domestic firms to compete with imported goods.
2. *Policy Continuity and Flexibility*: Ensure that ISP policies are regularly reviewed and adjusted to respond to changes in global trade dynamics and market conditions.
3. *Public-Private Collaboration*: Encourage collaboration between the government and private sector to identify key industries for ISP and develop targeted support programs.
4. *Consumer Awareness Campaigns*: Promote the benefits of domestic products to consumers by emphasizing their quality and environmental impact, fostering loyalty towards local goods.
5. *Sustainable Production Practices*: Incorporate environmental sustainability into industrial policies by encouraging the adoption of eco-friendly technologies and reducing resource wastage.

Conclusion

In conclusion, Import Substitution Policy (ISP) plays a crucial role in Azerbaijan's economic transformation by promoting domestic production and reducing reliance on foreign imports. This strategy, integral to the nation's aim to diversify its economy beyond oil exports, supports the growth of non-oil sectors such as agriculture and manufacturing. The successful implementation of ISP hinges on a multi-pronged approach, combining technological advancements, strategic public-private partnerships, and continuous adaptation to global market conditions. However, challenges remain, including balancing trade obligations, overcoming dependence on imported raw materials, and ensuring quality and competitiveness in domestic production. The strategic alignment of ISP with sustainability goals also underscores its potential to drive environmentally responsible production and reduce the nation's carbon footprint. As Azerbaijan moves towards its 2030 economic development goals, the synergy between ISP, innovation, and sustainable practices will be vital for ensuring long-term economic resilience, diversification, and sustainability. Dynamic policy adaptation, investments in technology and innovation, and strong public-private cooperation are essential to maximize the benefits of ISP and position Azerbaijan as a competitive, self-sufficient economy in the global market.

References

- Azerbaijan State Statistical Committee (2023): *Data on industrial output and trade*. Available at: <https://www.stat.gov.az>.
- Central Bank of Azerbaijan: *Annual Reports*. Available at: <https://www.cbar.az>
- Nadirov, A. A. et al. (2003): *Azerbaijan's Economy*. Baku: Elm.
- Trading Economics (2023): *Azerbaijan economic forecasts and producer price data*. Retrieved from <https://tradingeconomics.com/azerbaijan>.
- "2030: *National Priorities for Social-Economic Development*". Presidential Decree of February 2, 2021.

Sabir Ahmadov

**The evolution of China's position on the Kashmir conflict:
A historical perspective**

Baku State University, Azerbaijan

sabir.axmedov2002@gmail.com

Keywords: China, PRC, Kashmir, Aksai Chin, South Asia, India, Pakistan, Belt and Road.

Abstract:

Kashmir is located in the northwest of South Asia, bordered by India to the south, Pakistan to the west, Afghanistan to the northwest, and China to the east and northeast. With a highly strategic and geographical position, Kashmir serves as a critical link between China, South Asia, Afghanistan, Central Asia, and the Middle East. This strategic importance stems not only from its proximity to major powers but also from its role as a historical crossroads for trade, culture, and military strategy, making it a contested region for centuries. The region is also rich in natural resources such as coal, gypsum, magnesite, and limestone, alongside its stunning landscapes of mountains, valleys, and rivers. Furthermore, Kashmir's vast water resources, crucial for agriculture and energy generation in South Asia, have heightened its geopolitical value, particularly in the context of regional water security disputes.

These factors have historically made Kashmir a focal point of regional conflicts, particularly between India and Pakistan since 1947. However, its significance has expanded beyond bilateral tensions, becoming a pivotal factor in the strategic calculations of major regional players, including China. Today, Kashmir is not just a bilateral dispute but a broader regional issue. But why is Kashmir important to China? What prompted China's involvement in this conflict, and what role does it play in the

ongoing tensions among South Asian powers?

China's interests in Kashmir are closely linked to its strategic ambitions under the Belt and Road Initiative, particularly the China-Pakistan Economic Corridor. This project, which passes through parts of Pakistan-administered Kashmir, underscores the region's importance to Beijing's goal of enhancing connectivity and securing alternate trade routes to the Indian Ocean. This integration has deepened China's stakes in the region and influenced its policy decision.

Introduction

The Kashmir conflict began in 1947, following the partition of British India into the separate dominions of India and Pakistan. With independence, the question arose over which country the princely state of Jammu and Kashmir would join. Although Jammu and Kashmir had a Muslim-majority population, it was ruled by the Hindu Dogra dynasty (1846–1947). Amid increasing tensions, the last Maharaja of Jammu and Kashmir, Hari Singh, signed the Instrument of Accession on October 26, 1947. This document ceded Jammu and Kashmir to the Dominion of India. Pakistan, however, rejected the legality of this agreement, asserting that it was made under Indian pressure and, therefore, illegitimate. This disagreement ignited the first war between India and Pakistan, laying the foundation of a conflict that, despite numerous efforts by the UN and other international organizations, remains unsolved to this day.

The People's Republic of China (PRC), aiming to position itself as a global leader, is involved in the Kashmir conflict, both as an interested regional power and as a supporter of diplomatic negotiations. However, when war broke out between India and

Pakistan in 1947, the Chinese government at that time refrained from making an official statement. In the late 1940s, China was focused internally on a civil war between the Republic of China, led by Chiang Kai-shek, and the Communist Party of China (CPC) under Mao Zedong. As a result, China initially maintained a neutral stance on Kashmir. This neutrality stemmed from its internal priorities and the absence of a direct border with Kashmir or South Asia. At that time, China's only connection to South Asia was through Tibet, which, following the Xinhai revolution of 1912, had operated as a semi-autonomous region outside of Chinese control.

After the CCP's victory in 1949, establishing the PRC became the government's primary focus, leaving little room for international issues, including the Kashmir conflict. During this period, the Chinese government concentrated on post-war recovery, economic stabilization, and securing domestic control following years of civil unrest. Because of these internal challenges, China initially regarded the Kashmir dispute as a bilateral issue to be resolved solely between India and Pakistan, and it did not adopt an official position on the conflict.

In the early 1950s, China continued this neutral stance, partially due to its limited global influence and its primary alignment with domestic reforms like land redistribution and the early stages of industrialization. The government's engagement on foreign issues mainly focused on the Korean War, where China saw the U.S. presence as a more immediate regional threat. By the mid-1950s, as China's consolidation efforts began to stabilize the country, its strategic approach started to evolve, but the early years marked a strong preference for non-interference in South Asian territorial issues, including Kashmir.

Period of Neutrality (1950s–1960s)

The 1950s marked a significant shift in China's regional policies following the annexation of Tibet in 1951. With Tibet now integrated into the PRC, China shared a direct border with India, Pakistan, and consequently Kashmir. This new geographical proximity increased China's strategic interest in the region.

At that time, Chinese leaders began to recognize that if China aimed to regain regional influence and establish itself as a global power, it would need to engage more actively in regional affairs. The ongoing Kashmir conflict presented an ideal opportunity for China to initiate this approach, aligning its foreign policy interests with regional developments.

Figure 1. Map of China in 1950s

Source: https://www.tiktok.com/@ancient.mongol?_t=8rPWCxUvUn4&_r=1

In the early 1950s, China's stance on Kashmir was influenced by considerations of which country – India or Pakistan – was more aligned with its interests. Although China and Pakistan

are strategic allies today, this was not always the case. Initially, China sought closer ties with India while Pakistan joined the U.S.-led defense alliances, such as the Manila Pact (1954) and the Baghdad Pact (1955). Although the Prime Minister of Pakistan, Mohammad Ali Bogra, reassured Premier Zhou Enlai at the Afro-Asian Conference in Bandung that, “Pakistan did not join the Manila Pact for the purpose of opposing China” [1], however, Chinese leaders remained cautious of Pakistan’s alignment with the West. Nonetheless, this meeting was an early step towards normalizing Pakistan-China relations.

While Pakistan was aligning itself with the Western bloc, India, led by Prime Minister Jawaharlal Nehru, adopted a policy of non-alignment and avoided joining any global military alliances. Chinese leaders viewed India’s neutrality as an opportunity to build diplomatic ties. However, the situation was complex. India, while wary of China’s 1951 annexation of Tibet - a region with which India historically had close ties - realized it could not afford confrontations on two fronts, with both China and Pakistan. Thus, stabilizing Sino-Indian relations became a priority for both countries.

In 1954, China and India formalized their relationship through the Five Principles of Peaceful Coexistence, or Panchsheel Agreement, which included the following tenets:

1. Mutual respect for each other's territorial integrity and sovereignty;
2. Mutual non-aggression;
3. Mutual non-interference in each other's internal affairs;
4. Equality and cooperation for mutual benefit;
5. Peaceful coexistence.

By adopting these principles, India effectively recognized Tibet as part of China, and China maintained neutrality on the Kashmir issue.

Several factors influenced China's decision to adopt a neutral stance on Kashmir at that time:

- China was recovering from the Civil War;
- This was a period of Sino-Indian brotherhood known as 'Hindi-Chini bhai bhai' (meaning "Indians and Chinese are brothers");
- China was preoccupied with the Korean War (1950–1953) and the First Taiwan Strait Crisis (1954–1955) against the United States and its allies [2: 323].

However, mutual distrust between India and China continued to grow, particularly after India granted asylum to the Dalai Lama following the Tibetan uprising in 1959.

Sino-Indian War of 1962 and the Emergence of the Sino-Pakistani Alliance.

The Sino-Indian War of 1962 marked a pivotal shift in China's approach to the Kashmir conflict, fundamentally altering regional dynamics and cooling Sino-Indian relations. The primary catalyst for this war was a border dispute over the northeastern region of Kashmir, known as Aksai Chin (referred to in China as West Tibet). In 1951, aiming to connect Xinjiang with newly integrated Tibet, the Chinese government began constructing a road through Aksai Chin, an area then internationally recognized as part of India. However, China neither informed India nor sought permission for this project.

The road was completed in 1957 but only discovered by Indian authorities in 1958. This event exacerbated Sino-Indian tensions, ultimately leading to border disputes. In 1959, Indian troops crossed the McMahon Line in the northeast, sparking the

Longju incident. The McMahon line, drawn at the Simla Conference of 1914, delineated the border in Arunachal Pradesh (often referred to as South Tibet in China).

Although the Chinese government attempted to prevent the conflict from escalating, Premier Zhou Enlai even undertook an official visit to India, proposing a territorial compromise between the two nations. Under this proposal, China would retain control over Aksai-Chin, which holds strategic importance due to the Xinjiang-Tibet Highway (also known as China National Highway 219). By keeping Aksai Chin, China would secure an essential component of its regional logistics and defense infrastructure. In exchange, China would formally recognize India's authority over South Tibet. Premier Zhou Enlai underscored his intentions by stating, *'It should not matter if it was necessary to give up some territories here or there, but the important thing was to bind Indian people closer to the Chinese people'* [3]. As tension continued to rise along the Sino-Indian border in July 1961, Zhou Enlai sought further clarification from India's Foreign Ministry officials, asking, *'Can you cite any document to show that we (China) have ever said Kashmir was not part of India?'* [4: 3]. With this, the Chinese government sought to reassure India that it had no territorial ambitions in Kashmir.

Despite China's efforts to prevent the conflict from escalating, these attempts proved unsuccessful. War ultimately broke out between India and China in October 1962. Within a few days, Chinese forces occupied the Aksai Chin region, an area spanning approximately 35,000 square kilometers [5]. This conflict marked a significant shift in South Asian geopolitics and escalated the Kashmir issue, bringing it into regional focus. Following the war, China not only controlled part of Kashmir, but also found a new ally in Pakistan, India's historical rival. Pakistan openly supported China during the conflict, solidifying

the foundation of a strategic alignment that would continue to influence regional dynamics in South Asia.

After the 1962 Sino-Indian War, China and Pakistan pursued a closer strategic alliance, formalizing their relationship in 1963 with a border agreement that ceded the Shaksgam Valley in the Trans-Karakoram Tract, part of northern Kashmir, to China [6]. This agreement symbolized China's implicit recognition of Pakistan's control over parts of Kashmir, reinforcing Pakistan's sovereignty claim over the disputed region. In response, China began to support the rights of Kashmir's Muslim population to self-determination, aligning with Pakistan's stance. This alliance was built on shared interests, especially mutual opposition to India, and led to what has often been described as an 'all-weather relationship'.

India, however, condemned the 1963 agreement between China and Pakistan, as it refused to acknowledge Chinese sovereignty over Aksai Chin and the Shaksgam Valley, seeing these as territories claimed by India. This pact set the stage for China and Pakistan to deepen their ties through military, economic, and strategic cooperation. Over the following decades, China's support became a cornerstone for Pakistan's defense against India, further altering the power balance in South Asia and reinforcing the Kashmir issue as a significant point of contention between India, Pakistan, and China. The 1966 defense agreement between China and Pakistan marked a significant deepening of their strategic alliance, enabling China to provide technical and economic support to strengthen Pakistan's defense against India [2: 324]. This partnership continued China's backing for Pakistan during the tumultuous 1960s, which included the 1965 Indo-Pakistani War over Kashmir. During this conflict, China voiced its support for Pakistan and indirectly criticized India, which further aligned it with Pakistan's stance on Kashmir.

An article in People's Daily, the official newspaper of the CCP, expressed China's ideological and moral backing for the people of Kashmir, stating that, '*The Chinese people deeply sympathize with the just struggle of the people of Kashmir for their right to self-determination*' [7: 85].

Back to Neutrality (1970s–1980s)

In the 1970s, China's policy in South Asia began to show a shift toward a more neutral stance, influenced by regional security concerns and the evolving dynamics of the Cold War. One of the major drivers behind this approach was the formation of a Soviet-Indian alliance. In 1971, India and the Soviet Union signed '*The Treaty of Peace, Friendship, and Cooperation*', a strategic agreement that formalized their alignment and created a mutual security pact. This alliance, given the USSR's rivalry with China, intensified China's perception of India as a potential threat in the region, making Pakistan a critical ally for counterbalancing India's influence.

However, after Pakistan's defeat in the 1971 war with India and the subsequent signing of the Simla Agreement in 1972, the geopolitical landscape changed. Under this agreement, Pakistan agreed to resolve its disputes with India, including the Kashmir conflict, through peaceful negotiations [8]. This diplomatic shift contributed to China's cautious approach; though China had supported Pakistan during the war, it refrained from providing direct military assistance, as doing so could have risked provoking the USSR and escalating the conflict further.

As a result, China's South Asia policy in the 1970s and 1980s became more about maintaining stability and avoiding direct confrontation, aiming to balance its strategic support for Pakistan

with a degree of neutrality to avoid exacerbating tensions with the Soviet-Indian alliance. This approach laid the groundwork for China's relatively cautious policy in South Asia, which continued through much of the Cold War.

After the 1971 Indo-Pakistani War, China increased its support to Pakistan, helping to rebuild its military capacities weakened by the conflict. This assistance allowed Pakistan to bolster its defense capabilities and maintain a strategic balance with India. In this period, China continued to support the idea of self-determination for Kashmir's Muslims, aligning its stance with Pakistan's.

However, a shift occurred when Deng Xiaoping assumed leadership in 1978, following the deaths of Mao Zedong and Zhou Enlai in 1976. Deng Xiaoping's pragmatic approach to foreign policy aimed to prioritize economic modernization and reduce ideological entanglements that could hinder China's development goals. He recognized that China's support for Pakistan's stance on Kashmir could create several strategic risks:

1. It could further strengthen Soviet-Indian relations and lead to greater Soviet influence in South Asia, creating a formidable bloc opposed to China's regional interests;
2. Supporting self-determination in Kashmir raised a sensitive issue for China, as it could prompt questions about similar rights for people in Taiwan, Macau, Hong Kong, Tibet, Xinjiang, and Inner Mongolia. Deng Xiaoping's government aimed to avoid any endorsement of self-determination that could resonate with separatist movements within China's borders;
3. It could open the door for the USSR to interfere in China's domestic affairs, particularly in Xinjiang. Any such interference could destabilize China's western frontier, posing a direct threat to its sovereignty and national unity.

This shift indeed marked China's transition from active support of Pakistan's stance on Kashmir to a more neutral approach, driven largely by Deng Xiaoping's broader strategy of economic development and regional stability. China continued its diplomatic backing of Pakistan but distanced itself from direct involvement in the Kashmir dispute, advocating for bilateral negotiations between India and Pakistan instead. The reforms under Deng Xiaoping in the 1980s, allowed China to enhance relationships with its neighbors, including India, aligning with its focus on economic modernization and securing stable trade routes such as the Indian Ocean corridor essential for Chinese exports.

China's improved relationship with India was evidenced in External Affairs Minister Atal Bihar Vajpayee's 1979 visit to China, during which China expressed support for the Simla Agreement of 1972, emphasizing peaceful, bilateral resolution of the Kashmir conflict. In June 1980, Deng Xiaoping publicly stated that, '*...Kashmir... was a bilateral issue left over from history between India and Pakistan, and should be resolved peacefully*' [9: 68-69]. The Soviet-Afghan War, which began in 1979, shifted regional focus toward Afghanistan, temporarily diminishing the strategic importance of Kashmir and reinforcing China's interests in regional stability to avoid further Cold War entanglements.

This recalibration in China's approach to Kashmir was strategic, aligning with Deng Xiaoping's vision for normalization of relations with India and underscoring his preference for economic progress over ideological conflicts. By de-escalating its involvement in the Kashmir dispute, China not only improved ties with India but also fostered an environment conducive to its economic goals.

Support of Resolving the Conflict by Bilateral Negotiations (1990s–2000s)

Following the end of the Cold War, China adopted a pragmatic approach to South Asia, balancing its historic alliance with Pakistan while improving diplomatic relations with India. This change reflected China's broader economic goals and regional stability interests, leading it to support the peaceful resolution of the Kashmir conflict through bilateral negotiations.

In the 1990s, China remained officially neutral on Kashmir but subtly backed Pakistan in international forums. However, by the late 1990s, China's stance evolved to actively endorse bilateral negotiations between India and Pakistan. This shift was influenced by three major factors:

1. Post-Simla Agreement Peace Efforts - The 1972 Simla Agreement encouraged both India and Pakistan to pursue negotiations rather than armed conflict over Kashmir. This agreement laid the groundwork for China's later support of bilateral dialogues;
2. Security Concerns in Central Asia - The collapse of the Soviet Union and the creation of five new Central Asian states with predominantly Muslim populations brought security concerns for China, particularly regarding the East Turkistan Islamic Movement (ETIM). China feared that the Kashmir conflict could energize ETIM separatist movements in Xinjiang;
3. Improved Sino-Indian Relations - Deng Xiaoping's economic reforms prioritized stability and development, prompting China to seek stronger ties with India [2: 325].

In 1996, China furthered its balanced diplomatic approach to the Kashmir conflict, marking a more formal commitment

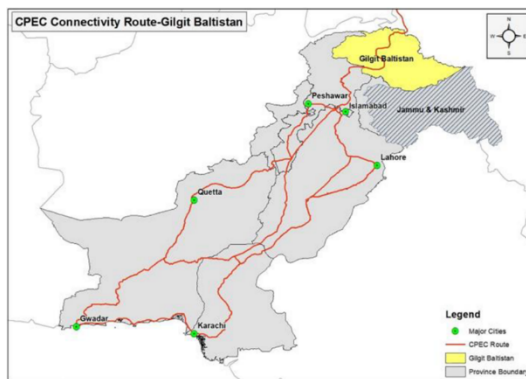
to its neutral position by emphasizing that the issue should be resolved bilaterally between India and Pakistan. During his visit to Islamabad, Chinese President Jiang Zemin urged Pakistan to pursue peace talks with India, calling for a resolution through dialogue rather than conflict, which reflected China's interests in maintaining stability in South Asia, especially as China was expanding its economic and diplomatic influence globally [10]. Despite promoting peaceful negotiations, China continued its military cooperation with Pakistan, including significant support in nuclear and missile technology, which bolstered Pakistan's defensive capabilities against India. This support ensured that Pakistan remained strong enough to counterbalance India's regional power, helping China preserve a stable power equilibrium in South Asia without directly engaging in the Kashmir conflict.

Kashmir in China's Economic and Strategic Interests and the Policy of 'Concern' (2010s-Present)

In the 21st century, China's approach to Kashmir has increasingly been shaped by its economic and strategic interests, particularly through the Belt and Road Initiative (BRI). A key component of the BRI is the China-Pakistan Economic Corridor (CPEC), which runs through Pakistani-administered Kashmir. This infrastructure project is vital for China's ambitions to establish direct and secure trade routes to the Indian Ocean, enhancing its access to global maritime trade routes. Initially valued at \$46 billion, the CPEC investment has since expanded to \$64 billion, emphasizing its significance for China's strategic positioning [11].

The CPEC connects China's Xinjiang region to the Gwadar Port on the Arabian Sea, which is crucial for China's economic and energy security. The project enables China to bypass the Strait of Malacca, a vital chokepoint for global oil trade, over which China has limited control. The Indian Ocean plays a central role in global trade, with approximately 80% of the world's oil passing through its choke points, including 40% through the Strait of Hormuz and 35% through the Strait of Malacca [12]. For China, securing a route through Pakistan-controlled Kashmir is strategically critical to diversifying its energy routes and ensuring the uninterrupted flow of goods and oil. Additionally, CPEC offers China a potential gateway to Afghanistan, which has significant strategic implications. The proximity of CPEC to Afghanistan could allow China to deepen its involvement in the region, especially in light of the ongoing security concerns and economic opportunities that arise from the country's vast natural resources. This expanded influence would also enable China to compete with India's historical dominance in the region.

Figure 2. Map of China-Pakistan Economic Corridor (CPEC)

Source:
journal.pone.0271245.g001

id=10.1371/

The CPEC is a cornerstone of China's broader strategic ambitions in South Asia. This ambitious project expands China's geographical reach, particularly by allowing the People's Liberation Army (PLA) to move closer to India's northern and western borders. The CPEC also plays a pivotal role in strengthening China's military presence and influence in the region, providing strategic advantages not only in terms of economic development but also in terms of security and geopolitics.

The CPEC has significantly enhanced China's economic and strategic interests in the region, particularly in Pakistani-administered Kashmir. As China invested billions of dollars into infrastructure projects across the Pakistan-controlled region of Kashmir, it positioned itself as a crucial actor in promoting peace and stability in South Asia. However, China's involvement in Kashmir through the CPEC has not gone without contention. India has strongly opposed the project, viewing the development of infrastructure through the region as a violation of its territorial sovereignty. India claims that the Gilgit-Baltistan region is part of its larger territorial dispute with Pakistan over Kashmir.

A pivotal event in the Kashmir conflict occurred in August 2019, when India revoked the special status of Jammu and Kashmir under Article 370, reclassifying the region as two Union Territories. This move ended the region's autonomous status and intensified tensions in South Asia. Pakistan criticized the decision, claiming it disregards previous agreements and complicated the Kashmir dispute further.

China also responded with diplomatic pressure, particularly concerned with Ladakh, which borders Tibet and is strategically sensitive for Beijing. This tension culminated in a series of border skirmishes, most notably the Galwan Valley clash in June 2020, where Indian and Chinese troops faced off in the most violent border incident in decades.

After four years of relatively minor border incidents, China and India announced in October 2024, during the Kazan Summit of BRICS, that they had reached a border agreement after weeks of intense talks. This agreement is showcasing China's evolving approach toward South Asia. By pursuing a position of neutrality on Kashmir dispute, China can continue maintaining strong ties with Pakistan while also cultivating economic opportunities with India. This neutral stance allow China to:

1. Prevent potential conflicts near its borders;
2. Project China as a regional peacekeeper and stabilizer. This stance also plays a significant role in addressing China's internal issues, such as those in Hong Kong, Macau, Tibet, Xinjiang, Taiwan, and Inner Mongolia;
3. Enhance economic and strategic involvement in South Asia;
4. Benefit from its military cooperation with Pakistan by selling arms to it.

Conclusion

China's position on the Kashmir conflict has evolved over time, influenced by changing political, strategic, and economic circumstances. Supportive of Pakistan's stance on Kashmir in the 1960s, China's position shifted towards neutrality, particularly after the 1970s, when China began to prioritize regional stability and economic growth. This shift was further solidified during the 1990s and early 2000s as China improved relations with India while maintaining its alliance with Pakistan.

Currently, China, which controls nearly 20% of Kashmir, holds a neutral stance on Kashmir, calling for bilateral negotiations between India and Pakistan to resolve the conflict. Despite this, China's neutrality does not signify a genuine desire

to resolve the conflict peacefully. Rather, it reflects China's strategic interests in maintaining the status quo in the region. By preserving the possibility of war between India and Pakistan, China ensures that both countries remain dependent on it for military and economic support. This dependency fosters an environment where China can increase its influence in South Asia.

The ongoing arms trade between China and Pakistan, along with India's increasing military expenditure, contributes to social and economic challenges in both countries, diverting resources from pressing domestic issues. This dynamic strengthens China's foothold in the region and allows it to further displacing Western powers from South Asia.

References

- [1] Zhou Enlai's Speech at the Political Committee of the Afro-Asian Conference. (April 23, 1955). Wilson Center Digital Archive. <https://t.ly/c3-Ua> [accessed November 11, 2024].
- [2] Jamshad, U.–Abdullah, M.–Jahangir, A. (2022): Chinese Stance on Kashmir Dispute: An Over View. *Journal of Development and Social Sciences*, 3., (4.), pp. 322-329. [http://dx.doi.org/10.47205/jdss.2022\(3-IV\)31](http://dx.doi.org/10.47205/jdss.2022(3-IV)31)
- [3] Record of Conversation between Zhou Enlai and Vice-President Sarvepalli Radhakrishnan. (April 21, 1960). Wilson Center Digital Archive. <https://t.ly/lH2nY> [accessed November 11, 2024]
- [4] Bhatt, P. (2019): Revisiting China's Kashmir Policy. *ORF Issue Brief*, No.326.
- [5] Yuan, J. (2005): China's Kashmir Policy. *China Brief*, 5., (19.). <https://jamestown.org/program/chinas-kashmir-policy/> [accessed November 12, 2024]
- [6] China–Pakistan Boundary Agreement. (1963): *International Legal Materials*, 2., (3.), pp. 541–542. doi:10.1017/S0020782900052402
- [7] Shoaib, M.–Shafiq, S. (2015): China's Policy towards Kashmir Dispute. *Pakistan Perspectives*, 20., (1.,) pp. 83–95.
- [8] Agreement Between the Government of India and the Government of the Islamic Republic of Pakistan on Bilateral Relations (Simla agreement). Simla, 2 July, 1972. <https://t.ly/iCo6h> [accessed November 12, 2024]
- [9] Chansoria, M. (2016): China's Current Kashmir Policy: Steady Crystallisation. *CLAWS Journal*, pp. 68–80.

- [10] V Speech by President Jiang Zemin of the People's Republic of China at Islamabad, Pakistan, 2 December 1996. (1997). *China Report*, 33., (2.), pp. 248–252. <https://doi.org/10.1177/000944559703300213> [accessed November 12, 2024]
- [11] Chang, J. (2017): *China's Kashmir Policies and Crisis Management in South Asia*. United States Institute of Peace.
- [12] Gill, D. (2019): The Geopolitics of the China-Pakistan Economic Corridor (CPEC) and its Security Implications for India. *The Korean Journal of International Studies*, 17., (3.), pp. 337–354. <https://doi.org/10.14731/kjis.2019.12.17.3.337>

Shahin Samadzada

Sustainable tourism

Baku State University, Azerbaijan

sahin.sve.semedzade@gmail.com

Keywords: Sustainable tourism, Protector of the natural, historical and cultural heritages, Meeting humans' all needs, Main problems of the field, Achieving the sustainable development as a result of corporate work.

Abstract:

Tourism means the travel of visitors to another country or locality other than their place of permanent residence, for any purpose other than employment. A person making such a trip is called a "tourist" or "traveler". The economic sectors that cover the commercial activities of organizations primarily related to tourism are referred to as tourism industries, such as travel agencies and other reservation services.

Sustainable tourism is especially important in terms of its development potential and position in society. This type of tourism activity, despite its recent emergence, has managed to attract the attention of the entire tourism community. The active participation of the general public in these sorts of activities is one of the most important nuances that confirm this idea. Generally, sustainable tourism involves taking steps to ensure the sustainability of tourism activities in the area, stimulating comprehensive and purposeful use of tourism resources. The basis of sustainable tourism is the maximum efficient use of tourism resources. Therefore, sustainable tourism is also called sustainable tourism.

In modern times, many countries are trying to create sustainable relationships between nature, society, economic development and ecological situation.

Along with the increase in the number of people and cultural needs on the planet, at the same time, the limited resources reveal that sustainable development in tourism is important not only for one region, but for the whole world. Ensuring sustainability of tourism involves studying and expanding tourism resources, organizing necessary services to meet the needs of tourists and adapting them to modern standards, expanding sanatorium-resort facilities, increasing the number of hotels and other tourist facilities, multiplying tourist routes, etc. involves activities.

Introduction

Environmental and climate issues are universal in nature. Protection of the mentioned factors and more dominance of green thinking in every area is necessary for our planet - our common home. Sustainable development in the field of tourism is one of the priority issues all over the world. It is true that the development of tourism is going at a high speed in many parts of the world. But it is very important to ensure its sustainable development. The list of the most stable countries in the world includes: Sweden, Finland, Norway, Denmark, Iceland, Estonia, Latvia, Lithuania, Austria, Slovakia, Slovenia, Switzerland, France, Czech Republic, Germany, Portugal, Croatia, Uruguay, Romania and Poland. Country rankings are based on a variety of factors, including environmental, social and economic sustainability.

So, what is meant by sustainable tourism? This means the ability of tourism to maintain its quantitative and qualitative indicators over a long period of time, that is, to meet the expectations of residents and tourists in both the short and long term

without harming the environment. The development of mechanisms based on sustainable development is important, because the development of tourism is related to the attractions and activities related to the natural environment, historical heritage, and cultural patterns of the respective regions. If these resources are degraded and destroyed, tourism regions will not be able to attract tourists in the future, and thus tourism development will have to be short-term.

Materials and methods

While researching the topic, a great deal of important ideas of both local and foreign authors were referred to. In order to analyze the information I collected about the sustainability of tourism, its development potential and the benefits it brings to the country, I turned to geographic methods as the main subject. Thus, using the mentioned methods, I discovered that this new type of activity, which is currently developing at a high growth rate and is able to contain a large segment of the tourist segment, targets a profitable service based on a strategy aimed at protecting the natural world. In addition to all this, the geographical methods we have referred to, have created fertile conditions for us to understand the current situation of sustainable tourism in the world.

Findings

Sustainable tourism, also known as responsible tourism, is a concept that prioritizes balancing travel and conservation in order to minimize the negative impacts of many tourism activities

on the environment, local communities even natural and cultural heritages. Sustainable tourism is defined by the United Nations World Tourism Organization (UNWTO) as "tourism that fully takes into account current and future economic, social and environmental impacts; that meets the needs of visitors, industry, the environment and host communities". This type of tourism which is a basic requirement of the newly-formed tourism sector, is not a separate component of tourism, but rather an approach necessary for tourism to become more sustainable and for the tourism sector to work as a whole. Sustainable tourism is not a kind of tourism, but a "condition" for tourism and travel. It is the "sine qua non" of tourism. The concept of sustainable tourism is able to be applied to all types of tourism. Types listed under the name of "alternative tourism" such as rural tourism, highland tourism, farm tourism, agro-tourism, hiking, mountaineering, nature tourism, wildlife research, adventure tourism, rafting, canoeing, skiing, low-impact tourism, soft tourism, slow tourism, small town and village tourism, small-scale congresses and conferences must also be carried out with the concept of "sustainable tourism". On the other hand, it is now well understood that the natural, historical and cultural values damaged during tourism activities are not the property of a single nation or country, but of all humanity. Therefore, sustainable tourism is not only the national or regional goal, but also the universal one. If we look at this notion from an overall perspective, then we are able to say that sustainable tourism is the "only way" to make tourism and travel to spread to the entire country and 12 months in a nation, to protect and progress the natural, historical and cultural heritages and to present it to future generations. It is no coincidence that, more and more people are getting involved in this sort of tourism.

WHAT IS THE PURPOSE OF SUSTAINABLE TOURISM?

Sustainable tourism aims to contribute to the local economy, the protection of natural and cultural heritage, and the increase in the quality of life of local people and visitors by minimizing the negative effects of tourism on both society and the environment. The tourism industry tries to increase the quality of natural resources and human resources and maintain them in the long term by reducing the tensions and frictions arising from the relationships between visitors, the environment and the visited communities. It aims to increase visitor satisfaction by ensuring the continuity of these developments in regions where tourism is developing.

The main objectives of sustainable tourism include making the most accurate use of environmental resources that play an important role in the development of tourism, observing the economic balance, natural heritage and biological diversity, respecting the socio-cultural structure of host communities, increasing tolerance between cultures, protecting cultural heritage and traditional values, contributing to the increase in the quality of life of local people and visitors, achieving gains in terms of social services, and reducing poverty by creating income opportunities. The goals of sustainable tourism, as determined at the Globe'90 conference held in Canada on sustainability and tourism, are as follows:

- 1) To develop a high level of awareness and understanding of the significant contributions of tourism to the environment and economy
- 2) To promote equality and development
- 3) To improve the quality of life of the host community
- 4) To provide visitors with a high quality experience
- 5) To maintain environmental quality

WHAT ARE THE PRINCIPLES OF SUSTAINABLE TOURISM?

When we look at the main objectives we discussed above, we see that sustainable tourism is not limited to the purpose of “being sensitive to the environment” and spreads to a much more spacious area. Therefore, sustainable tourism principles are also shaped in this direction. The United Nations Environment Program (UNEP) and the United Nations World Tourism Organization (UNWTO) include sustainable tourism principles under 12 headings. Let's take a brief look at these 12 principles:

- 1) *Economic continuity*: To ensure the continuity and competitiveness of tourism initiatives so that they can continue to grow and provide long-term benefits.
- 2) *Local development*: To increase the contribution of tourism to the host destination by supporting activities that increase the local spending rate of visitors.
- 3) *Employment quality*: To support professional specialization by ensuring that discrimination is avoided on issues such as race, gender, disability to improve wage and service quality, and to increase the number and quality of employment created by tourism (Kővári et al. 2022).
- 4) *Social participation and gender equality*: To work for ensuring that the benefits obtained from tourism, both economically and socially, are distributed fairly to the general public.
- 5) *Visitor satisfaction*: To offer visitors a safe, satisfying, sustainable, innovative experience without discrimination on any issue such as race, gender, disability, age.
- 6) *Local control*: To ensure that local governments consult with other tourism stakeholders in planning, management, and implementation processes, to increase the authority of local governments by including them in the relevant stages regarding the development of tourism in the region.

- 7) *Social welfare*: To ensure that local people have access to social structures and opportunities, and life support systems without causing social deterioration and exploitation; thus, to protect and improve their quality of life.
- 8) *Cultural richness*: To respect the cultures, traditions, distinctive features, and historical heritage of host communities and to preserve and increase their values.
- 9) *Physical integrity*: To protect and improve the quality of urban and rural areas. To prevent the physical and visual deterioration of these areas.
- 10) *Biodiversity*: To support the protection of natural areas, habitats, wildlife, and species. To minimize possible damage.
- 11) *Efficient use of resources*: To minimize the use of limited and non-renewable resources in the development and operation of tourism facilities and services.
- 12) *Environmental impact*: To reduce air, water, land pollution and waste production from tourism businesses and visitors to the lowest possible level. To inform local people, business employees and visitors about "environmental impact" and to promote the concepts of "responsible business" and "responsible tourist".

EXPECTATIONS FOR THE DEVELOPMENT OF SUSTAINABLE TOURISM

Sustainable development and growth have become significant common issues in today's modern world. While the details of the concept of sustainable growth are being investigated, environmental issues such as how to best achieve equality of utilize of natural resources that provide human health and happiness and the distribution of social, economic and environmental

profit and loss that will follow the use of resources have been focused on. Equality refers to the attempt to meet all basic needs and desires of people both now and in the future. This means avoiding development that causes spatial and temporal changes in people's well-being. The basic and considerable principles directing to the sustainable development strategy ought to be:

- 1) Observing social interests
- 2) Improving the quality of life
- 3) Protecting the vitality and diversity of the world

The World Tourism Organization defines Sustainable Tourism Development as follows: "Sustainable tourism development is the meeting of the needs of current tourists and local people by creating opportunities for protection and improvement for the future. To achieve this, the management of all resources that meet economic, social and aesthetic needs should be done by taking into account cultural integrity, the natural environment, biodiversity and life support systems".

Discussion and conclusion

As it is clear from what is stated in the article, sustainable development is a complex phenomenon. In order to realize sustainable tourism, some principles must be fulfilled. The economic principles of sustainable development indicate the principles that all political and social decision-making mechanisms in society must comply with in their decision-making processes regarding the economy in order to achieve sustainable development. Natural resources and the environment are very important for human life. The environment, which is among the exhaustible resources, is an indispensable element. In order to

realize sustainable development, environmental, economic and social principles must be implemented together and in harmony. The principles to be followed while achieving sustainable development should be to observe social interests, increase the quality of life, and protect the vitality and diversity of the world. It is significant to establish the necessary infrastructure for sustainable tourism. At the same time, priority should be given to the use of architectural materials that reflect local architecture using local raw materials. Thanks to sustainable tourism policies, environmental tourism has the opportunity to exist and develop. The general view of tourism development includes many political and economic problems in addition to environmental problems. The solution of the problems can be sought in democratic formations where civil society organizations, local governments, universities, planners, intensively cooperate and local people actively participate. Those in state administration, planners and the business world have great and important tasks to fulfill by working together to ensure the continuity and fair use of resources to ensure qualitative growth for the development of sustainable tourism.

References

- Aronsson, L. (2000): *The Development of Sustainable Tourism. Continuum.* pp. 77–81.
- Çeken, H. (2016): Sürdürülebilir Turizm: temel kavramlar ve ilkeler. *Detay Yayıncılık*, pp. 152–155.
- Kollektiv nəşr. (2015): Turizmin əsasları. Bakı, “QHT Nəşriyyatı”, pp. 434–437.
- Kővári, E.–Saleh, M. A.–Hajmásy, G. (2022): The impact of corporate digital responsibility (CDR) on internal stakeholders' satisfaction in Hungarian upscale hotels. *New governance and management in touristic destinations (Chapter 3)*. IGI Global. <https://doi.org/10.4018/978-1-6684-3889-3.ch003>
- Шимова, О. С. (2012): Основы устойчивого туризма. Инфра-М; Новое знание, pp. 91–95.

Sitku Krisztina

Elvárások és gyakorlatok:

Két kelet-közép európai egyetem várostérségfejlesztő szerepe

Dunaújvárosi Egyetem

sitkuk@uniduna.hu

Keywords: Sustainability, university third mission, regional innovation impact model, urban area, Eastern Europe, case study.

Abstract:

The research compares two regional Eastern European universities in terms of their contribution to the socio-economic and cultural sustainability of their urban areas. It explores local external stakeholder needs and university third mission practices in response to them, interpreted in the framework of the Regional Innovation Impact Model of Universities (Tijssen et al. 2021). The universities were selected using purposive sampling by typical cases and convenience sampling, and then multi-method qualitative research was conducted through semi-structured narrative interviews with senior managers and the analysis of institutional documents, whose data were processed through qualitative content analysis. The results reflect similar local societal expectations regarding the role of universities in regional development, a common need to fill the various resource gaps of the external partner, and a similar low volume of local research commissions. The third mission practice of the two universities corresponds to the dimensions of the international self-assessment tools and shows a rich palette of activities following the order of importance of the industrial-administrative-civil-public-educational partners. However, the universities' main innovation partners are public organisations, and the institutional weighting of external stakeholder groups and third mission activities differs significantly. The research provides

useful reflections for assessing university-urban relations and realising local sustainability objectives.

Absztrakt:

A kutatás két regionális kelet-közép-európai egyetem példáját hasonlítja össze várostérségeik gazdasági-társadalmi-kulturális fenntarthatóságához való hozzájárulása vonatkozásában. Feltárja a helyi külső érdekhordozói igényeket és az ezekre válaszul adott egyetemi harmadik missziós gyakorlatokat, melyeket az Egyetemek Regionális Innovációs Hatásmodellje (Tijssen et al. 2021) keretében értelmez. Az egyetemek a célzott mintavétel tipikus esetek és kényelmi mintavétel logikájával kerültek kiválasztásra, majd több-módszertanú kvalitatív kutatásra került sor a felek felsővezetőivel készített félig-strukturált narratív interjúkon és intézményi dokumentumok elemzésén keresztül, melyek adatai kvalitatív tartalomelemzéssel kerültek feldolgozásra. Az eredmények hasonló helyi társadalmi elvárásokat tükröznek az egyetemek régiófejlesztő szerepe vonatkozásában, közös igény a külső partner különféle erőforráshiányának pótlása, és hasonló a helyi kutatási megbízások alacsony volumene. A két egyetem harmadik missziós gyakorlata megfelel a nemzetközi önértékelési eszközök dimenzióinak és gazdag tevékenységi palettát mutat az ipari-közigazgatási-civil-közoktatási partnerek fontossági sorrendjét követve. Ám legfőbb innovációs partnereik az állami szervezetek, és jelentősen eltér a külső érdekhordozói csoportok, valamint a harmadik missziós tevékenységek intézményi súlyozása. A kutatás hasznos reflexióval szolgálhat az egyetemek várostérségi kapcsolatainak értékeléséhez és a helyi fenntarthatósági célok megvalósításához.

Kulcsszavak: Fenntarthatóság, egyetemi harmadik misszió, regionális innovációs hatás modellje, várostérség, Kelet-Közép-Európa, esettanulmány.

Bevezetés

Az ezredforduló óta Európa-szerte, több hullámban lezajló egyetemirányítási és finanszírozási reformok (de Boer–Huisman 2020), valamint az egyetemek érdekhordozói körének bővülése (Jongbloed–Enders–Salerno 2008; Goddard 2018; Farnell 2020) a külső elvárások változatos egyvelegével szembesítik a felsőoktatási intézményeket (Balla et al. 2024). Legutóbb az európai felsőoktatáspolitikában „21. századi nagy kihívásokként” emlegetett, és sok tekintetben az UNESCO 2017-ben kiadott fenntartható fejlődési céljait igazoló, makro-szintű társadalmi kihívások (pl. előregedő európai társadalmak, klímaválság, migrációs válság, Covid-19 pandémia, ukrajnai háború, energiaválság) készítetik intézménystratégiai céljaik újragondolására a felsőoktatási intézményeket, köztük a közszolgálati küldetés (Gál 2016) újraértelmezésére (Farnell, 2020). Reaktív, proaktív, vagy akár preaktív válaszuk megannyi tényezőn múlik, melyek közül több az egyetem helyi-regionális környezetében elfoglalt pozíciójától függ (Goddard 2018; Tijssen–Edwards–Jonkers 2021). Ez tetten érhető városuk és régiójuk társadalmi hálózatába való beágyazottságuk mértékében (Jongbloed et al. 2008; Goddard 2018; Benneworth et al. 2018), és abban a szerepben, melyet oktatási, kutatási és közszolgálati tevékenységeik nyomán betöltenek az olyan területfejlesztési koncepciók megvalósításában, mint a tanuló régió (pl. Kozma et al. 2015), a négyes- és ötös spirál modelljei (pl. Carayannis–Grigoroudis–Campbell–Meissner–Stamati, 2018), a regionális innovációs ökoszisztémák (pl. Tödtling–Trippel–Desch 2021; Tijssen et al. 2021), az Okos Város (pl. Farnell, 2020), vagy a helyi fenntarthatóság (pl. Trencher–Yarime–McKormick–Doll–Kraines 2013; Compagnucci–Spigarelli 2020).

Bár több kutatás irányult már az európai felsőoktatási intézmények külső érdekhordozói kapcsolatára, különösen régiójuk

sokrétű fejlesztésében játszott szerepükre (Varga 2021), ezek többnyire nagyvárosokban elhelyezkedő egyetemeket, és csak egy-egy kelet-közép-európai példát választottak esettanulmányaikhoz. Ezért érdemesnek tűnt két nem-nagyvárosi, kelet-közép-európai felsőoktatási intézmény (Gál–Ptáček 2019), a Dunaújvárosi Egyetem és az Universitatea Transilvania din Braşov esetét is feltárni, különösen, mert az Európai Felsőoktatási Térségben a kelet-közép-európai makro-régió sajátos helyet foglal el (Pukánszky–Németh 1996; Polónyi 2008; Kozma 2012; Kwiek 2012; Halász 2018; Polónyi–Kozma 2022). Néhány egyetem történelmi háttérét pedig tovább gazdagítja a kommunista gazdaság- és társadalompolitika egy sajátos várostörténeti öröksége: volt „Sztálinvárosokban” helyezkednek el (Baranyai 2016; European Commission 2016). Mindezek okán a brassói UTBv és a dunaújvárosi DUE érdekes esetnek ígérkezett arról, hogy a kelet-közép-európai kommunista iparvárosokban alapított felsőoktatási intézmények hogyan járulnak hozzá ma városaik társadalmi kihívásainak kezeléséhez.

Ezért a jelen kutatás arra a kérdésre kereste a választ, hogy a DUE és az UTBV hogyan járul hozzá várostérsége gazdasági-társadalmi-kulturális fejlődéséhez az egyetemi harmadik misszió alá sorolható tevékenységein keresztül? Utóbbi a felsőoktatási intézmények mindazon tevékenységére utal, melyet városuk/régiójuk/országuk/nemzetközi környezetük érdekhordozói (gazdasági, politikai, oktatási, kulturális, szociális, környezeti és civil szereplők) mindenkori szükségletei nyomán, mindhárom feladatkörükre (oktatás-tanulás, kutatás, közszolgálat) kiterjedően végeznek, azokat az érintett partnerekkel közösen alakítják ki, valósítják meg, értékelik és fejlesztik, hogy általuk valamely sajátos előnyre tegyenek szert. A harmadik misszió az egyes tudományterületeken különféle módon és formában nyilvánul meg, melyek időben változnak a felek mindenkori motivációinak függvényében (Benneworth et al. 2018; Hrubos 2013; Varga 2022).

A kutatás ezt a széles értelmezést használta, ugyanakkor földrajzilag leszűkítette azt a helyi-regionális szintre. Azaz a harmadik misszió eme értelmezése szerint milyen együttműködésekben keresztül elégti ki a két egyetem a funkcionális várostérsége (Dunaújváros és Brassó) területén működő külső érdekhordozó szervezetek különféle igényeit? Alkérdeésekre bontva, milyen helyi-regionális külső érdekhordozói megkeresésekkel szembesülnek az egyetemek, és milyen harmadik missziós tevékenységekkel válaszolják meg őket?

Irodalmi háttér

A kutatás egy sajátos makro-régió két regionális egyetemének gyakorlatát vizsgálta a regionális gazdaságföldrajz és a felsőoktatáskutatás által a kelet-közép európai térség egyetemeinek a helyi innovációs ökoszisztémákban betöltött szerepéről eddig feltárt főbb eredményeire támaszkodva. Az európai felsőoktatási intézményeket régóta a helyi klaszterek és regionális innovációs ökoszisztémák sarokkövének tekintik (pl. Chatterton–Goddard 2000; Pálné Kovács 2009; Lengyel 2012; Goddard 2018; EUA 2021, 2023). A nemzeti kormányok, a regionális közigazgatási szervezetek, a helyi önkormányzatok és a gazdasági élet regionális főszereplői évtizedek óta számítanak a helyi egyetem együttműködésére: akár mint a tudásháromszög egyik tagjára, a tanuló régió kulcsszereplőjére, a regionális innovációs ökoszisztéma természetes résztvevőjére, vagy az intelligens szakosodási stratégiák társszerzőjére (pl. Rechnitzer 2010; Kotosz–Lukovics–Molnár–Zuti 2015; Gál–Ptáček 2019; Tödtling et al. 2021). Mint az új tudás és az innováció létrehozói és közvetítői, a technológiatranszfer biztosítói, egy regionális vállalkozói kultúra terjesztői, és lokalitásuk jelentős gazdasági, társadalmi és kulturális szereplői, az egyetemek műkö-

désükkel elősegítik régiójuk kohézióját és gazdasági-társadalmi fenntarthatóságát (pl. Laredo 2007; Tödtling et al. 2021), azaz helyi-regionális fejlesztő szerepet töltenek be (pl. Gunasekara 2006a, b; Gál–Ptáček 2019; EUA 2023). Kiterjedt intézménykormányzati, üzleti és akadémiai hálózatuknak, hatalmas tudásbázisuknak, nyitott, a kihívásokat kreatívan megközelítő gondolkodásuknak és eredendően hosszútávú tervezési szemléletüknek köszönhetően pedig integratív, a feleket összehozó és a partnerségeket egyben tartó funkciójuk is van (pl. Lengyel, 2012; Salomaa–Charles 2021; EUA 2023). Mindezáltal mélyen beágyazódnak a relevánsnak tekintett földrajzi térségükbe, legyen az a nemzeti és globális szint egy nagyvárosi kutatóegyetem esetében, vagy a regionális és városi szint egy elmaradott térségben található kicsi, speciális profilú felsőoktatási intézmény esetében (pl. Bajmóczy–Lukovics 2009; Lengyel–Leydesdorff 2011; Gál–Ptáček 2019; Kempton 2019).

A kelet-közép-európai regionális egyetemek jellemzően országaiik valamely nem-nagyvárosi, félmillió lélekszám alatti térségében helyezkednek el (Zenka–Slach 2016; Gál–Ptáček 2019; Polónyi–Kozma 2022). Ha ez egyúttal egy elmaradott, periférikus régióban fekszik, akkor a helyi egyetem különösen hangsúlyos szerepet tölt be a helyi innovációs rendszerben (Lengyel 2009; Kozma et al. 2015; Gál–Ptáček 2019). E szerepet azonban a politika és a társadalom is gyakran túlértékeli, mert nem veszi kellően figyelembe a saját intézményi és a régió történeti fejlődésének útfüggőségéből fakadó nehézségeket (pl. Kwiek 2012; Lux 2018; Erdős 2018; Tijssen et al. 2021). Ezek közé olyan tényezőket sorolnak, mint az egyetem képzési és kutatási profiljának a térség gazdasági bázisához való illeszkedése, hogy az egyetem képes-e a szükséges új tudás kritikus tömegét előállítani, és hogy van-e helyi kereslet az innovációra (Bajmóczy–Lukovics 2009; Erdős 2018; Gál–Ptáček 2019). A nem-nagyvárosi, kelet-közép-európai régiók ráadásul máig alacsonyabb kutatás-fejlesztési potenciállal

és ritkább kapcsolati sűrűséggel rendelkeznek, mint legtöbb nyugat-európai társuk, és az új tudás gyakran lokalizált marad (Gál–Ptáček 2019). Ennek oka az itt születő innovációk (pl. szabadalmak) jellemzően alacsonyabb száma és kisebb mértékű helyi és agglomerációs hatása (Lengyel–Sebestyén–Leydesdorff 2013), amely viszont kulcsfontosságú a regionális gazdasági fejlődéshez nélkülözhetetlen, szélesebb körű túlcsoportoló hatások eléréséhez (Bajmóczy–Lukovics 2009; Varga 2009; Lengyel et al. 2013). Az ipari partnereikkel való együttműködéseiket pedig nehezíti a gyakran változó nemzeti törvényi háttér, a nagymértékű állami támogatás elvárása, az alapvetően materiális motivációk, valamint az együttműködések szervezeti hátterének kiforratlansága, vagy gyengesége (Erdős 2018). Ezért egyes kutatók az egyetem és az ipar kollaborációjára épülő regionális innovációs ökoszisztémák jogyakorlatokon alapuló modelljeinek átértékelését sürgetik mind Magyarországra (Erdős 2018), mind a kelet-közép-európai régióra nézve (Lux 2018; Gál–Ptáček 2019), ugyanakkor a térség vidéki egyetemeit erőteljesebb regionális szerepvállalásra buzdítják (Teperics–Dorogi 2014) az innovációs rendszerek létrehozása tekintetében (Gál–Ptáček 2019). Ehhez kiterjedt egyetem-érdekhordozói partnerségeket javasolnak, melyek célja a helyi-regionális innováció elősegítése, az emberi erőforrás fejlesztésének maximalizálása, és a hálózatépítésen, a bizalomépítésen és a kollektív tanuláson keresztül növeli az egyetem társadalmi tőkéjét (Teperics–Dorogi 2014; Gál–Ptáček 2019; Kempton 2019). Mindez viszont a külső érdekhordozói kapcsolatok szisztematikus ápolását és fenntarthatóságuk biztosítását igényli (Gál–Ptáček 2019).

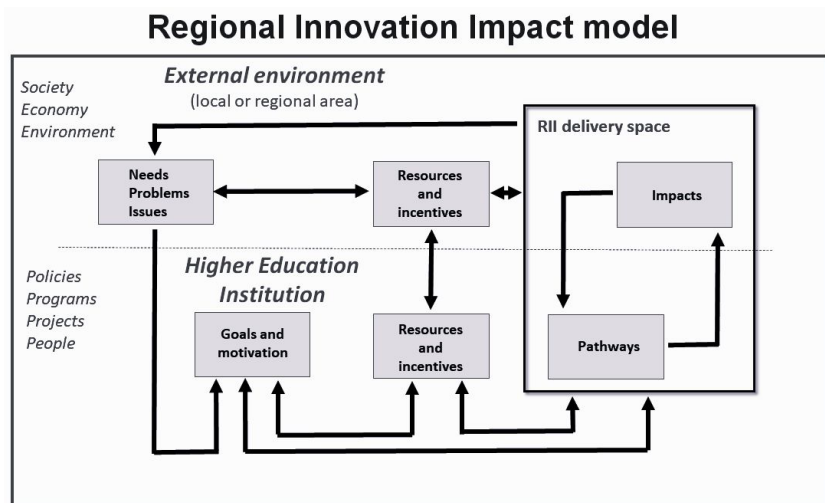
Egy felsőoktatási intézmény harmadik missziós tevékenysége ugyanakkor a társadalmi innovációk kialakítását, megerősödését és elterjesztését is elősegítheti (Kőkuti et al. 2022). A harmadik küldetés az egyetemek külső, területileg különböző szintű környezetének szereplőivel való tudástranszfer kapcsolatainak kiépíté-

sére, megszilárdítására, ápolására és továbbfejlesztésére fogalmazódott meg az intézményi stratégiákban. Minthogy a társadalmi innováció egy széleskörű társadalmi tanulási folyamat (Bradford 2003), a helyi egyetemnek ebben kiemelt szerep juthat (Kozma et al. 2015). Mint városa tudásközpontja és kiterjedt regionális, országos és nemzetközi kapcsolati tőkéjével rendelkező aktor, bevonzza várostérségébe a külső befektetéseket (pl. Goddard 2018). Magasan képzett emberi erőforrást biztosító oktatási tevékenységén, sokszínű helyi közösségi szerepvállalási gyakorlatán, és a kampusz létesítményeinek a helyi társadalom felé való megnyitásán keresztül (Bradford 2003) sokféle szerepet tölthet be a helyi-regionális tanuló közösség együttműködéseiben. Kiépítheti és működtetheti a társadalmi innovációhoz szükséges együttműködések a különféle helyi és regionális szereplők között (Bradford 2003; Trencher et al. 2013; Reichert 2019), elősegítheti az alacsony önérvényesítő erővel rendelkező helyi közösségek részvételét, ezáltal ellensúlyozva az üzleti partnerek dominanciáját, serkentheti partnerei kreativitását és a hibákból tanulásra ösztönözhet, melyek elengedhetetlen feltételei a közösségi innovációk létrejöttének (Bradford 2003; Kozma et al. 2015).

Az Európai Felsőoktatási Térségben az elmúlt évtizedben számos külső és belső mérési eszközt dolgoztak ki a harmadik misszióhoz köthető egyetemi gyakorlatok értékelésére, melyek különböző fokú elszakadást mutatnak az új közmenedzsment megközelítéstől, egyúttal egy új szemlélet és módszertan kialakulását jelzik az Európai Bizottság és az OECD felsőoktatási teljesítményértékelési gyakorlatában (Hrubos 2011, 2014; Farnell–Šćukanec 2018; Farnell 2020; Tijssen et al. 2021). Az U-Map, U-Multirank és az E3M projektektől (2009–2011–14) kezdődően, a HEInnovate (2013, 2021) és a Regional Innovation Impact Assessment Framework for Universities (RIIA, 2018) kezdeményezéseken át, a TEFCE Toolbox (TTB 2018–20) és az EURASHE UASiMAP Self-Reflection

Tool és Self-Assessment Report (UASiMAP SRT, SAR 2020–23) eszközéig (Beseda–Šmídová–Viliūnas–O’Reilley, 2022) számos önértékelési rendszer áll az érdeklődő felsőoktatási intézmények rendelkezésére. Jelen kutatás elméleti háttérét legpontosabban a RIIA/REI modell (Regional Innovation Impact Assessment/Regional Engagement Impact Modell) rajzolja meg (1. ábra) (Tijssen et al. 2021; EURASHE 2023). E szerint első kutatási kérdésünk az egyetemek helyi és regionális környezetéből, azaz társadalmi, gazdasági és környezeti szereplőitől érkező szükségletek, problémák és kihívások körére vonatkozik. Ezek aztán az egyetem, mint felsőoktatási szervezet céljain, motivációin, erőforrásain és ösztönzőin keresztül, a külső társadalmi környezet erőforrásaival és ösztönzőivel párosulva, vezetnek el a második kutatási kérdés által keresett gyakorlatokhoz, a regionális innovációs ösvényekhez (RII pathways). Ezek a felek kollaboratív tevékenységei, melyek a regionális innovációs hatások ún. megvalósulási terében (RII delivery space) öltenek testet és különféle hatásokat kiváltva visszahatnak a külső környezeti igényekre és erőforrásokra, valamint az egyetemi célokra, erőforrásokra és gyakorlatokra.

1. ábra. A regionális innovációs hatás modellje
(Tijssen et al. 2021)

Forrás: EURASHE, 2023.

Módszertan

A kutatás interpretatív szemléletű konstruktivista vizsgálati megközelítést alkalmaz (Flick 2018) egy feltáró-leíró célú (Babbie 2001), két esetre épülő, összehasonlító esettanulmány kutatási modellben (Kozma 2001; Horváth–Mitev 2015; Flick 2018). Idődimenzióját tekintve keresztmetszeti vizsgálat (Babbie 2001), mely 2020–22 között nyert betekintést a két intézmény külső érdekhordozói kapcsolataiba, ugyanakkor a kutatási kérdések inherens módon a kapcsolatok korábbi időszakára is vonatkoznak és a résztvevők évek alatt felhalmozott tapasztalatát tárják fel (Flick 2018), ahogyan ők azokat az adatfelvétel idején értékelték. Az esettanulmányok gazdag adatgyűjtési módszerei közül (Horváth–Mitev 2015) az esetek feltárásához a narratív interjúk egy

fajtája, a félig-strukturált interjú (Flick 2018), valamint a dokumentumelemzés került alkalmazásra. Utóbbi a második kutatási kérdésre kapott adatok kiegészítésére szolgált a pontosítás és a részletezés céljával a két egyetem honlapját, valamint egyes belső dokumentumait használva. Utóbbiak a célzott mintavétel kritikus esetek módszere által kerültek kiválasztásra az adatfelvétel lezárásának (2022. március) utolsó teljes évére vonatkozóan: a DUE által az EURASHE UASiMAP projekt keretében készült önértékelési jelentés (UASiMAP SAR: University of Dunaújváros 2021), és az UTBv ugyanezen évről szóló éves beszámolója (Annual Report 2021). Mindez egy többmódszerű kvalitatív kutatást eredményezett (Flick 2018; Király–Dén-Nagy–Géring–Nagy 2014), ami a nevelésszociológiai kutatások egyik gyakori módja (Kozma 2001).

A két felsőoktatási intézmény nem-valószínűségi, célzott mintavétellel került kiválasztásra (Babbie 2001; Horváth–Mitev 2015; Flick 2018) előbb a tipikus esetek, majd a kényelmi mintavétel logikáját követve (Flick 2018). Az előbbi kiválasztási dimenziói (Flick 2018) a földrajzi elhelyezkedés, a regionális jelentőség és a hasonló oktatási profil voltak. Mindkét egyetem kelet-közép-európai, nem-nagyvárosi térségben (Gál–Ptáček 2019) helyezkedik el (DUE: HU211, UTBv: RO122) és megyéik „kevésbé fejlett régiónak” (EC, 2022), vagy „feltörekvő innovátornak” (EC, 2021) minősülő NUTS2 statisztikai régiók részei. Kiegészíti ezt, hogy Dunaújváros és Brassó hasonló ipartörténeti fejlődési utat járt be a 2. világháború óta és felsőoktatási intézményeiket is hasonló céllal alapították. Mindkét egyetem elsősorban regionális hatókörű egyetemnek tekinthető (Kozma 2002; Gál–Ptáček 2019), még ha a DUE egy közepes méretű, szakosodott alkalmazott tudományok egyeteme, míg az UTBv egy nagyméretű, átfogó tudományegyetem is. Továbbá mindkét egyetem várostérsége és szűkebb régiója egyetlen felsőoktatási intézménye, azaz versenytárs nélkül töltheti be szerepét a regionális innovációs ökoszisztémában (Gál–Ptáček 2019).

A DUE képzési területei pedig az UTBv oktatási portfóliójában is megtalálhatók. A másik esetkiválasztási módszer a kényelmi mintavétel volt: a makro-régió megannyi regionális egyeteme közül a magyarországi esetre azért esett a választás, mert az a szerző munkahelye, a romániai esetre pedig a DUE-val régóta fennálló, aktív partnerkapcsolat okán, melyet a közös „sztálinvárosi” múlt kapcsán létrejött európai uniós projekt indított el (EC 2016).

A kutatás adatforrásainak meghatározásához is mintavételi eljárásokat kellett alkalmazni. A kritikus esetek kiválasztási stratégiáját követve az interjúalanyok mint szakértői-, illetve elit interjúalanyok kerültek azonosításra (Flick 2018). Az egyetemek tekintetében ez a DUE rektorát jelentette, míg az UTBv esetében két rektorhelyettest és az egyetem vállalati kapcsolatokért felelős irodavezetőjét. A külső érdekhordozók tekintetében többlépcsős mintavételi eljárásra volt szükség: előbb a maximális variáció általi csoportkiválasztásra (Flick 2018) a négyes spirál modell (Carayannis et al. 2018) által megjelölt egyetemi külső érdekhordozói körök alapján (állami, üzleti, oktatási-kulturális és civil szervezetek), majd a csoportokon belüli, releváns szervezetek a kritikus esetek elve szerint kerültek azonosításra. Ezek képviselői pedig ismét a szakértői-, vagy elit interjúalanyok kiválasztási szempontja szerint kerültek megszólításra (Flick 2018): önkormányzati és vállalati felső- és középvezetők, intézetigazgatók, és egyéb szervezeti vezetők. Az adatfelvételhez a DUE esetében négy üzleti, öt közigazgatási és öt civil szervezet, valamint három középiskola állt rendelkezésre összesen huszonkét interjúval, míg az UTBv mintájában két üzleti, két közigazgatási és egy civil szervezet, középiskola nélkül, összesen nyolc interjúval.

Az interjúk verbatim átirata, valamint a releváns egyetemi honlapoldalakból és intézményi jelentésekből álló dokumentumkorpusz a kvalitatív tartalomelemzés módszerével (Flick 2018; Schreier 2012; Sántha 2022) került feldolgozásra Schreier (2012) alapján.

A kutatási kérdések kategóriaállítási logikája adatvezérelt, induktív megközelítésű, hiszen a két egyetem sajátos tapasztalatait és megoldásait keresik. Eredményképpen egy-egy kétszintű, közepesen összetett kódolási keret született, amely lehetővé tette a részletgazdag esetleírás elvégzését (Schreier 2012). A véglegesített kategóriarendszerekkel való kódolási folyamat a MAXQDA 2022 szoftvercsomaggal történt Schreier (2012) és Sántha (2022) ajánlása nyomán. Az adatelemzés eredményei a Code Matrix Browser funkció által generált profilmátrixokon keresztül, esetorientált tematikus összegzések és esetközi összehasonlítás által (Sántha 2022; Horváth–Mitev 2015) kerülnek prezentálásra.

Eredmények

HELYI TÁRSADALMI IGÉNYEK

Az első kutatási kérdést a mindenkori társadalmi elvárások megjelenése inspirálta a két kelet-közép európai város szintjén. Ezek a helyi társadalmi szereplők, azaz az egyetem külső érdekhordozói megkérdezésével ismerhetők meg, mert azok a kérések, melyekkel a helyi egyetemhez fordulnak valamely szükségletükből, igényükből, vagy elvárásukból fakadnak (Kempton 2019), és feltételezhetően a várostérség aktuális társadalmi kihívásait (is) tükrözik. A szerteágazó kéréseket tématerületek alá rendezve kirajzolódtak a dunaújvárosi, a brassói, és a két esetre közösen jellemző igények mintázatai. Ezek szerint a két egyetemtől külső érdekhordozóik elősorban mindenkori munkaerőszükségletük minél teljesebb körű és magasabb fokú kielégítését várják el (pl. friss diplomás munkaerő toborzása, meglévő emberi erőforrás állományuk fejlesztése), különféle oktatási igényeken keresztül pedig minél inkább meg kívánják határozni jövőbeni munkavállalóik felsőfokú

képzésének irányát, tartalmát és minőségét, így biztosítandó sajátos szakmai szempontjaik teljesülését. Brassóra jellemző a hiányszakmákra való egyetemi képzés motiválása és minőségének javítása, míg Dunaújvárosra a köz- és felsőoktatási intézmények képzési szerkezetének a helyi-regionális munkaerőpici elvárásokkal való összehangolásának igénye. Ugyanakkor egyetemi kutatásokra, legyen az alap-, vagy alkalmazott kutatás, csak szerény mértékben tartanak igényt. Helyette a helyi egyetemet egyfajta „közösségi mindenesnek” tekintik, melynek sokféle erőforrásait (pl. hatalmas tudásbázis, korszerű műszaki eszközpark, versenyképes díjazású szakértők, minőségi létesítmények) bármikor fel kívánják használni mindenkori problémáik megoldására, felmerülő lehetőségeik kiaknázására, vagy egyedi igényeik kielégítésére (pl. a várostérség nemzetközi kapcsolati tőkéjének növelése, közszolgálati kérések).

A két város közös igényterületeinek többsége megismétli az irodalomból jól ismert külső érdekhordozói elvárásokat és a regionális innovációs rendszerek partner-alapú megközelítésén alapszik (pl. a négyes spirál mentén való együttműködés, a külső érdekhordozók egyetemi oktatásba és kutatásba való bevonása, az egyetem, mint a közösség fundamentumának szerepköre). Mindkét város elvárja a helyi szakképzés és felsőoktatás képzési irányainak és tartalmának összehangolását a helyi és regionális munkáltatói igényekkel, ugyanakkor Brassóra jellemző a meglévő, informális oktatási együttműködések intézményesítésének igénye, míg Dunaújvárosra a várostérség fejlesztése érdekében felvállalendő helyi katalizatori-koordinációs szerep és a duális oktatási együttműködések minőségbiztosítása.

Az egyes külső érdekhordozói csoportok tekintetében a helyi üzleti szervezetek kizárólag (UTBv), vagy túlnyomóan (DUE) oktatási feladatok ellátására, azaz a magasan képzett munkaerő helyi biztosítására tartanak igényt, alkalmazott kutatási megbízásaik

alacsony volumenűek, alapkutatásokra pedig nem tartanak igényt. A helyi közigazgatási szervezetek egyetemeiket kapacitásnövelő és feladatellátó képességüket fejlesztő szakmai partnernek tekintik a várostérség lakossága előregedésének megállítása, humán erőforrás minőségének növelése, a munkaerőigények kielégítése, az infrastrukturális és környezeti kihívások kezelésére, továbbá a fejlesztési lehetőségek kiaknázása céljából, azaz a város gazdasági és társadalmi fenntarthatósága érdekében. Érdekes, hogy a helyi civil szervezetekre jellemző az üzleti szervezetek munkaerőigénye és a közigazgatási partnerek sokféle szolgáltatási kérése is, továbbá elvárják az egyetemtől a helyi társadalmi összekötő szerep erősítését is. A helyi egyetemre, mint természetes szakmai partnerre tekintenek, akivel szívesen folytatnának az eddigieknél kiterjedtebb együttműködést. Ami pedig a dunaújvárosi középiskolákat illeti, ők az oktatás területén számítanak együttműködésre, amelytől marketing-előnyöket remélnek és infrastrukturális fejlődési lehetőséget látnak, ami növelheti versenyképességüket a tanulókért vívott regionális versenyben.

HARMADIK MISSZIÓS GYAKORLATOK

A második kutatási kérdés összegyűjtötte azokat az egyetemi harmadik misszió fogalma alá tartozó gyakorlatokat, melyeket a dunaújvárosi és brassói interjúalanyok együttműködéseik jellemzésére megemlítettek. Az adatfeldolgozás során ezek kiegészítésre kerültek (dokumentumelemzés), majd a Regionális Innovációs Hatásmódel (Tijssen et al. 2021) keretében kerültek értelmezésre. Megállapítható, hogy a két egyetem gazdag változatosságú, nemzetközileg és szakmailag is értékes társadalmi kollaborációs tevékenységeket végez. Ezeket kilenc harmadik missziós tevékenységi kör köré rendeződnek (1. táblázat), melyek közül nyolc terén

található egyezés a két egyetem között: az oktatási, a kutatási, és a közösségi szerepvállalási tevékenységek, a szolgáltatásbiztosítás, a kapcsolati háló bővítése, az infrastrukturális lehetőségek megosztása, a várostérség fejlesztési stratégiáinak kidolgozásában való részvétel, valamint a külső érdekhordozó anyagi támogatása terén. Az egyetlen eltérő terület az egyetemvezetési részvétel, ami az alapítványi fenntartású DUE sajátossága.

1. táblázat. A két egyetem harmadik missziós tevékenységei

Tevékenységterületek	Tevékenységfajták
OKTATÁSI EGYÜTTMŰKÖDÉS	Tantervfejlesztés
	Új szervezeti egység
	Egyedi képzési program
	Ösztöndíjprogram
	Duális képzés
	Gyárlátogatás
	Sportolói életpályaprogram
	Mentorálás-szakdolgozati témavezetés
	Szakmai gyakorlat
	Szakmai versenyek
	Meghívott előadók
	Felnőttképzés
	Szaklektorálás
	ZVB tagság
	Bánki Projekt
KUTATÁSI EGYÜTTMŰKÖDÉS	Tananyagfejlesztés
	Tudományos/ alkalmazott kutatás
	Hallgatói kutatások
	Digitális hub

Tevékenységterületek	Tevékenységfajták
KÖZÖSSÉGI SZEREPVÁLLALÁS	Kulturális rendezvények
	Szakmai rendezvényszervezés
	Sportesemények
	Egyetemi támogatás
	Hallgatói önkéntesség
SZOLGÁLTATÁSOK	Munkaerőtoborzás
	Szakmai továbbképzés
	Információs szolgáltatás
	Egészségügyi szolgáltatások
	Szaktanácsadás-szakmai szolg.-k
	Pályázatok
	Továbbtanulás
NETWORKING	Nemzetközi kapcsolatépítés
	Egyetemi rendezvény részvétel
INFRASTRUKTÚRA	Külső érdekhordozó-Egyetem
	Egyetem-Külső érdekhordozó
EGYETEMVEZETÉSI RÉSZVÉTEL	
REGIONÁLIS STRATÉGIA ÉS PROGRAMKIDOLGOZÁS	
MATERIÁLIS TÁMOGATÁS	

Forrás: Saját szerkesztés.

Az egyes külső érdekhordozói csoportok tekintetében mindkét egyetem helyi üzleti partnereivel végzi a legtöbb harmadik missziós tevékenységet, amit az állami szervezetekkel való együttműködések, majd a civil szervezetekkel megvalósuló tevékenységek követnek. A dunaújvárosi mintában egyedi az oktatási intézményekkel közös gyakorlatok feltárása, ugyanakkor ezek a legszűkebb körűek.

Csupán egy (!), mindkét egyetem minden külső érdekhordozói csoportjában megjelenő harmadik missziós tevékenység létezik, a szakmai gyakorlat, ami megerősíti az első kutatási kérdés eredményeit. A DUE esetében további közös érdekhordozói tevékenységterület az egyetemi létesítmények és eszközpark igénybevétele, amely igazolja az egyetemek kapacitásnövelő szerepét (pl. Kempton 2019). Ezzel szemben a brassói mintában egyedi dimenziót nem, csak sajátos tevékenységeket (alkategóriák) láthatunk.

A külső érdekhordozók különféle szempontú összehasonlítása számos egyedi motívumot tárt fel és rávilágított, hogy a két eset azonos csoportjai (üzleti, állami és civil szervezetek) más és más tevékenységi körben működnek együtt egyetemeikkel. Ezek mindkét város minden érintetti csoportjánál egyedi képet mutatnak, de számos közös, és az irodalomból jól ismert harmadik missziós gyakorlattal. Következtetésképpen mindkét egyetem és helyi külső érdekhordozói számos harmadik missziós tevékenységi területen aktívak, melyek többsége megegyezik a nemzetközi önértékelési eszközök tipikus dimenzióival (pl. TEFCE Toolbox, RIIA, UASiMAP). A kutatás két mintája csak a várostársulás kapcsolati hálójának fejlesztése és a külső partneri szponzoráció területei tekintetében egyediek. Ugyanakkor érdemes kiemelni a mindkét esetre érvényes, a nemzetközi és az irodalmi jógyakorlatokkal is megegyező, regionális fejlesztő hatást kiváltó egyetemi harmadik missziós tevékenységeket: a mentorálás-témavezetést, a szakmai gyakorlatot, a szakmai versenyeket, a kutatási együttműködéseket, a szaktanácsadás-szakmai szolgáltatásnyújtást, a pályázati együttműködést és az egyetem külső érdekhordozóknak nyújtott infrastrukturális támogatását.

Következtetések és javaslatok

Feltárva várostérségük társadalmának aktuális egyetemi elvárásait, ha a DUE és az UTBV meg kíván és tud felelni ezeknek a szerepeknek, azokkal közvetlenül külső partnereik szervezeteinek mindennapi működését támogatják, míg várostérségeik „társadalmi fejlődéséhez” inkább csak közvetve járulnak hozzá. Kérdés, hogy akár a közvetlen, akár a közvetett hozzájárulásuk milyen valódi eredményekkel jár, melyet csak a kollaborációs tevékenységek rövid-, közép- és hosszútávú hatásainak összetett vizsgálatával lehet kimutatni (Tijssen et al. 2021). Ezekről adatok azonban egyelőre nem, vagy csak nyomokban állnak rendelkezésre (pl. diplomás pályakövető rendszerek, a hallgatók munkahelyválasztási preferenciái (Kócuti 2021)).

Az eredményekből az is kirajzolódik, hogy a külső érdekhordozói igények inkább csak közvetve járulnak hozzá a sokféle kihívással küzdő várostérségek fejlődéséhez. A „21. századi nagy kihívások”, vagy a fenntartható fejlődés céljai mindkét egyetem esetében inkább a közigazgatási partnerek felől érkező kérések („szolgáltatói” szerepkör), és a közösségi szerepvállalási elvárások („jótevői” szerepkör) formájában fogalmazódnak meg, semmint az erőforrásgazdag üzleti partnerek, vagy a civil társadalom részéről.

Sajátos eredmény, hogy az oktatási szerep elsőséget élvez a kutatással szemben, és különösen az üzleti partnerek esetében, ami jelentősen eltér a felsőoktatáspolitikai által elvárt, és a nyugat-európai gyakorlatban kialakult egyetem-ipari együttműködések hangsúlyaitól. Ráadásul az egyetemek üzleti partnerekkel és más társadalmi szereplőkkel végzett kutatásai (pl. élő laboratórium) az innováció forrásai és a tudásalapú regionális gazdaságfejlődés motorjai hivatottak lenni, melynek e kutatás csak elvétve lelte nyomát. Ezért eredményei ezen a ponton különböznek a nyugat- és észak-európai egyetemek harmadik missziós gyakorlatának

trendjeitől, és a kelet-közép európai térség felsőoktatásának sajátos fejlődési útjára utalhatnak, megerősítve a makrotérség egyes irodalmi megállapításait (pl. Kwiek 2012; Lux 2018; Erdős 2018; Gál–Ptáček 2019; Polónyi–Kozma 2022). S bár várostérsége igényei mentén mindkét egyetem felvállalja az új tudás termelésének, a különféle innovációk létrehozásának, valamint a tudás- és technológiatranszfer forrásának feladatát, elősegítve ezzel a térség gazdasági-társadalmi fenntarthatóságát (pl. EUA 2021, 2023), ami a térség gazdasági-társadalmi fejlesztését célul kitűző kezdeményezésekben való részvételt illeti, úgy tűnik, hogy azok forrása, és a különböző feleket integráló-egybertartó ágens, nem az egyetem, hanem a városi önkormányzat (DUE UTBv), a megyei közgyűlés (UTBv), vagy a legerősebb ipari partner (DUE UTBv).

A hazai irodalomban Gál és Ptáček (2019) hangsúlyozzák, hogy a kelet-közép-európai vidéki egyetemek csak regionális szerepvállalásuk fokozásával tölthetik be a regionális innovációs ökoszisztémák kezdeményező-koordináló-fejlesztő tagjának szerepét. A kutatás adatai szerint mindkét egyetem és rendkívül sokféle módon meg is teszi ezt, még ha a tevékenységek eredményeiről és hatásairól csak korlátozott képet nyújtanak is. Ugyanakkor egyértelműen széleskörű helyi-regionális kapcsolatokat tartanak fenn, azok maximális kihasználására törekszenek és számtalan lehetőséget biztosítanak a helyi igények mentén megszülető innovációk létrehozására. Azt azonban, hogy miként kezelik a külső érdekhordozói megkereséseket, azaz alaposan feltárják, rendszerzik és súlyozzák-e őket valamely intézményesített mechanizmus és szervezeti struktúra keretében (pl. Jongbloed et al. 2008; Compagnucci–Spigarelli 2020), már egy újabb kutatás hivatott feltárni.

A két egyetemet az irodalomban és felsőoktatáspolitikában elterjedt egyetemi modellekhez hasonlítva megállapítható, hogy mindkettő a vállalkozói egyetem és az elkötelezett egyetem mintaképeinek egy sajátos keveréke.

Az UTBv elsősorban a helyi ipari és közigazgatási partnerei felé orientált, komoly (nemzetközi) kutatási tevékenységet végző tudományegyetem hangsúlyos szakmai képzési profillal, melyet hasonló prioritással egyensúlyoz ki a Brassó lakosságának kulturális jóléte és városfejlesztési céljai iránt érzett felelősség. A DUE pedig fiatal vállalkozói egyetemnek tekinthető, amely a fenntartóváltás hatására bekövetkezett változások nyomán beléphet e modell érett korszakába régóta meglévő, erős helyi társadalmi elkötelezettsége megőrzése mellett.

A kutatási kérdésekre kapott válaszok értékes gyakorlati információval szolgálhatnak a vizsgált egyetemek számára, mert feltártak egyes helyi-regionális üzleti, közigazgatási, civil és közoktatási partnereik jelenlegi (2020–22) együttműködési igényei, és a számukra fontos kollaborációs tevékenységek köre, melyeket az egyetemvezetés figyelembe vehet intézményfejlesztési tervük aktualizálásakor. A külső érdekhordozói igények tekintetében megfontolhatják a megkeresések rendszerezését és intézményesítését, kezelésükre valamely szervezeti struktúra és intézményesített mechanizmus felállítását, pl. Jongbloed et al. (2008) rendszere alapján, ami egyúttal stabilizálhatja az erősen személyfüggő kapcsolatokat is. Érdemes lehet a helyi-regionális társadalmi szereplők mindenkori tudásszükségletét rendszeres és szisztematikus felméréssel feltárni és nyomon követni, hogy minél inkább partnerre szabott szolgáltatást tudjanak nyújtani (Compagnucci–Spigarelli 2020).

Mivel mindkét intézmény elsősorban a térség társadalmának „erős embereivel” (pl. önkormányzat, nagyvállalatok) lép együttműködésre, tudatos figyelmet kellene fordítaniuk az alacsony érdekérvényesítő képességű és szerény kapacitásokkal rendelkező társadalmi partnerekkel (pl. kulturális szervezetek, hátrányos helyzetű társadalmi csoportokat képviselő helyi civil szervezetek) való egyetemi együttműködésre, mert ezek a csoportok a várostérség

társadalmi és fenntarthatósági kihívásainak első hírnökei és az innováció értékes forrásai lehetnek (pl. szolgálati tanulás/service learning, polgári tudomány/citizen science, közösség-egyetem kutatási partnerség/community university research partnerships, szociális vállalkozás/social entrepreneurship). Érdeemes lehet feltárni és megerősíteni a helyi gyakorlatközösségeket és a helyi tudáskultúrát a hiányszakmákra való képzés, és általában a várostér-ség munkáltatói munkaerőszükségletének kielégítésére, például a külföldi vállalati tudásigény és az egyetemi tudáskínálat még hatékonyabb összeegyeztetése céljából. Végül fokozni érdemes a regionális középiskolákkal való oktatási együttműködéseket a fiatalok helyi egyetemre való becsatornázása és végső soron régióban maradása érdekében, ám a középiskolák fokozottabb szerepvállalásával, hogy kevésbé egyoldalú legyen a jelenlegi kapcsolat.

Javasolható a harmadik misszós intézményi gyakorlatok további rendszerezése, eredményeik feltárása, valamint közvetlen és közvetett hatásaik kiderítése. Ehhez érdemes lenne egy erre szolgáló intézményi önértékelési eszköz alkalmazása, pl. a EURASHE UASiMAP Self-Assessment Tool, vagy a TEFCE Toolbox. Ezt a stratégiai döntéshozatali felhasználáson túl egy intézményi tanulási folyamat generálására is felhasználhatnák, melynek során rögzülhetnének a hosszú távú fenntartásra kiválasztott harmadik missziós tevékenységek, az ezekhez fenntartható módon hozzárendelhető saját erőforrások, a hátráltató tényezőkkel való megküzdés módjai, és a hatékony megvalósítás útjai. Utóbbi a Tijssen et al. (2021) által sürgetett, az egyetemek regionális szerepvállalása közvetlen- és közvetett, rövid-, közép- és hosszútávú hatásai kimutatását is igényli, legalább a legfontosabb tevékenységterületek, vagy a régiófejlesztési kihívások területén. Mindehhez javasolt a külső érdekhordozók bevonása az önértékelési folyamatba, egy széleskörűbb intézményi adatgyűjtés, és rendszerezett, hosszú távú adattárolás a harmadik missziós gyakorlatokról és eredményekről.

A kutatás kvalitatív jellege természetesen nem engedi meg az eredmények általánosíthatóságát, s megbízhatóságát csökkenti a két minta eltérő interjúalany-száma. Bár nem volt célja a harmadik missziós kollaborációk eredményeinek és hatásainak feltárása, az adattrianguláció szerény lehetőségei korlátozták a felvett adatok ellenőrzését. Ám azok gazdagsága még így is sokféle újabb vizsgálatot inspirálhat, például egyéb helyi társadalmi csoportok (pl. egyházak) egyetemi kapcsolatainak feltárását, a közös tevékenységek hatásainak megragadását, vagy a helyi társadalom kutatási igényeinek változását a helyi gazdaság fejlesztése és a társadalmi fenntarthatóság érdekében.

Irodalom

- Babbie E. (2001): *A társadalomtudományi kutatás gyakorlata*. Budapest: Balassi.
- Baranyai, N. (2016): Social and economic transition in Dunaújváros and its region. In: Szirmai, V. (Ed.): *'Artificial towns' in the 21st century. Social polarization in the new town regions of East-Central Europe*. Budapest: Centre for Social Sciences Hungarian Academy of Sciences. pp. 165–196.
- Bajmóczy, Z.–Lukovics, M. (2009): Subregional economic and innovation contribution of Hungarian universities. In: Bajmóczy, Z.–Lengyel, I. (Eds.): *Regional competitiveness, innovation and environment*. Szeged: JATE Press. Pp. 142–161.
- Balla, Á.–Kovács, Sz.–Szilárdi, E. (2024): Hallgatói elégedettség a Dunaújvárosi Egyetem nemzetközi képzései kapcsán: 1. rész. *Dunakavics*, 12., (1.). pp. 31–48.
- Benneworth, P.–Ćulum, B.–Farnell, T.–Kaiser, F.–Seeber, M.–Šćukanec, N.–Vossensteyn, H.–Westerheijden, D. (2018): *Mapping and critical synthesis of current state-of-the-art on community engagement in higher education*. Zagreb: Institute for the Development of Education.
- Beseda, J.–Šmídová, M.–Viliūnas, V.–O'Reilly, S. (2022): Mapping the role of European universities of applied sciences as entrepreneurial hubs of regional development. In: Colette, H. B. F. C.–Coelho, G.–Sailer, K.–Bernadó-Mansilla, K.–Lahikainen, K. (Eds.): *Strategies for the Creation and Maintenance of Entrepreneurial Universities*. Pennsylvania USA: IGI Global. Pp. 42–71. <https://www.doi.org/10.4018/978-1-7998-7456-0>
- Bradford, N. (2003): *Cities and communities that work: Innovative practices, enabling policies*. Ottawa: Canadian Policy Research Networks Inc.

- Carayannis, E. G.–Grigoroudis, E.–Campbell, D. F. J.–Meissner, D.– Stamati, D. (2018): The ecosystem as helix: An exploratory theory-building study of regional co-opetitive entrepreneurial ecosystems as Quadruple/Quintuple Helix innovation models. *R&D Management*, 48., (1.), pp. 148–162.
- Chatterton, P.–Goddard, J. (2000): The response of higher education institutions to regional needs. *European Journal of Education*, 35(4), pp. 475–496.
- Compagnucci, L.–Spigarelli, F. (2020): The third mission of the university: A systematic literature review on potentials and constraints. *Technological Forecasting and Social Change*, 48(12), pp. 1–30. <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2020.120284>
- De Boer, H.–Huisman, J. (2020): Governance trends in European higher education. In: Capano, G.–Jarvis, D. (Eds.): *Convergence and divergence in the governance of higher education: Comparative perspectives*. Cambridge: Cambridge University Press. pp. 333–354.
- Erdős K. (2018): Felsőoktatás és innováció: Spin-offok és vállalkozó egyetemek Magyarországon-vannak vagy nincsenek? *Educatio*, 27., (2.), pp. 225–236. <https://www.doi.org/10.1556/2063.27.2018.2.5>
- EUA (2021): *Universities without walls: A vision for 2030*. [White paper]. EUA. <http://eua.eu/downloads/publications/universities%20without%20walls%20a%20vision%20for%202030.pdf>
- EUA (2023): *EUA Innovation Agenda 2026*. [White paper]. EUA. <https://www.eua.eu/downloads/publications/eua%20innovation%20agenda%202026.pdf>
- EURASHE (2023): *Mapping the regional impact of universities of applied science (UASiMAP): Results of a forward-looking project*. EURASHE. <https://www.eurashe.eu/wp-content/uploads/2023/09/UASiMAP-Flagship-Report.pdf>
- European Commission (2016): *Europe for Citizens Programme: I was Citizen of Stalin Town* (577229-CITIZ-1-2016-1-RO-CITIZ-REMEM). EC. <https://ec.europa.eu/programmes/europe-for-citizens/projects/efc-project-details-page/?nodeRef=workspace://SpacesStore/edce64c6-8d73-455e-93b6-71334433b45b>
- European Commission Directorate-General for Internal Market, Industry, Entrepreneurship and SMEs (2021): *Regional Innovation Scoreboard 2021*. EC. <https://data.europa.eu/doi/10.2873/674111>
- European Commission (2022): *EU Regional Competitiveness Index 2.0-2022 edition*. https://ec.europa.eu/regional_policy/assets/regional-competitiveness/index.html#/RO/RO12
- Farnell, T. (2020): Community engagement in higher education: Trends, practices and policies, NESET report. Luxembourg: *Publications Office of the European Union*. <https://www.doi.org/10.2766/071482>
- Farnell, T.–Šćukanec, N. (2018): Mapping existing tools for assessing community engagement in higher education. In: Bennenworth, P.–Čulum, B.–Farnell, T.–Kaiser, F.–Seeber, M.–Šćukanec, N.–Vossensteyn, H.–Westerheijden, D.: *Mapping and critical synthesis of current state-of-the-art on community engagement in higher education*. Zagreb: Institute for the Development of Education. Pp. 101–136.

- Flick, U. (2018): *An introduction to qualitative research* (6th Ed). Thousand Oaks (CA): SAGE Publishing.
- Gál Z. (2016): Egyetem és város. *Educatio*, 25., (2.), pp. 220–233. <https://doi.org/10.1556/2063.30.2021.3.12>
- Gál, Z.–Ptáček, P. (2019): The role of mid-range universities in knowledge transfer and regional development: The case of five central European regions. In: Varga, A.–Erdős, K. (Eds.): *Handbook of universities and regional development*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing. pp. 279–300.
- Goddard, J. (2018): The civic university and the city. In: Meusburger, P.–Hefernan, M.–Suarsana, L. (Eds.): *Geographies of the university: Knowledge and space*, 12., London: Springer. pp. 355–375. https://www.doi.org/10.1007/978-3-319-75593-9_1
- Gunasekara, C. (2006): Reframing the role of universities in the development of the regional innovation system. *Journal of Technology Transfer*, 31., (1.), pp. 101–113. <https://doi.org/10.1007/s10961-005-5016-4>
- Gunasekara, C. (2006): The generative and developmental roles of universities in regional innovation systems. *Science and Public Policy*, 33., (2.), pp. 137–150. <https://doi.org/10.3152/147154306781779118>
- Halász G. (2018): Új vonások az Európai Unió és az OECD felsőoktatással kapcsolatos stratégiájában. In: Kováts, G.–Temesi, J. (Szerk.): *A magyar felsőoktatás egy évtizede 2008–2017. NFKK Kötetek 2*. Budapest: Covinus Egyetem Nemzetközi Felsőoktatási Kutatások Központja. pp. 25–38.
- Horváth, D.–Mitev, A. (2015): *Alternatív kutatási kézikönyv*. Budapest: Alinea.
- Hrubos I. (2011): Intézményi sokféleség a felsőoktatásban. In: Hrubos I. (Szerk.): *A felsőoktatási intézmények főbb típusai tevékenységük és vállalt missziójuk szerint: Nemzetközi piacorientáció, korszerű intézményi menedzsment. NFKK Füzetek 8*. Budapest: Corvinus Egyetem–Aula. Kft. pp. 9–30.
- Hrubos I. (2013): A felsőoktatási intézmények misszióinak átalakulása, bővülése. In: Hrubos, I.–Luda, Sz.–Török, I. (Szerk.): *Intézményi menedzsment a felsőoktatásban 3*. Budapest: Corvinus Egyetem. pp. 34–44.
- Hrubos I. (2014): Globális trendek, új kihívások a felsőoktatásban. In: Mézszáros A. (Szerk.): *A felsőoktatás tudományos, módszertani és munkaerőpiaci kihívásai a XXI. században*. Győr: Széchenyi István Egyetem. pp. 272–276.
- Jongbloed, B.–Enders, J.–Salerno, C. (2008): Higher education and its communities: Interconnections, interdependencies and a research agenda. *Higher Education*, 56., (3.), pp. 303–324.
- Kempton, L. (2019): Wishful thinking? Towards a more realistic role for universities in regional innovation policy. *European Planning Studies*, 27., (11.), pp. 2248–2265. <https://doi.org/10.1080/09654313.2019.1628183>
- Király G.–Dén-Nagy I.–Géring Zs.–Nagy B. (2014): Kevert módszertani megközelítések: Elméleti és módszertani alapok. *Kultúra és Közösség*, 5., (2.). Pp. 95–104.
- Kotosz, B.–Lukovics, M.–Molnár, G.–Zuti, B. (2015): How to measure the local economic impact of universities? *Regional Statistics*, 5., (2.), pp. 3–19. <http://dx.doi.org/10.15196/RS05201>

- Kozma T. (2001): Bevezetés a nevelésszociológiába. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó.
- Kozma T. (2002): *Regionális egyetem. Kutatás közben* 233. Budapest: Oktatókutató Intézet.
- Kozma T. (2012): *Oktatáspolitikai*. <https://mek.oszk.hu/11200/11203/>
- Kozma, T. és mtsai (2015): *Tanuló régiók Magyarországon: Az elmélettől a valósáig*. Debrecen: CHERD.
- Kökuti T.–Balázs L.–Rajcsányi-Molnár M. (2022): A felsőoktatási felelősségvállalás egy sajátos módja: Képzési Életpálya-Menedzsment Program a Dunaújvárosi Egyetemen. *Civil Szemle*, 19., (4.), pp. 113–126.
- Kökuti T. (2021): Hallgatói munkaérték-preferenciák a digitális oktatási formák bevezetésének fázisában In: Balázs L. (Szerk.): *Digitális kommunikáció és tudatosság*. Budapest: Hungarovox. pp. 65–77.
- Kwiek, M. (2012): Universities, regional development and economic competitiveness: The Polish Case. In: Pinheiro, R.–Benneworth, P.–Jones, G. A. (Eds.): *Universities and regional development: A critical assessment of tensions and contradictions*. London: Routledge. pp. 69–86.
- Laredo, P. (2007): Revisiting the third mission of universities: Toward a renewed categorization of university activities? *Higher Education Policy*, 20., (4.), pp. 441–456. <https://doi.org/10.1057/palgrave.hep.8300169>
- Lengyel, I. (2009): Knowledge-based local economic development for enhancing competitiveness in lagging areas of Europe: The case of the University of Szeged. In: Varga, A. (Ed.): *Universities, knowledge transfer and regional development: Geography, entrepreneurship and policy*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing. pp. 322–349.
- Lengyel B. (2012): Tanulás, hálózatok, régiók. In: Rechnitzer, J. –Rácz, Sz. (Eds.): *Dialógus a regionális tudományról*. Győr: SzIE. pp. 132–139.
- Lengyel, B.–Leydesdorff, L. (2011): Regional innovation systems in Hungary: The failing synergy at the national level. *Regional Studies*, 45., (5.), pp. 677–693. <https://doi.org/10.1080/00343401003614274>
- Lengyel, B.–Sebestyén, T.–Leydesdorff, L. (2013): Challenges for regional innovation policies in CEE countries: Spatial concentration and foreign control of US patenting. *Science and Public Policy*, (15 July, 2013). <https://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2293845>
- Lux, G. (2018): Regional development paths in Central and Eastern Europe and the driving forces of restructuring: An introduction. In: Lux, G.–Horváth, Gy. (Eds.): *The Routledge Handbook to Regional Development in Central and Eastern Europe*. London: Routledge. pp. 1–14.
- Kovács Pálné I. (2009): Régiók és helyi fejlesztési koalíciók. *Politikatudományi Szemle*, 18., (4.), pp. 37–60.
- Polónyi I. (2008): *Oktatás, oktatáspolitikai, oktatásgazdaságtan*. Budapest: Új Mandátum.
- Polónyi, I.–Kozma, T. (2022): From the bureaucratic model to the bureaucratic model: The post-socialist development of the Hungarian higher education. *Hungarian Educational Research Journal*, 12., (1.), pp. 80–90. <https://doi.org/10.1556/063.2021.00064>

- Pukánszky B.–Németh A. (1996): *Neveléstörténet*. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó.
- Rechnitzer J. (2010): A felsőoktatás regionalitása, a régiók és a felsőoktatás. In: Törőcsik, M.–Kuráth, G. (Szerk.): *Egyetemi marketing, marketing a felsőoktatásban*. Pécs: PTE. pp. 35–49.
- Reichert, S. (2019): EUA study: The role of universities in regional innovation ecosystems. *European University Association*. <https://eua.eu/downloads/publications/eua%20innovation%20ecosystem%20report.pdf>
- Salomaa, M.–Charles, D. (2021): The university third mission and the European Structural Funds in peripheral regions: Insights from Finland. *Science and Public Policy*, 48., (3.), pp. 1–12. <https://www.doi.org/10.1093/scipol/scab003>
- Sántha K. (2022): *Kvalitatív tartalomelemzés*. Budapest: Eötvös József Kiadó.
- Schreier, M. (2012): *Qualitative content analysis in practice*. London: SAGE.
- Teperics K.–Dorogi Z. (2014): Az egyetemek gazdasági és regionális hatásai. *Educatio*, 23., (3.), Pp. 451–461.
- Tijssen, R.–Edwards, J.–Jonkers, K. (2021): *Regional innovation impact of universities*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing. <https://doi.org/10.4337/9781839100536>
- Tödtling, F.–Tripl, M.–Desch, V. (2021): *New directions for RIS studies and policies in the face of grand societal challenges*. *GEIST – Geography of Innovation and Sustainability Transitions*. 2021.(1.), pp. 1–19.
- Trencher, G.–Yarime, M.–McKormick, K. B.–Doll, C. N. H.–Kraines, S. B. (2013): Beyond the third mission: Exploring the emerging university function of co-creation for sustainability. *Science and Public Policy*, 41., (2.), pp. 151–179.
- Varga, A. (Ed.) (2009): *Universities, knowledge transfer and regional development: Geography, entrepreneurship and policy*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing.
- Varga A. (2021): Az állandóság és a változás összhangjának értelmezése az online térben az átalakuló egyetemek nézőpontjából. *Civil Szemle*, 18., (3.), pp. 57–73.
- Varga A. (2022): Társadalmi felelősségvállalás avagy az esélyteremtő értékre-remtés. *Civil Szemle*, 19., (4.), pp. 23–40.
- Ženka, J.–Slach, O. (2016): Ekonomická výkonnost a struktura českých nemetropolitních regionů–vstupní debata. In: *Geographical thinking as an actual social challenge: Proceedings of the annual conference of the Czech Geographical Society*. Branišovská: Jihočeská Univerzita. pp. 235–246.

Varga Anita

Fenntartható felsőoktatási inklúzió: társadalmi innováció a fogyatékkal élők támogatásában

Dunaújvárosi Egyetem, Társadalomtudományi Intézet, Gazdálkodástudományi Tanszék

vargaa@uniduna.hu

Kulcsszavak: Társadalmi innováció, felsőoktatás, esélyegyenlőség, társadalmi változás, inkluzív oktatás.

Absztrakt:

A társadalmi innováció megítélése, helye szerepe hozzáadéka egyre inkább központi szerepet játszik a felsőoktatási intézmények képzési és egyéb programjaiban. A tanulmány célja, hogy bemutasson néhány innovatív megközelítési módot, amelyek elősegítik a társadalmi felelősségvállalást. Az oktatási módszerek olyan lehetőségeket kínálhatnak, amelyek lehetővé teszik a hallgatók számára, hogy részt vegyenek a társadalmi problémák megoldásában, miközben olyan kulcskompetenciákat sajátítanak el, mint a problémamegoldás, az interdiszciplinaritás, és a közösségi partnerségek kialakítása (Varga 2022).

Az inkluzív egyetemi környezet kialakítása nem kizárólag infrastrukturális és technológiai fejlesztéseket, hanem átfogó tanácsadási és mentorálási szolgáltatásokat is jelent a felsőoktatási intézmények számára. A fenntarthatóságot és társadalmi innovációt előtérbe helyező fejlesztések jelentős hatással vannak az intézményekben tanuló fogyatékkal élő hallgatók integrációjára. Ezek a rendszerek nemcsak az akadémiai támogatást biztosítják, hanem lehetőséget nyújtanak a hallgatók társadalmi beilleszkedésének megkönnyítésére pszichoszociális fejlődésének elősegítésére. A tanácsadó rendszerek központi szerepet játszanak a fenntartható inklúzió biztosításában, segítik a fogyatékkal élő hallgatókat a felsőoktatási környezethez való

alkalmazkodásban és a különböző akadályok leküzdésében (Pérez et al. 2021).

Az igénykielégítési folyamatban a tanácsadás szerepe a befogadó környezet megteremtésében kulcsfontosságú, a közösségi érzés erősítésével és az akadályok kezelésére irányuló fókuszszal. A felsőoktatási intézményeknek pedagógiai és tanácsadói fejlesztéseket is végre kell hajtaniuk annak érdekében, hogy a fogyatékossgal élő hallgatók egyenlő esélyekkel tudjanak részt venni az egyetemi életben. A különféle egyetemi tanácsadói rendszerek fejlesztése összetett rendszerként működtethető így az érintett hallgatók sikeres integrációja mellett hosszú távú gazdasági és társadalmi értéket is teremt, elősegíti a fogyatékossgal élők foglalkoztathatóságát és önállóságát a munkaerőpiacon (Varga 2022).

Abstract:

The perception of social innovation and its place in higher education is increasingly central to the curricula and programmes of higher education institutions. The aim of this paper is to present some innovative approaches that promote social responsibility Educational methods can provide opportunities that allow students to engage in solving social problems while acquiring key competences such as problem solving, interdisciplinarity, and community partnership building (Varga 2022).

Creating an inclusive university environment means not only infrastructure and technological improvements, but also comprehensive advisory and mentoring services for higher education institutions. Developments that focus on sustainability and social innovation have a significant impact on the inclusion of students with disabilities studying in institutions. These systems not only provide academic support, but also offer opportunities to facilitate the social inclusion of students and promote their

psychosocial development. Guidance systems play a central role in ensuring sustainable inclusion, helping students with disabilities to adapt to the higher education environment and overcome various barriers (Pérez et al. 2021).

In the needs assessment process, counselling plays a key role in creating an inclusive environment, with a focus on fostering a sense of community and addressing barriers. Higher education institutions should also implement pedagogical and counselling improvements to ensure that students with disabilities have equal opportunities to participate in university life. The development of various university guidance systems can be operated as a complex system, creating long-term economic and social value in addition to the successful integration of students with disabilities, and promoting the employability and autonomy of people with disabilities in the labour market (Varga 2022).

Keywords: Social innovation, higher education, equal opportunities, social change, inclusive education.

Bevezetés

A társadalmi innovációról való gondolkodás a felsőoktatásban az elmúlt öt évben jelentős fejlődésen ment keresztül annak felismeréseként, hogy ezek az intézmények közvetítő szerepet töltenek be a társadalmi problémák kezelésében (Sitku 2023). Ebben a közelítésben a társadalmi innováció nem csak új technológiák és termékek fejlesztését, hanem a társadalmi struktúrák átalakítását és egyben társadalmi célú megoldásokat is jelent (Mulgan 2006; Kocziszky et al. 2015). Az intézmények fontos szerepet játszanak abban a tekintetben, hogy új ismereteket és készségeket közvetítenek, amelyek elsajátításával a hallgatók képessé válhatnak aktívan hozzájárulni a társadalmi változá-

sokhoz. Ideális esetben az egyetemek egyfajta innovatív platformként működnek, ebben a közegben a hallgatók és az oktatók közösen is dolgoznak a felmerülő társadalmi problémák megoldásán (Kopp–László 2011; Sitku 2021; Balla et al. 2024).

Az innovatív jellegű tanulási módszerek, a projektalapú tanulás, a közösségért végzett tevékenységek, az interaktív kurzusok lehetőséget adnak a hallgatóknak arra, hogy gyakorlatban megélik, hogyan lehet hatékonyan reagálni a társadalomban jelen lévő problémás helyzetekre (Pataki 2012; Kőkuti 2021; Sitku 2021). Az esélyegyenlőségi törekvések a felsőoktatásban olyan kezdeményezéseket foglalnak magukban, mint az inkluzív oktatási módszerek és támogatási programok, amelyek lehetőséget biztosítanak a hátrányos helyzetű esélyegyenlőtlen hallgatók számára a tanulmányok folytatására. A programok, mint a társadalmi háttérrel figyelembe vevő ösztöndíjak, mentorprogramok és készségfejlesztési kezdeményezések a társadalmi mobilitást szolgálják, és lehetővé teszik a társadalmi változásokban való aktív részvételt (Tóth 2016).

A tanulmány célja, hogy bemutassa a társadalmi innováció és a felsőoktatás közötti kapcsolat néhány nézőpontját. Magyarországi és nemzetközi példákon keresztül bemutatja azokat a gyakorlatokat, amelyek erősítik a társadalmi innováció és a felsőoktatás kapcsolatát, hozzájárulva ezzel a fenntartható gazdasági és társadalmi fejlődéshez. A tanulmány végül javaslatokat fogalmaz meg a felsőoktatási intézmények tanácsadó szerepének további erősítésére az esélyegyenlőség területén (Pataki–Radácsi 2000).

A társadalmi innováció szerepe a közösségek jólétének növelésében és a fenntarthatóság előmozdításában

A társadalmi innováció (Falus & Dósáné Pap, 2024) egyik alapvető célja, hogy pozitív változást hozzon létre olyan társadalmi problémák terén, mint a szegénység mérséklése, az egyenlőtlenség vagy a közösségek kirekesztése ellen való törekvések katalizálása (Mulgan 2019). Az innováció révén létrejövő programok gyakran közvetlenül a helyi közösségek számára kínálnak megoldásokat, például munkahelyek teremtésével, az oktatási lehetőségek bővítésével, vagy a helyi szolgáltatások fejlesztésével. Magyarországon például az önkormányzatok által támogatott társadalmi vállalkozások olyan megoldásokat nyújtanak, amelyek elősegítik a helyi munkaerőpiac fejlesztését és az esélyegyenlőség előmozdítását (Kuti 2018). Ezáltal tud teljesülni az alapvető cél hozzájárulás a helyi gazdaság erősödéséhez és az életminőség javításához. Az innovatív közösségi programok, amelyek az inkluzív oktatást vagy a hátrányos helyzetű csoportok támogatását helyezik előtérbe, alapvetően hozzájárulnak a közösségek egységének növeléséhez és a közösségi jólét javításához (Phills–Deiglmeier–Miller 2008).

A fenntarthatóság előmozdítása a társadalmi innováció egyik alapvető célja, amely lehetőséget biztosít arra, hogy hosszú távú megoldások szülessenek a társadalmi és környezeti problémák kezelésére (Keszi-Szeremlei 2023). A fenntarthatóság előmozdítása érdekében a társadalmi innováció gyakran olyan megközelítést alkalmaz, amelyek a környezeti felelősségvállalást és a fenntartható erőforrás-gazdálkodást támogatják (Elkington 2004).

Az olyan társadalmi vállalkozások, amelyek célja például az újrahasznosítás vagy a megújuló energiák használatának növelése, kettős hasznot jelentenek: egyrészt csökkentik a környezeti terhelést, másrészt új munkahelyeket teremtenek és fejlesztik a helyi közösségeket.

Az ilyen típusú innovációk segítenek abban, hogy a közösségek fokozatosan elmozduljanak egy fenntarthatóbb gazdasági modell felé, amely a jövő generációinak érdekeit is figyelembe veszi (Porter–Kramer 2011). A társadalmi innováció képes mobilizálni a közösségeket és összehozni különböző szektorokat a közös célok eléréseért. Ezzel a megközelítéssel megteremti annak lehetőségét, hogy az üzleti szektor, a civil társadalom és a kormányzati szervek együttesen járuljanak hozzá a fenntartható fejlődéshez. Magyarországon például egyre több kezdeményezés indul az egyetemek és a helyi közösségek közös programjaként, amelyek célja a társadalmi jólét növelése és a környezeti fenntarthatóság előmozdítása (Varga 2022). A társadalmi innováció iránti érdeklődés növekedését mutatja, hogy egyre több ország alkalmazza ezeket az újító megközelítéseket a szociálpolitikai programokban. Magyarországon például a helyi közösségek és a civil szervezetek gyakran működnek együtt felsőoktatási intézményekkel annak érdekében, hogy innovatív megoldásokat dolgozzanak ki a helyi szociális és gazdasági kihívások kezelésére. Ilyen együttműködések során nemcsak az egyetemek kutatási kapacitásai kerülnek felhasználásra, hanem a hallgatók is aktív résztvevői a projektmunkának, amely által gyakorlati tapasztalatokat szereznek (Balázs 2018).

A felsőoktatás egyre inkább átalakulásával, nagyobb hangsúlyt kap az interdiszciplináris megközelítés, ez teszi lehetővé teszi a hallgatók számára, hogy különböző területekről származó tudást integráljanak, és újszerű megoldásokat dolgozzanak ki (Bauer et al. 2020; KőKuti 2020). A közösségi partnerségek szerepe felértékelődik a közös gondolkodás az alapja a megvalósításnak és a sikernek (Mulgan 2012).

Magyarországon a felsőoktatási intézmények számos területen járnak élen a társadalmi innováció előmozdításában, különösen a társadalmi felelősségvállalás területén. Az egyetemek

által szervezett közösségi programok, innovációs pályázatok és a gyakorlatorientált oktatás hozzájárulnak az érdekérvényesítés alapjául szolgáló kompetenciák fejlesztéséhez. Ezek segítik a hallgatókat az aktív állampolgárság és a felelős szerepvállalás téren (Falus–Németh 2024). Az ilyen jellegű programok a társadalmi innováció fenntarthatóságát is támogatják, mivel lehetőséget adnak a hallgatóknak, hogy közvetlenül hozzájáruljanak a helyi és globális kihívások megoldásához (Kozma–Radácsi 2013).

A társadalmi innováció és üzleti innováció keretrendszere – esélyteremtő esélyegyenlőtlenség

A társadalmi innováció fogalma összetett, célja új termékek és szolgáltatások létrehozása mellett a társadalmi struktúrák és folyamatok átalakítása (Mulgan 2006). Ebben a megközelítésben a közösségi és társadalmi szereplők aktív részvételét igényli, a civil szervezetek, a helyi önkormányzatok és a lakosság közös gondolkodása kerül előtérbe (Moulaert et al. 2013). Az ilyen típusú innovációk leginkább a helyi problémákra reagálnak, különösen hatékonyak azokban a közösségekben, ahol az állami intézmények kapacitása korlátozott. Az üzleti innováció ezzel szemben elsősorban a gazdasági növekedésre a versenyelőny elérésére irányul. Az ilyen típusú innováció a termékek és szolgáltatások fejlesztésére, valamint az üzleti folyamatok optimalizálására összpontosít. Az üzleti innováció szempontjából az olyan technológiák fejlesztése, mint például az automatizáció és a mesterséges intelligencia, kulcsfontosságú szerepet játszanak, hatékonyabbá és költségtakarékosabbá teszik a vállalati működést (Chesbrough 2006). A vállalatok egyre nagyobb számban ismerik fel, hogy a társadalmi felelősségvállalás és az innováció integrációja hozzájárul a márkaérték növeléséhez és pozitív tár-

sadalmi hatás eléréséhez. (Porter–Kramer 2011). A társadalmi és üzleti innováció közötti átfedéseket jól szemlélteti a hibrid szervezetek megjelenése, amelyek egyszerre törekednek társadalmi értékteremtésre és profit növelésére. Az ilyen szervezetek Magyarországon is egyre nagyobb számban jelennek meg, és jelentős szerepet játszanak az olyan területeken, mint például a zöld technológiák fejlesztése vagy a szociális vállalkozások létrehozása (Varga 2022).

A társadalmi vállalkozások egy része például nemcsak munkahelyeket teremt hátrányos helyzetű közösségek számára, hanem piaci bevétel generálásával biztosítja a fenntarthatóságot. A társadalmi innováció elmélete és gyakorlata szorosan kapcsolódik az Európai Unió szakpolitikai keretrendszeréhez, amely kifejezetten támogatja az ilyen típusú kezdeményezéseket. Az EU számos programot indított, amelyek célja a társadalmi innováció ösztönzése és a fenntartható gazdasági növekedés elősegítése, különösen a helyi közösségekben és a vidéki térségekben (European Commission 2020). Az Európai Bizottság (2021) a társadalmi felelősségvállalás egyik fő ösztönzőjeként említi az Európai Szolidaritási Testület önkéntes programját (European Solidarity Corps 2021), amely fiataloknak nyújt lehetőséget arra, hogy önkéntes munkát végezzenek különböző szociális, kulturális és környezetvédelmi projekteken. A program segítségével a résztvevők hozzájárulhatnak a közösségi jóléthez, miközben értékes tapasztalatokat szereznek, és fejlesztik szociális készségeiket (European Commission 2021). Az EU-ban a társadalmi innováció támogatására irányuló kezdeményezések közé tartozik az Európai uniós társadalmi innovációs verseny (European Social Innovation Competition) amely fiatal vállalkozókat ösztönöz innovatív megoldások kidolgozására. Fő jellemzője, hogy nem kizárólag üzleti, hanem a közösségi hasznosságot helyezi előtérbe (Phills et al. 2008).

Az Európai Egyetemek Szövetsége (EUA) szerint az európai felsőoktatási intézmények egyre inkább felismerik a közösségi partnerségek fontosságát a társadalmi innováció előmozdításában, és számos intézmény lépéseket tesz arra, hogy aktív kapcsolatokat alakítson ki a helyi közösségekkel (European University Association, 2019).

Magyarországon az egyetemek egy része kiemelkedően magas színvonalon vesz részt a társadalmi innovatív kezdeményezések megvalósításában. A Debreceni Egyetem és a Miskolci Egyetem különféle közösségi projekteken keresztül működnek együtt a helyi közösségekkel, ezzel hozzájárulva a regionális fejlesztéshez és a társadalmi innovációhoz (Havas–Nyíri 2017. A Budapesti Corvinus Egyetem és a Debreceni Egyetem olyan projekteket indított, amelyek a helyi közösségek problémáira nyújtanak választ és elősegítik a közösségi alapú együttműködéseket (Kovács 2019). A Pécsi Tudományegyetem témához kapcsolódó kutatásaiban egyre nagyobb hangsúlyt fektet az oktatási módszerek fejlesztésére, amelyek célja a társadalmi felelősségvállalás előmozdítása. Az egyetem programjai közé tartozik a közösségi szolgálat kötelezővé tétele egyes szakokon, amelynek során a hallgatók aktívan részt vesznek a helyi közösségek munkájában. (PTE 2020). A társadalmi innovációk egyik legfontosabb eszköze a felsőoktatási intézmények által nyújtott gyakorlati képzés és kutatási infrastruktúra. Az egyetemek laboratóriumai, technológiai parkjai és kutatóközpontjai mind hozzájárulnak ahhoz, hogy a társadalmi problémák megoldására irányuló innovációk megvalósuljanak. A felsőoktatási intézmények által biztosított erőforrások lehetővé teszik, hogy a társadalmi innovációk ne csak elméleti szinten létezzenek, hanem gyakorlati megvalósításra is kerüljenek. Ahogy Etzkowitz–Leydesdorff (2000) rámutattak, a tudomány, az ipar és a kormányzat hármas egysége különösen fontos az innovációs folyamatok sikerében, a külön-

böző szektorok együttműködése elősegíti a társadalmi innovációk létrejöttét és fenntarthatóságát.

A társadalmi innováció szerepe a közösségek jólétének növelésében és a fenntarthatóság előmozdításában

Az innováció révén létrejövő programok gyakran közvetlenül a helyi közösségek számára kínálnak megoldásokat. Munkahelyek teremtésével, az oktatási lehetőségek bővítésével, a helyi szolgáltatások fejlesztésével. Magyarországon jó gyakorlatként az önkormányzatok által támogatott társadalmi vállalkozások olyan típusú megoldásokat nyújtanak, amelyek elősegítik a helyi munkaerőpiac fejlesztését és az esélyegyenlőség előmozdítását (Kuti 2018). Ezáltal tud teljesülni az alapvető cél - hozzájárulás a helyi gazdaság erősödéséhez és az életminőség javításához. Az innovatív közösségi programok, amelyek az inkluzív oktatást vagy a hátrányos helyzetű csoportok támogatását helyezik előtérbe, alapvetően hozzájárulnak a közösségek egységének növeléséhez és a közösségi jólét javításához (Phills–Deiglmeier–Miller 2008).

A fenntarthatóság előmozdítása lehetőséget biztosít arra, hogy hosszú távú megoldások szülessenek a társadalmi és környezeti és egyben a társadalmi problémák kezelésére. A fenntarthatóság előmozdítása érdekében a társadalmi innováció gyakran olyan megközelítéseket alkalmaz, amelyek a környezeti felelősségvállalást és a fenntartható erőforrásgazdálkodást támogatják (Elkington 2004). Az olyan társadalmi vállalkozások, amelyek célja például az újrahasznosítás vagy a megújuló energiák használatának növelése, számos előnyt jelentenek: egyrészt csökkentik a környezeti terhelést, másrészt új munkahelyeket teremtenek és fejlesztik a helyi közösségeket.

Az ilyen típusú innovációk segítenek abban, hogy a közösségek fokozatosan elmozduljanak egy fenntarthatóbb gazdasági modell felé, amely jelentős távlatban fogalmaz meg lehetőségeket és célokat (Porter–Kramer 2011). Ezzel a megközelítéssel megteremti annak lehetőségét, hogy az üzleti szektor, a civil társadalom és a kormányzati szervek együttesen járuljanak hozzá a fenntartható fejlődéshez. Magyarországon több kezdeményezés indul az egyetemek és a helyi közösségek közös programjaként, a társadalmi jólét növelése és a környezeti fenntarthatóság előmozdítása céljából (Varga 2022). Az innovatív oktatási módszerek bevezetése és alkalmazása nemcsak a hallgatók tudásának és készségeinek fejlesztését szolgálja, hanem arra is lehetőséget ad, hogy a jövő vezetői és cselekvő polgárai lehetőséget kapjanak. A projektalapú tanulás egyik leghatékonyabb innovatív módszere, amely a hallgatókat arra ösztönzi, hogy valós problémákon dolgozzanak együtt. Ez a megközelítés nemcsak a tudás alkalmazását segíti elő, hanem a csapatmunkát, a kritikus gondolkodást és a társadalmi felelősségvállalást erősíti.

Vevői igények a középpontban – inkluzív felsőoktatási rendszer – a szolgáltatás működése

A felsőoktatási intézmények interdiszciplináris megközelítést használnak, amelyek lehetővé teszik a különböző szakterületek együttműködését. Az ilyen típusú oktatási forma segít a hallgatóknak megérteni az összetett társadalmi problémák összefüggéseit, és felkészíti őket arra, hogy kreatív megoldásokat találjanak (Repko 2008). Az interdiszciplináris oktatás során a hallgatók több nézőpontból közelíthetik meg a társadalmi kihívásokat, ami gazdagítja a problémamegoldó képességüket (Falus 2019).

Az online tanulási platformok és digitális eszközök használata lehetőséget biztosít a hallgatók számára, hogy globális szinten kapcsolódjanak másokhoz, tapasztalatokat cseréljenek, és együttműködjenek a társadalmi kihívások megoldásában (Varga 2021). Az egyetemi kutatásoknak és programoknak közvetlenül reagálniuk kell a társadalmi igényekre, és a felsőoktatás intézményeinek alkalmazkodniuk kell a folyamatosan változó környezethez (Törösvári 2019). Az inkluzív felsőoktatási rendszer szerepe napjainkban egyre nagyobb jelentőséggel bír, különösen a fogyatékkal élő hallgatók támogatásának kontextusában. Az inklúzió nemcsak a megkülönböztetés csökkentését jelenti, hanem az egyetemi közösségek gazdagítását is, amelyek számára az inkluzív politikák és a társadalmi innovációk biztosítják a teljesebb részvétel lehetőségét. Az ilyen intézkedések a felsőoktatási rendszerek hosszú távú fenntarthatóságához is hozzájárulnak, olyan rendszert teremtenek, amely mind a társadalmi egyenlőséget, mind a gazdasági fejlődést elősegíthetik (Kozma–Rébay 2021). A felsőoktatás inkluzivitása jelentős hangsúlyt kap az Európai Unióban az Oktatás és képzés 2020 keretprogram az inkluzív oktatás megvalósítását, valamint a sérülékeny csoportok, köztük a fogyatékkal élők támogatását segíti elő (European Commission 2020).

Az inkluzív felsőoktatási rendszer lehetőséget teremt arra, hogy a fogyatékkal élő hallgatók teljes mértékben részt vehessenek az oktatás folyamatában.

A felsőoktatásban tanuló fogyatékkal élő hallgatók inklúziója

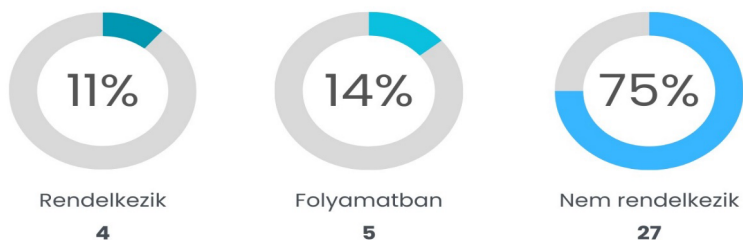
Intézményi szinten a legfontosabb cél annak biztosítása, hogy az egyetemen tanuló fogyatékkal élő hallgatók egyenlő eséllyel

hozzáférést a tanulmányokhoz és a szolgáltatásokhoz. Az alapfeladatok közé tartozik a felsőoktatási intézmények fogyatékosügyi politikájának alakítása, a befogadó szemlélet elősegítése érdekében. Fontos feladat javaslatok tétele az egyetemek fizikai és infokommunikációs akadálymentességének megteremtésére. A sikeres megvalósítás alapja az egyetem dolgozói és oktatói számára szemléletformáló előadások, tréningek szervezése. Elengedhetetlen a különleges szükségletű hallgatók számára különböző szolgáltatások nyújtása: készségfejlesztés biztosítása.

A felsőoktatás-politika: az inklúzió egyes szegmenseiben valósul meg jelenleg a felsőoktatás egészét. A jogi szabályozók (törvények, rendeletek és az egyetemek belső szabályozói) rendelkezésre állnak. Az oktatói kompetenciák, módszertani ismeretek – előadói stílus vizsgálata során elmondható, hogy a frontális oktatás túlsúlya a szemináriumokon is jellemző.

Összességében az oktatók alacsony szintű fogyatékosügyi ismeretei jellemzőek, attitűdjükre a sajnálat jellemző. A jogalkotó megközelítésében a fogyatékos-sággal élő személyeknek mindenki máshoz hasonlóan joguk van a valós szerepvállalásra az adott társadalomban az élet bármely területén.

1. ábra. A Komplex akadálymentességi minősítések száma

A felsőoktatási intézmény valamelyik egysége rendelkezik-e valamilyen komplex akadálymentességi minősítéssel? (N=36)

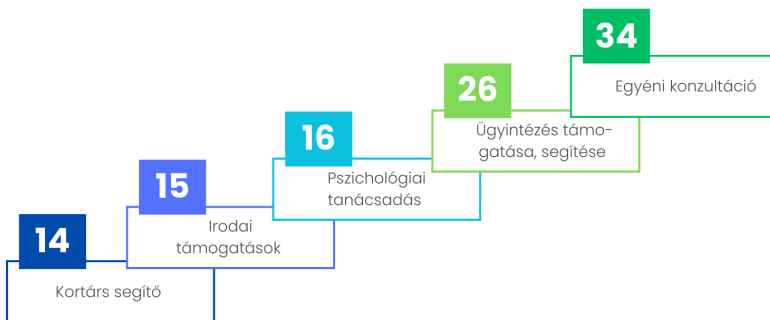
Forrás: KIM (2024) alapján saját szerkesztés.

A Kulturális és Innovációs Minisztérium 2023.évi a tárgy-körhöz kapcsolódó felmérése alapján mely 36 felsőoktatási intézmény (önkéntes válaszadók) adatait foglalja össze az alábbi megállapítások, tehetők.

A fizikai környezet - oktatási és egyéb épületek, kollégiumok, sportközpontok, könyvtárak vonatkozásában az egyenlő esélyű hozzáférés nehézségei jellemzőek (1. ábra). A régebbi építésű épületekhez, utólagos akadálymentesítés biztosítása a jellemző, ami kompromisszumokkal jár. Az egyetemes tervezés elveinek érvényesítése kizárólag az új építésű épületek esetében jellemző. Az elektronikus felületek és platformok – elektronikus tanulmányi rendszer: esetében elmondható, hogy a rendszerek korlátozottan tekinthetők akadálymentesnek.

A következő ábrák összefoglalóan mutatják be a felsőoktatási intézmények jellemző adatait a speciális szolgáltatást igénybevevők preferenciái alapján (2–3. ábra).

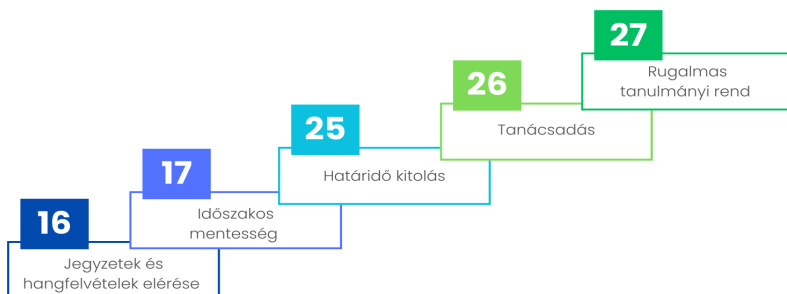
2. ábra. A fogyatékkal élő hallgatók által leggyakrabban igénybe vett szolgáltatás felsőoktatási intézményekben

Forrás: KIM (2024) alapján saját szerkesztés.

A fogyatékossgal élő hallgatók a felmérés tanúsága szerint az egyéni konzultáció lehetőségét válasszák a legszívesebben. 26 intézmény jelölte meg az ügyintézés támogatását, segítését, 16 intézmény a pszichológiai tanácsadás szerepét, 15 intézmény az irodai támogatás szerepét, 14 intézmény pedig a kortárs segítő szerepét is megemlítette (2. ábra).

3. ábra. A tartós beteg hallgatók által leggyakrabban igénybe vett szolgáltatás felsőoktatási intézményekben

Forrás: KIM (2024) alapján saját szerkesztés.

A tartós beteg hallgatók által leggyakrabban igénybe vett szolgáltatás adatainak vizsgálata során (3. ábra) elmondható, hogy az említett célcsoport leginkább a rugalmas tanulmányi rend lehetőségét tartja fontosnak (27 intézmény) a tanácsadás (26 intézmény) és a határidő megnövelése mellett. Említésre került még az időszakos mentesség kérelme (17 intézmény esetében) valamint a jegyzetek és hangfelvételek elérésének igénye (16 intézmény).

A felsőoktatási intézmények egyre nagyobb figyelmet fordítanak arra, hogy speciális támogatásokat nyújtsanak fogyatékossgal élő és tartós beteg hallgatóik számára. Az ilyen típusú támogatások elősegítik a felsőoktatás inkluzivitásának növelését

és hozzájárulnak a hallgatói sikeresség biztosításához, különös tekintettel a speciális igényű hallgatók egyenlő esélyű oktatására.

Összegzés

A társadalmi innováció fogalma jelen esetben nem kizárólag új technológiai megoldások létrehozását jelenti, hanem a társadalmi struktúrák, mint az oktatási módszerek és támogatási rendszerek átalakítását is. A felsőoktatás társadalmi innovációs törekvései egyre inkább az esélyegyenlőség növelésére és a hátrányos helyzetű hallgatók támogatására irányulnak. Az egyetemi programok, például ösztöndíjak, mentorálási programok, valamint készségfejlesztési kezdeményezések, lehetőséget biztosítanak a társadalmi mobilitás erősítésére és a hallgatók aktív részvételére a társadalmi változásokban (Mulgan 2006; Tóth 2016). Az innovatív közösségi programok, amelyek az inkluzív oktatást és a hátrányos helyzetű csoportok támogatását helyezik előtérbe, hozzájárulnak a társadalmi összetartás és az esélyegyenlőség javításához (Kuti 2018). Az olyan kezdeményezések, mint az önkormányzati társadalmi vállalkozások és az egyetemek által szervezett projektek, képesek egy fenntarthatóbb gazdasági és társadalmi fejlődést előmozdítani. A sikeréhez elengedhetetlen a felsőoktatás, az üzleti szektor, a civil társadalom és a kormányzat közötti együttműködés. Az ilyen partnerségek lehetővé teszik, hogy az oktatási intézmények közvetlenül visszahassanak a helyi közösségek igényeire, különösen a sérülékeny csoportok támogatása révén, ami a hosszú távú inkluzív oktatási rendszer kialakítását segíti elő (European Commission, 2020).

A magyar felsőoktatási intézmények fizikai és digitális infrastruktúrája számos esetben nem biztosítja az egyenlő esélyű hozzáférést minden hallgató számára. Az egyetemes tervezés

elvei kizárólag az új építésű létesítmények esetében kerülnek előtérbe, amelyek már az akadálymentesítés igényei szerint épülnek (Burgstahler 2015; Kálmán–Kővári 2018). A digitális akadálymentesítés nem tekinthető teljeskörűen megoldottnak az egyetemi elektronikus tanulmányi rendszer nem tekinthető teljes mértékben hozzáférhetőnek. Ez akadályt jelent, különösen a speciális igényű hallgatók számára, akik számára kihívást jelenthet az akadálymentes platformok hiánya miatt az oktatási anyagokhoz való egyenlő hozzáférés biztosítása (Kálmán–Hübner 2020).

A felsőoktatási intézmények egyre nagyobb figyelmet fordítanak arra, hogy speciális támogatásokat nyújtsanak fogyatékossgal élő és tartós beteg hallgatóik számára. A felmérések szerint a fogyatékossgal élő hallgatók leginkább az egyéni konzultáció lehetőségét választják, ami lehetőséget biztosít a személyre szabott segítségnyújtásra. A támogatási szolgáltatások körében kiemelt szerepet kap az ügyintézési támogatás, a pszichológiai tanácsadás, valamint az irodai és kortárs segítők jelenléte, amelyek hozzájárulnak a hallgatók egyetemi életbe való beilleszkedéséhez.

A társadalmi innováció jelentősége a felsőoktatásban nyilvánvalóvá válik, az egyetemek a társadalmi problémák megoldásának kulcsfontosságú szereplőivé váltak.

Források

- Varga A. (2022): Az állandóság és a változás összhangjának értelmezése az online térben az átalakuló egyetemek nézőpontjából. *Civil Szemle*, 18., (3.), pp. 57–73.
- Pérez, C., Martínez, A.–Gómez, R. (2021): *Social innovation in higher education: Practices and applications*. Routledge.
- Mulgan G. (2006). The Process of Social Innovation. *Innovations: Technology, Governance, Globalization*, 1., (2.), pp. 145–162. DOI: 10.1162/itgg.2006.1.2.145

- Kocziszký G.–Veresné Somosi, M.–Balaton K. (2015): A társadalmi innováció vizsgálatának elméleti alapjai és módszertana. Miskolc: Miskolci Egyetem Gazdaságtudományi Kar. pp. 288–301.
- Kopp M.–László L. (2011): A társadalmi felelősségvállalás új paradigmája és a felsőoktatás szerepe. In: *Innováció és társadalom*, pp. 45–58. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Pataki G. (2012). A fenntarthatóság közgazdasági alapjai. *Köz-Gazdaság*, 7., (2.), pp. 25–38.
- Tóth I. (2016). Esélyegyenlőség és mobilitás a magyar oktatásban. *Educatio*, 25., (2.), pp. 123–138.
- Pataki G.–Radácsi L. (2000). Társadalmi innováció és fenntarthatóság a vállalati gyakorlatban. *Közgazdasági Szemle*, 47., (4.), pp. 565–589.
- Falus O.–Dósáné Pap Gy. (2024): Az innováció jogi védelme: Példák az elektromobilitás köréből. In: Falus, O. - Németh, I. P. (Szerk.): *Innovációs terek*. Dunaújváros: DUE Press, pp. 135–143.
- Balla, Á.–Kovács, Sz.–Szilárdi, E. (2024): Hallgatói elégedettség a Dunaújvárosi Egyetem nemzetközi képzései kapcsán: 1. rész. *Dunakavics*, 12., (1.), pp. 31–48.
- Mulgan G. (2019): *Social Innovation: How Societies Find the Power to Change*. Policy Press.
- Kuti É. (2018): *Társadalmi innováció és társadalmi vállalkozások*. Új Mandátum.
- Phills, J. A.–Deiglmeier, K.–Miller, D. T. (2008): Rediscovering Social Innovation. *Stanford Social Innovation Review*, 6., (4.), pp. 34–43. DOI: 10.48558/GBJY-GJ47
- Elkington, J. (2004): Enter the triple bottom line. In: A. Henriques–J. Richardson (Eds.): *The Triple Bottom Line: Does It All Add Up?* Earthscan Publications.
- Porter, M. E.–Kramer, M. R. (2011): Creating Shared Value. *Harvard Business Review*, 89., (1–2.), pp. 62–77.
- Varga A. (2022). Társadalmi felelősségvállalás avagy az esélyteremtő értéktéremtés. *Civil Szemle*, 19., (4), pp. 23–40.
- European Solidarity Corps (2021): European Solidarity Corps Guide 2021–2027. *European Commission*. Retrieved from https://europa.eu/youth/solidarity/mission_en
- Balázs Z. (2018): *Társadalmi innováció a helyi közösségek fejlesztésében: Magyarországi esettanulmányok*. Budapest: Gondolat Kiadó.
- Bauer, M. W.–Biwer, P.–Semmler, J. (2020): *Social innovation and higher education: New approaches in European universities*. Springer.
- Mulgan G. (2012): *The theoretical foundations of social innovation: The social origins of creativity and effectiveness*. Palgrave Macmillan.
- Falus I.–Németh T. (2024): *Oktatási esélyegyenlőség és társadalmi innováció: Kutatási eredmények és gyakorlati megközelítések*. Debreceni Egyetemi Kiadó.

- Kozma, T.–Radácsi L. (2013): *Társadalmi innováció és felsőoktatás: A felelősségvállalás lehetőségei a magyar felsőoktatásban*. Pécs: Pécsi Tudományegyetem Kiadó.
- Moulaert, F.–MacCallum, D.–Mehmood, A.–Hamdouch, A. (2013): *The International Handbook on Social Innovation: Collective Action, Social Learning and Transdisciplinary Research*. Edward Elgar Publishing.
- Chesbrough H. W. (2006): *Open Innovation: The New Imperative for Creating and Profiting from Technology*. Harvard Business School Press.
- European Commission (2020): *Social innovation as a pathway to a sustainable future*. European Commission. Retrieved from <https://ec.europa.eu/>
- European Commission (2021): *European Social Innovation Competition*. Retrieved from <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1147>
- Havas A.–Nyíri L. (2017). A társadalmi innovációk lehetőségei Magyarországon. *Közgazdasági Szemle*, 64., (7–8), pp. 726–750.
- Kovács K. (2019). A felsőoktatási intézmények és a társadalmi innováció Magyarországon. *Magyar Tudomány*, 180., (6.), pp. 621–634.
- Pécsi Tudományegyetem (PTE) (2020): *Közösségi szolgálat és társadalmi felelősségvállalás a felsőoktatásban*. Retrieved from <https://pte.hu/>
- Etzkowitz, H.–Leydesdorff, L. (2000): The dynamics of innovation: From National Systems and “Mode 2” to a Triple Helix of university–industry–government relations. *Research Policy*, 29., (2.), pp. 109–123.
- Repko, A. F. (2008): *Interdisciplinary research: Process and theory*. SAGE Publications.
- Falus O. (2019): Az interdiszciplináris oktatás szerepe a társadalmi innovációban. *Felsőoktatási Műhely*, 12., (2.), pp. 75–86.
- Varga A. (2021): Digitális tanulás és társadalmi innováció: kihívások és lehetőségek. *Digitális Oktatás és Innováció*, 14., (3.), pp. 101–113.
- Töröcsvári, L. (2019). The Changing Role of Higher Education in Addressing Social Issues. *European Journal of Education Studies*, 6., (2.), pp. 113–124.
- Kozma, T.–Rébay, M. (2021): Social Inclusion in Higher Education: Challenges and Opportunities. *Hungarian Educational Research Journal*, 11., (2.), pp. 133–147.
- Kökuti T. (2021): Hallgatói munkaérték-preferenciák a digitális oktatási formák bevezetésének fázisában In: Balázs, László (Szerk.): *Digitális kommunikáció és tudatosság*. Budapest: Hungarovox. pp. 65–77.
- Kökuti T. (2020). Képzésmódszertani megfontolások vs. hallgatói attitűdvizsgálat. In: H. Varga Gyula (Szerk.): *Személyközi és médiakommunikációs tudatosság az iskolában*. Budapest: Hungarovox. pp. 290–303.
- European Commission (2020): *Education and Training 2020: Inclusive education for all*. European Union Publications.
- KIM (2024): *A Kulturális és Innovációs Minisztérium Foglalkoztatási koordinátori találkozó online*. 2024. 06. 11.
- European Commission. (2020). *Social innovation as a pathway to a sustainable future*. European Commission. Retrieved from <https://ec.europa.eu/>

- Burgstahler, S. (2015): *Universal design in higher education: From principles to practice*. Harvard Education Press.
- Kálmán, A.–Kővári, B. (2018): Az egyetemes tervezés szerepe a magyar felsőoktatási intézményekben. *Felsőoktatási Kutatóintézeti Szemle*, 14. (2.), pp. 45–58.
- Kálmán, A.–Hübner, L. (2020): A digitális esélyegyenlőség kihívásai a magyar felsőoktatásban. *Neveléstudomány*, 8., (3.), pp. 67–79. <https://doi.org/10.1556/063.2020.8.3.5>
- European Commission (2021): *European Solidarity Corps*. Letöltve: <https://europa.eu/youth/solidarity>
- Keszi-Szeremlei A. (2023): A fenntarthatóság megvalósítása Magyarországon. *Dunakavics*, 11., (9.), pp. 37–50.
- Sitku K. (2021): Service learning: University practice from a new perspective. In: Boros, J.–Kozma, T.–Márkus, E. (Eds.): *Community building and social innovation*. CHERD-H. pp. 48–66.
- Sitku K. (2023): Egyetem és Társadalom interakciói: Egyetemi társadalmi felelősségvállalás, "harmadik misszió" és közösségi szerepvállalás. *Civil Szemle*, 20., (6.), pp. 29–41.

DUNAÚJVÁROSI EGYETEM
www.uniduna.hu

D-U-E PRESS

Kiadóvezető Németh István

Felelős kiadó Dr. habil András István

Felelős szerkesztő Nemeskéry Artúr

Tördelés Duma Attila

Készült a HTSART nyomdában

Felelős vezető Halász Iván

